

Міністерство освіти і науки України
Національна академія правових наук України
Науково-дослідний інститут правового забезпечення
інноваційного розвитку
Національної академії правових наук України
Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака
Національної академії правових наук України
Навчально-науковий центр інформаційного права та правових
питань інформаційних технологій КПП імені Ігоря Сікорського
Балтійська міжнародна академія

ІННОВАЦІЙНА СИСТЕМА ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СУЧАСНІЙ НАУЦІ

Матеріали
Всеукраїнської науково-практичної конференції
(м. Харків, м. Київ, 20 жовтня 2017 р.)

ИННОВАЦИОННАЯ СИСТЕМА И ИНФОРМАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В СОВРЕМЕННОЙ НАУКЕ

Материалы
Всеукраинской научно-практической конференции
(г. Харьков, г. Киев, 20 октября 2017 г.)

Харків
«Право»
2017

УДК 340:001.895

ББК 67

П68

*Рекомендовано до друку вченою радою
Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку
Національної академії правових наук України
(протокол № 8 від 3 жовтня 2017 р.)*

Редакційна колегія:

С. В. Глібо – кандидат юридичних наук, доцент;
О. Д. Крупчан – доктор юридичних наук, професор;
С. А. Бука – доктор економічних наук

Рецензенти:

Д. Є. Кутманов – доктор юридичних наук, доцент;
В. І. Борисова – кандидат юридичних наук, професор

Інноваційна система та інформаційні технології в сучасній науці :
П68 матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, м. Київ, 20 жовт. 2017 р.)
/ редкол.: С. В. Глібо, О. Д. Крупчан, С. А. Бука. – Харків : Право, 2017. –
240 с.

ISBN 978-966-937-368-7

У збірнику подаються доповіді і повідомлення науковців і викладачів наукових та освітніх закладів, а також практичних працівників на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Інноваційна система та інформаційні технології в сучасній науці», яку було проведено Міністерством освіти і науки України, Національною академією правових наук України, Науково-дослідним інститутом правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України, Науково-дослідним інститутом приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, Навчально-науковим центром інформаційного права та правових питань інформаційних технологій КПІ імені Ігоря Сікорського, Балтійською міжнародною академією 20 жовтня 2017 року у м. Харкові та м. Києві.

Конференція проводилась з метою обміну практичними і теоретичними напрацюваннями й підготовки рекомендацій учасників щодо удосконалення діючого законодавства у сфері функціонування національної інноваційної системи України, визначення механізмів правового забезпечення електронного бізнесу як складової інформаційного суспільства, а також виявлення проблем охорони і захисту прав інтелектуальної власності та правового регулювання режиму інноваційної діяльності в умовах постіндустріального суспільства.

Збірник буде цікавим для науковців, аспірантів, студентів та всіх, хто цікавиться проблемами правового забезпечення розвитку національної інноваційної системи та електронного бізнесу Української держави.

Друкується в авторській редакції.

УДК 340:001.895

ББК 67

Відповідальна за випуск: *Д. О. Черняєва*

Адреса редакційної колегії:

61002, Харків, вул. Чернишевська, 80

НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України

тел.: (057) 700-06-64

Е-mail: ndipzir@gmail.com

Сайт: ndipzir.org.ua

ISBN 978-966-937-368-7

© НДІ ПЗІР НАПрН України, 2017
© Видавництво «Право», 2017

ЗМІСТ

I. Питання функціонування суб'єктів інноваційної системи (стартапів, наукових, технологічних парків та інших)

Андрощук Геннадій Олександрович

Національна інноваційна система: аспекти інтелектуальної власності 7

Білоусов Євген Миколайович

Глобалізаційні виклики та їх подолання в контексті забезпечення економічної безпеки держави 12

Бойчук Роман Петрович

Окремі проблеми розвитку інвестиційного законодавства України в сучасних умовах. 20

Борисов Ігор Вячеславович

До проблеми функціонування стартапів як суб'єктів інноваційної системи. 28

Булижин Ігор Володимирович

Особливі правові механізми процедур банкрутства у країнах Європейського союзу 33

Вітліна Марина Олександрівна

Організаційні форми створення стартапів 39

Глібко Сергій Васильович

Наукові парки України: правовий аспект. 44

Давидюк Олександр Миколайович

Місце технології в національній інноваційній системі України 51

Жорнокуй Юрій Михайлович

Юридичні особи як суб'єкт венчурного підприємництва 55

Карбовська Кароліна Андріївна, Коломієць Надія Андріївна

Технологія як об'єкт національної інноваційної системи 60

Колодяжний Олексій Олегович, Черняєва Дар'я Олександрівна

Інноваційний проект в Україні 65

Клімова Галина Павлівна

Особливості моделей національних інноваційних систем 69

Кролевецький Кирило Ігорович

Проблеми правового забезпечення розвитку оптової торгівлі в умовах становлення інноваційної економіки в Україні 72

Кудрявцева Вікторія Вікторівна Механізм реалізації державної інвестиційної політики	76
Назаренко Костянтин Дмитрович, Стріжкова Алла Володимирівна Дослідницька інфраструктура: розуміння терміну в Україні та закордоном	81
Новіков Євген Андрійович, Свідунова Лідія Володимирівна Правовий статус бізнес-інкубаторів і акселераторів як форма підтримки інноваційних проектів: досвід Польщі	85
Петренко Павло Степанович Інвестиції: проблеми і перспективи залучення іноземних інвестицій . . .	90
Степаненко Ірина Олександрівна Особливості правового регулювання наукових парків	97
Холявка Софія Володимирівна Технопарки як учасники інноваційних правовідносин	100
Черкасов Олег Володимирович Особливості правового регулювання національної інноваційної системи в Україні: проблеми та перспективи	103
Шовкалюк Віктор Степанович Реалії та перспективи інноваційного розвитку України	108

II. Проблеми трансферу технологій у сфері діяльності ВНЗ та шляхи їх вирішення. Забезпечення діяльності ВНЗ у сфері комерціалізації результатів науково-технічної діяльності

Матюшенко Ігор Юрійович Створення українського національного дослідницького простору відповідно до європейської практики – фактор інвестиційного розвитку економіки	116
Іванова Ксенія Юріївна До проблеми здійснення спільної діяльності державними закладами вищої освіти	127
Кізенко Наталія Миколаївна, Цветкова Оксана Володимирівна, Рожкова Марина Володимирівна Інтеграція науки України до Європейського дослідницького простору (ERA)	131

Цимбалюк Владислава Юріївна, Черняєва Дар'я Олександрівна Комерціалізація об'єктів інтелектуальної власності у вищих навчальних закладах	135
---	-----

III. Правове забезпечення електронного бізнесу як складової інформаційного суспільства

Беляневич Олена Анатоліївна Деякі питання правового забезпечення електронного документообігу в Україні	139
Бурило Юрій Павлович Правове регулювання електронного бізнесу: виклики штучного інтелекту	145
Вінник Оксана Мар'янівна Цифрова (електронна) економіка: проблеми правової термінології	149
Гетманцев Максим Олександрович Електронне судочинство за проектами процесуальних кодексів	154
Єфремова Катерина Вікторівна Сучасні тенденції перетворень світового господарства	159
Короленко Віталій Михайлович Оформлення трудових відносин з допомогою електронних засобів зв'язку: проблеми та перспективи.	164
Пацурія Ніно Бондовна Електронна комерція як складова частина страхового бізнесу	169
Первомайський Олег Олексійович «Електронний суд»: сучасність та майбутнє	173
Соларьова Дар'я Володимирівна, Рожкова Марина Володимирівна Правові питання передачі прав на «ноу-хау» (комерційна концесія) . . .	177
Тетерятник Богдан Сергійович Діджиталізація та діджиталізація в контексті віртуалізації господарської діяльності	180
Юркевич Татьяна Ивановна Європейський єдиний цифровий ринок: основні аспекти регулювання	185

IV. Проблеми охорони і захисту прав інтелектуальної власності та правового регулювання режиму інноваційної діяльності в умовах постіндустріального суспільства

Бойко Дмитро Віталійович

Щодо окремих аспектів зловживання правами інтелектуальної власності 191

Кириченко Ігор Олегович

До питання тлумачення поняття «договір інжинірингу» (постановка проблеми) 195

Курашова Інна Миколаївна, Суворова Анастасія Євгенівна

До питання правового регулювання ГМО (постановка проблеми) 198

Савчук Олена Олександрівна

Правове регулювання інноваційної діяльності у форматі сприяння розвитку підприємництва лісоресурсної сфери. 202

Сарібекян Маруся Самвелівна

Сучасний стан інноваційної діяльності в галузі сільськогосподарського машинобудування 207

Свіщова Владлена Олегівна

Об'єкти права інтелектуальної власності як вклад в статутний капітал юридичної особи 210

Станкевича Еліна

Организационно-правовые формы коммерческой деятельности в ЕС (на примере латвийского правового регулирования) 213

Яркіна Наталя Євгенівна

Патентні повірені як суб'єкти представницьких відносин у сфері використання інтелектуальної власності 218

V. Інформаційна технологія (ІТ) як окрема правова категорія. Сучасний стан правових засобів регулювання ІТ

Бистрова Юлія Вікторівна

«Віртуалізація» у праві: сучасне праворозуміння та проблеми термінологічної визначеності 223

Водорєзова Сусанна Робертівна

Правові засади господарської діяльності з використання хмарних сервісів 226

Новікова Катерина Юрївна

Функціонування мережі EEN: правовий аспект 230

Коритін Денис Сергійович

Окремі питання фінансової підтримки малих та середніх підприємств . . 234

І. ПИТАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ (СТАРТАПІВ, НАУКОВИХ, ТЕХНОЛОГІЧНИХ ПАРКІВ ТА ІНШИХ)

Андрощук Геннадій Олександрович,
*канд. екон. наук, доцент, зав. лабораторією
правового забезпечення розвитку науки і технологій
НДІ інтелектуальної власності НАПрН України,
консультант Комітету Верховної Ради України
з питань науки і освіти*

НАЦІОНАЛЬНА ІННОВАЦІЙНА СИСТЕМА: АСПЕКТИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

В сучасному світі інновації розглядаються як найважливіший каталізатор довгострокового економічного розвитку. Основою розвитку інноваційної економіки є інтелектуальна власність (ІВ). Дослідження особливостей системи державного управління ІВ в цих умовах, для визначення оптимальних шляхів інтеграції України у міжнародний ринок інтелектуальної праці, формування національної інноваційної системи (НІС) є важливою науково-практичною проблемою. Практичний аспект формування НІС вимагає, з одного боку, державного управління й координації дій усіх її суб'єктів, з іншого – самостійних зусиль усіх суб'єктів, зацікавлених у реалізації інновацій, створенні умов, що сприяють інноваційному процесу та впровадженню досягнень науки і технологій в українську економіку. У змістовному аспекті НІС є сукупністю державної інноваційної політики, суб'єктів інноваційної діяльності, інноваційної інфраструктури, інноваційних процесів і ресурсів. У процесі формування НІС всі елементи перебувають у тісній функціональній взаємозалежності. Відомий англійський економіст К. Фрімен зазначав, що НІС є в кожній країні, але в «деяких країнах ці системи ефективні, а в деяких

– ні. В одних країнах вони тільки зароджуються, в інших їх майже немає, але вони існують скрізь» [1]. Такий підхід є логічним, оскільки елементи НІС, у тому чи іншому вигляді, присутні у всіх країнах. Для того щоб система працювала ефективно, необхідні міцні й стійкі зв'язки між усіма її складовими. Саме міцність цих зв'язків і злагоженість усього механізму й формують характеристику НІС.

В Національній доповіді «Інноваційна Україна 2020», зокрема, констатується: «відсутність в Україні зацікавленості в інноваційному розвитку на політичному рівні, гальмування підтримки інноваційної діяльності, а то і пряма протидія їй основних міністерств в умовах, коли оточення України інтенсивно розвиває науково-технічну сферу (насамперед держави – члени ЄС), вимагає аналізу соціальних та економічних причин такого становища. Основна причина невиконання законодавства у сфері науки та інновацій в Україні, складнощі його розроблення та ухвалення пов'язані з тим, що нормативно-правові акти ухвалюються за відсутності інноваційної спрямованої економічної стратегії України» [2, с. 239].

Результати досліджень підтверджують дві гіпотези: охорона ІВ стимулює як передачу технологій, так і внутрішні інновації. В цілому 1 % посилення патентних прав приводить до 2 % зростання припливу ІІІ та імпорту. Це активізує передачу технологій. Позитивний зв'язок між розвитком НІС, ІВ та зростанням передачі технологій особливо видно у високотехнологічних галузях, пов'язаних з виробництвом фармацевтичних препаратів, хімікатів, аерокосмічними дослідженнями і наданням комп'ютерних послуг. Водночас результати емпіричного аналізу даних за 30 річний період показують, що позитивний і істотний вплив на інновації забезпечується не тільки охороною ІВ, але і вкладеними в цей період інвестиціями в НДДКР [3]. Кількість інвестицій в інноваційні компанії в 2016 р. зросла на 32 %. Українські компанії залучили понад 400 млн. доларів [4]. Інновації найчастіше з'являються там, де забезпечена належна охорона ІВ. Всесвітній центр інтелектуальної власності (GIPC) недавно оприлюднив щорічну оцінку міцності правової охорони ІВ в 30 країнах, на які припадає близько 80% глобального ВВП. Зіставлення показників охорони ІВ (GIPC) з показниками інноваційного розвитку

(Bloomberg.com) показує чітку кореляцію між поширенням інновацій та захистом прав ІВ Рівень кореляції між двома серіями показників (0.86) підтверджує незаперечний взаємозв'язок між захистом ІВ і стимулюванням інноваційної діяльності [5].

Аналіз доповіді «Глобальний інноваційний індекс» (ГІІ) 2017 р. дає можливість оцінити фактори, що впливають на інноваційну діяльність [6]. Рейтинг ГІІ 2017 р. є середнім двох субіндексів. Субіндекс інноваційних витрат (Innovation Input) дозволяє оцінювати елементи національної економіки, в яких протікають інноваційні процеси, в розбивці за п'ятьма основними групами: (1) інститути; (2) людський капітал і дослідження; (3) інфраструктура; (4) рівень розвитку ринку; і (5) рівень розвитку бізнесу. Субіндекс інноваційних результатів (Innovation Output). відображає фактичні результати таких зусиль в розбивці по двох основних групах: (6) результати в галузі знань і техніки; і (7) результати творчої діяльності. Підсумковий Індекс – це співвідношення витрат й ефекту, що дозволяє об'єктивно оцінити ефективність зусиль з розвитку інновацій у тій або іншій країні. ГІІ представляє собою сукупні дані про результативність інноваційної діяльності з 127 країн і економік світу, на які припадає 92,5 % від населення планети і 97,6 % від світового ВВП. У ньому розглядається 81 показник розвитку інновацій в найширшому їх розумінні – від стану інфраструктури до ситуації в політичному середовищі, бізнесі та освіті.

Лідери і аутсайтери рейтингу. Найвищий інноваційний індекс визначено за Швейцарією. За нею йдуть Швеція, Голландія, США і Великобританія. До першої десятки також увійшли Данія, Сінгапур, Фінляндія, Німеччина та Ірландія. Лідер ряду ІКТ-рейтингів – Південна Корея – на 11 місці. З найближчих наших сусідів найкращий результат у Естонії – 25 місце. Латвія розташувалася на 33 рядку, Литва – на 40. За Росією в списку опинилися **Україна (50 місце)**, Молдова (54), Вірменія (59), Грузія (68), Казахстан (78), Азербайджан (82), Білорусь (88), Таджикистан (94), Киргизія (95). Гірше за всіх з інноваціями з досліджених країн справи йдуть в Ємені (127 місце). У розділ «Лідери інновацій» за регіонами (серед країн з рівнем доходу нижче середнього) потрапили три країни: В'єтнам,

Україна і Монголія.

Україна в Глобальному інноваційному індексі – 2017. Україна зайняла 50-е місце з 127 країн світу, піднявшись на шість рядків порівнянні з 2016 р. Сусідами України по рейтингу є Чорногорія, Катар, Таїланд і Монголія. З межуючих з Україною країн кращий показник – у Словаччини (34 місце). Польща – 38-е, Угорщина – 39-е, Румунія – 42-е, Російська Федерація – 45-е. Молдова – на 54-му місці, Білорусь – 88-е. З пострадянських країн найкращий показник – у Естонії, яка посіла 25-е місце. Серед європейських країн Україна зайняла 33-ю позицію. Сильними індикаторами для України є «Коефіцієнт ефективності інновацій» (11), «Людський капітал і дослідження» (41), «Освіта» (30), співвідношення студент-вчитель (2), За індексом «Знання та технологічні результати» Україна займає 32 місце, показниками «Створення знань» – 16, «Патенти» – 18, «Патентні заявки РСТ» – 37, «Корисні моделі» – 1. Зазначимо, щодо трьох останніх показників, то тут нема чим пишатись. Кількість заявок на корисні моделі в Україні у 2,3 рази перевищує кількість заявок на винаходи, а кількість виданих патентів на корисні моделі у 3,2 рази перевищує кількість виданих патентів на винаходи. Адже відомо, що патент на корисну модель видається без проведення експертизи по суті. Частка корисних моделей становить 72,5 % у загальній кількості поданих заявок на винаходи і корисні моделі. До того ж протягом року майже 75% патентів національних власників втрачає чинність через несплату зборів за підтримання чинності патентів на винаходи і корисні моделі. Індекс інноваційної ефективності характеризує створення сприятливих умов для інноваційної результативності. За цим показником у 2017 р. Україна на 11 місці, що на одну позицію вище, ніж у 2016 р. Це свідчить про зростання ефективності інноваційної діяльності в країні.

З аналізу доповіді BOIB World Intellectual Property Report Breakthrough Innovation and Economic Growth [7] можна зробити висновок, що Україна входить до 20 країн-лідерів за кількістю патентів у сфері революційних технологічних інновацій: 3-D друку (11 місце) і робототехніки (17 місце).

Вплив знань. «Витрати на комп'ютерні програми» (6.), «Творчі

результати (49), «Торгові марки (12), «Промислові зразки (11), Кількість працюючих жінок з вищою освітою (3), «Платежі за інтелектуальну власність (46), «Дослідницький талант (42). Найбільш слабкими показниками для України є: «Політичне середовище» (122), «Політична стабільність та безпека» (124), «Інститути» (101); «Інфраструктура» (90); «Стан розробки кластерів» (114) «Створення ІКТ та бізнес-моделі» (112). Щодо останнього показника, то тут також виникає питання. Адже за підрахунками аудиторської компанії – Pricewaterhouse Coopers, Україна входить до ТОП-20 найбільших експортерів ІТ-послуг в світі. Понад 70% експорту ІТ-послуг України становить розробка програмного забезпечення на замовлення.

В рамках ГП аналітики розподіляють країни на три сегменти – лідери, успішні і країни-аутсайдери – в залежності від розміру ВВП на душу населення при оцінці впливу на нього інноваційних ринків. Україна знаходиться в ближче до центру кривої в сегменті «процвітаючих» ефективних інноваторів

Висновки. За Глобальним індексом інновацій Україна досягла поставленого урядом завдання – 50 місце. Але при цьому низькими є показники інституціонального розвитку (101 місце як і у минулому році) та розвитку інфраструктури (90 місце) у зв'язку з політичною нестабільністю і непослідовністю проведення реформ. Законодавча база та методи державної підтримки інноваційного розвитку залишаються недосконалими. Україна, маючи досить високий рівень досліджень і розробок та патентної активності, має низькі позиції за рівнем комерціалізації та захисту об'єктів інтелектуальної власності. Високий рівень досліджень і розробок та патентної активності є необхідною, але не достатньою умовою розвитку інноваційної економіки країни. Для перетворення науково-технічних досягнень в конкурентний науково-технічний продукт потрібен розвиток всієї інфраструктури ринку інтелектуальної власності, завершення формування НІС. Тому безальтернативною для України є переорієнтація на високотехнологічний шлях подальшого розвитку. При цьому держава має зробити ставку суто на якісний людський капітал, включити конкурентоздатну науку, винахідницький потенціал, передову освіту та високотехнологічний бізнес в основні драйвери своєї економіки.

Література:

1. Freeman C., Soete L. Developing science, technology and innovation indicators: What we can learn from the past // Research Policy, Vol. 38(4), 2009, p. 583-589.

2. Інноваційна Україна 2020: національна доповідь / за заг. ред. В. М. Гейця та ін.; НАН України. – К., 2015. – 336 с.

3. In search of Optimality: Innovation, Economic Development, and Intellectual Property Rights, By William Daley// The Fletcher School of Law and Diplomacy, Tufts University – [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://sustainabledevelopment.un.org/.../5580I>.

4. Украинские компании привлекли более 400 млн. долларов [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://dengi.ua/business/298909-Ykrainskie-innovacii-privlekli-bolee-400-millionov-dollarov>.

5. Ольга Красовская, Вероника Мовчан. Экспортные ориентиры Украины: к чему мы стремимся [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/rus/articles/2015/10/28/7039941/>.

6. Global Innovation Index 2017 Innovation Feeding the World Author(s): Cornell University, INSEAD, WIPO | Publication year: 2017 [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2017.pdf.

7. World Intellectual Property Report Breakthrough Innovation and Economic Growth [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_944_2015.pdf.

Білоусов Євген Миколайович,

кандидат юридичних наук, провідний науковий співробітник

НДІ правового забезпечення інноваційного

розвитку НАПрН України

ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ ВИКЛИКИ ТА ЇХ ПОДОЛАННЯ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

У сучасних умовах розвитку людства світове господарство є великою складною системою взаємозалежних та взаємопов'язаних

економічних комплексів та транснаціональних корпорацій. Формування такої системи викликане декількома факторами, але головним з них є потреба розширення товарних ринків. Саме в цьому контексті – збільшення масштабів та обсягів продажів товарної продукції на об'єднаних міждержавних ринках – і було вперше вжито термін «глобалізація».

Не вдаючись до ґрунтового теоретико-методологічного аналізу змісту категорії «глобалізації», це явище можна охарактеризувати так: – процес міжнародної інтеграції, що є результатом обміну світових поглядів, продукції, ідей та різних аспектів культури. Це визначення стосується різних сторін суспільних відносин, але вихідними для його появи та обґрунтування стали саме економічні фактори, саме економічна глобалізація є первинною по відношенню до всіх інших: соціальної, культурної тощо.

Кінцеве оформлення глобалізаційних процесів стало можливим за рахунок поєднання розрізаних інтеграційних рухів, їх об'єднання та інтернаціоналізація. Такі інтеграційні процеси можуть пояснюватися двома антагоністичними групами причин. В першому випадку, глобалізація (інтеграція в світову боротьбу за товари й сировину) виникає через необхідність держави задовольняти постійно зростаючі потреби власного населення шляхом залучення товарів з інших країн та шляхом отримання джерел фінансування соціальних витрат за рахунок експорту власної продукції за кордон. У другому – глобалізація (інтеграція в світову боротьбу за ринки споживання) це продукт потреби транснаціональних корпорацій у розширенні власних виробничо-збутових баз внаслідок постійної капіталізації та перманентності процесу їх [ТНК] економічного зростання. Тобто, корпорації, що розвиваються в межах економіки однієї країни вже не здатні задовольняти власні потреби в ресурсах та ринках збуту за рахунок суто внутрішніх джерел або споживацького попиту. Тоді і виникає потреба розширення, виходу за кордон, опанування нових ринків. В цьому випадку економічний фактор хоча виступає первинним, але без політико-правового забезпечення така глобалізація неможлива. Роль держави у сучасному світі полягає у створенні належних умов для інтеграції національних корпорацій в економі-

ки інших країн, фактично відбувається перетворення національних корпорацій в транснаціональні, в тому числі і силами країни походження корпорацій, оскільки політичне їх керівництво, як правило, є головним лобістом інтересів ТНК.

Завдяки глобальним економічним процесам, що відбуваються у світі держави, ТНК і регіональні інтеграційні утворення прагнуть до економічної активності поза своїми кордонами. Передумовами такої активності є лібералізація торгівлі, створення офшорних зон, фритредерська політика держав, усунення міжнародних бар'єрів для інвестицій тощо. Серед чинників, що сприяють глобалізації економіки, можна виділити такі традиційні фактори: рух товарів між країнами і секторами економіки; рух послуг між країнами і секторами економіки; рух фінансового капіталу між країнами; пересування людей між країнами, викликане потребами здійснення економічних функцій; валютні операції на міжнародних валютних ринках; рух інтелектуальної продукції й ідей між дослідницькими і навчальними центрами, а також між ними і їх споживачами.

Сьогодні глобалізація є перманентним і необхідним процесом міжнародної економічної кооперації, який забезпечує сталий розвиток людства. Економічний зміст глобалізаційних процесів проявляється в декількох аспектах:

- інтернаціоналізації міжнародної торгівлі;
- лібералізації економічної діяльності;
- вестернізації та модернізації економіки та виробничої сфери;
- реконфігурації світових ринків.

Кожен із цих аспектів не є однозначним з точки зору держави і має зовсім різні наслідки для різних країн, що обумовлюється рівнем їхнього економічного розвитку та ступенем впливу на світові економічні тенденції, тому доцільно зупинитися на кожному з них окремо.

Так, *інтернаціоналізація міжнародної торгівлі* полягає у гіпотетичній можливості кожної країни провадити власну експортно-імпорتنу діяльність в будь-яких напрямках та обсягах. Реально ж держава як суб'єкт міжнародних економічних відносин залежить від кон'юнктури глобальних ринків не лише у виборі найбільш перспективних для торгівлі ринків, але і у виборі найбільш перспективних

для експорту товарів. У цьому контексті постає питання раціональної диверсифікації економіки країни та його орієнтація на високо-рентабельну продукцію або перетворення країни, внаслідок слабких виробничих можливостей, на експортера сировини.

Завдяки зростанню обсягів міжнародної торгівлі та поширенню іноземних інвестицій здійснюється перехід від «закритої» системи економіки, де головними елементами є національні економіки, до глобалізованої економіки, в якій окремі національні економіки включені до системи міжнародних процесів і угод.

Лібералізація економічної діяльності переважно передбачає зняття чи певне обмеження економічних перешкод, встановлюваних державою для доступу на її внутрішні ринки суб'єктів господарювання нерезидентів. Водночас відбувається певне спрощення у регулюванні діяльності економічних агентів резидентів, що створює належні умови та відкриває можливості їх розвитку і виходу на світові ринки. Лібералізація напряму впливає на ступінь інтенсифікації міжнародних економічних відносин та перетворення сукупності економічних систем на єдину – глобальну економіку. Якщо інтернаціоналізація міжнародної торгівлі забезпечується переважно економічними механізмами, то в лібералізації на перший план виступають механізми політично-правові. Вона залежить від політичної волі керівництва країни, а також її спроможності створити оптимальні «правила гри» для економічних суб'єктів уособлених у вигляді законодавства держави. Важливість правового забезпечення глобалізаційних процесів останнім часом стає все більш об'єктивною, що можна простежити на прикладі створення унікальної міжнародно-правової системи – права Світової організації торгівлі. Правова система СОТ, яка ґрунтується на низці ключових угод та великої кількості додаткових протоколів і двосторонніх домовленостей, фактично уніфікує порядок здійснення торгівлі на світових ринках, які підпадають під юрисдикцію СОТ.

Вестернізація та модернізація економіки як один із ключових аспектів глобалізації наочно демонструє існуючу в світі тенденцію розвитку нової економічної формації – економіки знань. Структура міжнародної торгівлі тяжіє до збільшення обсягів високотехнологіч-

них продуктів. Економіка промислово розвинених країн світу орієнтується на експорт технологій, що дає можливість отримувати надприбутки внаслідок високого рівня рентабельності такого «товару». Сам по собі термін «вестернізація» чітко відображає спрямованість глобалізаційних процесів, їх централізацію навколо західної цивілізації. Це пояснюється тим, що саме західний спосіб організації економічних зв'язків та модель їх інтеграції у світовий глобальний простір є найбільш ефективним та дієвим. Настільки дієвим, що дає можливість саме західним ТНК відігравати провідну роль в розвитку світового господарства. Що стосується економічного розвитку інших країн світу, то він, безумовно, залежить від здатності забезпечити промисловий розвиток належним рівнем наукового та технологічного супроводу. І в цьому контексті перед більшістю країн світу постає дилема вибору: або власний шлях розвитку за рахунок фінансування освіти, науки, провадження НДДКР, повільної, але самостійної технологічної модернізації виробничого комплексу; або імпорт технологій, що несе в собі низку ризиків потрапляння всієї економіки держави в залежність від країн Заходу або в залежність від ТНК.

Отже, в основі процесів глобалізації лежать якісні, революційні зміни в техніко-технологічному, транспортно-комунікаційному, інформаційному базисі економіки і всього людського суспільства, супроводжувані всебічним використанням біо- і авіакосмічних технологій, ядерної енергії, досягнень в галузі штучного інтелекту. Саме технологічний розвиток і утворення на його базі нового всесвітнього інформаційно-фінансового простору створили умови для вільного переміщення транснаціонального капіталу й переплетення мереж управлінських структур глобальних корпорацій і інформаційних зв'язків.

Що стосується *реконфігурації світових ринків*, то це не лише один із ключових складових економічного змісту глобалізації – це одна із причин та цілей учасників світових економічних процесів. Перерозподіл сфер впливу відбувається завжди, оскільки від цього залежить здатність тієї чи іншої країни ефективно реалізовувати власну зовнішньоекономічну стратегію. Але останнім часом прави-

ла такого перерозподілу вдалося дещо уніфікувати за рахунок створення глобальних міжнародних організацій. Боротьба за ринки збуту та сировинні ринки обумовлюється зростаючими потребами економіки найбільш розвинених країн світу як в реалізації власної продукції, так і в забезпеченні безперервних виробничих процесів. Але одні країни є суб'єктами такої політики, інші ж, і їх більшість, є суто об'єктами, по відношенню до яких відбувається економічне і політичне протистояння. В цьому, власне, і криється найбільша проблема глобалізації – нерівність можливостей її учасників. Оскільки ж учасниками глобалізаційних процесів є більшість країн в світі, то створюється ситуація, за якої економічно спроможна меншість напряму або опосередковано регулює діяльність економічно нерозвинутої або неспроможної більшості. Принцип демократії у побудові архітекτονіки світогосподарських процесів має абсолютно дзеркальний ефект на відміну від демократичних процесів, що відбуваються всередині окремої держави. Встановлюється диктат капіталу та його впливу на процеси створення глобальної економіки. І в цьому контексті постає гостре питання щодо економічних ризиків глобалізації, їх впливу на економіку країни та спроможність її політичного керівництва протистояти ним.

З огляду на вищезазначене, доцільно, на нашу думку, виокремити низку найбільш суттєвих економічних ризиків глобалізації, які послаблюють рівень економічної безпеки держави.

Першим і найбільш суттєвим ризиком, негативний ефект якого можна простежити за наслідками глобальної фінансово-економічної кризи 2008–2010 рр., є перенесення економічних ризиків з економіки більш розвинених на економіку менш розвинених країн світу. Такий собі «експорт ризиків» дає змогу швидко «оздоровити» економіку, що потерпає від кризи шляхом переорієнтації товарно-грошових потоків, девальвації чи ревальвації валюти та за рахунок інших засобів, які дають змогу оперативнo корегувати внутрішньодержавну ринкову кон'юнктуру. Так, переведення валюти, наприклад, з економіки США або ЄС в економіку менш розвинутих, але залежних від них держав світу по банківським каналам, стимулює попит на валюту в перших, і створює інфляційні тенденції в других. Подібне

стимулювання попиту, а відтак і подолання кризи надвиробництва, відбувається і на товарних ринках. Але такий «експорт» можливий виключно за умови значної залежності економіки однієї країни від іншої, що забезпечується або за рахунок прив'язки її національної валюти до долара США чи євро, або шляхом надмірної інтеграції в економіку таких країн ТНК, що є резидентами США чи ЄС, або в інший спосіб, який в своїй основі має суто економічний механізм. Україна повною мірою не відчувала на собі подібного «експорту ризиків» переважно через незначний ступінь інтегрованості банківського сектору до світової фінансової системи, але наочним прикладом може слугувати економіка Ісландії або Греції. Що стосується правового забезпечення захисних механізмів економіки в цьому контексті, то першочергове значення тут мають створення ефективної системи моніторингу фінансово-економічних ризиків та високий ступінь оперативності реагування органів державної влади на відповідні негативні тенденції кон'юнктури світових ринків.

На другому місці серед ризиків глобалізації для України доцільно визначити ризик втрати національного промислового потенціалу внаслідок надмірного відкриття внутрішніх ринків. Мова йде про скорочення обсягів промислового виробництва продукції, а відтак і про від'ємне зовнішньоторговельне сальдо країни. Механізм реалізації такого ризику такий. По-перше, країна відкриває внутрішній ринок для доступу закордонних товарів, при чому йдеться переважно про засоби виробництва або високотехнологічні товари. По-друге, на внутрішні ринки починають потрапляти такі товари, конкурентні переваги яких значно перевищують вітчизняні, оскільки навіть за умови використання однакових технологій, вітчизняні товари є дорожчими через витрати виробників на придбання цих самих технологій закордоном. По-третє, промисловість країни поволі зупиняється оскільки її продукція не здатна конкурувати з імпортною, а, відтак, зменшуються прямі доходи держави і виникає потреба залучення додаткових фінансових ресурсів, знову ж таки з-за кордону. Вирівнювання такої економічної диспропорції напряму залежить від спроможності влади створити належні умови розвитку національного виробничо-промислового комплексу, а у випадку

прийняття рішення щодо відкриття внутрішніх ринків – від здатності оперативно реагувати на індикатори появи негативних тенденцій, здатних призвести до більш значних ризиків розвитку.

Суттєвим глобалізаційним ризиком для України є неефективність системи державного управління економічним розвитком і її невідповідність міжнародним стандартам. Сформоване в Україні інституційне середовище недосконале, характеризується структурною неповнотою та нерівновагою. Не відповідає критеріям розвиненого суспільства інфраструктура країни, зокрема, транспортні та інформаційні комунікації. Щодо сформованого в країні конкурентного середовища, то показовим є той факт, що нині в Україні понад 55 % усіх товарів та послуг виробляється суб'єктами господарювання, що діють за умов конкуренції. Водночас більше 1/11 частини всіх товарів та послуг, вироблених в країні, реалізуються за умов відсутності конкуренції, 1/3 – за умов помірної конкуренції. Таке співвідношення конкурентних та монопольних секторів було характерним для економік індустриальних країн у середині ХХ ст. Нині в економіці розвинених країн світу за умов значної конкуренції створюється понад 80% загального обсягу товарів та послуг, а за її відсутності – не більше 2%. На думку сучасних фахівців, надмірною в Україні залишається вага в загальному обсязі виробництва сфери природних монополій, недосконалим – механізм державного регулювання цієї сфери. На розвиток конкуренції негативно впливає надмірна ускладненість дозвільних процедур та високий рівень плати за адміністративні послуги.

Слід зазначити, що глобалізація несе в собі ще один ризик, який виходить за межі суто економічної системи. Мова йде про втрату державою власної національної економічної самостійності та ідентичності внаслідок надмірної лібералізації економічних процесів. Відкриття внутрішніх ринків, дерегуляція та зменшення рівня контролю, надмірне поширення політики фритредерства сприяють агресивним стратегіям розвитку, застосовуваним ТНК. Транснаціональні корпорації ведуть боротьбу за нові ринки, нові монополії переважно шляхом поглинання бізнесу, який не здатен чинити відповідний економічний опір або який позбавлений захисту держави. Економічні

важелі працюють лише тоді, коли не існує політичних бар'єрів, а відтак ТНК можуть швидко поглинати економіки країн, що розвиваються та нерозвинутих держав світу в умовах політичної бездіяльності державної влади. Наочним прикладом цього є тотальна економічна криза в Аргентині 1990-х рр., яка була спричинена надмірним поглинанням аргентинського промислового сектору ТНК. Беручи участь у глобалізаційних процесах, держава виступає як глобальний економічний агент, цілісність функціонування всіх підсистем якого залежить від ефективності взаємопов'язувальних механізмів. Такими механізмами і є політико-правові, розробці і застосуванню яких має передувати ґрунтовний аналіз геополітичного становища країни та перспектив її розвитку.

У цьому контексті подальший розвиток України та її інтеграція в міжнародну економічну систему пов'язані із ризиками, походження яких криється в геополітичному становищі нашої держави. Безумовна магістральна значущість України в розрізі світових товаропотоків, природно-економічний потенціал нашої держави, відсутність національно-культурної та ідеологічної ідентичності обумовлюють чуттєвість національної економіки до глобалізаційних ризиків, подолання яких на пряму залежить від економічного суверенітету нашої країни.

Бойчук Роман Петрович,
*к.ю.н., провідний науковий співробітник
НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку
НАПрН України*

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

В сьогоденні соціально-політичних умовах та стану економіки знову надзвичайно гостро постають питання сутності інвестицій і проблем їх правового регулювання. У вітчизняному законодавстві

дано декілька визначень поняття «інвестиції». Поняття «інвестиції» та всіх її похідних зазначаються у ПК та ГК. Крім того, цей термін та його похідні використовуються і в інших нормативно-правових актах, а саме у: 1) Бюджетному кодексі України від 08.07.2010 р. № 2456-УІ; 2) Законі України від 18.09.1991 р. № 1560-ХІІ «Про інвестиційну діяльність»; 3) Законі України від 15.03.2001 р. № 2299-НІ «Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)»; 4) Законі України від 19.03.1996 р. № 93/96-ВР «Про режим іноземного інвестування»; 5) Законі України від 15.07.1999 р. № 977-ХІУ «Про внесення змін до деяких законів України з метою стимулювання інвестиційної діяльності»; 6) Законі України від 23.02.2006 р. № 3480-ГУ «Про цінні папери та фондовий ринок»; 7) Законі України від 30.10.1996 р. № 448/96-ВР «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» та інших нормативно-правових актах. Закону України «Про інвестиційну діяльність» кореспондують положення близько 200 законодавчих і підзаконних нормативних актів. Україна є стороною більше 70 двосторонніх угод про захист інвестицій, однак немає універсальних міжнародних договорів, які б встановлювали одноманітність до визначення понять та стандартів як правого регулювання інвестиційної діяльності, так і захисту прав іноземної власності. Отже, одна з основних проблем, яка призводить до колізійної ситуації в українському законодавстві пов'язана з розбіжностями в застосуванні тих чи інших термінів та їх визначень. Уже сьогодні варто формувати національний єдиний нормативно-правовий простір і забезпечувати однозначність застосування юридичної, економічної та фінансової термінології і в межах окремих нормативно-правових актів, і в рамках усього галузевого законодавства.

Але в будь-якому випадку визначення інвестицій пов'язують із використанням капіталу або довгостроковими капітальними вкладеннями з метою одержання прибутку. Таким чином, інвестиції мають фінансовий і виробничий аспекти. Аналіз наукових досліджень та законодавчої регламентації інвестицій дозволяють виділити кілька основних ознак: 1) інвестиції – це всі види майнових та інтелектуальних цінностей. Такі цінності повинні бути не вилучені з обороту

або не обмежені в обороті відповідно до законів України; 2) інвестиції є капіталом, власністю в різних видах і формах, які вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) та/або досягається соціальний та екологічний ефект. Це зумовлює важливість інституту власності для визначення юридичної суті інвестицій; 3) зазначені цінності набувають статус інвестицій після їх вкладення в об'єкти господарської діяльності; 4) строк вкладення повинен бути достатнім для досягнення мети інвестування, тобто інвестиції мають довгостроковий характер; 5) вкладення відбувається в об'єкти господарської діяльності, які являють собою будь-яке майно, в тому числі основні фонди і оборотні кошти в усіх галузях та сферах народного господарства, цінні папери, цільові грошові вклади, науково-технічна продукція, інтелектуальні цінності, інші об'єкти власності, а також майнові права; 6) цінності, що вже вкладені в об'єкти господарської діяльності, підлягають використанню у процесі господарської діяльності: підприємницької або некомерційної; 7) метою інвестування є створення прибутку (доходу) та/або досягнення соціального та екологічного ефекту.

Але в цих визначеннях, такій правовій регламентації не врегульований баланс приватних та публічних інтересів в інвестиційній сфері. В Конституції України (ст.42), ЦК України (ст.3), Господарському кодексі (ст. 42) на рівні принципів положень закріплено, що кожен має право на заняття підприємницькою діяльністю, яка не заборонена законом. Такий спосіб обмеження свободи підприємницької діяльності, який встановлений в цих нормах, не відображає необхідного балансу інтересів особи та суспільства. Підтвердженням тому наше повсякденне господарське життя, в якому підприємці здійснюють свою діяльність. Виявляється домінування не позитивної свободи підприємництва з урахуванням соціальної направленості, потреб суспільства, окремого громадянина, а на оборот – основна цілеспрямованість на отримання прибутку призводить до негативних тенденцій, які відображають дисбаланс публічних та приватних інтересів. Таким чином, здебільшого в суспільстві реалізується негативна свобода суб'єктів господарювання, що в свою чергу потре-

бує певного законодавчого уточнення поняття підприємницької діяльності та поняття інвестицій. Держава повинна чітко визначити своє місце і роль в регулюванні господарської діяльності.

Звернімося до міжнародно-правового визначення «інвестицій». Міжнародно-правові акти не містять поняття «інвестицій», а лише формулюють неповний перелік прав і інтересів, що охороняються в якості інвестицій, роблячи це, в основному, без текстової ув'язки з питаннями сприяння розвитку. Аналогічно цьому, також нічого не говориться про поняття інвестиції в положенні статті 25 (1) Конвенція про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами (КУИС). Тут вказується лише: «В компетенції Центру знаходиться вирішення правових суперечок, що виникають безпосередньо із стосунків, пов'язаних з інвестиціями, між Договірною державою (чи будь-яким уповноваженим органом Договірної держави, про яку повідомлено Договірною державою Центру) і особою іншої Договірної держави, за умови наявності письмової згоди учасників суперечки про передачу такої суперечки для розгляду Центру».

Незважаючи на відсутність детального визначення поняття інвестиції в Конвенції, на основі арбітражної судової практики, і, в першу чергу, в рішенні у справі *Salini v. Morocco*, були сформульовані критерії, по яких чіткіше визначається предметна юрисдикція МЦУИС. Бо із самого початку було ясно, що не усі економічні угоди і операції, наприклад, звичайний договір про міжнародне постачання товарів, повинні підпадати під юрисдикцію МЦУИС. Так званий «тест Salini» встановлює в цьому плані ряд особливостей, які використовуються для дефініції інвестицій і їх відмітних ознак в порівнянні з іншими економічними операціями. Відповідно до тесту Salini для інвестицій типовими є наступні характеристики: 1) матеріальний вклад інвестора в певний проект; 2) визначена тривалість обґрунтованих таким чином економічних стосунків; 3) наявність у інвестора мети отримати прибуток; 4) прийняття ним економічного ризику; 5) сприяння інвестиції розвитку приймаючої держави.

Таким чином, необхідно законодавчо закріпити мету підприємницької діяльності та мету реалізації інвестицій в позитивному еко-

номічному, соціальному, екологічному ефекті ефекті, що сприяло б розвитку держави.

Під позитивним економічним ефектом слід розуміти одержання прибутку/доходу, розвиток підприємництва, виробництва, реконструкцію та технічне переозброєння основного капіталу на основі широкого, масового впровадження інновацій. Позитивний соціальний ефект – це задоволення суспільних потреб у соціальній сфері, технічне і технологічне вдосконалення виробництва, створення нових робочих місць для громадян, які потребують соціального захисту, впровадження відкриттів і винаходів, досягнення в агропромисловому комплексі, у виробництві будівельних матеріалів, в галузі освіти, культури, охорони навколишнього середовища і здоров'я тощо.

Ми знаходимося на порозі значного дійства в економіці нашої держави - це масової приватизації, тому з особливою гостротою постають питання забезпечення балансу приватних та публічних інтересів в підприємстві та інвестиційній діяльності. В сучасних економічних, політичних умовах, в яких знаходиться Україна стрімко загострюються проблеми правового регулювання іноземного інвестування. Інвестиції, на відміну від торгівлі, є могутнішим засобом втручання в економічний суверенітет. Для стабільного розвитку економіки держави важлива не лише кількісна, але і якісна характеристика інвестиційних вкладень. Саме якісна складова інвестицій, їх зміст може викликати виникнення загроз для національної безпеки держави в глобальних масштабах. Як показує світовий досвід, іноземні інвестори, використовуючи свою зверх мобільність, здатні оперативного акумулювати свої фінансові можливості в тій або іншій сфері економіки для вилучення максимального прибутку й так само швидко вивести із країни-реципієнта свої капітали, незважаючи на національні інтереси даної держави. У багатьох випадках закордонні інвестори не планують довгострокові капіталовкладення в Україні. Це змушує державу вести збалансовану політику регулювання іноземних інвестицій. Завдання полягає в тім, щоб удосконалюючи механізми регулювання, як на національному, так і на міжнародно-правовому рівні, знайти оптимальне поєднання інтересів держави й іноземних інвесторів.

Слід зазначити про наявність законодавчих обмежень щодо деяких об'єктів для іноземного інвестування. Законами України можуть визначатися території, на яких діяльність іноземних інвесторів і підприємств з іноземними інвестиціями обмежується чи забороняється, виходячи з вимог забезпечення національної безпеки. Так, ст. 13 Конституції України встановлює, що земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності Українського народу. Земля, що є основним національним багатством, перебуває під особливою охороною держави. Ч. 3 ст. 33 та ч. 3 ст. 35 Земельного кодексу України дозволяє отримувати іноземним громадянам землі сільськогосподарського призначення лише в оренду.

Відповідно до ч. 1 ст. 394 ГК, на території України щодо іноземних інвестицій встановлюється національний режим інвестиційної діяльності, за винятками, передбаченими ГК, іншими законами і чинними міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України.

Для іноземних інвесторів на території України встановлюється національний режим інвестиційної та іншої господарської діяльності, за винятками, передбаченими законодавством України та міжнародними договорами України.

Треба відзначити певну практику встановлення винятків з національного режиму в двосторонніх інвестиційних угодах. Винятки з національного режиму можуть мати стимулюючий або обмежувальний характер. Можливість встановлення стимулюючих винятків закріплена в ч. 3 ст. 394 ГК, згідно з якою у державних програмах залучення іноземних інвестицій в пріоритетні галузі економіки та соціальну сферу може бути передбачено встановлення додаткових пільг для суб'єктів господарювання, що здійснюють діяльність у цих сферах.

Іноземні інвестори можуть брати участь у приватизації майна державних підприємств у порядку, визначеному приватизаційним законодавством. Тому знову ж постає питання визначення поняття «іноземний інвестор».

В різних країнах можуть існувати різні підходи для визначення поняття «іноземний інвестор». В одних випадках це робиться через: – перелік чітко окреслених ознак, притаманних іноземному інвестору; – через детальний перелік категорій інвесторів; – через прив'язку до інвестиційної діяльності взагалі; – через прив'язку до положень, що регулюють валютні операції.

Стаття 1 ЗУ «Про режим іноземного інвестування» визначає іноземних інвесторів як суб'єктів, які провадять інвестиційну діяльність на території України, а саме: юридичні особи, створені відповідно до законодавства іншого, ніж законодавство України; фізичні особи – іноземці, які не мають постійного місця проживання на території України і не обмежені у дієздатності; іноземні держави, міжнародні урядові та неурядові організації; інші іноземні суб'єкти інвестиційної діяльності, які визнаються такими відповідно до законодавства України. Проте таке визначення безвідносно до походження інвестора та його капіталу. Український законодавець наводить невичерпний перелік осіб, які можуть бути іноземними інвесторами, та зазначає, що ці суб'єкти провадять інвестиційну діяльність на території України.

Необхідно звернути увагу на той факт, що існування міжнародно-правового регулювання іноземних інвестицій призводить до певного розширення кола суб'єктів, які можуть бути визнані в Україні як іноземні інвестори. Згідно з деякими міжнародними договорами України до нього включаються: – підприємства з іноземними інвестиціями, що контролюються іноземними інвесторами; – громадяни України, які постійно проживають за кордоном; – організації та інші утворення, що не мають статусу юридичної особи). Тому, вирішуючи питання про визнання інвестора іноземним, поряд з критеріями, закріпленими в ст.1 ЗУ «Про режим іноземного інвестування», необхідно враховувати критерії, закріплені в численних двосторонніх угодах України про взаємне заохочення та захист інвестицій (у випадку розбіжностей останні матимуть пріоритет).

Інтереси закордонних партнерів нерідко розходяться із загальнонаціональними інтересами сторони, що приймає інвестиції. За ступенем цієї розбіжності іноземних інвесторів поділяють на добросовісних, недобросовісних та псевдо інвесторів.

Домінуючою формою іноземного інвестування є прямі іноземні інвестиції транснаціональних корпорацій. Все це потребує розгляду питання щодо мети і завдань діяльності ТНК та загроз, які вони можуть нести економіці України¹.

Існуюче українське інвестиційне законодавство спрямоване на залучення іноземного капіталу і створення сприятливого інвестиційного клімату, проте воно не відповідає цьому своєму основному призначенню. Також воно не відповідає потребам нової ринкової кон'юнктури, що складається, і, відповідно, не здатне запобігти загрозам економічної безпеки держави. Застосовуючи систему допуску іноземних інвестицій, держава зобов'язана: а) спрощувати (facilitate) допуск і здійснення (establishment) інвестицій національними приватними особами інших держав; б) уникати створення невідповідно складної процедури регулювання або встановлення в законі умов, виконання яких є необхідним для одержання допуску.

З метою спрощення допуску і здійснення іноземних інвестицій український законодавець скасував їх державну реєстрацію. Запроваджений заявницький принцип державного обліку інвестицій, відповідно до якого подання статистичної звітності про здійснення іноземних інвестицій буде здійснюватися підприємствами з іноземними інвестиціями та установами банку. Загальний табель (перелік) форм державних статистичних спостережень на 2017 рік (наказ Держстату від 29 грудня 2016 року № 259) вказує, що квартальний Звіт про прямі іноземні інвестиції (форма № 10-зез) подають юридичні особи (резиденти), які одержали прямі інвестиції від нерезидентів, філії та постійні представництва нерезидентів в Україні. Проте такий крок може бути передчасним. Державна реєстрація іноземних інвестицій це вид засобу державного регулювання допуску та безперервного контролю з боку приймаючої держави з метою забезпечення балансу приватних та публічних інтересів, виконанням іноземним інвестором норм національного законодавства та реалізації забезпечення гарантій щодо здійснення інвестиційної діяльності.

¹ Нижник Н. Р., Ситник Г. П., Білоус В. Т. Національна безпека України (методологічні аспекти, стан і тенденції розвитку): Навчальний посібник. – К.: Преса України. 2008. – 304 с.

Сукупність зобов'язань приймаючої держави в ході допуску на свою територію іноземного інвестора передбачає створення сприятливих умов для закордонного підприємця. Проте, дотепер відсутня конвенційна вимога до приймаючої країни щодо закордонного інвестування.

Найбільш ефективним рішенням проблеми правового регулювання іноземних інвестицій є відкритий доступ, можливо, у рамках списку галузей, відкритих для іноземних приватних інвестицій (при існуванні списку обмеженого числа галузей, видів діяльності, закритих для іноземних інвестицій або потребуючих оцінок умов допуску (screening), ліцензування).

Борисов Ігор Вячеславович,

к.ю.н., молодший науковий співробітник

*Науково-дослідного інституту правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України*

ДО ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СТАРТАПІВ ЯК СУБ'ЄКТІВ ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ

В умовах становлення ринкової економіки в Україні інновації виступають основою конкуренції – одного з основних факторів динаміки господарювання. При цьому слід погодитися з тими правниками, зокрема І. О. Знаменським, які вважають, що слід розглядати інновацію і як одиничний акт, а саме як будь-яке впровадження нового продукту (послугу) або продукту з новими якостями, новий засіб його виробництва, освоєння нових джерел сировини, нових ринків збуту, нові організаційно-технічні, управлінські, соціально-економічні рішення виробничого, фінансового, комерційного характеру; і як процес: суспільний техніко-економічний процес, що охоплює дослідження, проектування, розроблення, організацію виробництва, комерціалізацію та поширення нового продукту, процесу або системи. При цьому метою інновації (і як одиничного акту, і як проце-

су) має бути спрямованість на забезпечення суспільного прогресу, економію витрат, підвищення рівня ефективності, рентабельності виробництва, вдосконалення економічних, правових та соціальних відносин в галузі науки, культури, освіти та інших сферах діяльності суспільства [1].

Слід відмітити, що правовий механізм створення і впровадження інновацій на сьогодні ще не отримав належного оформлення, хоча формування інноваційної системи України – найважливіша потреба суспільства, яка включає не тільки розробку законодавчих і інших нормативно-правових актів в сфері інновацій, а й побудову економічних, правових і організаційних механізмів, які б дозволили реалізувати інноваційні продукти. Серед цих механізмів важливе місце посідає ефективна і доцільна інвестиційна підтримка реалізації інновацій.

Звертає на себе увагу той факт, що в останнє десятиріччя в Україні серед інноваційних структур широкого розповсюдження набули стартап компанії, які, як доводить аналіз їх діяльності, здійснюють технологічну та дослідницьку діяльність, промислове проектування для створення та (або) запровадження інновацій відносно продуктів, товарів та процесів [2; 3; 4].

Відомо, що термін «стартап» (англ. *start-up* – *стартувати, запускати*) виник ще у 1939 році і застосовувався спочатку виключно до новаторських (інноваційних) компаній у сфері інформаційних технологій. В сучасних умовах цей термін отримав широкого розповсюдження, оскільки застосовується не тільки щодо інноваційних компаній у сфері інформаційних технологій, а й щодо аналогічних структур в інших сферах діяльності (науки, соціальних досліджень, культури, підприємництва, економіки). Умови виникнення таких стартап компаній – діяльність на базі інноваційних ідей (інновацій), нових, ще масово не впроваджених інноваційних технологій; мобільність, і, як правило, обмеженість ресурсів [2 – 5]. Причому це характерно як для оформленої структури, так і компанії, що знаходяться у процесі створення, а саме в процесі очікування на результат своєї діяльності.

В Україні чинні на сьогодні кодекси як Цивільний, так і Господарський, а також спеціальне законодавство, зокрема Закон «Про інно-

ваційну діяльність» (далі – Закон), повною мірою не відображають специфіку регулювання інноваційних відносин. Тому, як слідство, діяльність стартап компаній на рівні інноваційного законодавства не врегульована. Однак такі структури – вже реальність і слід виходити з того, що учасниками інноваційної діяльності можуть бути виключно суб'єкти права, а такі універсальні правові форми і моделі, як юридична особа, цивільно-правовий договір, представництво дозволяють цим суб'єктам брати участь в інноваційних відносинах.

Вважаємо, що стартап компанія – специфічний учасник інноваційних відносин. *По-перше*, це пов'язано, з особливостями її становлення. Так, з урахуванням світового досвіду вона може функціонувати як юридична особа, наприклад, у вигляді вітчизняного інноваційного підприємства, оскільки Закон підводить під це поняття такі складові інноваційної інфраструктури як інноваційний центр, технопарк, технополіс, хоча перелік цей не може бути вичерпним. Проте, відносно інших умов, особливо тієї, що інноваційне підприємство повинно виробляти і реалізовувати інноваційні продукти і (або) продукцію чи послуги, обсяг яких у грошовому вимірі буде перевищувати 70 відсотків його загального обсягу продукції і (або) послуг, то для стартап компаній зазначена умова не повинна застосовуватися, оскільки це не дає останній права на отримання податкових, валютно-фінансових та інших передбачених законодавством пільг і переваг, які встановлені для інноваційного підприємства. Йдеться тільки про те, що стартап компанія – це інноваційна структура, яка може мати статус юридичної особи, тобто тієї правової форми, за допомогою якої організації, що переслідують різні цілі, створюються різними способами, мають різну організаційну структуру, різні джерела фінансування, отримують можливість стати учасниками цивільного обороту.

Разом із тим стартап компанія може існувати і як колективне утворення без створення юридичної особи, шляхом об'єднання майна і діяльності стартаперів для досягнення ними спільної мети. Підставою для цього може слугувати договір про спільну діяльність, за яким сторони (учасники) зобов'язуються спільно діяти без створення юридичної особи для досягнення певної мети, що не суперечить законам (ст. 1130 ЦК України). При цьому спільна діяльність може

здійснюватися як на основі об'єднання вкладів (просте товариство), або без об'єднання вкладів. Таке добровільне об'єднання являє собою договір учасників, що взаємно зобов'язує їх до певних дій, тобто тягне за собою виникнення між ними зобов'язально-правових відносин. У цьому випадку суб'єктами інноваційної діяльності слід вважати розробників (засновників) стартап проекту.

Проте, незалежно від того, яка модель буде обрана засновниками, стартап компанія повинна пройти декілька стадій становлення: зародження інноваційної ідеї, яка затребувана споживачем; розробка стартап проекту як технології впровадження інноваційної ідеї. Саме в ньому повинна бути заявлена мета, визначена необхідна грошова сума, складена калькуляція всіх витрат, а також заохочень для тих інвесторів, які підтримають стартап проект. До речі, інформація про хід збору коштів повинна бути публічною, тобто відкритою; створення прототипу робочої моделі стартапу; тестування її і доробка; запуск (впровадження) стартап проекту. Таким чином, в становленні стартап компанії простежуються складові інноваційного процесу. Вказані етапи мають однакове спрямування як в цілому, так і окремо по кожній складовій. Зокрема, кінцева стадія, на якій впроваджується стартап проект, об'єднується зі стадією розробки цього проекту, а саме коли здійснювався пошук фінансових ресурсів і планувалося їх використання.

По-друге, специфічність стартап компаній, як вже зазначалося, пов'язана з їх фінансуванням. В Україні основними джерелами фінансування інноваційної структури є: вклади учасників; бюджетне фінансування за умови виконання державного замовлення; кредити банків; інвестиції, в тому числі іноземні; прибуток від підприємницької діяльності інноваційної структури; випуск в обіг цінних паперів. Разом із тим, з різних причин не всі інноваційні ідеї (інноваційні технології) втілюються в життя, що пов'язано з помилками в обґрунтуванні, недостатньо чистими результатами експериментів, нестачі коштів для розвитку виробництва, старіння інновацій тощо. Це обумовлює підвищену ризиковість стартап проектів, що і вимагає, зазвичай, введення особливого порядку їх фінансування.

На сьогодні існують декілька моделей фінансування цих компаній, а саме венчурні фонди; бізнес-ангели; конкурси та гранти. Про-

те, засновники стартап компаній, можуть звернутися і до нової системи он-лайн кредитування, зокрема до системи краудлендінга або до системи краудфандінга.

Краудфандінг – (від поєднання англ. слів – crowd funding: crowd – «натовп», «народ»; funding – «фінансування») – колективне співробітництво людей (донорів, вкладників), які добровільно об'єднують свої гроші або інші ресурси разом, як правило через Інтернет, щоб підтримати зусилля, зокрема розробників стартап компаній. Інвестори зазвичай отримують різні бонуси, наприклад, відсоток від майбутнього прибутку в результаті реалізації стартап проекту [6].

Механізм краудлендінга (від поєднання англ. слів crowd lending: crowd – «натовп», «народ»; lending – «кредитування») схожий з механізмом краудфандінга і являє собою нову систему он-лайн кредитування, новий спосіб або отримати кредит, або підзаробити як інвестор-кредитор. Надаючи можливість приватним особам швидко і без зайвої тяганини вкладати вільні кошти в бізнес, краудлендінгові майданчики дозволяють акумулювати ресурси дрібних кредиторів, оскільки на кожному з них розміщується цілий ряд готових бізнес-проектів, включаючи і стартап проекти, і кожна людина, пройшовши реєстрацію, може інвестувати в будь-який з них [7].

Література:

1. Знаменський І.О. Сучасні підходи до визначення сутності інновацій: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.confcontact.com/2008oktInet_tezi/znamensky.php
2. Start-up проекти – інструмент реалізації інновацій: Економічні проблеми сталого розвитку: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті проф. Балацького О.Ф. (м. Суми, 24-26 квітня 2013 р.): у 4 т. / за заг. ред. О. В. Прокопенко. – Суми: Сумський державний університет, 2013. – Т. 1. – С. 103-105.
3. Денис Довгопольний: Как мы строили отрасль стартапов в Украине [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ain.ua/2013/05/29/125075>.
4. Курченко О.О. Становлення та розвиток стартапів в Україні: проблеми та шляхи вирішення // Український соціум, 2016, № 2 (57). – С. 80-87. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ktovdele.ru/chto-takoe-startap.html>.

5. Что такое стартап [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ktovdele.ru/chto-takoe-startap.html>.

6. Что такое краудфандинг [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://fingeniy.com/chto-takoe-kraudfanding/>.

7. Что такое краудлендинг [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://forumbusiness.net/showthread.php?t=28360>.

Булижин Ігор Володимирович,
*здобувач Науково-дослідного інституту
правового забезпечення інноваційного розвитку
Національної академії правових наук України*

ОСОБЛИВИ ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ПРОЦЕДУР БАНКРУТСТВА У КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Для здорового механізму ринкового «самоочищення» від суб'єктів, які зазнали стану неплатоспроможності та гальмують економічний розвиток своїх контрагентів, потрібне ефективне господарсько-правове регулювання відновлювальних процедур та банкрутства, яке б відповідало потребам сучасності. Зразком такого належного правового регулювання можна назвати європейське законодавство, враховуючи цивілізовану практику банкрутств підприємств у європейських державах. Для України досвід та особливості правового регулювання країн Європейського Союзу є актуальними у контексті євроінтеграційного зовнішньополітичного курсу, особливо враховуючи зобов'язання України про повне «узгодження галузевого та горизонтального законодавства України, інституцій та стандартів з галузевим і горизонтальним законодавством, інституціями та стандартами ЄС» відповідно до ч. 1 ст. 57 Угоди про асоціацію України з ЄС [1].

У держав-членів ЄС правове регулювання процедур банкрутства загалом залишається у сфері національного права, а законодавство

рівня ЄС (або так зване «наднаціональне») урегулює лише окремі аспекти (наприклад, транскордонне банкрутство). У зв'язку з цим у кожній європейській державі можуть бути не тільки загальні правові норми (як правило, це спільні норми-принципи), а і власні характерні риси правових механізмів банкрутства, зумовлені особливостями розвитку конкретного суспільства та важливістю певних компаній для економіки таких країн.

Для держав із ринковою економікою важливо, щоб правова система адекватно відображала принципи конкуренції та створювала для неї необхідні умови у регулюванні важливих для господарства сфер відносин. Доволі влучно підкреслив О. М. Бірюков одну з ключових цілей правового регулювання відносин банкрутства у ЄС – забезпечення рівного захисту прав та законних інтересів боржників і кредиторів: «Забезпечення у справах про банкрутство рівного відношення як до приватних, так і державних підприємств визнається необхідним елементом національного законодавства про банкрутство країн – претендентів на членство в Євросоюзі» [2, с. 136]. Така мета характеризує потребу оптимального поєднання у правовому регулюванні, з одного боку, позиціонування рівноцінного ставлення держави як регулятора до усіх учасників відносин (таким чином надаються рівні можливості різним особам незалежно від форми власності), а з іншого, – повністю відповідає законам ринкової економіки щодо конкуренції.

Сучасний закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» містить деякі положення, які можуть бути розцінені як дискримінаційні, оскільки не забезпечують необхідного рівного ставлення, реального механізму втілення принципу рівності усіх форм власності. Зокрема, йде мова про деякі категорії підприємств, які відповідно до чинного законодавства України не можуть бути визнані банкрутами: казенні підприємства не включені до кола суб'єктів, які підлягають банкрутству. Це грубо порушує один з фундаментальних принципів не лише законодавства ЄС про банкрутство, а і конкуренції в умовах ринкової економіки загалом – рівноцінного правового статусу усіх учасників ринку та рівного застосування законодавства, що витікають із принципу рівності усіх форм власності.

Проте існують і свої характерні для кожної країни риси законодавства, які, у тому числі, можуть передбачати окремі особливості процедур банкрутства або навпаки розробити єдину процедуру, для якої виключень або обмежень не повинно передбачатися для різних юридичних осіб.

Законодавство Франції, на зразок законодавства інших європейських країн, передбачає заходи по попередженню відкриття конкурсного провадження, до того ж, найбільше із сучасних моделей законодавства про неплатоспроможність приділяє увагу саме засобам збереження особи боржника. Із цією метою встановлено і інститут повіреного *ad hoc* (який нагадує медіатора), попередження неплатоспроможності, і примирювальну процедуру, і реабілітаційні процедури збереження підприємства та судового відновлення підприємства для «продовження функціонування підприємства, збереження робочих місць і реструктуризації пасиву» відповідно до ст.ст. L620 – 1 і L631 – 1 Комерційного кодексу Французької Республіки № 2000 – 912 від 18 вересня 2000 р. [3].

Характеризуючи в загальному вигляді спрямованість французького законодавства про неспроможність, дослідники відмічають: «На даний момент основними цілями французького законодавства про неспроможність являються, по-перше, збереження діючих підприємств як бізнесу; по-друге, збереження робочих місць; по-третє, задоволення вимог кредиторів» [4, с. 42].

У випадку неплатоспроможності суб'єкта господарювання Франції можуть застосовуватися такі заходи: 1) спостереження; 2) відновлення платоспроможності боржника відповідно до чіткого плану, у якому може бути передбачено як продовження господарської діяльності особи боржника, так і передачу в оренду усього підприємства як єдиного майнового комплексу або його частини; 3) конкурсне провадження. За законодавством Французької Республіки застосовуються дві процесуальні моделі конкурсного провадження при неспроможності: звичайна (загальна) та спрощена. Яка саме модель повинна застосовуватися у конкретному випадку, залежить від розміру підприємства, що підлягає банкрутству. Зокрема, спрощена модель передбачена для підприємств зі щорічним оборотом коштів до

20 млн. франків і штатом працівників до 50 чоловік, а загальна процедура – до усіх інших компаній. Іншими словами, у цьому аспекті малому бізнесу полегшуються правила процедури неспроможності.

Право звертатися до суду з клопотанням про відкриття конкурсного провадження у Франції мають як боржник, так і кредитори. Відкривши конкурсне провадження, суд має право провести одну з таких процедур: 1) судове урегулювання боргів, що являє собою примірювальну процедуру для укладення мирової угоди, направленої на попередження ліквідації майна боржника; 2) процедуру збереження підприємства; 3) процедуру судового відновлення підприємства і 4) ліквідацію майна через проведення конкурсного розпродажу. І все ж передбачається, що ліквідація спрямована за можливості на передачу третій особі усього підприємства, тобто законодавець готовий будь-що зберегти особу боржника.

У Бельгії відносини, пов'язані з неплатоспроможністю регулюються двома спеціальними законами, а саме: Закон про судовий конкордат від 17 липня 1997 року і Закон про банкрутство від 8 серпня 1997 року. Закони впорядковують дві основні процедури, пов'язані з неплатоспроможністю: конкордат як особливий вид санації та власне банкрутство. На практиці можна обмежитися першою процедурою у випадку вдалого відновлення платоспроможності боржника. У бельгійській правовій концепції конкордат – це судова компромісна угода про тимчасове призупинення виконавчого провадження.

Конкордат є рятівною процедурою для боржника, яка здатна допомогти уникнути банкрутства. У разі застосування конкордату передбачається, що за боржником залишаються повноваження управління та розпорядження майном. Судове рішення про тимчасове призупинення виконавчого провадження відповідно до ст. 16 Закону про конкордат «одночасно служить запрошенням для кредиторів заявляти свої вимоги» [5]. Цим судовим рішенням встановлюються строки призупинення виконавчого провадження та строк, протягом якого кредитори, у тому числі держава, повинні заявити свої вимоги. Це надає змогу кредиторам брати участь у голосуванні по плану реабілітації (або іншою термінологією, санації), яке по-

винно бути проведено протягом 6 місяців з дня прийняття рішення про конкордат (може бути надана додатково відстрочка на строк не більше 3 місяців). Запроваджується конкордат як юридична процедура керівництвом підприємства-боржника із підготовкою плану санації, що має бути спрямований на виведення такого підприємства зі скрутного фінансового становища. План може передбачати повну чи часткову відмову кредиторів від своїх вимог. Для допомоги боржнику, в першу чергу, при розробці плану санації, назначаються один чи кілька адміністраторів (фр. «*commissaires au sursis*»), які контролюють керівництво компанії при розробці такого плану реабілітації та звітують перед судом [6, сс. 20 – 21]. Законодавчо закріплені вимоги до адміністратора – бути незалежним і неупередженим, мати кваліфікацію в питаннях бухгалтерського обліку та корпоративного управління, а також дотримуватися етичного кодексу. Адміністратор не має особливої ліцензії, а назначається судом з числа бухгалтерів, аудиторів або юристів, які зобов'язані дотримуватися відповідного кодексу професійної етики. Потім відбувається голосування кредиторів з приводу оцінки плану санації. Суд може затвердити такий план тільки тоді, коли він був затверджений більшістю кредиторів, які заявили свої вимоги до боржника, взяли участь у голосуванні і володіють більшістю вартості вимог. Після затвердження плану санації боржник отримує постійне призупинення виконавчого провадження на два роки з можливістю продовжити цей строк ще на рік. Адміністратор слідкує за виконанням плану санації та періодично звітує про його виконання.

При оголошенні процедури банкрутства особа боржника, на відміну від конкордату, позбавляється прав управління і розпорядження майном, суддя призначає керуючого (фр. «*curateur*»), який представляє боржника під час процесу банкрутства. Останній завершується ліквідацією боржника, після чого керуючий назначається «ліквідатором». Керуючим може бути назначена особа зі спеціального переліку зі вказівкою її професійної кваліфікації. За вимогами ст. 27 Закону про банкрутство можуть стати керуючими «тільки юристи, зареєстровані у переліку Бельгійської колегії адвокатів і які пройшли спеціальну підготовку, а також які брали практичну участь у про-

цедурах ліквідації» [5], тобто особи, включені до переліку Бельгійської колегії адвокатів. Функціональна різниця між адміністратором у конкордаті та керуючим під час банкрутства полягає у тому, що за адміністратором закріплено контрольні функції за керівництвом компанії при складанні плану реструктуризації, а сам адміністратор боржником не управляє. Але куратор, навпаки, повинен виконувати обов'язки з реалізації активів боржника та управляти його майном під час процедури банкрутства.

Отже, процедури банкрутства країн ЄС мають національні особливості, які завдяки своїм правовим засобам тяжіють або до захисту приватних інтересів суб'єктів господарювання, або збереження господарського порядку завдяки гарантуванню з боку держави виконання боржниками їх зобов'язань перед кредиторами навіть у випадках фінансових втрат із ознаками стану неоплатності. Також на основі проведеного аналізу законодавства про банкрутство країн ЄС встановлено, що спільним для законодавства європейських держав є послідовна реалізація принципу рівності усіх форм власності та рівного правового статусу усіх учасників ринку незалежно від форми власності.

Вважаємо, що національне законодавство про неплатоспроможність потребує узгодження з європейським законодавством в напрямку забезпечення реалізації принципу рівного правового положення усіх суб'єктів господарювання-боржників незалежно від форм власності та організаційно-правових форм із рівним застосуванням до них норм законодавства, зокрема, із зняттям обмежень банкрутства державних підприємств. Для України вважаємо доцільним розглянути можливість запровадження та адаптації до національних особливостей такі спеціальні правові засоби та механізми, які спрямовані на попередження банкрутств, зокрема, удосконалити процедуру санації за прикладом бельгійського конкордату, актуалізувати медіаційні засади після порушення провадження справи про банкрутство, визнати пріоритетним засобом погашення заборгованості перед кредиторами у разі прийняття рішення про ліквідацію підприємства-боржника його продаж як єдиного майнового комплексу тощо.

Література:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: [http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/00_Ukraine-EU_Association_Agreement_\(body\).pdf](http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/00_Ukraine-EU_Association_Agreement_(body).pdf) (дата звернення: 05.11.2017 р.).
2. Бірюков О. М. Банкрутство в контексті європейської інтеграції України. Наукові записки. Том 53. Юридичні науки. Київ: Вид. дім «Києво-Могилян. акад.», 2006. С. 135 – 138.
3. Коммерческий кодекс Франции / предисл., пер. с фр., допол., словарь-справ. и комм. В. Н. Захватаева. Москва: Wolters Kluwer, 2008. 1272 с.
4. Степанов В. В. Несостоятельность (банкротство) в России, Франции, Англии, Германии. Москва: Статут, 1999. 204 с.
5. Законодательство Бельгии о банкротстве и конкордате. URL: <http://pandia.ru/text/77/231/33422.php> (дата обращения: 25.05.2017).
6. Астраханцева Е. А. Финансовое оздоровление организации: проблемы учетно-аналитического обеспечения. Москва – Берлин: Директ-Медиа, 2014. 215 с.

Вітліна Марина Олександрівна,

студентка 4 курсу 2 групи

Факультету підготовки кадрів

для Державної пенітенціарної служби України

Національного юридичного університету

імені Ярослава Мудрого

науковий керівник: Глібко Сергій Васильович,

к.ю.н., доцент, директор НДІ правового

забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ФОРМИ СТВОРЕННЯ СТАРТАПІВ

Сучасний ринок характеризується складністю та мінливістю, що змушує підприємства та підприємців різних сфер діяльності постійно перебувати в пошуку нових можливостей та використовувати

нові підходи для ведення бізнесу. Все частіше з різних інформаційних мереж можна почути про стартапи. Саме вони поєднують у собі характеристики, що дозволяють бізнесу оптимально функціонувати у складних умовах сучасного ринку.

У вітчизняному законодавстві відсутнє визначення терміну «стартап», що зумовлює регулювання їх діяльності шляхом використання законів та законодавчих актів відповідно до окремих напрямів діяльності таких компаній. Чинне законодавство налічує 14 законодавчих актів, понад 50 нормативно-правових актів уряду, близько 100 різних відомчих документів, що стосуються інноваційної діяльності [1].

У науковій літературі існує багато визначень терміну «стартап». Вперше це поняття виникло у 1930 році, в Америці. З англійської мови «start up» перекладається, як «запустити» та означає тільки що створену чи ще розроблювану компанію. Науковці тлумачать цей термін, як: новостворена організація, яка займається розробкою нових товарів або послуг в умовах надзвичайної невизначеності [2]; процес виходу на ринок новоствореного підприємства з інноваційним проектом, зазвичай, у короткотривалий термін і з мінімальними капіталовкладеннями [3]; нова компанія в початковий період свого розвитку, яка створюється для реалізації перспективної ідеї з метою отримання високого прибутку [4]; тимчасова структура, яка займається пошуками масштабної, відтворювальної та рентабельної бізнес-моделі [5]; компанія з короткою історією операційної діяльності [6]; новостворені компанії, які знаходяться на стадії розвитку й будують свій бізнес на основі нових інноваційних ідей, або на основі технологій, які нещодавно з'явилися [7]; компанія щойно утворена, володіє дослідними зразками, намагається організувати виробництво й вихід продукції на ринок [8].

Слід зазначити, що в світовій економіці місце успішних стартапів досить високе і почесне. Так, на ринках країн Європи, США, Японії, РФ і навіть Білорусі активно створюються венчурні інвестиційні фонди і «бізнес-інкубатори», спрямованість яких – саме фінансування і підтримка сміливих проектів з метою капіталізації доходів [9].

В одного з наших сусідів, а саме у Білорусії також немає законодавчого закріплення поняття «стартап», проте держава допомагає в організації стартап-заходів, які передбачають навчання азам підприємницької діяльності, пошук та залучення потенційних інвесторів. Також на законодавчому рівні закріплено можливості отримання державної підтримки, що полягає у використанні інноваційних грантів для фінансування нових проектів фізичних осіб чи суб'єктів малого підприємництва [10].

США вважається лідером серед країн в яких можна створити успішні стартапи. Це пояснюється тим, що у США більше відомих і перевірених каналів пошуку фінансової підтримки, навіть таких, які могли б допомогти в самому початку шляху. Уряд на законодавчому рівні надає підтримку молодим підприємцям. Засновуючи проект в Америці, є більше шансів швидше вийти на міжнародний ринок.

Що ж стосується Азії та Європи, то вони наздоганяють США, коли мова йде про розквіт стартапів. Тут чимало урядових структур встановили чіткі програми підтримки й розбудови інноваційної системи на загальнодержавному рівні, в той час як у США все ще довіряють це питання виключно приватному сектору економіки.

Щоб детальніше зрозуміти, що таке стартап, необхідно окреслити коло його ознак та зрозуміти чим саме стартап відрізняється від звичайного підприємництва.

Тож до основних ознак стартапу належать: новизна і унікальність ідеї, здатність до адаптації, коротка історія операційної діяльності, мінімальні витрати ресурсів з боку авторів, висока швидкість розвитку проекту і максимально ефективно просування компанії на ринку, наявність здатності бізнес-моделі стати масштабною на ринку, впевненість в проекті та його гнучкість, з урахуванням потреб ринку [12], короткостроковий період запуску проекту, здатність до адаптації, проблеми з фінансуванням [11].

Що ж стосується відмінностей стартапу від підприємництва, то:

1. У створенні та подальшій діяльності сартапу, у більшості випадків, беруть участь молоді люди (потенційні носії інноваційних ідей);

2. Стартап засновує свою діяльність на інноваціях та інноваційних технологіях, частіше за все це ІТ-сфера та сфера послуг (хоч стартап може бути застосований у всіх сферах, головне ідея);

3. Стартапи не мають власного початкового капіталу. Він формується в основному інвесторами у вигляді вкладень у даний проект (інвестицій);

4. Стартап постійно змінюється в процесі створення, причому зміни можуть зачіпати і саму суть проекту. Це неминуче призводить до певних проблем та суперечок, особливо якщо автор і розробники проекту різні люди;

5. Так стартап розуміє під собою інновацію та ще не перевірену технологію або сервіс, то такі проекти більше ніж зазвичай (традиційний) бізнес ризикують бути неуспішними [13].

Законне функціонування стартапу передбачає ведення підприємницької діяльності в певній організаційно-правовій формі. Слід зазначити, що організаційно-правових форм здійснення господарської діяльності в Україні існує досить багато, але не всі вони є доречними для реєстрації стартапу. Враховуючи, що стартап, зазвичай, на початку об'єднує спільною ідеєю невелике коло зацікавлених у її реалізації осіб, як початковий варіант його юридичного оформлення можна запропонувати такі форми:

- фізична особа-підприємець (ФОП);
- приватне підприємство (ПП);
- товариство з обмеженою відповідальністю (ТОВ) [14].

У кожній з цих форм є свої переваги та недоліки.

Щодо фізичної особи-підприємця, то безумовною перевагою є те, що стартапер працює сам на себе, не зобов'язаний формувати статутний капітал, не зобов'язаний документально оформлювати будь-яке із своїх рішень. Стартапер в працює із підрядниками на основі договорів та не зобов'язаний зараховувати їх в штат. Але суттєвим недоліком для такого підприємця є те, що, він обмежений власними коштами і якщо проект не приніс бажаних результаті, то стартапер відповідає за борги усім своїм майном.

Якщо ж оформити стартап у формі приватного підприємства, то до переваг можна віднести те, що розмір статутного капіталу не

встановлений законодавчо, а також можливість самостійно визначати, як працюватиме ПП, передбачивши усі істотні положення в статуті. Що ж до недоліків такої форми, то поняття «приватне підприємство» вказує лише на форму власності та потребує законодавчого уточнення. Така форма підприємства є менш пізнаваною іноземними інвесторами.

Переваги товариство з обмеженою відповідальністю полягають у тому, що воно несе відповідальність за наслідки своєї діяльності виключно майном такого підприємства. Розмір статутного капіталу може бути будь-яким, від одної копійки до мільйонів гривень. В цьому випадку закон не обмежує засновника у праві вибору. Крім того, статутний капітал стартап-бізнесу може формуватися протягом такого періоду часу, який засновники для себе самі визначають. Ще однією перевагою є спрощена система управління підприємством. Також слід зазначити, що для іноземних інвесторів функціонування стартапу саме у формі юридичної особи викликає більше довіри, аніж просто до підприємця.

Попри всі переваги існують і недоліки, а саме, якщо один із учасників діятиме всупереч інтересам товариства, то усунути його від діяльності навіть рішенням зборів учасників буде складно: він повинен сам захотіти піти.

Література:

1. Тези виступу проректора з наукової роботи М.Ю. Ільченка на Комітетських слуханнях у Верховній раді України з питання «Законодавче забезпечення розвитку Національної інноваційної системи: стан та шляхи вирішення» 15 червня 2016 р.

2. Рис Э. Бизнес с нуля: метод Lean Startup для быстрого тестирования идей и выбора бизнес-модели. [пер. с англ. А. Стативка]. Москва: Альпина Паблицер, 2012. 253 с.

3. Мрихіна О. Б., Стояновський А. Р., Міркунова Т. І. Перспективи стартап-компаній у контексті конкурентоспроможного розвитку українського ринку високих технологій. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 9. С. 215–225.

4. Каширин А. И., Семенов А. С. В поисках бизнес-ангела. Российский опыт привлечения стартовых инвестиций. Москва :Вершина, 2008. – 384 с.

5. Бланк С., Б. Дорф «Стартап. Настольная книга основателя» [пер. с англ.]. Москва : Альпина Паблишер, 2013. 616 с.
6. Этапы развития стартапов URL: <http://startup-house.ru/stati-pro-startapny/link/etapy-razvitiya-startapov>.
7. Пікуль В. С. Що таке стартап? URL: http://3222.ua/article/scho_take_startap.htm
8. УК «Альянс. Венчурний бізнес» URL: <http://venture-biz.ru>.
9. Збанацький Д. «Стартапы: Юридические и практические аспекты. Ознакомительная часть».
10. Кулецький В. «Проблеми стартапов и развития малого предпринимательства в Белорусии». *Газета «Звязда»*. 2014.
11. Терешко Ю. В., Тардаскіна Т. М., Богатирьова Л. Д. Особливості розвитку інтернет-стартапів в Україні: реалії і перспективи. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 12. С. 435–443.
12. Корнух О. В., Маханько Л. В. Стартап як прогресивна форма інноваційного підприємництва. *Інвестиції: практика та досвід*. Кривий Ріг. 2014. № 23. С. 26–30.
13. Чазов Є. В. Стартап як нова форма ведення бізнесу. НУХТ. 2013.
14. Бояринова К. О., Копішинська К.О. «Особливості законодавчого регулювання діяльності стартап-компаній в Україні» / КПІ.

Глібоко Сергій Васильович,
*кандидат юридичних наук, доцент,
директор НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України
ORCID: 0000-0003-3398-9276*

НАУКОВІ ПАРКИ УКРАЇНИ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Проблеми правового регулювання наукових парків (далі – НП) в Україні пов’язані з необхідністю удосконалення Законів «Про наукові парки» та «Про Науковий парк «Київська політехніка», які приймаються в період законотворення без будь-якої практики. В більшості наукові дослідження проводяться щодо організаційно-правових форм (далі – ОПФ) НП, на зовнішніх господарських зв’язках

Але, крім дослідження основних понять НП та технологічних парків, важливим є аналіз наявної інформації щодо діяльності НП на їх офіційних сайтах та в інформаційних джерелах НП, та їх засновників з метою встановлення відповідності їх діяльності функціям, закріпленим у ст. 4 Закону України «Про наукові парки». Результати можливо викласти наступним чином з відображенням кількості НП, які передбачають вказані функції:

1) функція створення нових видів інноваційного продукту, здійснення заходів щодо їх комерціалізації, організація та забезпечення виробництва наукоємної, конкурентоспроможної на внутрішніх і зовнішніх ринках інноваційної продукції в більшості випадків реалізована шляхом підтримки інноваційних структур та створення суб'єктів інноваційної інфраструктури. Реалізація цієї функції встановлена у 5 НП: у формі участі НП у діяльності інноваційних кластерів в Україні, у започаткуванні бізнес-інкубаторів, а також шляхом здійснення інших заходів, спрямованих на комерціалізацію результатів наукової діяльності.

2) функція інформаційно-методичного, правового та консалтингового забезпечення засновників і партнерів НП, надання патентно-ліцензійної допомоги реалізується у 6 НП у формі наукових консультацій, розробки та обґрунтування бізнес-планів інноваційних проєктів, інформаційно-комунікаційного, технологічного, інформаційно-методологічного, правового, консалтингового забезпечення, надання патентно-ліцензійної допомоги, інформаційно-консультативного супроводження трансферу та інше.

3) функція залучення студентів, випускників, аспірантів, науковців та працівників закладу вищої освіти (далі – ЗВО) та/або наукової установи до розроблення і виконання проєктів наукового парку.

4) реалізація функції сприяння розвитку та підтримка малого інноваційного підприємництва умовно можна поділити на 2 напрямки: а) підтримка МСП як напрямком виявлена у 1 НП; б) підтримка інноваційного МСП та підприємництва – у 4 НП. Тобто 5 НП заявили про зв'язок науки з підприємництвом. Як один з варіантів взаємодії МСП з ЗВО та науковими установами можна навести приклад досвіду співробітництва Українського науково-технологічного центру

та ІПМаш ім. А. М. Підгорного НАН України. Так, серед напрямків взаємодії, ними було задекларовано, при умові фінансування Українського науково-технологічного центру, сприяння створенню малих та середніх технологічних підприємств, якщо вони використовують технології ІПМаш. Але інформація про фактичне здійснення такої діяльності та її результати відсутня.

5) функція з організації підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації спеціалістів, необхідних для розроблення і реалізації проектів наукового парку прямо передбачена в 2-х НП у формі інформаційно-просвітницької роботи та створення сприятливих стартових умов для вчених, аспірантів та викладачів, а також діяльності школи стартапів.

6) залучення і використання у своїй діяльності ризикового (венчурного) капіталу, підтримка наукоємного виробництва;

7) захист та представництво інтересів засновників і партнерів НП в органах державної влади та органах місцевого самоврядування, а також у відносинах з іншими суб'єктами господарювання під час організації та виконання проектів НП в межах, визначених установчими документами НП;

8) розвиток міжнародного і вітчизняного співробітництва у сфері науково-технічної та інноваційної діяльності, сприяння залученню іноземних інвестицій.

В Законі України «Про науковий парк «Київська політехніка»» прямо не закріплено першу та четверту функції, натомість встановлено 2 нові функції:

– здійснення повного комплексу заходів, спрямованих на інтенсифікацію процесів розроблення, виробництва та впровадження наукоємної, конкурентоспроможної продукції на внутрішні та зовнішні ринки;

– координація наукової, інноваційної, виробничої та комерційної діяльності засновників і партнерів НП.

Перелічені функції наукових парків свідчать про відповідність та необхідність віднесення НП до суб'єктів національної інноваційної системи (далі – НІС) та її підсистеми, до елементів інноваційної інфраструктури.

Крім проведеного аналізу функцій НП додатково необхідно враховувати місце НП в НІС, для чого розглянемо деякі нормативно-правові акти.

Практика дозволяє відмітити, що НП в більшості функціонують за трьома моделями:

1) виконують функцію інкубатора, акселератора та фінансує малі та середні підприємства;

2) виконують функції експортно-орієнтованого центру трансферу технологій;

3) виконують функції материнської компанії для усіх МСП, які створюються ЗВО або науковими установами для удосконалення спільного та єдиного «корпоративного» нагляду за проектами ЗВО або наукових установ.

Наведені моделі місця НП в НІС, питання фінансової діяльності потребують прозорої структури корпоративних відносин для формування довіри до НП, що відсутнє в законах, які регулюють їх діяльність. Недосконалість законодавчого визначення ОПФ НП, неузгодженість його функцій з вимогами до ОПФ підприємницьких товариств за Цивільним та Господарськими кодексами України, невідповідність принципам корпоративного управління потребують внесення змін в законодавство України і чіткого закріплення як ОПФ, так і функцій НП.

Виконавчий орган управління наукового парку вирішує питання поточної діяльності з метою координації діяльності його засновників і партнерів щодо виконання проектів НП. Додатково проаналізовано інформація з відкритих джерел про наявність органів контролю НП і виявлено, що тільки у 3-х НП присутні науково-технічна рада. При цьому ці НП утворені ЗВО або науковими установами, які мають більшу частку в їх статутному капіталі (Науковий парк Одеського політехнічного університету), Науковий парк «Прикарпатський університет», Науковий парк «Наукоград-Харків», Науковий парк «Стале природокористування та якість життя»). У зв'язку з чим може бути висунута пропозиція обов'язкового формування в НП науково-технічних рад, які виконують наглядові функції.

Для реалізації відмічених вище функцій НП в сфері інноваційних відносин невід'ємним є проведення цільового фінансування як НП, так і інших суб'єктів НІС, які можуть звертатися за фінансуванням через НП. На наш погляд, доцільним є досвід деяких країн (наприклад, Німеччина) в законодавстві яких при визначенні участі в організації проектного фінансування інноваційної діяльності розділяють суб'єктів, що здійснюють відбір проектів, їх оцінку, та суб'єктів, які на підставі відбору проектів здійснюють їх фінансування. І в будь-якому випадку, передувати вирішенню відміченого питання щодо фінансування НП повинно бути удосконалення регулювання в законодавстві діяльності, функцій НП як ОПФ та по видам наукової, науково-технічної та господарської діяльності та за компетенцією діяльності НП як суб'єкта НІС.

Однією з проблем господарсько-правового регулювання є визначення джерел формування майнової основи діяльності НП, в тому числі порядку формування статутного капіталу НП. Статутний капітал (далі – СК) НП є одним з джерел його фінансування. І якщо здійснення внесків юридичними особами приватного права не викликає значних правових питань, то здійснення внесків бюджетними установами – ЗВО та науковими установами пов'язано з обмеженістю видів внесків та бажанням при цьому не втратити контроль над НП. Також при формуванні СК суб'єкт господарювання державної або комунальної власності, що здійснює свою діяльність на основі права господарського відання, може передавати належне йому майно до СК наукового парку лише за попередньою згодою центрального органу виконавчої влади, у сфері управління якого він перебуває.

Передача до СК НП нерухомого майна, а також повітряних і морських суден, суден внутрішнього плавання та рухомого складу залізничного транспорту, що перебувають на балансі державних суб'єктів господарювання, здійснюється за умови додаткового погодження з Фондом державного майна України.

Зареєстровані НП в Україні розподіляються по кількості наступним чином: за розміром СК:

- більше 2 млн грн – 1;
- від 1 млн. грн до 2 млн грн – 3;

- від 100 тис. грн до 1 млн грн – 12;
- менше 100 тис. грн – 5;

Одночасно, слід відмітити, що більшість ЗВО та наукових установ зберігають контроль над управлінням НП, а розподіл НП в залежності від їх частки в СК НП здійснюється так:

- від 100 % до 80 % – 7;
- від 80 % до 50 % – 9;
- менше 50 % – 5;

Таким чином, в Україні у 15 НП частка ЗВО у СК складає більше 50 % та у 2-х НП - частка наукових установ складає більше 50 %. Що стосується грошових внесків до СК НП, то їх здійснення можливе за рахунок юридичних осіб приватного права або фізичних осіб, але в більшості випадків це не здійснюється. Тому і складається ситуація, що основними суб'єктами, що визначають мету утворення та наукової діяльності НП, які відповідають пріоритетним напрямам інноваційної діяльності, є ЗВО та/або НУ. З цим фактом може бути пов'язана умова задля дозволяння в НП, 100% СК яких належать ЗВО або НУ, останнім направляти кошти від власних надходжень до статутного капіталу таких НП. Але на підставі ч. 3 ст. 13 Закону «Про наукові парки» ЗВО та/або наукові установи беруть участь у формуванні СК НП шляхом внесення до нього нематеріальних активів, що обмежує діяльність НП.

Тотожні вимоги встановлені відповідно до пунктів 10, 12, 14 частини 3 статті 70 Закону «Про вищу освіту», на підставі яких ЗВО можуть брати участь у формуванні статутного капіталу інноваційної структури, до яких відноситься і науковий парк, шляхом внесення нематеріальних активів (майнових прав на об'єкти права інтелектуальної власності). Така норма більш ґрунтовно закріплена в статті 60 Закону «Про наукову і науково-технічну діяльність».

Що стосується іншого майна, то, не перелічуючи всі можливі способи використання нерухомого та рухомого майна та грошових коштів, необхідно відмітити, що у державних та комунальних ЗВО, наукових установах, які є найбільш поширеними в Україні, кошти, отримані від статутної діяльності, не можуть бути спрямовані на формування СК НП.

При розширенні в останні роки прав ЗВО та наукових установ в частині розпорядження власними коштами, залишається, на наш погляд, обмежувальною норма ч. 3 ст. 13 Закону України «Про наукові парки», відповідно до якої ЗВО та наукові установи беруть участь у формуванні СК НП шляхом внесення до нього нематеріальних активів (майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності) без грошових коштів за рахунок власних доходів. Ці вади фактично не дають можливості визначити та зайняти належне місце НП в НІС. Статтею 81 Закону України «Про освіту» передбачено наявність державно-приватного партнерства в тому числі через утворення та/або спільне фінансування і експлуатацію інноваційних підприємств (інноваційний центр, технопарк, технополіс, інноваційний бізнес-інкубатор тощо) на базі існуючих закладів освіти.

Встановлення правових шляхів усунення суперечностей з формуванням матеріальної основи потребує більш детального розгляду проблеми визначення організаційно-правової форми НП та дослідження практики створення НП по ОПФ господарювання. При визначенні прозорі ОПФ НП утворюється необхідні передумови для залучення додаткових учасників та інвесторів. Так, відповідно до ст. 1 Закону України «Про наукові парки»: науковий парк – юридична особа, що створюється з ініціативи вищого навчального закладу та/або наукової установи шляхом об'єднання внесків засновників для організації, координації, контролю процесу розроблення і виконання проектів наукового парку.

НП створюється і діє на основі засновницького договору та статуту, вимоги до яких визначаються Законом. Рішення про створення НП приймається його засновниками за погодженням із МОН України. Але за МОН України не закріплено право визначати переважну ОПФ. Як результат, серед існуючих НП в Україні утворено у формі товариства з обмеженою відповідальністю – 13 НП, корпорації – 3, «інший» – 5 НП. З точки зору вибору віднесення до об'єднання капіталів або об'єднання осіб, НП більш відповідають об'єднанню капіталів, оскільки, як головний аргумент, можливо відмітити, що основними учасниками є ЗВО або НП, які не можуть мати функції учасників об'єднання осіб. І практика підтверджує оптимальну форму НП – товариство з обмеженою відповідальністю.

Давидюк Олександр Миколайович,
к.ю.н., доцент, кафедра господарського права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
старший науковий співробітник НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України

МІСЦЕ ТЕХНОЛОГІЇ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ІННОВАЦІЙНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Згідно приписів чинного законодавства України, а саме, відповідно до Розпорядження Кабінету Міністрів від 17 червня 2009 р., № 680-Р, національна інноваційна система – це сукупність законодавчих, структурних і функціональних компонентів (інституцій), які задіяні у процесі створення та застосування наукових знань та технологій і визначають правові, економічні, організаційні та соціальні умови для забезпечення інноваційного процесу.

Національна інноваційна система включає підсистему:

- державного регулювання, що складається із законодавчих, структурних і функціональних інституцій, які встановлюють та забезпечують дотримання норм, правил, вимог в інноваційній сфері та взаємодію всіх підсистем національної інноваційної системи;
- освіти, що складається з вищих навчальних закладів, науково-методичних і методичних установ, науково-виробничих підприємств, державних і місцевих органів управління освітою, а також навчальних закладів, які проводять підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації кадрів;
- генерації знань, що складається з наукових установ та організацій незалежно від форми власності, які проводять наукові дослідження і розробки та створюють нові наукові знання і технології, державні наукові центри, академічні та галузеві інститути, наукові підрозділи вищих навчальних закладів, наукові та конструкторські підрозділи підприємств;

- інноваційної інфраструктури, що складається з виробничо-технологічної, фінансової, інформаційно-аналітичної та експертно-консалтингової складової, а також з технополісів, технологічних та наукових парків, інноваційних центрів та центрів трансферу технологій, бізнес-інкубаторів та інноваційних структур інших типів; інформаційних мереж науково-технічної інформації, експертно-консалтингових та інжинірингових фірм, інституційних державних та приватних інвесторів;
- виробництва, що складається з організацій та підприємств, які виробляють інноваційну продукцію і надають послуги та (або) є споживачами технологічних інновацій.

В юридичній науці, за формулюванням Л. Федулової та М. Пашути, прийнято розуміти сукупність взаємозв'язаних організацій (структур), зайнятих виробництвом і комерціалізацією наукових знань і технологій у межах національних кордонів, малих та великих компаній, університетів, лабораторій, технопарків та інкубаторів як комплексу інститутів правового, фінансового й соціального характеру, що забезпечують інноваційні процеси і мають потужне національне коріння, традиції, політичні та культурні особливості.

Вже із наукового визначення Національної інноваційної системи вбачається, що технологія являє собою один із ключових її елементів. Якщо ж поглянути на те, яку роль вона відіграє в інноваційних відносинах, то можна констатувати дуалістичну правову природу технології, яка вимагає формування адекватного правового регулювання.

Так, з одного боку, технологія є кінцевим результатом реалізації інноваційних продуктів поряд з інноваційною продукцією та інноваційним виробництвом. Але не потрібно забувати і про те, що в інноваційних відносинах технологія може виступити як кінцевим результатом здійснення інноваційної діяльності (результатом впровадження інноваційних продуктів), а може набути статусу інноваційної продукції, в той же час технологія яка існує до (або поза) інноваційним процесом має можливість стати джерелом інших інновацій. Зводити поняття технології лише до результату ре-

алізації інноваційних продуктів не можна, так як її багатогранність та економічне і соціальне значення надають змогу більш широкого подальшого використання.

Технології можливо розподілити на ті, що втілені у певному товарі, а також на ті за допомогою яких здійснюється виробництво продукції. Зазначені різновиди технології дуже тісно між собою взаємопов'язані, оскільки взаємодіють в одних і тих же виробничих відносинах і не дають змогу однозначно визначити який з них відграватиме визначальну роль. Таким чином не можливо визначити яка технологія визначатиме іншу «виробнича» чи «товарна».

Враховуючи те, що в результаті функціонування технології виникає товар який наділений унікальними споживчими якостями, або ж товар з підвищеними показниками конкурентоздатності, чи товар наділений властивостями нової технології, його «особливість» буде визначатись внутрішньою природою, в основі якої також може лежати технологія. В цьому випадку мова йде про товари, які за своєю природою являють собою матеріальне втілення технології, яке через масове тиражування і розповсюдження набуває статусу товару на відповідному товарному ринку. Вважаємо, що такій технології доцільно надати значення інноваційної продукції, а відповідному втіленню технології - поняття товарно-функціональна технологія. При цьому, ототожнити її зі звичайним товаром – не можливо, оскільки саме вона являє собою її фактичне відтворення, містить унікальні споживчі характеристики, особливість яких здатна змінити існуючий виробничий сектор національної економіки України.

Крім того, фактично існують технології з допомогою яких здійснюється виробництво продукції, безпосередньо пов'язаної з переробкою певної сировини. Їх називають промисловими технологіями чи технологіями масового виробництва. Результатом її функціонування не завжди є створення товарів які наділені унікальними споживчими властивостями В цьому випадку мова може йти про виробництво товарів із «рядовими» характеристиками, проте використання технології такого роду, надає можливість істотно підвищити рівень конкурентоздатності отриманої продукції (послуг). Таким

чином промислової технології (масового виробництва) може бути як тісно пов'язаною з товарно-функціональною, так і взагалі не взаємодіяти. Як правило в якості такого об'єкту господарського обороту виступає матеріальне втілення технології у вигляді цілісної технологічної лінії (дослідного зразку чи експериментального конструювання).

Наявність промислової технології вказує на те, що в інноваційних відносинах цей об'єкт має можливість виступати в якості інноваційного продукту, що може бути реалізований в межах певного інноваційного проекту.

Виходячи з того, що серед всіх інновацій технологія виступає в якості єдиного об'єкту, функціонування якого безпосередньо пов'язано із переробкою певної сировини, це автоматично надає їй статусу «особливого» об'єкту, що наділений потенційною здатністю привнести зрушення до існуючого економічного укладу. На підставі промислових та товарно-функціональних технологій, розвиток яких (на думку автора) є найбільш простим засобом реалізації концепції технологічного прориву, мають бути засновані такі спеціальні засоби державної підтримки як стимулювання розвитку інноваційного виробництва та інноваційних підприємств.

Враховуючи всі наведені твердження, на нашу думку, найбільш доцільним є формування чинного законодавства України, яке регулює діяльність національної інноваційної системи, на основі того, що технологія є специфічним інноваційним продуктом який наділений здатністю змінити економічні та суспільні відносини, що займає центральне місце у всій системі інноваційних об'єктів потенційно наділений здатністю приносити максимальний інноваційний ефект від свого втілення до виробничого сектору національної економіки України. При цьому, необхідно змінити чинне законодавство таким чином, щоб технологія стала виступати в господарському обороті в правовому статусі інноваційної продукції (коли мова йде про товарно-функціональну технологію) і одночасно вона може являтися результатом реалізації інших інноваційних продуктів (в такому випадку технологія це результат інноваційної діяльності).

Жорнокуй Юрій Михайлович,
*д.ю.н., доцент, завідувач кафедри
цивільного права та процесу
Харківського національного університету
внутрішніх справ*

ЮРИДИЧНІ ОСОБИ ЯК СУБ'ЄКТ ВЕНЧУРНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

В сучасній світовій практиці найбільш поширеним способом вирішення проблеми отримання коштів для одержання результатів науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт є механізм венчурного інвестування. Однак питання його суб'єктного складу в Україні не вирішені до цих пір¹.

Зважимо, що саме юридичні особи в сфері венчурного підприємництва займають особливе становище, що обумовлено можливістю проведення розробок об'єктів права промислової власності та реалізацією майнових прав на їх використання. Проте постає питання співвідношення положень ЦК України та ГК України щодо понять «юридична особа» та «підприємство». Це дозволяє вказати, що дво-яка природа такого економічного явища як «підприємство» обумовлює необхідність розгляду його правової форми участі в економічних відносинах як юридичної особи, так і – об'єкта цивільних відносин. Незважаючи на позицію розробників ЦК України, за якою підприємство є виключно об'єктом цивільних правовідносин, існують інші погляди до специфіки правового статусу юридичної особи, що займається венчурним підприємництвом (венчурне підприємство²).

¹ Незважаючи на те, що мною у 2004 році було захищено дисертаційне дослідження те тему «Правове регулювання венчурного підприємництва (цивільно-правовий аспект)» жодні з пропозицій щодо суб'єктного складу правовідносин в інноваційній сфері не були прийняті до уваги, навіть не було розроблено дієвих правових механізмів стосовно забезпечення створення та функціонування організаційно-правових форм юридичних осіб у досліджуваній сфері.

² «Венчурне підприємство» є умовною назвою організаційно-правових форм юридичних осіб, які здійснюють розробку та впровадження у виробництво та інші сфері національної економіки нових технологій.

Такі тенденції власне і домінують, що матеріалізувалось не лише у ГК України, але й правовій доктрині.

Так, венчурне підприємство тлумачать як невелике підприємство, яке займається прикладними науковими дослідженнями і розробками, проектно-конструкторською діяльністю, втіленням технічних нововведень і технологічних новинок [1, с. 47]. Крім того, висловлено твердження, що венчурні підприємства («ризикові» фірми) є невеликими підприємствами, які створюються з метою випробування, доопрацювання та доведення до промислової реалізації «ризикових» інновацій [2, с. 66, 3, с. 22].

В цілому поняття венчурного підприємства як юридичної особи є правильними і практично в повністю відображають його цивільно-правову сутність, але, на наш погляд, деякі елементи відсутні. Варто звернути увагу на непослідовність законодавця, який шляхом прийняття нормативно-правових актів розмиває поняття юридичної особи як учасника цивільно-правових відносин іншими визначеннями, такими наприклад як інноваційна структура (Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про порядок створення і функціонування технопарків та інноваційних структур інших типів»).

Вважаємо, що введення поняття «інноваційна структура» є недоречним, оскільки воно штучно підміняє поняття юридичної особи. Важливо звернути увагу на те, що зміст самих визначень «інноваційна структура» та «юридична особа», не в повній мірі характеризує їх правову природу, проте, законодавець їх порівнює. Беручи до уваги положення ст. 83 ЦК України звертаємо увагу, що організаційно-правовими формами юридичної особи є товариство або установа. Вважаємо, що «інноваційна структура» не може бути створена як установа, оскільки для ведення венчурного підприємництва передбачена безпосередня участь у здійсненні такої діяльності. На відміну від чого установа створюється однією або кількома особами (засновниками), які не беруть участі в управлінні нею. Тому, юридичні особи, які займаються венчурним підприємництвом створюються виключно як товариства.

Враховуючи специфіку здійснення венчурного підприємництва, така діяльність має бути направлена на отримання прибутку, що обов'язково зазначається при розмежуванні товариств на підприємницькі та непідприємницькі (ст. 84, 85 ЦК України). Юридичні особи, які здійснюють венчурне підприємництво є виключно підприємницькими. Виходячи з положень ЦК України такі юридичні особи можуть бути створені як господарське товариство. Враховуючи види останніх, специфіку їх створення та діяльності, на наш погляд, необхідно конкретизувати їх особливості та можливі форми застосування. Вважаємо, що юридичні особи в сфері венчурного підприємництва можуть бути створені виключно як акціонерне товариство (далі – АТ) та товариство з обмеженою відповідальністю (далі – ТОВ). Підґрунтям такого бачення є врахування особливостей здійснення венчурного підприємництва та прийняття до уваги підвищеного ризику отримання негативного результату від такої діяльності.

При чому необхідно враховувати, що особи, які створюють юридичну особу, яка здійснюватиме венчурне підприємництво, мають за мету отримання прибутку від такої діяльності, в разі отримання негативного результату проведення науково-технічних розробок, вони зацікавлені у власній відповідальності перед кредиторами виключно в межах вартості своїх вкладів (ст. 140 ЦК України – ТОВ) або в межах вартості акцій, що їм належать (ст. 152 ЦК України – АТ).

Перехід України до нових економічних відносин, обумовив акцентування уваги на отримання прибутку. Діяльність науково-дослідницьких інститутів та конструкторських бюро раніше фінансувалась за рахунок держави, але в наш час, коли кошти обмежені, вони мають самі знаходити джерела інвестування. Приватні юридичні особи також націлюють свою діяльність на отримання прибутку. Тому, на наш погляд, необхідно виділити і такий елемент як діяльність направлена на *отримання прибутку*. Але поруч з цим метою діяльності таких осіб є і «організація за розробками випуску наукоємної продукції, розвиток прикладних досліджень у перспективних галузях» [4, с. 14].

З усього вищевикладеного можна зробити висновок, що *юридична особа в сфері венчурного підприємництва* – це АТ чи ТОВ з визначеними галуззю діяльності та типом функціонування, діяльність якого направлена на заняття прикладними науковими дослідженнями, розробками, проектно-конструкторською діяльністю, з метою подальшого впровадження технічних нововведень, технологічних винаходів у виробництво і організація за розробками випуску наукоємної продукції у перспективних галузях з метою отримання прибутку.

Одне з найважливіших місць при дослідженні даної проблеми займає й вивчення структури юридичної особи в сфері венчурного підприємництва. В широкому розумінні структура будь-якої організації є формою та результатом розділу (спеціалізації) та кооперації праці в наукових та технічних організаціях. За словами І. О. Зеніна розрізняють тематичну, галузеву (функціональну) та змішану структуру [5, с. 92] юридичної особи. Таке твердження ґрунтується на тому, що структурна модель кожної конкретної організації залежить від галузі її діяльності та поставлених перед нею завдань.

Юридичні особи в сфері венчурного підприємництва здійснюють наукову, науково-технічну та підприємницьку діяльність, перш за все направлену на створення об'єктів промислової власності. З метою подальшої реалізації прав на такі об'єкти іншим особам або часткової участі у статутному капіталі інших учасників підприємницької діяльності такі юридичні особи загального профілю проводять дослідні та фундаментальні дослідження у відповідних напрямках технічних або суспільних наук. У процесі здійснення таких досліджень найбільш висока ймовірність створення наукових розробок або «піонерних» винаходів. Натомість, юридичні особи галузевого профілю проводять, головним чином, прикладні дослідження у відповідних галузях народного господарства, охорони здоров'я, освіти та культури, а також здійснюють розробки.

Залежно від порядку здійснення інвестування юридичні особи в сфері венчурного підприємництва поділяються на: 1) внутрішні та зовнішні структурні підрозділи діючих товариств та 2) окремі (самостійні) суб'єкти підприємництва.

У внутрішній організаційній структурі науково-дослідних та дослідно-конструкторських корпорацій знаходять розвиток такі форми як спін-офф¹, тобто підприємницькі венчурні підрозділи. В умовах конкуренції «внутрішній венчур» є найбільш обережним і, разом з тим, найменш капіталоємним способом проникнення в нові галузі виробництва. Ефективною організаційною формою венчурного капіталу є і «зовнішній венчур». Зростаючи із спін-офф, молоде товариство вступає в контакт з іншими корпораціями, утворює на акціонерних засадах спільні фонди венчурного інвестування.

Також, юридичні особи в сфері венчурного підприємництва можна класифікувати залежно від виконуваних ними функцій на: а) юридичні особи, які проводять розробку об'єктів промислової власності; б) юридичні особи, які здійснюють діяльність направлену на впровадження (випробовування) об'єктів права промислової власності у виробництво; в) юридичні особи, які поєднують ознаки першого та другого виду, тобто суб'єкти, діяльність яких направлена на розробку та впровадження об'єктів промислової власності у виробництво.

В свою чергу, залежно від сфери діяльності, юридичні особи, які здійснюють венчурне підприємництво можна поділяти на: а) ті, які діють в сфері промисловості; б) ті, які діють в сфері сільського господарства; в) ті, які діють в інших сферах або поєднують декілька.

Розглянувши питання відносно суб'єктів венчурного підприємництва необхідно зробити ряд узагальнюючих висновків:

1. Обстоюючи позицію двоякої юридичної природи венчурного підприємства зазначимо, що останнє може виступати і як юридична особа, яка здійснює венчурне підприємництво, і як об'єкт цивільно-правових відносин.

2. Враховуючи специфіку здійснення венчурного підприємництва варто зазначити, що юридичні особи, які займаються такою діяльністю можуть бути створені у формі виключно підприємницьких товариств. Безпосередньо, організаційно-правовими формами такого роду діяльності є АТ чи ТОВ.

¹ Spin-off – підприємницькі венчурні підрозділи, які здійснюють свою діяльність під замовлення великих корпорацій. У подальшому при правильному веденні підприємницької діяльності вказані суб'єкти можуть стати самостійними суб'єктами підприємницької діяльності.

Література:

1. Райзберг Б. А., Лозовский Л. Ш., Стародубцева Е. Б. Современный экономический словарь. Москва: ИНФРА-М, 1996. 496 с.
2. Мединский В. Г., Шаршукова Л. Г. Инновационное предпринимательство: учебн. пособ. Москва: ИНФРА-М, 1997. 240 с.
3. Яновський О. Венчурний бізнес. Особливості та переваги. *Бізнес-інформ*. 1995. № 15–16. С. 20–26.
4. Красовська А. Шляхи впровадження інноваційних проектів в Україні. *Інтелектуальна власність*. 2001. № 3. С. 12–15.
5. Зенин И. А. Наука и техника в гражданском праве. Москва: Изд-во Московского университета, 1977. 208 с.

Карбовська Кароліна Андріївна,
молодший науковий співробітник
НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України

Коломієць Надія Андріївна,
студентка факультету підготовки кадрів для Державної пенітен-
ціарної служби України
4 курсу, 9 факультету, 4 гр.
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ТЕХНОЛОГІЯ ЯК ОБ'ЄКТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ

Останнім часом і в світовій науці, і у бізнес-практиці розвинених держав сформувалося уявлення про успішний сучасний і майбутній шлях розвитку саме як про інноваційний. Інноваційна сфера вже кілька десятиліть викликає глибоку зацікавленість теоретиків та практиків з усіх куточків планети, особливо враховуючи прискорення темпів розвитку науково-технічного прогресу протягом останніх років. За цей час інновації у різних сферах спростили глобальні проблеми і забезпечили людство комфортом.

Проте через непослідовність у проведенні та низьку ефективність державної науково-технічної та інноваційної політики спостерігається тенденція щодо подальшого відставання України на технологічному світовому ринку. Зменшується кількість інноваційно активних підприємств, гальмується розвиток високотехнологічних галузей промисловості. Це призводить до зниження рівня конкурентоспроможності національної економіки.

На теперішньому етапі українська національна інноваційна система (НІС) лише починає формуватися. Її розбудова є одним із пріоритетних напрямів для подальшого розвитку державної політики, адже функціонування НІС спрямоване на підтримку інноваційної діяльності підприємств й стимулювання процесів розроблення і впровадження нової техніки та технологій.

І хоча на сьогодні вже прийнято низку нормативно-правових актів, формуються механізми державного та ринкового фінансування інноваційних проектів, розвивається мережа об'єктів організаційно-технічної інфраструктури інноваційної діяльності та наявна можливість масового використання інтернет-технологій для інформаційного забезпечення й освіти, реалізація стратегії розвитку НІС в Україні ще потребує вирішення певних завдань та розв'язання існуючих недоліків.

Одним із шляхів до їх вирішення, на думку більшості вітчизняних вчених, є формування системного підходу до забезпечення законодавчо-нормативної бази, а також створення теоретико-методологічної основи інноваційної політики держави, що дозволить зробити її планомірною, прозорою та передбачуваною.

Хоча інноваційні системи різних держав відрізняються одна від одної, для ефективного функціонування кожна з них все ж повинна мати певну структуру та містити в собі сукупність взаємодіючих блоків. Одним із них є блок трансферу технологій. Саме тому вивчення питання належності технології до об'єктів НІС набуває важливого значення.

Однією із найважливіших передумов економічного розвитку нашої держави та для покращення рівня зовнішньоекономічної діяльності є її активна спрямованість до розроблення новітніх технологій та прагнення до участі в міжнародному трансфері технологій.

Слід зазначити, що Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ) у розробленому практичному посібнику із ведення переговорів під час укладення ліцензійних договорів, сформулювала поняття «технологія», зазначивши при цьому, що це систематичне знання про виробництво продукції, застосування процесу або надання послуги, незалежно від того, чи відображені ці знання у винаході, промисловому зразку, корисній моделі, новій технологічній установці, технічній інформації або послугах, що надаються фахівцями з проектування, монтажу, управління виробництвом або його діяльністю. Опираючись на це Адамюк Д. І. зазначає, що ВОІВ спрямовується на застосування підходу до поняття «технологія» як до об'єктів права інтелектуальної власності, які у тому чи іншому поєднанні можуть використовуватися під час виробництва товарів чи надання послуг [6].

В Україні визначення поняття «технології» закріплене у п. 11 ст. 1 ЗУ «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» де вказано, що технологія – це результат науково-технічної діяльності, сукупність систематизованих наукових знань, технічних, організаційних та інших рішень про перелік, строк, порядок та послідовність виконання операцій, процесу виробництва та/або реалізації і зберігання продукції, надання послуг.

З цього визначення можна зробити висновок, що законодавець сформулював поняття «технологія» як об'єкт інноваційної діяльності. Цю ж позицію підтримують і розробники проекту Інноваційного кодексу України, визначаючи саме інноваційні розробки та продукти об'єктами інноваційних відносин. Та не дивлячись на це, в правовій доктрині єдиного підходу до визначення поняття «технології» не існує. І розглядається вона у різних аспектах: як об'єкт права інтелектуальної власності, як об'єкт господарських правовідносин та як об'єкт саме інноваційного права.

В інноваційному праві існує декілька підходів щодо розуміння співвідношення інновацій та технологій. Такі вчені економісти як Б. Твісс, Ю. Яковець, В. Хіппель та ін. є прибічниками теорії отождолення поняття інновації та нової техніки, технології. Існує також думка, що інновація являє собою прибуткове використання ідей чи

винаходів у вигляді нових продуктів, послуг та рішень і не може отожднюватись з технологією. Її притримуються Ю. Морозов, М. Портер, П. Друкер та ін.

Як зазначає більшість вчених, що досліджували ці питання, поняття інновацій є дуже широким та через це не може бути використаним при забезпеченні правового регулювання інноваційних право-відносин [1].

Особливий статус технології, яка може являти собою інноваційний продукт через співпадання з ним більшості істотних ознак, пропонує надати Ю.Є. Атаманова. Вона визначає технологію в якості кінцевого результату реалізації інноваційних продуктів поряд з інноваційною продукцією та інноваційним виробництвом.

Давидюк О. М. пропонує ще й певну класифікацію технологій. На його думку технології слід поділити на технології, що втілені у товарі (в даному випадку мова йде про технології в наслідок функціонування яких виникає продукт, що наділений унікальними споживчими якостями в основі якого і лежить ця технологія) та ті, що призначені для виробництва (за допомогою таких технологій виготовляється продукція масового виробництва із рядовими характеристиками).

Автори Проекту Інноваційного кодексу України пропонують розподілити технології на товарно-функціональні (які є результатом використання інновацій в промисловому виробництві) та промислові (що відповідають вимогам чинного законодавства).

Та яке б тлумачення не набувало поняття «технологія», для того, щоб сама технологія розглядалася як об'єкт НІС вона повинна мати низку ознак. До них можна віднести цілісність її елементів, інтегративність, відповідність складових технологій чинному законодавству, а також поєднання складових технологій в єдину цілісну систему.

Крім обов'язкової наявності вищевказаних ознак технологія має відповідати ще й певним вимогам. До них можна віднести новизну і необхідний технічний рівень. На думку авторів проекту Інноваційного кодексу України недотримання таких вимог має стати підставою для відмови у державній реєстрації технології. При цьому

новизною технології слід вважати її особливу властивість, яка означатиме розробку цієї технології та території України вперше. А як необхідний технічний рівень слід розглядати її здатність вносити зміни до існуючого способу виробництва, здійснити позитивні суспільні перетворення, значно підвищити рівень певного виробництва чи істотно зменшити його собівартість, створити нові технології чи їх складові.

Таким чином, можна дійти до висновку, що технологія являє собою ні що інше, як центральний об'єкт у системі інноваційних об'єктів. Адже вона є специфічним інноваційним продуктом, який здатен змінювати економічні й суспільні відносини шляхом досягнення максимального інноваційного ефекту від свого втілення.

Література:

1. Атаманова Ю. Є. Господарсько-правове забезпечення інноваційної політики держави: [монографія]/ Юлія Євгенівна Атаманова. – Х.: Видавництво «ФІНН», 2008. – 424 с.;
2. Інноваційний розвиток підприємства: навч. посіб. / С. М. Шкарлет, В. П. Ільчук. – Чернігів: Черніг. нац. технол. ун-т, 2015. – 308 с.;
3. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій Верховна Рада України; Закон від 14.09.2006 № 143-V Електронний ресурс. Режим доступу: [<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/143-16>];
4. Проект Інноваційного кодексу України. – Х. : Право, 2011. – 136 с. – П79 (Серія «Інноваційне суспільство і розвиток законодавства»);
5. Технологія як об'єкт господарсько-правового регулювання: [монографія]/ Олександр Миколайович Давидюк. – Х.: Видавництво «ФІНН», 2010. – 176 с.;
6. Адамюк Д.І. Поняття технології: встановлення змісту та співвідношення з іншими суміжними поняттями [Електронний ресурс] / Д.І. Адамюк // *Право та інноваційне суспільство*: електронне видання. – 2015. – Вип. 1 (4). – Режим доступу : <http://apir.org.ua/wp-content/uploads/2015/04/Adamjuk.pdf>.

Колодяжний Олексій Олегович,
*студент факультету підготовки кадрів для державної
пенітенціарної служби України
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

Черняєва Дар'я Олександрівна,
*молодший науковий співробітник
НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України*

ІННОВАЦІЙНИЙ ПРОЕКТ В УКРАЇНІ

Згідно із Законом України «Про інноваційну діяльність» інноваційним проектом є комплект документів, що визначає процедуру і комплекс усіх необхідних заходів (у тому числі інвестиційних) щодо створення і реалізації інноваційного продукту і (або) інноваційної продукції.

Інноваційний проект охоплює весь цикл від виникнення ідеї новини до її практичної реалізації підприємством на ринку. Таким чином, інноваційний проект орієнтований на споживанні ринку, на конкретних споживачів [1, с. 29].

У роботах К. В. Хомкіна інноваційний проект розглядається як комплекс взаємопов'язаних заходів, спрямованих на досягнення поставлених завдань протягом заданого періоду часу і при встановленому бюджеті в період перевірки і доопрацювання ідеї створення нового товару, включаючи прогноз його ринкової привабливості при продажу дослідних партій. Мета інноваційного проекту полягає в підтвердженні технічних, технологічних і комерційних параметрів планування подальшого бізнесу, тобто обґрунтування бізнес-плану інвестиційного проекту серійного виробництва, збуту і після продажного обслуговування розробленого товару.

На думку В. А. Первушина, інноваційний проект – це система взаємопов'язаних цілей і засобів їх досягнення, що представляє собою комплекс науково-дослідних, дослідно-конструкторських, ви-

робничих, організаційних, фінансових, комерційних та інших заходів, відповідним чином організованих (пов'язаних з ресурсами, термінів і виконавцям), оформлених комплектом проектної документації.

За твердженням Р. А. Фатхутдінова основним критерієм для прийняття управлінського рішення по обранню інноваційного проекту до реалізації є показники економічного ефекту та ефективності [2].

Оскільки інноваційні проекти є програмами з найбільш високим ризиком для інвестицій, варто реально оцінювати свої можливості. Найпривабливішими для інвестицій будуть програми, спрямовані на просування готових інноваційних продуктів. Проекти, пов'язані з просуванням нових технологій, відрізняються підвищеним ризиком, так як для них набагато складніше створити маркетингову концепцію.

Інноваційні проекти успішно завойовують світовий ринок. Варто відзначити, що задля визнання проекту інноваційним та зареєструвати його, необхідно подати до Міністерства освіти і науки України наступні документи:

- заяву про розгляд інноваційного проекту;
- інноваційний проект за формою, затвердженою МОН;
- бізнес-план інноваційного проекту;
- копію документа, що посвідчує особу, та копію довідки про присвоєння ідентифікаційного номера.

Документи розглядаються у підрозділі, визначеному МОН для кваліфікування інноваційних проектів, яка проводить перевірку комплектності документів, обліковує їх у спеціальному журналі, видає заявнику письмове підтвердження факту одержання документів та передає завірені в установленому порядку копії зареєстрованих документів до експертної організації. Рішення про державну реєстрацію інноваційного проекту приймається МОН на підставі висновку організації з проведення експертизи інноваційних проектів.

На сьогодні в Україні зареєстровано лише 15 чинних інноваційних проектів, що включені до державного реєстру інноваційних проектів, а також 17 чинних проектів, котрі реалізуються за пріоритетними напрямками діяльності технологічних парків, і включені

до державного реєстру. Таким чином, ситуація щодо вкрай низької інноваційної активності вітчизняних підприємств зберігається.

Як приклад успішного інноваційного проекту, відмітимо Український проект Augmented Pixels, що розвиває технології доповненої реальності та успішно працює на зарубіжному ринку. Серед його клієнтів – Samsung, Qualcomm, а нещодавно цей проект зробив додаток для National Geographic. Інвесторами проекту стали каліфорнійські фонди та інвестори The Hive і Steltec Capital.

Існує досить різноманітна статистична інформація щодо реалізованих інноваційних проектів в світі і в Україні. Через відсутність достовірної інформації про збиткові інноваційні проекти важко з високим ступенем достовірності прогнозувати результативність інших.

На шляху реалізації промислової політики інноваційного характеру як виду господарської діяльності існували та існують бар'єри, які можуть уповільнювати або унеможливлювати її успішне здійснення. Існує ряд загальних причин невдач проекту, які необхідно виявляти, аналізувати і використовувати як основу для коригування управління проектами в майбутньому.

До основних причин невдалих інноваційних проектів слід віднести:

- швидкість старіння інновації, яка вже на етапі виведення на ринок є незатребуваною в тих обсягах, які прогнозувалися;
- невідпрацьована система сервісного обслуговування;
- різке падіння попиту на продукцію внаслідок підвищення експлуатаційних вимог до надійності;
- відсутність державного фінансування;
- відсутність єдиної централізованої системи обміну інформацією з питань створення та комерціалізації технологій.

Кожний інноваційний проект має свої особливості і конкретне спрямування, тому, визначаючи його привабливість для застосування, доцільно використовувати, крім загальних, низку інших важливих показників, за якими можна прийняти об'єктивне рішення про доцільність чи недоцільність використання інноваційного проекту [3, с. 3].

Ефективна реалізація інноваційного проекту можлива лише за узгодженого цілеспрямованого розвитку діяльності всіх учасників (організацій і колективів) у цьому процесі. Реалізація більшості інноваційних проектів залежить від того, наскільки значні ресурси, що дають можливість досягти поставлених перед проектом цілей, і як вони використовуються.

Беручи до уваги все вище наведене, варто зазначити, що для ефективної реалізації інноваційного проекту необхідно здійснювати контроль. Контроль проекту являє собою систему дій, що забезпечує визначення відповідності отриманих результатів проекту задумом і планам, рівня задоволення проекту і розробку рекомендацій, які зміни необхідно внести в організацію для удосконалення управління проектами в цілому. Система контролю включає в себе як різні його форми (загальний контроль, контроль змін задуму проекту, розклади, вартості, якості), і певну послідовність дій (збір даних, аналіз стану, коригувальні дії).

Подальші дослідження цієї тематики є необхідними задля пошуку шляхів вирішення проблем реалізації інноваційних проектів, визначення пріоритетних сфер впровадження інновацій, а також розроблення методів установаження інноваційного рівня окремих технологічних процесів, товарів тощо.

Література:

1. Н. В. Гурина. Впровадження інноваційного проекту в діяльність підприємства [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.kpi.kharkov.ua/archive/Наукова_періодика/elits/2010/27_3/Впровадження%20інноваційного%20проекту%20в%20діяльність%20підприємства.pdf.
2. Росохата А.С. Визначення пріоритетності та перспективності напрямів інноваційного розвитку промислового підприємства [Електронний ресурс] – Режим доступу : https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/37533/1/Rosokhata_innovative%20development.pdf.
3. Петрович Й. М., Мороз Л. І. Оцінка інноваційної діяльності підприємств у ринкових умовах господарювання, 2005 Lviv Polytechnic National University Institutional Repository [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/19191/1/2-Petrovich-3-11.pdf>.

Клімова Галина Павлівна,
*доктор філософських наук, професор,
професор кафедри соціології та політології
НЮУ ім. Ярослава Мудрого,
провідний науковий співробітник
НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку
НАПрН України*

ОСОБЛИВОСТІ МОДЕЛЕЙ НАЦІОНАЛЬНИХ ІННОВАЦІЙНИХ СИСТЕМ

Починаючи з 90-х років ХХ ст. однієї з найважливіших характеристик соціуму стає його загальна інновізація. Звідси і виникнення в теоретичному дискурсі нового поняття – «інноваційне суспільство».

Інноваційне суспільство – це суспільство, яке на постійній основі шукає, розробляє, впроваджує інновації і за рахунок цього увесь час рухається вперед. Воно саме безперервно генерує інновації різних видів і рівнів. Його функціонування повністю залежить від швидкості впровадження нового знання в усі сфери суспільного життя. Таке суспільство є найбільш динамічним і стійким, але при дотриманні однієї умови: воно повинне вірно оцінювати наслідки впровадження кожної інновації і виключати ті, які становлять загрозу для життя людини.

Як свідчить досвід індустріально розвинених країн, становлення інноваційного суспільства розпочинається з формування національної інноваційної системи, орієнтованої на отримання і використання нових наукових знань, сприяння розвитку передових технологій, НДДКР, підвищення якості людського капіталу.

Загальні методологічні принципи інноваційної системи були сформульовані ще в 80-90-х рр. ХХ ст. західними вченими (С.Андерсен, М. Бальзат, Б. Джонсон, К. Фрімен, Б. Лундвалл, Р. Нельсон, Ф. Хайек). Згодом їх концепція набула подальшого розвитку зусиллями великої кількості дослідників (Н. Іванова, В. Іванов, С. Глазьев, О. Голіченко, О. Динкін та ін.).

Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) визначає інноваційну систему як сукупність інститутів приватних

і державних секторів, які індивідуально і у взаємодії забезпечують розвиток і поширення нових технологій.

Особлива роль інституційної складової в процесі формування та розвитку інноваційної системи відображена в позиції Н.І. Іванової, згідно з якою під інноваційною системою розуміється сукупність взаємопов'язаних організацій (структур), зайнятих виробництвом і комерційною реалізацією наукових знань і технологій у межах національних кордонів (дрібні і великі компанії, університети, державні лабораторії, технопарки, інкубатори), а також комплекс інститутів правового, фінансового й соціального характеру, які забезпечують інноваційні процеси і мають потужні національні коріння, традиції, політичні та культурні особливості [1, с. 36].

З погляду В. В. Іванова, інноваційна система являє собою національно-регіональну систему господарюючих суб'єктів, що взаємодіють в процесі виробництва, розповсюдження та використання нового економічно вигідного знання, напрямки діяльності якої визначаються державною економічною політикою і регламентуються відповідною нормативною базою [2].

В. Г. Салтиков інноваційну систему розглядає як сукупність всіх діючих суб'єктів та їх відносин, що забезпечує просування нових знань до їх використання [3].

Беручи до уваги і високо оцінюючи наведені позиції вчених, можна стверджувати, що інноваційна система представляє сукупність всіх взаємодіючих в процесі виробництва господарюючих суб'єктів, які беруть участь у створенні та розповсюдженні як нових знань, так і інноваційних технологій, які спрямовані на реалізацію стратегічних цілей сталого розвитку соціально-економічної системи і сприяють підвищенню конкурентоспроможності суб'єктів даної системи.

Інноваційні системи різноманітні. Узагальнюючи існуючі у науковій літературі точки зору, слід виділити інноваційні системи, які існують на макро-, мезо-, мікро- й локальному рівнях. На макрорівні мова йде про світову інноваційну систему, міжнародні та транснаціональні системи, які є її компонентами, а також про національну інноваційну систему (НІС). На мезорівні виділяють регіональні інноваційні системи, на мікрорівні – галузеві (кластерні) інноваційні

системи, а на локальному рівні – інноваційну систему конкретного підприємства.

Національні інноваційні системи окремих країн істотно відрізняються одна від одної, що проявляється у виборі пріоритетів і завданнях інноваційного розвитку, механізмах взаємодії приватного і державного сектора, значення великого і малого бізнесу, співвідношення фундаментальних і прикладних досліджень і розробок, динаміки розвитку і галузевій структурі інноваційної діяльності. Відповідно до цього у світовій практиці виділяється декілька основних моделей національних інноваційних систем: європейсько-американська, японська, південно-східноазиатська та альтернативна інноваційна система.

Європейсько-американська модель інноваційної системи заснована на переважному розвитку і використанні власного науково-технологічного потенціалу для генерування інноваційного продукту, на повному циклі інноваційного процесу, включаючи появу наукової ідеї, виробництво інноваційного продукту і його реалізацію, за умови розвитку фундаментальної науки, що фінансується державою, і активної участі підприємництва.

Японська модель інноваційної системи орієнтована на використання зарубіжного науково-технічного потенціалу, доопрацювання нових знань і впровадження нововведень в економіку.

Для моделі інноваційної системи нових індустріальних країн Південно-східної Азії (Південна Корея, Тайвань, Сінгапур, Гонконг) характерні наступні ознаки: сприятливий інвестиційні клімат, високі темпи розвитку науки і інновацій, що забезпечує потреби експортноорієнтованих галузей, що виробляють технічно складні товари (електроніку і автомобілі), широкий доступ населення до різних форм освіти.

Відмінними рисами альтернативної моделі інноваційної системи виступають: зниження об'єму НДДКР, низький рівень розвитку електронної промисловості, незначна питома вага експортної продукції за умови ефективного розвитку окремих галузей легкої промисловості [4, с. 22-23].

З урахуванням об'єктивних тенденцій розвитку національної економіки для України прийнятною є модель національної іннова-

ційної системи, яка заснована на використанні власного науково-технічного потенціалу із залученням іноземних інвестицій і технології. Формування і розвиток ефективного інноваційного сектора повинні здійснюватися із залученням передових досягнень науки і техніки, що включають як вітчизняні винаходи (у разі їх конкурентоспроможності з іншими країнами), так і іноземні «ноу-хау», що перевершують по рівню ефективності застосування вітчизняні науково-технічні можливості.

Література:

1. Иванова Н. Национальные инновационные системы. М.: Наука, 2002. – 344 с.
2. Иванов В. В. Актуальные проблемы формирования российской инновационной системы [Электронный ресурс] // Режим доступа: <http://ores.ru>.
3. Салтыков Б. Г. Национальная инновационная система: проблемы и перспективы [Электронный ресурс] // Режим доступа: <http://www.novaman.ru>.
4. Клімова Г.П. Інноваційне суспільство – новий історичний етап цивілізаційного розвитку // Концептуальні засади становлення інноваційного суспільства в Україні: монографія / за ред. Ю. Є.Атаманової, Г. П. Клімової. – Х: Право, 2015. – с. 8-40.

Кролевецький Кирило Ігорович,
*здобувач НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку
Національної академії правових наук України*

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ОПТОВОЇ ТОРГІВЛІ В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

Сьогодні перед Українською державою постав серйозний вибір: перейти на якісно новий рівень економічного розвитку та зростання шляхом запровадження інноваційних засобів регулювання національної економічної системи або ж повністю втратити

свою економічну самостійність та незалежність. Очевидним та бажаним є перший шлях переформатування економіки держави. Цей шлях є більш складним та потребує проведення глобальних реформ у всіх сферах національної економіки, зокрема, й у сфері оптової торгівлі, яка суттєво впливає на експортно-імпортну складову торгівлі.

Відродження ідеї комерційного (торгового) права обумовлено, перш за все, особливостями торгівлі, торгового обороту. У ринковій економіці з акцентом на виникненні приватного підприємництва торгівля є видом діяльності, який найбільш динамічно розвивається та забезпечує швидкий оборот капіталу. І це зумовлює активне інвестування саме цього виду діяльності.

Варто зауважити, що однією з головних проблем правового регулювання ринку оптової торгівлі в Україні є відсутність єдності у тлумаченні базових категорій, як то: «оптова торгівля», «ринок оптової торгівлі» і т.д.

Законодавцем взагалі не надано легального визначення цих понять. Так, частиною 3 статті 263 ГУ України передбачена можливість здійснення господарсько-торгівельної діяльності у формі роздрібно́ї та оптової торгівлі [1]. У той же час будь-яких критеріїв для розмежування вказаних форм торгівлі кодекс не містить.

Спеціальні нормативні акти у сфері господарської діяльності визначають оптову торгівлю як діяльність з придбання товару для його подальшого відчуження суб'єктам господарювання, які використовують придбаний товар у виробництві, переробці, або з метою подальшого перепродажу, як оптом, так і в роздріб [2]. Визначення оптової торгівлі міститься також в ДСТУ 4303:2004 «Роздрібна та оптова торгівля. Терміни та визначення понять» [3], на який посилається Порядок провадження торговельної діяльності та правила торговельного обслуговування на ринку споживчих товарів, затверджений постановою Кабінету міністрів України від 15.06.2006 № 833. Відповідно до наведеного в ДСТУ 4303:2004 визначення, оптова торгівля – вид економічної діяльності у сфері товарообігу, що охоплює купівлю-продаж товарів за договорами поставки партіями для подальшого їх продажу кінцевому спожив-

вачеві через роздрібну торгівлю або для виробничого споживання та надавання пов'язаних із цим послуг. Подібні визначення оптової торгівлі містяться також і в міжнародних документах, зокрема в Міжнародній стандартній галузевій класифікації всіх видів економічної діяльності, затверджених Організацією Об'єднаних Націй, яка визначає оптову торгівлю як перепродаж (продаж без видозміни) нових чи бувших у вжитку товарів роздрібним торговцям, промисловим, комерційним, установчим чи професійним користувачам або ж іншим оптовим, а також особам, що виконують обов'язки агентів чи маклерів при покупці товарів від імені таких осіб чи компаній або продажу їм товарів [4].

Аналіз вищенаведених визначень поняття «оптова торгівля» дає підстави зробити висновок, що на законодавчому рівні немає єдності у тлумаченні цієї категорії, а також відсутні суттєві ознаки оптової торгівлі, які б дозволили вирізнити її як окремий вид торговельної діяльності.

До основних ознак оптової торгівлі слід віднести суб'єктів оптової торгівлі, якими можуть бути лише суб'єкти господарювання. Так, метою оптової торгівлі є використання товару в господарській діяльності всіх учасників правовідносин. Господарська діяльність, у свою чергу, визначається в статті 3 Господарського кодексу України як діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність. Господарська діяльність, що здійснюється для досягнення економічних і соціальних результатів та з метою одержання прибутку, є підприємництвом, а суб'єкти підприємництва - підприємцями. Господарська діяльність може здійснюватись і без мети одержання прибутку (некомерційна господарська діяльність). Оскільки суб'єктами оптової торгівлі є лише суб'єкти господарювання, відповідно суб'єкти господарських відносин, які не входять до кола суб'єктів господарювання, як то: фізичні особи, які не зареєстровані як підприємці, не можуть бути учасниками правовідносин з оптовою торгівлю товарами. У той же час, суб'єкти, які здійснюють некомерційну

господарську діяльність, наприклад громадські об'єднання, що мають статус юридичної особи, можуть виступати учасниками відносин з оптової торгівлі, здійснюючи господарську діяльність для задоволення своїх статутних завдань.

Другою ознакою оптової торгівлі є її особливий об'єкт – товар. Який це товар? В Господарському кодексі України зазначене питання не знаходить відповіді, що призводить до певної невизначеності в правовідносинах. Аналіз наукових здобутків вчених дозволяє зробити висновок, що до об'єктів оптової купівлі-продажу може бути віднесені лише речі, за виключенням цінних паперів та грошових коштів. Такі речі, на нашу думку, мають бути визначені родовими ознаками. У той же час, якщо індивідуально визначенні речі згрупувати за певною родовою ознакою та реалізувати оптом, в такому випадку до них з легкістю застосовуються кількісні показники вимірювання. Отже, необхідно зробити висновок про умовність розподілення речей на індивідуальні та родові, оскільки допоки індивідуально визначені речі мають спільні риси з іншими такими речами, можна вести мову про наявність їх родової ознаки, а, як наслідок, відносити їх до речей визначених родовими ознаками.

Важливою характеристикою товару, як об'єкту правовідносин в оптовій торгівлі є його кількість. Іншим словами, підлягає з'ясуванню питання щодо мінімально необхідної кількості товару згрупованого за родовою ознакою, для того щоб відповідна господарська операція мала характер оптової. Вважаємо, що оптова торгівля товарами має місце під час одночасного продажу двох та більше товарів згрупованих за родовою ознакою.

Дослідження характерних ознак дозволяє сформулювати визначення оптової торгівлі таким чином: це вольова та усвідомлена діяльність, що провадиться виключно суб'єктами господарювання та має на меті оплатне (еквівалентне) передання прав власності на дві та більше одиниці товару, визначені родовими ознаками, від відчужувача до набувача з метою їх подальшого використання у господарській діяльності, шляхом укладення договору.

Література:

1. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18, № 19-20, № 21-22. – Ст. 144.

2. Про оптові ринки сільськогосподарської продукції [Електронний ресурс]: Закон України від 25 червня 2009 р. N 1561-VI станом на липень 2016 р. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1561-17> (дата звернення: 11.07.2016); Про державне регулювання виробництва і реалізації цукру [Електронний ресурс]: Закон України від 17.06.1999 N 758-XIV станом на липень 2016 р. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/758-14> (дата звернення: 11.07.2016); Про державне регулювання виробництва і торгівлі спиртом етиловим, коньячним і плодовим, алкогольними напоями та тютюновими виробами Про оптові ринки сільськогосподарської продукції [Електронний ресурс]: Закон України від 19.12.1995 N 481/95-ВР станом на липень 2016 р. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/481/95-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 11.07.2016)

3. Роздрібна та оптова торгівля. Терміни та визначення понять [Електронний ресурс]: ДСТУ 4303:2004 – Режим доступу: <http://www.dt-kt.com/natsionalniy-standart-ukrayini-dstu-4303-2004-rozdribna-ta-optova-torgivlya> (дата звернення 11.07.2016).

4. Міжнародна стандартна галузева класифікація всіх видів економічної діяльності [Електронний ресурс]: ST/ESA/STAT/SER.M/4/Rev4 - Режим доступу: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/NLT/002/01/IMG/NLT00201.pdf?OpenElement> (дата звернення 11.07.2016).

Кудрявцева Вікторія Вікторівна,

*кандидат юридичних наук,
асистент кафедри господарського права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Незважаючи на те, що протягом довгого періоду процес формування вітчизняного законодавства в сфері інвестицій характе-

ризувався нестабільністю та хаотичністю, деякі закономірності та правила все ж таки зберігались. Саме їх аналіз дозволив дослідити певний еволюційний розвиток інвестиційного законодавства України. Звісно, що інвестиційна політика держави розробляється на підставі прогнозів економічного й соціального розвитку країни, схем розвитку й розміщення продуктивних сил у цілому по країні й по регіонах, цільових науково-технічних програм, техніко-економічних обґрунтувань, бізнес-планів, що визначають доцільність здійснення інвестиційної діяльності.

При цьому, інвестиційна політика держави потребує певного механізму її реалізації, що визначає форми й методи управління інвестиційною діяльністю. Реальний стан і напрями розвитку даного механізму відображаються в законодавчій базі, що регулює інвестиційні процеси. Окремі елементи механізму зафіксовані в Законі України «Про інвестиційну діяльність». На подальший розвиток механізму стимулювання інвестицій була спрямована розробка й затвердження ряду Указів Президента України, постанов Кабінету Міністрів України, актів міністерств і інших державних органів виконавчої влади, в тій частині, що стосується створення й застосування окремих економічних форм і методів управління інвестиційною діяльністю.

Отже, сьогодні українська економіка потребує інвестицій, але надати держава їх практично неспроможна, тому надії покладаються на іноземні капіталовкладення. Як наслідок, важливого інструментального значення набувають методи та методики оцінки інвестиційного клімату, його стану та динаміки. Механізм та наслідки процесу оцінювання мають важливе юридичне значення, адже отримання того чи іншого рейтингу є певною сукупною якісною оцінкою змін інвестиційного клімату. Значення таких оцінок з боку рейтингових агентств полягає в тому, що вони є певним індикатором, сигналом як для приватних інвесторів (в першу чергу іноземних), так і для держави, що оцінює результативність власних програмних вимог щодо інвестиційного розвитку країни. Звичайно, що в основу рейтингових оцінок кладуться показники обсягів залучених інвестицій за окремий час, але рейтингові оцінки є комплексною категорією, що включає в себе і цілу низку інших суміжних та опосередкованих

чинників. У цьому сенсі слід зазначити, що, враховуючи важливість рейтингових оцінок інвестиційної привабливості господарської діяльності, сам механізм їх формування та правові наслідки мають увійти складовою правового механізму формування та реалізації інвестиційної політики держави.

Досліджуючи світовий досвід, можна з впевненістю зазначити, що активне залучення та раціональне використання інвестицій – найшвидший шлях до піднесення економічного розвитку держави на новий рівень. Продумана інвестиційна політика забезпечує її учасників сприятливими нормативно-правовими та економічними умовами для вкладення інвестицій в економіку держави, зосереджуючи їх інноваційну спрямованість. Отже, створення та реалізація ефективної, адекватної сучасним вимогам інвестиційної політики в Україні досі залишається актуальним питанням.

Слід підкреслити, що формування та реалізація інвестиційної політики держави хоча і відбувається в правових формах і має своїм головним інструментом вплив на реальний зміст правового регулювання інвестиційних відносин, разом з тим утворює свій власний, достатньо автономний правовий механізм, в якому рейтингові агентства, їх репутація, об'єктивність діяльності щодо надання тих чи інших рейтингів має стати важливим його елементом. В окремих випадках держава в межах завдань власної інвестиційної політики цілком слушно може поставити за мету досягнення того чи іншого інвестиційного рейтингу, пов'язуючи з цим активізацію інвестиційної активності. Аналогічною є ситуація з цілою низкою галузей національної економіки, де державою через відповідні Закони запроваджено спеціальні режими господарювання, наприклад, літакобудування, суднобудування, виробництво автомобілів, сільське господарство тощо. У Законах України, що запроваджують ці форми державної підтримки господарської діяльності в названих галузях, передбачені та закріплені досить різні господарсько-правові засоби стимулювання інвестиційної активності перелічених видів виробництв. Більше того, сама інституціональна основа в цих галузях є різною, наприклад, літакобудування зосереджене на підприємствах державної форми власності, більш того, які фактично сьогодні

об'єднані в державний концерн з відповідним механізмом державного управління. Суднобудівна ж галузь сьогодні є фактично приватизованою, в тому числі за участю іноземних, світового рівня, суднобудівних компаній, в той же час автомобілебудівна галузь в процесі приватизації також представляє недержавний сектор економіки, але такий, де ключові суб'єкти господарювання представлені національним капіталом. При цьому, основними формами державного регулювання інститутів інвестиційного ринку є: надання фінансової допомоги у вигляді дотацій, субсидій, субвенцій, бюджетних позик на розвиток окремих регіонів, галузей, виробництв; державних норм та стандартів; заходів щодо розвитку та захисту економічної конкуренції; роздержавлення і приватизації власності; визначення умов користування землею, водою та іншими природними ресурсами; політики ціноутворення; проведення державної експертизи інвестиційних програм та проектів будівництва; інших заходів. Оцінювати ефективність застосованих державою податкових, амортизаційних, кредитних пільг та інших засобів стимулювання господарської діяльності, а також практику їх реалізації з боку відповідних інституцій без об'єктивних, узагальнюючих рейтингових оцінок, що могли б бути основою для порівняльного аналізу ефективності державного регулювання в цих галузях, неможливо. Саме тому слід ще раз наголосити на необхідності впровадження рейтингової оцінювальної діяльності в механізм формування та реалізації інвестиційної політики держави з відповідною законодавчою фіксацією їх місця і значення. За своєю сутністю, механізм формування правової інвестиційної політики опосередковує процес трансформації завдань економічної інвестиційної політики об'єктами якої є такі категорії як інвестиційний ринок, інвестиційні товари, інвестиційний ефект, інвестиційні ризики, рівновага між інвестиційним попитом та інвестиційною пропозицією в контексті регулюючої ролі держави - в завдання правової інвестиційної політики, які стосуються таких елементів правового регулювання як правовий статус учасників інвестиційних відносин на всіх етапах реалізації, договірно-правове забезпечення інвестиційної діяльності, господарсько-правові засоби та механізми її державного регулювання, компетенція органів держави щодо фор-

мування та реалізації Державних програм інвестиційного розвитку тощо.

В умовах ринкових відносин важливого значення набуває реальне інвестування, без якого немислиме оновлення та розширене відтворення виробничого потенціалу підприємств і пов'язане з ним виробництво конкурентоспроможної продукції. Вирішення цих завдань нерозривно пов'язане зі здійсненням інвестиційних вкладень на усіх рівнях економічної системи, та передусім у процесі реалізації інвестиційних намірів суб'єктами господарювання. Здійснення інвестиційної діяльності неможливе без знання теорії і практики прийняття господарсько-організаційних рішень у галузі розробки ефективних її напрямків, ретельної експертизи окремих об'єктів можливого інвестування, формування оптимально збалансованого інвестиційного портфеля.

З позицій цього дослідження інвестиційну політику доцільно розглядати як комплекс заходів щодо підвищення рівня залучення наявного інвестиційного потенціалу до процесу відтворення, створення оптимальних умов для вкладення інвестицій, забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку країни на основі використання перспектив здійснення спільної інвестиційної діяльності держави та приватних суб'єктів підприємницької діяльності.

Разом з тим, досліджуючи сутність державної інвестиційної політики, необхідно пам'ятати, що вона є складовою економічної політики держави, яка спрямована на врегулювання інвестиційних процесів у країні. У цьому сенсі показовим є таке визначення даного поняття: державна інвестиційна політика – складова економічної політики, що проводиться державою у вигляді становлення структури та масштабів інвестицій, напрямів їх використання, джерел отримання інвестиційних ресурсів. Реалізація правової інвестиційної політики має забезпечуватися засобами законодавчої інвестиційної політики та механізмами юридичної відповідальності органів держави за невиконання вимог чинного законодавства, зокрема недосягнення економічних показників Державної програми інвестиційного розвитку країни.

Література:

1. Кухар В. І. Господарсько-правове забезпечення державної інвестиційної політики в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право» / В. І. Кухар. – Харків, 2008. – 21 с.
2. Москвін С. Інвестиційний ринок України: передумови та проблеми формування у контексті світової фінансової кризи / С. Москвін // Фінансовий ринок України. – 2010 – №3 – С. 8 – 12
3. Марцин В. Удосконалення державного регулювання інвестиційної діяльності в економіці України / В. Марцин // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 5 (71). – С. 52–53
4. Інноваційне інвестування в Україні: проблеми правового забезпечення: колективна монографія / За наук. ред. Д. В. Задихайло. – Х.: Юрайт, 2013. – 536 с.

Назаренко Костянтин Дмитрович,
*студент 9 факультету, 4курсу,
3 групи НЮУ ім. Я. Мудрого*

Стріжкова Алла Володимирівна,
*молодший науковий співробітник
НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України*

ДОСЛІДНИЦЬКА ІНФРАСТРУКТУРА: РОЗУМІННЯ ТЕРМІНУ В УКРАЇНІ ТА ЗАКОРДОНОМ

Стрімкий розвиток економіки і науки у ХХІ столітті спричинив значний вплив дослідницької інфраструктури на формування глобального та європейського дослідницького простору (англ. ERA), що не обмежується рамками однієї держави, а значить і однієї національної правової системи. Право, яке завжди супроводжує економіку, також вже не може обмежуватись кордонами країни, а тому глобалізаційні процеси зачіпають і розвиток правового регулювання. Особливо це є важливим в контексті можливого вступу України

до Європейського Союзу і, відповідно, приведення національного законодавства до європейських та міжнародних стандартів, яке б не передбачало подвійного тлумачення або неправильного розуміння термінології.

В цьому аспекті є важливим прийняття ЗУ «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26.11.2015 № 848-VIII, який мав би поліпшити розвиток дослідницької інфраструктури нашої держави та виправити прогалини старого закону з однойменною назвою, але в даному нормативно-правовому акті з'явилася проблема розуміння дефініції «дослідницька інфраструктура», яка постала через те, що в цьому законі є два схожих терміни, а саме «дослідницька інфраструктура» та «державна дослідницька інфраструктура»[2]. Дослідницька інфраструктура визначається як «сукупність засобів, ресурсів та пов'язаних з ними послуг, які використовуються науковим співтовариством для проведення досліджень на найвищому рівні, що охоплює найважливіші об'єкти наукового устаткування та обладнання або набори приладів, ресурси, що базуються на знаннях (колекції, архіви, депозитарії або банки даних наукової інформації), інфраструктуру, засновану на технології комунікацій (грід, комп'ютери, програмне забезпечення і мережевий зв'язок), та інші структури унікального характеру. Дослідницькі інфраструктури можуть бути локально розташованими, віртуальними або розподіленими (організована мережа ресурсів), державними або приватними. Дослідницькі інфраструктури можуть входити до міжнародних мереж» [2]. Логічно було би зробити припущення, що визначення державної дослідницької інфраструктури буде містити схожу дефініцію, лише в контексті масштабу держави, але законодавець доволі несподівано дає визначення державної дослідницької інфраструктури як «об'єднання наукових установ та (або) вищих навчальних закладів державної форми власності, що створюється з метою оптимального використання їхніх ресурсів (кадрів, матеріалів, устаткування, обчислювальних ресурсів та зберігання банків даних і знань) та координації їх ефективного використання для проведення наукових, науково-технічних досліджень і науково-технічних розробок на найвищому рівні, а також забезпечення спільного проведення заходів щодо якісної підготовки фахівців у відповідних галузях знань» [2].

Як наслідок, виникає низка запитань щодо цих термінів, та доцільності їх використання в даному нормативно-правовому акті. По-перше, ми одразу можемо побачити різницю в суб'єктах коментованих визначень: в першому випадку ним виступає наукове співтовариство, в другому - об'єднання наукових установ та (або) вищих навчальних закладів державної форми власності, при цьому, надалі в статті 1 ЗУ «Про наукову і науково-технічну діяльність», де вказана термінологія, не зазначається, які саме суб'єкти входять до кола наукового співтовариства. По-друге, важливою євідмінність в меті, яку передбачають дані визначення: в той час, коли дослідницька інфраструктура має на меті проведення досліджень на найвищому рівні, державна дослідницька інфраструктура ставить за ціль оптимальне використання ресурсів своїми суб'єктами та координації їх ефективного використання для проведення наукових, науково-технічних досліджень і науково-технічних розробок на найвищому рівні, а також забезпечення спільного проведення заходів щодо якісної підготовки фахівців у відповідних галузях знань. Цікавим в даному випадку є порівняння з 8-ою Рамковою програмою ЄС в галузі наукових досліджень та інновацій «Горизонт 2020» метою дослідницької інфраструктури, в якій вказано: розробку скоординованих програм досліджень; спільне використання інструментів і платформ досліджень спільний доступ до потенціалу науково-дослідних установ та відповідного обладнання; обмін персоналом та відкриття вакансій для інших членів мережі; перебазування персоналу, можливо, навіть цілих дослідницьких колективів разом з обладнанням; комплексне управління знаннями та інтелектуальною власністю [3]. По-третє, слід зазначити, що зі змісту цих термінів випливає різна природа виникнення суб'єкта, в першому випадку суб'єкти є первинними, і залишають свій статус при взаємовідносинах між собою, в той час, як в другому випадку суб'єкти перетворюються на одне ціле.

Ці прогалини є дуже не доречними в контексті міжнародного наукового співробітництва адже, наукова громадськість і так дуже часто виражала занепокоєність тим, що наша країна, отримавши де-юре статус асоційованої держави не є в повній мірі учасником світового наукового співробітництва на політичному, юридичному та

організаційних рівнях. Зокрема: була відсутньою на конференції ЄС щодо нового старту Європи у сфері інновацій, де розглядалися засоби застосування ЄДП для інноваційного розвитку держав-членів ЄС та асоційованих держав; не долучилася до Лундської декларації 2015 року, що зазначила переважні засоби і заходи, що мають стати частиною національних програм реформ держав ЄС та асоційованих держав, щодо засобів концентрації зусиль членів ЄДП на досягнення соціальних викликів; не взяла участі у створенні Дорожньої карти Європейських дослідницьких інфраструктур, що була представлена в ЄС у березні 2016 року; не є учасником політичних та організаційних заходів зі створення «хмари відкритої науки» та об'єднаних «європейських е-інфраструктур для досліджень і освіти, що відбувалися впродовж усього 2015 р. і в березні 2016-го; не бере участі в розробці спільної Дорожньої карти ЄДП на 2015-2020 рр., пропозиції до якої країни-члени та асоційовані країни мали подати на засідання відповідного комітету ЄДП (ERAC) до 22 квітня 2016 р.» [4].

Отже, для врегулювання суспільних відносин важливим є не тільки видання актів, а й їх впорядкування в системі законодавства. Наявність в законодавстві прогалин, понятійних неточностей, внутрішніх протиріч, зайвих дублювань, а також множинних змін і доповнень породжують необхідність упорядкування та узгодження правових норм для усунення існуючої роздробленості і зручності їх використання. Тому, на нашу думку, буде доречним внести деякі зміни до ЗУ «Про наукову і науково-технічну діяльність» для розмежування понять «дослідницька інфраструктура» та «державна дослідницька інфраструктура», і ми вважаємо, що можливо два оптимальних варіанти:

1. Заміна дефініції «державна дослідницька інфраструктура» на таку ж, як в терміні «дослідницька інфраструктура», лише зі зміною того, що застосування терміну відбувається в контексті наукових установ та (або) вищих навчальних закладів державної форми власності.

2. Розкриття переліку суб'єктів в терміні «дослідницька інфраструктура» і або уточнення терміну «наукове співтовариство», або зміна визначення «наукове співтовариство» на наукові установи та (або) вищі навчальні заклади.

Література:

1. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26.11.2015 р. № 848-VIII в редакції від 28.09.2017. *Відомості Верховної Ради України*. № 3. 2016. Ст. 25.
2. Регечі Девід, Фьодінгер Максиміліан. Європейські дослідницькі мережі. URL: <http://www.fp6-nip.kiev.ua/assets/JSO/ERN.pdf>.
3. Horizon 2020. The EU Framework Programme for Research and Innovation. URL: <https://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/>.
4. Шевченко А., Шадура В. Потяг «ЄДП» рушив, а Україна залишилася на платформі. URL: https://dt.ua/columnists/potyag-yedp-rushiv-a-ukrayina-zalishilasya-na-platformi-206550_.html.

Новіков Євген Андрійович,
молодший науковий співробітник
НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку
НАПрН України

Свідунова Лідія Володимирівна,
студентка 4 курсу, 9 факультету, 4 групи
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВИЙ СТАТУС БІЗНЕС-ІНКУБАТОРІВ І АКСЕЛЕРАТОРІВ ЯК ФОРМА ПІДТРИМКИ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ: ДОСВІД ПОЛЬЩІ

Підтримка інноваційних стартапів практично неможлива без участі бізнес-інкубаторів та правового механізму їх реалізації з боку держави задля сталого розвитку нанотехнологій у сучасному світі. Інкубатори надають не тільки фінансову підтримку, але й створюють всі необхідні умови для якісної роботи, що включає в себе допомогу менторів, оплату необхідних витрат та забезпечення проектів молодих, талановитих вчених всіма необхідними ресурсами в цілому, щоб допомогти втілити геній спеціалістів у життя.

Бізнес-інкубатор – це один з варіантів, який стає поряд з науковими центрами і бізнес-центрами, що являє собою організаційну форму взаємодії науки і підприємництва – це складний багатофункціональний комплекс, який забезпечує сприятливі умови для динамічної діяльності новоутворених інноваційних фірм, які реалізують новітні наукові ідеї. Світова практика свідчить, що така інноваційна структура сприяє розв'язанню певних актуальних та наболілих питань, а саме вдосконалення галузевої структури виробництва і прискорення економічного розвитку територій; активне впровадження у виробництво вітчизняних і зарубіжних науково-технічних розробок; випробування на локальному рівні різних варіантів впровадження нових форм господарювання і пристосування до умов внутрішнього ринку, практичне навчання місцевих фахівців прийомам і методам міжнародного бізнесу.

Створення інкубаторів – виправданий та необхідний крок, кінцевим результатом якого є заохочення до інноваційної та науководослідної діяльності в університетах і їх співпраця з приватним бізнесом, в тому числі створення привабливих умов для приватних інвесторів. Ефективність діяльності бізнес-інкубаторів пов'язана як з організаційними, так і економічними чинниками. У багатьох країнах фінансування інкубаційні програм відбувається з регіональних або національних бюджетів в рамках загальної стратегії економічного розвитку, однак розвиток може здійснюватися за рахунок спонсорства або самофінансування.

Основна ціль, що стоїть перед бізнес-інкубатором – зорієнтованість на якісні послуги новоутворених інноваційних суб'єктів, рентабельність таких утворень на ринку, підтримка та розвиток перспективних стартапів, сприяння їх росту і підвищення показника якості готового продукту.

Досвід зарубіжних країн свідчить, що інкубатори бувають трьох видів:

- неприбуткові;
- прибуткові;
- інкубатори, які функціонують при науково-дослідних інститутах, вищих навчальних закладах [1].

Задля інтенсивного розвитку компаній через менторство, навчання, фінансову та експертну підтримку в обмін на частку в капіталі інноваційного утворення економічних зносин як компанії були створені акселератори – соціальний інститут підтримки стартапів.

Модель бізнес-акселератора сформувалася на основі досвіду, набутого підприємцями та інвесторами під час буму компанії, чий бізнес-моделі цілком ґрунтуються на роботі в рамках мережі Інтернет. Індивідуальні проекти, які пройшли конкурс, отримують можливість залучення фінансових ресурсів та допомогу досвідчених експертів-менторів. Основна мета – спільно зі стартаперами за обмежений період створити інвестиційно-привабливий продукт на рівні робочої версії або прототипу.

Досвід Польщі свідчить про можливі шляхи реалізації трансферу від академічної думки до успішної бізнес-моделі на загальнонаціональному рівні, що в свою чергу повинно слугувати прикладом для України. Великі державні університети Польщі є сполучною ланкою для елементів мережі бізнес-пре-інкубаторів, покликаних допомогти реалізувати інноваційні проекти. Академічний інкубатор підприємництва (СВП) – це мережа, яка об'єднує 31 кращих університетів в країні і понад 1400 розвиваються фірм. Основна місія СВП – створення сприятливих умов для розвитку академічного підприємництва: надання комплексної підтримки бізнес-інкубатором нового утворення. Створення СВП відбулося в Варшаві в 2004 році. Ця мережа працює з бізнес-центрами, асоціаціями роботодавців, університетами і молодіжними організаціями, також можуть створювати свої філії, представництва по всій країні. Зокрема у Куявсько-Поморсько-му воеводстві інкубатори СВП зосереджені на таких центрах:

- Університет технологій і наук про життя в Бидгощі,
- Вища школа економіки в Бидгощі,
- Вища школа банківської справи в Торуні,
- Вища школа гуманітарних та економічних наук у Влоцлавіку

[2].

На допомогу від бізнес-інкубаторів СВП можуть розраховувати особи до 30 років, які мають бізнес-концепцію та готують бізнес-план, для ведення інноваційної активності. Запропоноване рішення

мережею Академічних бізнес-інкубаторів дозволять зацікавленим особам отримати приміщення та необхідне обладнання, що передбачають надання юридичних, фінансових та маркетингових порад, підготовку необхідних договорів (контрактів) та комерційні, бухгалтерські операції. Підприємці, що здійснюють діяльність в рамках СВП перші два роки, незалежно від стадії розвитку компанії та досягнутого рівня сплачують невелику номінальну суму що місяця у розмірі 200 злотих. Участь у інкубаторі гарантує молоді отримання неоціненного досвіду, знань та навички міжособистісного спілкування з багатьма іншими підприємцями, що працюють в межах СВП.

У Польщі інфраструктура підтримки інноваційного підприємництва є розгалуженою і різноманітною, що дає змогу вирішувати актуальні проблеми науково-технічної діяльності та узгоджувати інтереси сторін. Органи влади м. Познань і Познанський науково-технологічний парк з 1 січня 2006 р. Розпочали реалізацію проекту «Розробка моделі підтримки підприємництва у академічному секторі» [3].

Для посилення співпраці з науковим сектором Польщі реалізується проект «Загальнопольська мережа трансферу технологій та підтримки інноваційності малого та середнього підприємництва» [4]. З 2005 Польська агенція розвитку підприємництва (ПАРП) запровадила інтерактивне навчання у сфері підприємництва.

Організаційно-правовою основою регулювання процесу інкубації в Польщі стали: 2007 рік – підтримка інноваційної діяльності відбувається відповідно до Регіональних операційних програм, що передбачають розподіл коштів з фондів ЄС між воєводствами, а також операційних програм «Інноваційна економіка», «Людський капітал», «Інфраструктура і середовище», «Розвиток східної Польщі», «Технічна допомога» [5]. Із квітня 2007 року реалізуються програми «Патент плюс» та «Розробник інновацій», метою яких є підтримка патентування винаходів науковими установами і сприяння інноваційному підприємництву в академічному секторі. Урядовою програмою «Посилення інноваційності економіки Польщі до 2006 року» передбачено застосування конкретних інструментів впливу на науково-дослідну сферу, а способи їх реалізації в Операційних сектор-

них програмах «Зростання конкурентоспроможності економіки» та «Розвиток людського потенціалу».

Процес реалізації бізнес-інкубатором своїх функцій полягає в наступному: завдяки платформі StartUp Online можна зареєструвати фірму протягом 24 годин, отримати юридичну та бухгалтерську консультацію. Програма StartUp House надає доступ до 40 офісних приміщень високого стандарту, з сучасним устаткуванням і програмним забезпеченням. У свою чергу, програми StartUp Kick-Off, Mentoring & Training забезпечують якісне навчання, допомагають знайти бізнес партнерів та інвесторів. Участь у інкубації коштує 250 злотих (національна валюта Польщі) на місяць. Інноваційні проекти можуть претендувати на інвестиції до 100 000 злотих., при цьому 15 % акцій переходять інкубатору. Результатом активної 7 річної діяльності Академічного інкубатору підприємництва 5200 студентських ідей були втілені в життя.

Польща також є учасником міжнародної програми TEMPUS MERCURY – спільний Європейський проект в межах програм TEMPUS IV. Проект спрямований на покращення рівня співробітництва між університетами, створення мережі основних суб'єктів вищої освіти країн ЄС та країн партнерів, а також надання провідним університетам країн партнерів допомоги в пропагуванні знань за межами академічних установ.

Досвід Польщі необхідно сприйняти задля трансферу наукових розробок та інновацій з академічного середовища в підприємницький сектор, адже в Україні, де існують та створюються кожного дня сотні нових технологій, так і не знайшли свого практичного застосування, і, незважаючи на потенціал, залишаються лише в стінах університетських лабораторій.

Література:

1. Немченко А. Б., Немченко Т. Б. Бізнес-інкубатори в сфері сучасної державної підтримки розвитку регіональної інноваційної інфраструктури. – Наукові праці КНТУ. Економічні науки, вип. 17 — 2010.
2. Zofia Wyszowska Rola inkubatorów przedsiębiorczości w regionie. Rola inkubatorów przedsiębiorczości w regionie. – pp. 516–527.

3. Бабець І., Полякова Ю., Мокій О. Обґрунтування напрямів розвитку інноваційного підприємництва з урахуванням світового досвіду (Регіональний філіал НІСД у м. Львові) [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://old.niss.gov.ua/Monitor/September/10.htm#_ftnref6

4. Regionalna strategia innowacji Województwa Podkarpackiego na lata 2005-2013.–Rzeszów: Zarząd Województwa Podkarpackiego, 2004. – 95s.

5. Wolman E. Rola ośrodków innowacji i przedsiębiorczości w perspektywie innowacyjnej polityce gospodarczej państwa // www.gazetainnowacje.pl/innowacje9/strona1.htm.

Петренко Павло Степанович,

к.е.н., доцент, почесний академік

Міжнародної кадрової академії

Уманський державний педагогічний університет

імені Павла Тичини,

Інститут економіки та бізнес освіти

ІНВЕСТИЦІЇ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ

Іноземні інвестиції можуть бути прямими, портфельними, коли здійснюється купівля акцій українських компаній, і кредитними (зараховуються по графі «інші іноземні інвестиції»). Нині найбільш значні саме «інші іноземні інвестиції». Потім за значимістю йдуть портфельні інвестиції і менше всього обсяг прямих інвестицій (близько 1.9 млрд. дол. в рік). В цілому ж за обсяг іноземних інвестицій з розрахунку на душу населення Україна в 5–10 разів поступається постсоціалістичним країнам Європи.

У складі усіх інвестицій в Україну іноземні займають менше 10% і не грають тієї ролі, яку б вони могли грати з позиції істотного впливу на наш соціально-економічний розвиток. Таке відставання за обсягом іноземних інвестицій пов'язане, передусім, з рейтингом України, який поки не досягнув до нижньої межі інвестиційного рейтингу. Відновлення економічного зростання в Україні одне з найважливі-

ших завдань сьогоднішньої виконавчої влади. Триває політична стабілізація, реалізуються важливі закони про працю, землю, судову систему, подальший розвиток законодавства по податках, прийняття нового Митного кодексу і тому подібне – усе це сприяє підвищенню рейтингу України.

Підвищення рейтингу означає скорочення ризику при вкладенні фінансових коштів. А від ступеня ризику залежить не лише залучення вкладень, але і ціна цих вкладень і передусім процентна ставка за кредит. Якщо наш уряд діятиме цілеспрямовано, задовольняючи вимоги рейтингових агентств, наслідуючи досвід Китаю, Тайваню, Південної Кореї, від яких залежить підвищення рейтингу, то сума іноземних інвестицій і, передусім прямих, виросте у декілька разів і може скласти з часом до 30% усіх інвестицій в народне господарство.

При цьому значущість іноземних інвестицій буде ще **істотношою**. Це пов'язано з тим, що у багатьох випадках вони грають роль каталізатора і сприяють мобілізації і внутрішніх інвестицій. Здійснення прямих іноземних інвестицій часто пов'язане з формуванням нової технології, націлене на виробництво нового продукту, і тим самим українські фірми залучаються до науково-технічних досягнень розвинених країн. Реалізація іноземних інвестицій здійснюється багато в чому руками українських інженерів і робочих при невеликому числі фахівців з-за кордону. Наші фахівці навчаються, залучаються до західної ділової культури, що позитивно позначиться в майбутньому на соціально-економічний розвиток країни.

Зрозуміло, умови, зафіксовані в контракті на довготривалі інвестиції, не повинні погіршуватися в ході реалізації проекту. На жаль, у нас це правило не діяло, і інвестора чекала невизначеність. Він уклав контракт, а пізніше вводилися нові умови залучення іноземної робочої сили, податок на незавершене будівництво, підвищувалися митні збори на окремі товари, вводилися податки на землю, а потім і на нерухомість і тому подібне. В результаті проект, який вважався високоприбутковим, виявлявся малоприбутковим, а то і просто збитковим.

У ще більшій мірі іноземців шокує поширена практика стягування хабарів для того, щоб отримати ті або інші дозволи для реєстрації

видів діяльності, отримання у разі потреби ліцензій, сертифікатів, мінімізації числа перевірок і тому подібне. В Україні на відміну від інших країн надто багато дозвільних функцій покладено на чиновників, і вони часто зловживають своїми повноваженнями. Іноземні бізнесмени абсолютно не виносять того адміністративного гніту на підприємця, який в Україні є типовим і виходить передусім від податкових, митних і правоохоронних органів.

Цьому зайвому адмініструванню сприяє недосконалість або просто відсутність достатньої законодавчої бази. На відміну від інших країн в Україні відносно мало законів прямої дії, і тому ділове життя регулюється в основному не законами, а відомчими нормативними актами. Число таких актів вимірюється тисячами, за ними важко устежити, вони суперечать один одному, і тим самим відкривається широке поле для зловживань при застосуванні цих актів з боку окремих державних органів і посадовців.

Звичайно, у ряді випадків можна оскаржити те або інше рішення в суді. Але суд в Україні сам багато в чому залишився залежним від органів влади і традиційно переважно дотримує її інтереси, а не приватного бізнесу. Судова реформа, що проводиться, покращує стан справ в цій сфері, але, напевно, повинно пройти ще багато часу, щоб суд по-справжньому став не корумпованим і незалежним.

Недостатня юридична грамотність наших парламентарів, багатьох юридичних служб, апарату уряду і відомств, які готують закон, призводить до того, що законодавчі акти, які приймаються законодавчою владою, не завжди ретельно відпрацьовані, в них багато пропусків, двозначностей, якими уміло користуються і владні структури, і агресивні підприємці, які намагаються присвоїти чужу власність. Зокрема, багато пропусків в Законі про банкрутство. Проблема полягає в тому, що існуюче регулювання процедур банкрутства дозволяє боржникові ухилитися від виконання своїх зобов'язань перед кредиторами, а процедури банкрутства залишаються непрозорі і занадто тривалі.

Проблема дослідження корпоративного управління нині є одним з найактуальніших напрямів сучасних економічних досліджень. Корпорації в Україні не справляються з роллю ключової ланки на-

шої економіки. Між іншим корпорація – це найважливіший інститут сучасної економіки. У промислово розвинених країнах він є невід’ємним атрибутом системи влади. Істотний прогрес необхідний в області акціонерного законодавства і корпоративної практики: перехід корпорацій на міжнародні стандарти обліку; впровадження прозорості в діяльності; систематичність звітності перед акціонерами, прийняття корпоративних кодексів і їх дотримання. Українські банки поки що не стали прозорими, переважна їх більшість фактично ще не вийшли на відкриті ринки.

Слід особливо відмітити, що ефективність інвестицій – і внутрішніх і зарубіжних – залежить від їх якості, від того, наскільки прогресивна технологія в них закладена. Хоча інноваційна активність – надзвичайно важливий фактор подолання відставання від країн-лідерів світової економіки, вступивши в період постіндустріального розвитку, принципове значення має характер цієї активності. *Сам по собі інноваційний ріст не є гарантією справжньої модернізації національної економіки*, яка передбачає не просто деяке приближення до лідерів, але і входження в їх ряди. Хаусман і Родрік виділяють особливий варіант інновацій – це квазіінновації, коли пошук направлений на виявлення можливостей виробництва у даній країні вже відомого і розповсюдженого на світових ринках товару з більш низькими витратами [1]. Організація такого виробництва достатньо часто потребує значних зусиль щодо пристосуванню іноземної технології до місцевих особливостей. Якщо квазіінноватор терпить невдачу, на нього повністю лягають всі збитки. Коли ж він успішний, то більше всього не може розраховувати на патентний захист і вимушений ділити свій винахід з іншими виробниками, які приходять в нову галузь. Як наслідок, фірмі-першопроходцю достається тільки частка ефекту від «відкриття» для національної економіки нових галузей, що послаблює стимули для квазіінновацій. Якщо використовувати квазіінновації, то ріст буде зводитися до руху по «колії» технологій вчорашнього дня [2].

Завдання уряду полягає у тому, щоб не впроваджувати завідомо збиткові проекти квазіінновацій. Необхідно відслідковувати здатність національної інноваційної системи ефективно формувати не

просто нові для країни галузі, а включатися в конкуренцію на створення і освоєння принципово нові виробництва і ринки збуту.

Проте, процес глобалізації світової економіки веде до того, що в конкуренцію на основі квазіінновацій виявляється втягнуті різні країни. Розділ праці у світовому інноваційному просторі лише частково відбувається спонтанно, в основному має регуляторну природу. Країни-лідери світового технологічного розвитку виступають диригентами цього поділу праці і прагнуть зберегти за собою таку роль. Для більшості з перехідною економікою успішні квазіінновації – позитивний результат, оскільки здійснюється підвищення загального технологічного рівня виробництва, зниження залежності від сировинного експорту та деякий розвиток сфери науково-дослідної та дослідно-конструкторської роботи (НДДКР). Як стверджує М. Портер, техніка і технології, які закупаються, як правило, на покоління відстають від кращих світових зразків. Лідери міжнародної конкуренції зазвичай не продають техніку останнього покоління [3]. Країна-переслідувач, маючи доступ до second-hand технології може сприяти в'ялості або припиненню власних проривних НДДКР, що призведе країну до технологічної інерції її подальшого розвитку. Така інерція стає бар'єром на шляху створення дійсно новітніх технологій, яку прагне запровадити споживач квазіінновацій, оскільки в квазінові технології вкладається величезна доля інвестиційного потенціалу країни.

Здатність національної індустрії успішно конкурувати у сфері квазіінновацій шляхом удосконалення іноземної техніки і технології є істотним чинником послаблення негативних наслідків технологічного утриманства.

Поглиблення інтеграції України у рамках ЄС надає нові можливості для активізації отримання іноземних інвестицій. Особливе значення має виявлення механізмів активізації взаємних прямих іноземних інвестицій. Як свідчать дослідження багатьох учених, у тому числі Іеті Е.Л., Штейна Е. і Даїде К. [4], Саліке Н. [5], Нарулі Р. И. і Белака К. [6] та ін., вплив інтеграційних процесів на напрями і обсяги потоків прямих іноземних інвестицій розподіляється нерівномірно між країнами-членами інтеграційного об'єднання. Це позна-

чається в довгостроковому періоді на відмінностях як економічного зростання, так і на підвищенні конкурентоспроможності країни.

На нашу думку, відсутність в Україні по-справжньому великих інвестиційних компаній (скажімо, з капіталом в сотні мільйонів доларів – нікчемна кількість), стримує розвиток інвестиційної інфраструктури. Їх розвиток є основним завданням формування загальної інвестиційної інфраструктури в Україні.

Окрім питання про обсяги інвестиційних ресурсів, найважливішою є проблема – якість інвестицій, їх спрямованість. Технологічний прогрес багато в чому визначається інноваційною спрямованістю інвестицій, коли вони використовуються не для нарощування потужностей по старих, існуючих технологіях, а для розвитку нових, удосконалених технологій. Найскладнішими в інноваційній перспективі є перші фази, пов'язані із зародженням нових технологій. Їх фінансування найризикованіше, і тому тут повинна бути висока роль держави і венчурних, тобто ризикових, фондів. У нас немає системи по інвестуванню інновацій і абсолютно не розвинені венчурні фонди. Усе це належить створити. Не розвинена у нас і інфраструктура для становлення інноваційних фірм, а також технологічних інкубаторів і технопарків, фактично відсутня підтримка держави, немає інноваційних пільг.

Можливо було б доцільно розробляти пропозиції про створення особливих інноваційних зон, науково-технологічні містечка з певними пільгами. Концепція розвитку таких зон має бути методологічно розроблена виконавчою владою і затверджена нормативно правовим документом.

Глобалізація світової економіки означає підсилення впливу на нашу країну з боку інших країн, незацікавлених у відході України від сировинної орієнтації економіки, в укріпленні її позицій в високотехнологічних галузях виробництва. Для подолання вхідних бар'єрів в новітні галузі необхідна буде велика концентрація ресурсів, висока координація учасників технологічного прориву. Ні те, ні друге не гарантується ринковими механізмами, оскільки є наявні дефекти («провали») у роботі цих механізмів. Подолання таких дефектів допомагає співробітництво держави, промисловців, бізнесу і

науково-технічних центрів, які спільно відпрацьовують пріоритети розвитку економіки, удосконалення її інституціональних умов. До найважливіших сфер співробітництва між ними відноситься інноваційна сфера. Це партнерство може стати особливо плідотворним в рамках стратегії випереджаючої комерціалізації наукових винаходів. Така стратегія є достатньо реалістична для України, якщо врахувати володіння нашою країною все ще значними НДДКР.

Проте, якщо економічна політика орієнтована, як в теперішній час на запозичення зарубіжних досягнень, то це не гарантує справжньої модернізації країни. Характер інноваційних орієнтирів багато в чому визначається економічними інститутами, що вже склалися. Для зміни таких орієнтирів необхідні суттєві зрушення в інституціональній сфері української економіки, а саме: деталізація інституціональних умов, котрі забезпечують зміцнення національної інноваційної системи; активізацію в нашій країні фундаментальних досліджень і прикладних розробок за рахунок не тільки державних, але й приватних ресурсів; ефективна взаємодія держави і бізнесу у сфері практичної реалізації цих розробок. І, звичайно, – актуальне направлення подальшого розвитку концептуальних основ модернізації української економіки.

Якщо виходити із більш амбітних цілей повернення країни в число провідних світових держав, необхідно принципово переосмислити роль держави у здоланні економічного відставання від країн-лідерів. Як слідє із викладеного, реалізація тільки таких цілей здатна забезпечити майбутнє України, нейтралізувати відцентрові загрози її розвитку.

Література:

1. Hausman Ricardo and Dani Rodrik . Ekonomik Development as Self-Discovery. John F. Kennedy School of Government, Harvard University Faculty Research Working Papers Series March 2002 RWPO2-023. P. 7.

2. Детальний аналіз такого роду пасток і умов їх подолання див. кн.: Дементьев В.Е. «Догоняющая постиндустриализация» и промышленная политика. Препринт № WP /2006/199. М.: ЦЭМИ РАН, 2006.

3. Портер М., Международная конкуренция. Конкурент.преимущества стран:Пер.с англ.. М. : Международные отношения , 1993 С. 590.

4. Regional Integration and the Location of FDI / E.L.Yeyati [et al.] // Looking Beyond Our Borders : Opportunities and Challenges of New Regionalism : annual meeting of the Board of Governors, Inter - American Investment Bank and Inter – American Investment Corporation. Fortaleza, Brazil, March 11, 2002. 38 p.

5. Salike, N. Effect of Regional Integration Agreement of Foreign Direct Investment – A Theoretical Perspective // MPRA Paper No. 31859 [Electronic resource]. 2011. Mode of access: <http://mpra.ub.uni-muenchen.de/31859/>. Date of access: 13.04.2013.

6. Narula, R. and Bellac, C. EU Enlargement and Consequences for FDI Assisted Industrial Development / *Transnational Corporations*. 2009. Vol.18. No 2. P. 69-89.

Степаненко Ірина Олександрівна,
*студентка 4 курсу Факультету підготовки кадрів
для Державної пенітенціарної служби
України Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

науковий керівник: Глібко Сергій Васильович,
*к.ю.н., доцент, директор НДІ правового
забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України*

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НАУКОВИХ ПАРКІВ

В наш час не можливо уявити суспільство без розвитку інноваційних процесів, що полягають у перетворенні результатів науково-дослідних робіт у нові продукти, технології, послуги. Такі процеси знаходять своє відображення у функціонуванні різних інноваційних структур, а також науково-технічних зон з їх різноманітними типами.

Важливими суб'єктами інноваційної діяльності в сучасному суспільстві виступають саме наукові парки. Їх діяльність спрямована на формування умов для виконання проектів з впровадження нових розробок іншими суб'єктами господарської та наукової діяльності.

Особливість їх правового статусу полягає у поєднанні інноваційної діяльності та діяльності щодо сприяння і забезпечення реалізації таких проектів. Саме це і визначає їх як суб'єктів інноваційної діяльності та інноваційної інфраструктури одночасно.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про наукові парки», науковий парк – це юридична особа, що створюється з ініціативи вищого навчального закладу та/або наукової установи шляхом об'єднання внесків засновників для організації, координації, контролю процесу розроблення і виконання проектів наукового парку.

Науковий парк – це науково-виробничий комплекс, до якого входить дослідний центр і виробнича зона, що прилягає до нього, де на орендних чи інших умовах розташовані наукоємні фірми. Наукові парки як форма інтеграції науки з промисловістю належать до розряду територіальних науково-промислових комплексів. Статус юридичної особи науковий парк набуває тільки після державної реєстрації в порядку передбаченому законом.

Діяльність наукових парків спрямована на реалізацію та розробку наукових проектів, які обираються на конкурсних засадах. Проектом наукового парку є пакет документів, що визначає процедуру і комплекс необхідних заходів щодо розроблення, створення та реалізації інноваційного продукту чи інноваційної продукції і містить дані про матеріально-технічні, фінансові, кадрові ресурси, необхідні для виконання науковим парком та його партнерами проекту наукового парку. Фінансування діяльності наукових парків здійснюється з державного та місцевого бюджетів, а також за рахунок коштів наукового парку та його партнерів.

Існують дві основні організаційно-правові форми державно-приватного партнерства у сфері освіти і науки: інституціональна та контрактна. Інституціональна форма включає в себе цільові фонди, інститут суспільної участі, технопарки, центри трансферу технологій, ресурсні центри, спільні освітні структури центри колективного користування.

Мета закладання наукових парків як виокремлених комплексів полягає у наступному:

– розвиток науково-технічної та інноваційної діяльності;

- ефективне та раціональне використання наявного наукового потенціалу;
- розвиток матеріально-технічної бази для комерціалізації результатів наукових досліджень;
- впровадження проектів на вітчизняному та закордонному ринках, залучення інвестицій до бюджету області;
- реалізація власних інноваційних проектів;
- впровадження інноваційних науково-дослідних робіт у виробництво;
- створення наукоємного об'єднання з конкурентною продукцією та технологіями на міжнародних ринках.

Міністерство оборони задля розробки інноваційних проектів співпрацює з таким науковим парком як «Київська політехніка». Їх співпраця полягає в розробці 8 таких проектів, а саме: розроблення й виробництво безпілотних літальних апаратів різного класу, цифрових тепловізійних приладів нічного бачення, комплексна технологія утилізації ракетного палива тощо.

Науковий парк має права юридичної особи. Щодо засновників, то ними можуть виступати вищі навчальні заклади IV рівня акредитації, наукові установи та інші юридичні особи, що уклали засновницький договір про створення наукового парку. Створюються вони шляхом об'єднання внесків засновників та за ініціативою цих засновників.

Національним науковим паркам необхідно інтеграція для набуття постійного характеру контактів та зустрічей, робіт над програмою інноваційного розвитку країни, синхронізації стратегій, обміну групами та результатами. В цьому аспекті інтеграції важливим видається розподіл функцій та відповідальності. Очевидно, таке рішення має бути синхронізовано із материнськими університетами, попри те, що вони наразі знаходяться у точці біфуркації.

Наукові парки виступають одним із дієвих інструментів структурних економічних реформ, які допомогли багатьом країнам подолати бідність, технологічну відсталість та інвестиційну непривабливість. Вони є тим важелем зростання економіки, який поступово, але докорінно, змінює загальний «краєвид» країни.

Отже, наукові парки в Україні не мають чітко вираженої моделі, вони представляють модифіковану структуру, основою яких є університети, з залученням державних управлінських структур, бізнес структур, зарубіжних підприємств, які орієнтовані на напрями діяльності наукового парку, але такі інноваційні структури в Україні ще залишаються недосконалими і не виступають ефективним способом впливу на розвиток інноваційних процесів та економіки в цілому.

Холявка Софія Володимирівна,
*аспірант, Львівський національний
університет ім. Івана Франка*

ТЕХНОПАРКИ ЯК УЧАСНИКИ ІННОВАЦІЙНИХ ПРАВОВІДНОСИН

З аналізу світового досвіду вбачається, що економічне зростання розвинутих держав та їх окремих регіонів вже давно базується на використанні сфери знань і технологій, а їх ефективне поєднання гарантує прогресивний розвиток цих держав. Однією із найбільш вдалих форм інноваційної діяльності є технопарки.

Створення технопарків має для нашої країни особливе значення. Діяльність технопарків сприяє створенню особливої інфраструктури, яка забезпечує зв'язок наукового центру та бізнесу, породжує і підтримує на стартовому етапі малі високотехнологічні підприємства.

Не дивлячись на те, що технопарки існують більш півстоліття, на даний момент не існує загальноприйнятого їх визначення або сталої класифікації.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» технологічний парк (технопарк) – юридична особа або група юридичних осіб (далі – учасники технологічного парку), що діють відповідно до договору про спільну діяльність без створення юридичної особи та без об'єднання

вкладів з метою створення організаційних засад виконання проектів технологічних парків з виробничого впровадження наукоємних розробок, високих технологій та забезпечення промислового випуску конкурентоспроможної на світовому ринку продукції [1].

Пріоритетні напрями діяльності для кожного з технологічних парків розробляються відповідно до Закону України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» та затверджуються Президією Національної академії наук України та центральним органом виконавчої влади з питань науки.

Міжнародна асоціація технологічних парків запропонувала наступне визначення: технологічний парк – це організація, керована фахівцями, головною метою яких є збільшення добробуту місцевого співтовариства за допомогою просування інноваційної культури, а також змагальності інноваційного бізнесу і наукових організацій. Для досягнення цієї мети технопарк стимулює і управляє потоками знань і технологій між університетами, науково-дослідними інститутами, компаніями і ринками. Він спрощує створення і зростання інноваційних компаній за допомогою інкубаційних процесів і процесів виведення нових компаній з тих, що існують.

Таке широке визначення технопарку мало на своїй меті охопити всі існуючі в світі моделі. Таким чином дане визначення задає мінімальний набір стандартів і вимог для технологічних парків. Міжнародна асоціація технопарків особливо відзначає еквівалентність таких понять як «технологічний парк», «технопол», «технологічний ареал», «дослідницький парк» і «науковий парк». У Великобританії звичайно використовують термін «науковий парк», в США – «дослідницький парк», а в Росії – «технопарк».

Організації, покликані стимулювати створення технологічних парків на своїй території визначають їх конкретніше, вважаючи, що технологічний парк – це юридична особа, створена для раціонального використання наукових і технологічних ресурсів для поліпшення економічної бази регіону. Місією технопарку є стимулювання регіонального розвитку, а також спрощення реалізації комерційних і промислових інновацій. Діяльність технопарку збагачує наукову і/чи технічну культуру регіону, створює робочі місця і додану вартість.

Таким чином, можна виділити наступні ознаки технологічного парку, а саме: являє собою масштабний науково-промисловий комплекс (часто утворює окрему територіальну одиницю); створений для виробництва нової прогресивної продукції або розроблення нових наукоємних технологій на базі

тісних відносин з університетами і науково-технічними центрами; метою якого є досягнення територіального зближення між необхідною для наукових досліджень матеріальною базою, що належить промисловому виробництву, та людським потенціалом країни, що є фактором формування максимально сприятливих умов для процесу інноваційного розвитку; в якому поєднуються наука, техніка і підприємництво, здійснюється тісне співробітництво між академічною наукою, підприємцями, місцевими і центральними органами влади.

Щодо класифікації технопарків законодавство не передбачає чіткого поділу на групи, класи чи інші розмежування. Однак проаналізувавши ознаки технологічного парку та надавши його визначення можна провести розподіл технологічних парків на три основні групи: технопарки, що створені при вищих навчальних закладах, які не мають жодних пільг і будь-якої іншої підтримки з боку держави; технопарки, які функціонують всередині спеціальних (вільних) економічних зон; а також технопарки, створені на базі великих наукових центрів чи при вищих навчальних закладах, які мають потужні наукові підрозділи та відповідають вимогам Закону України «Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків», користуються спеціальними пільгами та державною підтримкою, що обумовлені у вищенаведеному законі.

З проведеного аналізу можна зробити висновок, що теорія і практика інноваційної діяльності динамічно розвивається, постійно вдосконалюючи організаційну структуру технопарків та інноваційних структур інших форм, тому потрібно постійно вивчати світовий досвід їх функціонування і гнучко реагувати на будь-які прогресивні зміни.

Таким чином, уряд України повинен прийняти нові рішення щодо розроблення нових програм розвитку технологічних парків при цьому беручи за основу досвід інших розвинутих держав.

Література:

1. Закон України “Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків” від 12.01.2006 № 333-ХІУ // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 22.
2. Атаманова Ю. Теоретичні проблеми становлення інноваційного права України / Ю. Атаманова. – Х.: Факт, 2006. – 256 с.
3. Закон України «Про спеціальну економічну зону «Яворів» [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/402-14>
4. Ревуцький С. Технологічні парки в Україні як важлива форма інноваційної інфраструктури / С. Ревуцький // Інноваційна інфраструктура в контексті національної інноваційної системи (економіко-правові проблеми): монографія / за науковою редакцією О. Бутнік-Сіверського. – К.: НДІ ІВ НАПрНУ, «Лазурит-Поліграф», 2011. – с. 240.

Черкасов Олег Володимирович,
*к.ю.н., старший науковий співробітник
НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України*

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Динамічний розвиток науки і технологій створює підґрунтя для удосконалення та розгалуження суспільних відносин. Загальновідомим є факт того, що будь-які суспільні відносини мають бути забезпечені нормативним регулюванням. Науковий прогрес і розвиток задає темп та визначає орієнтири для створення нових правових норм. Задля належного правового забезпечення необхідна досконала та ефективна законодавча база.

У світлі загального реформування системи законодавства України не можна залишати поза увагою розвиток таких перспективних напрямів, як інноваційні технології.

Становлення і функціонування національної інноваційної системи залежить від правового регулювання, яке визначає засади цієї системи. Однак наразі в Україні ще не створено належної правової бази для повноцінної реалізації національної інноваційної системи. Необхідно зауважити, що дослідники інноваційну систему характеризують трьома основними рисами: ототожненням з інноваційною інфраструктурою; визначенням як особливих інтегрованих структур, головними функціями яких є інноваційна діяльність і яким властива ознака інноваційності; заснованістю на механізмі взаємозв'язку між елементами системи.

Поряд з основними рисами інноваційної системи слід відзначити, що визначення її поняття міститься як у науковій літературі, так і в законодавстві. Відповідно до чинного законодавства України національна інноваційна система – це сукупність законодавчих, структурних і функціональних компонентів (інституцій), які задіяні у процесі створення та застосування наукових знань та технологій і визначають правові, економічні, організаційні та соціальні умови для забезпечення інноваційного процесу. У літературі національна інноваційна система визначається як сукупність взаємозв'язаних організацій (структур), зайнятих виробництвом і комерціалізацією наукових знань і технологій у межах національних кордонів, малих та великих компаній, університетів, лабораторій, технопарків та інкубаторів як комплексу інститутів правового, фінансового й соціального характеру, що забезпечують інноваційні процеси і мають потужне національне коріння, традиції, політичні та культурні особливості.

З наведених визначень можна зробити висновок, що національна інноваційна система – це складний економіко-правовий механізм, який потребує досконалого та детального правового регулювання.

Наразі законодавче забезпечення системи інноваційного законодавства здійснюється за допомогою Конституції України, Господарського кодексу України, Законів України «Про інноваційну діяльність», «Про пріоритетні напрями розвитку інноваційної діяльності в Україні», «Про інвестиційну діяльність», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків». Вказаний перелік доповнюється

багатьма підзаконними нормативно-правовими актами, що визнають як концептуальні, так і економічні, організаційні принципи регулювання інноваційної діяльності в Україні.

Серед підзаконних актів слід виокремити Постанову Верховної Ради України № 916-XIV від 13 липня 1999 року, якою було схвалено Концепцію науково-технологічного та інноваційного розвитку України, що визначила основні цілі та напрями науково-технологічного та інноваційного розвитку в Україні. Не можна не відзначити Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 червня 2009 року № 680-р «Про схвалення Концепції розвитку національної інноваційної системи», у якому визначається поняття національної інноваційної системи та її особливості. Важливе значення для формування національної має Програма розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 2 лютого 2011 року № 389 та Концепція реформування державної політики в інноваційній сфері, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2012 року № 691. Вказані нормативно-правові акти закріплюють основні засади національної інноваційної системи України та встановлюють порядок діяльності її суб'єктів.

Наведений перелік законодавчих та підзаконних актів, які регулюють суспільні відносини у сфері інновацій, не позбавляє національну інноваційну систему України певних недоліків. Серед основних проблем правового регулювання інноваційної системи в Україні можна назвати: відставання законодавчої бази від потреб суб'єктів інновацій та інноваційного ринку, відсутність довгострокових програм реформування законодавства у сфері інновацій, відсутність у чинному законодавстві засад стимулювання інноваційної діяльності, брак пільгових правових режимів для інноваторів, зокрема податкового та митного.

До того ж слід звернути увагу на те, що Постановою Верховної Ради України від 12 липня 2017 року №2133-VIII «Про рекомендації парламентських слухань на тему: «Про стан та проблеми фінансування освіти і науки в Україні» визначено ряд проблемних аспектів у сфері інновацій на національному рівні. Відтак, встановлено,

що в Україні практично відсутнє конкурсне фінансування наукових досліджень, передбачене Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність». Це супроводжується невиконанням норм законів України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» та «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», відсутністю дієвої системи коригування пріоритетних напрямів наукових досліджень згідно з вимогами часу та з урахуванням завдань входження України до Європейського наукового простору.

Структуру національної інноваційної системи складають сукупність інституцій, які діють у сфері інновацій та задіяні у процесі створення та застосування наукових знань та технологій і визначають правові, економічні, організаційні та інститути правового, фінансового та соціального характеру, що визначають стан національної інноваційної системи в цілому. Таким чином, створення національної інноваційної системи формується за рахунок сприятливого економічного і правового середовища, інноваційної інфраструктури, застосування механізмів державного стимулювання комерціалізації результатів наукових та експериментальних розробок. До того ж національна інноваційна система формується за умови узгодженості механізму плідної взаємодії дослідницького і підприємницького середовища і утворюється трьома підсистемами: підсистемою формування нематеріальних ресурсів, підсистемою безпосереднього інноваційного процесу; підсистемою матеріально-технічного забезпечення.

Розглядаючи перспективи оновлення законодавства України у сфері інновацій, необхідно відзначити нормативні акти, що були прийняті останнім часом. До таких актів відносяться Закон України «Про ратифікацію Угоди між Україною і Європейським Союзом про участь України у Рамковій програмі Європейського Союзу з наукових досліджень та інновацій «Горизонт 2020» від 15 липня 2015 року № 604-VIII, План заходів з реалізації Концепції реформування державної політики в інноваційній сфері на 2015-2019 роки, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 04 червня 2015 року № 575-р.

Необхідно звернути увагу на проект Постанови Верховної Ради України № 6234 від 24.03.2017 року, згідно з якою пропонується провести 21 березня 2018 року в залі пленарних засідань Верховної Ради

України парламентські слухання на тему: «Національна інноваційна система: стан та законодавче забезпечення розвитку».

Крім того, необхідно враховувати рекомендації, надані у ході парламентських слухань «Про стан та проблеми фінансування освіти і науки в Україні». Вказаними рекомендаціями Верховній Раді України рекомендовано, зокрема, створити Науково-консультативну раду з питань стратегічного планування та інноваційного розвитку при Верховній Раді України, до складу якої включити провідних учених Національної академії наук України, національних галузевих академій наук, наукових установ і навчальних закладів, представників бізнесу. Кабінету Міністрів України рекомендовано забезпечити імплементацію Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про наукове і технологічне співробітництво та Угоди між Україною та Європейським Союзом про участь України у Рамковій програмі Європейського Союзу з наукових досліджень та інновацій «Горизонт 2020»; завершити процедуру набуття Україною членства у Міжнародному центрі генетичної інженерії і геноміки (ICGEB); забезпечити створення при Кабінеті Міністрів України, центральних органах виконавчої влади, обласних державних адміністраціях за участю наукових установ і навчальних закладів України наукових експертних рад, поклавши на них розгляд пріоритетних питань стратегічного планування та інноваційного розвитку регіонів, окремих галузей, суспільства і держави. Міністерству освіти і науки України поставлено завдання посприяти залученню інвестицій, коштів від реалізації міжнародних проектів і грантів у розвиток закладів освіти, впровадженню інноваційних виробничих технологій.

Необхідно підкреслити, що вказані рекомендації мають опосередкований вплив на розвиток законодавства, яке регулює національну інноваційну систему, оскільки перелічені заходи не можуть усунути наявні прогалини в законодавстві, а також ліквідувати його недосконалість. Видається, що при удосконаленні правового регулювання інноваційної діяльності в Україні має бути врахований досвід промислово розвинутих країн, а саме практика застосування підтримки інноваційної діяльності, наприклад, податкові пільги для підприємств, які розробляють інноваційні продукти; надання без-

відсоткових кредитів, компенсацій, дотацій тощо; часткове чи повне фінансування випуску інноваційної продукції. Всі перелічені заходи підтримки вказують на те, що правове регулювання інноваційної діяльності та розвиток інноваційних правовідносин мають будуватися на основі принципу створення і забезпечення сприятливих умов для інноваційного підприємництва. Таким чином, в основу розвитку правового регулювання національної інноваційної системи України мають бути покладені кращі світові практики, засновані на пріоритетності та суцільній підтримці державою інноваційної системи.

Шовкалюк Віктор Степанович,
*Директор Департаменту інноваційної діяльності
та трансферу технологій
Міністерства освіти і науки України*

РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

У сучасному світі економічний розвиток країни визначається не стільки природними ресурсами чи обсягами виробництва, скільки здатністю суб'єктів господарювання до генерування та впровадження нових ідей.

Сьогодні країни, що входять до топ 20 країн з конкурентною економікою не володіють такими ресурсами.

Японія володіє незначними запасами заліза, вугілля, нафти, Швеція, Франція та Швейцарія або повністю позбавлені цих видів палива, або забезпечені ними недостатньо; Велика Британія імпортує боксити, руди кольорових металів, Німеччина – залізну руду, природний газ, нафту; природні ресурси у Сінгапурі майже відсутні.

Важливість інновацій незаперечна як для країни в цілому, так і для окремих її громадян.

За допомогою новітніх рішень уряди країн здатні ефективно виконувати свої функції, пов'язані із захистом національної безпеки та навколишнього середовища, охороною здоров'я, тощо.

Компаніям інновації створюють стратегічні переваги в найбільш конкурентних областях.

Пересічним громадянам - покращують рівень та якість життя.

Розвиток країни неможливий без всебічного та постійного використання нововведень, постійного перетворення наукових знань у технології та науково-технічні розробки для виробництва. Це аксіома.

Нажаль в Україні справи на інноваційній ниві не мають значного прогресу. В основному тема інновацій поки що, головним чином лише обговорюється, та дуже мало робиться, щоб інновації стали основою перебудови економіки, переоснащення підприємств.

За даними Держкомстату в останні роки кількість інноваційно активних підприємств дещо зросла. У 2016 році інноваційною діяльністю у промисловості займалися 18,9 % обстежених промислових підприємств (у 2015 р. –17,3 %).

На технологічні інновації підприємства України витратили 19,8 млрд. грн.

Основним джерелом фінансування інноваційної діяльності залишаються власні кошти підприємств – 94,9 % загального обсягу витрат.

Реалізовано інноваційної продукції на 826,2 млрд. грн, або 6,1 % загального обсягу реалізованої промислової продукції.

Майже кожне четверте підприємство реалізовувало продукцію, що була новою для ринку.

79,6 % підприємств реалізовували продукцію, яка була новою виключно для підприємства.

За даними останнього звіту Всесвітнього економічного форуму про глобальну конкурентоспроможність 2016–2017 рр. Україна втратила 6 позицій і посіла 85 місце серед 138 країн.

Україна покращила свої позиції у вищій освіті (33 місце, у 2015 – 34), результатом якої є постійно зростаюча кількість випускників з вищою освітою; розмірі ринку (47 місце, у 2015 – 45), та інноваціях (52 місце, у 2015 – 54) за рахунок високого інноваційного потенціалу, науково-дослідницького персоналу, та якості науково-дослідницьких інституцій.

За деякими позиціями Україна «очолює» списки з кінця, зокрема, за міцністю банків нам другий рік поспіль присвоєно останнє місце серед оцінюваних країн світу, з поміж 138 країн за регулюванням фондових бірж ми отримали передостаннє місце; за інфляційними змінами – 136, за якістю доріг – 134.

Що ж гальмує економічний та інноваційний розвиток України та її міжнародну конкурентоспроможність?

Серед основних причин експерти виділяють наступні:

1. Погіршення позиції у розвитку фінансового ринку (130, у 2015 – 121) за рахунок нестабільності банківської системи – за даними НБУ на стадії ліквідації перебуває 81 банк;

2. Зниження кредитного рейтингу країни (127, у 2015 – 118), що зумовлено зростанням державного боргу – за даними Міністерства фінансів зовнішній борг України перед кредиторами на 01.01.2017 складає 46,7 млрд. дол. США, що становить 52,0% ВВП. При цьому заборгованість перед міжнародним фінансовими організаціями на початок 2017 року проти початку 2014 року зросла більш ніж вдвічі з 9,77 млрд. дол. США до 20,7 млрд. дол. США.

3. Зменшення захисту національних інвесторів (136, у 2015 – 134), що пов'язано з надієвим механізмом держгарантування захисту інвестицій – відповідно до дослідження Всесвітнього економічного форуму, в Україні не функціонує у повній мірі система захисту майнових прав та приватної власності, також перепоною є незавершеність судової реформи, що призводить до «вибіркової» рівності перед законом;

4. Необхідність у професійному менеджменті (114, у 2015 – 103), що зумовлено залученням до управлінських посад родичів та близьких осіб;

5. Нездатність країни утримувати «таланти» (127, у 2015 – 114), адже в останні роки зростає число емігрантів-науковців, що призводить до зниження інтелектуального потенціалу України – загострення проблеми «втєчі мізків» пов'язано з відсутністю державного стимулювання зайнятості. Так, за даними МЗС, за кордоном легально перебуває 5 млн. громадян України, також вагомим аргументом, який поглибить демографічну проблему є ініціатива уряду Польщі

прийняти 1,5 млн. трудових мігрантів з України, таку ж ідею підтримує Угорщина;

6. Зниження впливу бізнесу на умови прямого іноземного інвестування (130, у 2015 – 122), що пов'язано з браком дієвих важелів співпраці держави та приватного сектора в інвестиційній політиці – державна система не враховує інтересів бізнесу;

7. Зростання впливу оподаткування на інвестиційне стимулювання (133, у 2015 – 129) спричинено відсутністю податкових пільг та неефективністю механізмів стимулювання – податки виконують тільки фіскальну функцію, а не стимулюючу;

8. Зменшення захисту інтелектуальних прав (125, у 2015 – 120) зумовлено порушенням прав інтелектуальної власності, на жаль, ми посідаємо перше місце у світі за Рейтингом найбільш «піратських» країн – в Україні не відкрито жодної судової тяжби з нелегального розповсюдження контенту в Інтернет та не введено систему штрафів так, як це зроблено, наприклад, у Німеччині, де за завантаження неліцензійного контенту штраф становить від 1000 євро;

9. Зниження позицій у розвитку бізнесу (98, у 2015 – 91) пов'язано з недієвим антимонопольним законодавством та відсутністю механізмів стимулювання розвитку малого та середнього підприємництва – тиск на малий та середній бізнес податковими перевітками;

10. Погіршення якості інфраструктури (75, у 2015 – 69): доріг, залізничного, морського та авіатранспорту – не реалізується Транспортна стратегія України на період 2020 року, яка була ухвалена ще у 2010 році.

Негативними факторами для ведення бізнесу у нашій країні визначено (в порядку зменшення): корупцію, політичну нестабільність, інфляцію, неефективну державну бюрократію, ускладнений доступ до фінансів, часту зміну урядів, високі податкові ставки, складність податкового законодавства, регулювання валютного ринку, невідповідну якість інфраструктури, обмежувальне регулювання ринку праці, недостатню здатність до інновацій, злочинність та крадіжки, погану етику робочої сили, низьку якість охорони здоров'я та недостатню освіченість працівників.

Регрес у формуванні міжнародної конкурентоспроможності, перш за все, обумовлений відсутністю як комплексної, так і секто-

ральної стратегії розвитку країни на довгостроковий період. Розробка довгострокової стратегії, з урахуванням сильних та слабких позицій у відповідності з Глобальним індексом конкурентоспроможності, дозволить сформувати тактичні та стратегічні завдання для уряду України, сприятиме інвестиційній привабливості України та формуванню бренду країни.

Побудова інноваційної моделі економіки вимагає зусиль по створенню сприятливих умов для здійснення науково-технічної та інноваційної діяльності. Це потребує законодавчих зусиль не лише на рівні реалізації інноваційної стратегії соціально-економічної політики держави через прийняття і виконання прогнозів та програм соціально-економічного розвитку, цільових економічних та науково-технічних програм, а також і на рівні створення правового поля для міжнародного співробітництва по вирішенню найактуальніших питань розвитку суспільства, формуванню відповідних організаційних механізмів.

Угода про участь України в програмі Горизонт 2020 була підписана 3 березня 2015 в Брюсселі. У серпні 2015 року Президент України Петро Порошенко підписав закон про ратифікацію угоди. Угода сприятиме розширенню участі українських науково-дослідних організацій та університетів в європейських наукових дослідженнях, а також розвитку партнерських взаємовідносин між Україною та ЄС. Ми тепер на рівних з іншими європейськими вченими можемо брати участь в конкурсах Програми.

Практична реалізація стратегічного курсу на інноваційний розвиток України повинна ґрунтуватися на усвідомленні необхідності органічного поєднання цілеспрямованого впливу держави на розвиток економіки з ринковими механізмами її функціонування. Держава має бути організатором та учасником активних інноваційних перетворень в економіці України.

Коли хтось каже, що держава не має втручатися та фінансово підтримувати інноваційні процеси, то це просто не розуміння стану речей в цій достатньо ризиковій сфері. Бо, якщо ми поглянемо на шлях який долали інноваційно розвинені країни, та щоб досягти того рівня розвитку, що вони мають сьогодні, то ми побачимо актив-

ну підтримку державою інноваторів в різних формах, в тому числі і запровадження організаційних механізмів, формування ефективного інституційного середовища, а також фінансування різних інноваційних програм.

На сьогоднішній день питання переходу до інноваційної моделі розвитку знайшли своє відображення у Коаліційній угоді та Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» та Програмі діяльності Уряду.

Однак без активної позиції вищих навчальних закладів, наукових установ та самих підприємств і взагалі більшості громадян нашого суспільства Україна не зможе перетворитися на інноваційний рай і наша економіка стати конкурентною на світовому ринку товарів та послуг.

Міністерство працює над формуванням сприятливого правового і інституційного середовища для провадження інноваційної діяльності.

Відповідно до завдань, визначених Президентом України та Урядом, Міністерством освіти і науки за участю науковців вузівського та академічного секторів, представників бізнесу та громадських організацій підготовлено системне бачення підтримки та розвитку інноваційної діяльності, яке втілилось в низку проектів законодавчих актів, спрямованих на створення сприятливих умов як для науковців так і бізнесу щодо підтримки їх інноваційної діяльності.

Проект закону «Про внесення змін до деяких Законів України щодо інноваційної діяльності технологічних парків», спрямований на відновлення діяльності технологічних парків, які мали позитивний вплив на формування інноваційної складової української економіки.

Законопроект вже прийнято у Верховною Радою України в першому читанні за основу. Однак вже понад рік законопроект чекає на остаточний розгляд та прийняття.

Окрім цього 5 законопроектів розглянуто та схвалено на Урядовому комітеті Кабінету Міністрів України:

- «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності»;
- «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання інновацій»;

- «Про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо стимулювання інновацій)»;
- «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України (щодо стимулювання інновацій)»;
- «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій».

Ці законопроекти спрямовані на суттєве поліпшення умов для провадження інноваційної діяльності науковцями, інноваторами та винахідниками та комерціалізації результатів наукової та винахідницької діяльності.

У кінці минулого року за підтримки ЄС Групою експертів високого рівня здійснено аудит науково-інноваційної системи України. Основними напрямками аудиту визначені :

- оптимізація доступних інструментів політики для підтримки національної науково-дослідницької системи, включаючи оцінку та рекомендації щодо інструментів, запроваджених новим Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність».
- інтернаціоналізація досліджень та інтеграція України до європейського дослідницького простору, в тому числі рекомендації про те, як краще посилити присутність українських вчених і МСП в моделях європейського співробітництва.
- роль науки в розвитку українських інновацій, в тому числі рекомендації про те, як поліпшити зв'язок між наукою і бізнесом та національною інноваційною системою.

Наразі завдання виконавчої влади використати напрацьовані рекомендації під час реформування сфер наукової та інноваційної діяльності.

Першочерговими завданнями мають стати в інноваційній сфері мають стати:

- підтримка розробок, які можуть в найближчій перспективі науково-технологічно забезпечити оборонно-промисловий комплекс України;
- визначення науково-виробничих точок зростання, на які Україні доцільно зробити ставку для активного розвитку високотехнологічного сектору і успішного виходу на світові ринки високих технологій;

- законодавче закріплення підтримки та розвитку інновацій, створення сприятливих умов як для науковців так і бізнесу щодо підтримки їх інноваційної діяльності;
- удосконалення умов розвитку технопарків, наукових парків з урахуванням світового досвіду їх функціонування, а також поліпшення законодавчої бази в цій сфері;
- запровадження механізму державної підтримки закордонного патентування;
- відновлення державних цільових науково-технічних та інноваційних програм.

II. ПРОБЛЕМИ ТРАНСФЕРУ ТЕХНОЛОГІЙ У СФЕРІ ДІЯЛЬНОСТІ ВНЗ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ВНЗ У СФЕРІ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ РЕЗУЛЬТАТІВ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Матюшенко Ігор Юрійович,
*д-р екон. наук, професор, професор кафедри
міжнародних економічних відносин Харківського
національного університету ім. В. Н. Каразіна*

СТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ДОСЛІДНИЦЬКОГО ПРОСТОРУ ВІДПОВІДНО ДО ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПРАКТИКИ – ФАКТОР ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

В Україні багато років обговорюються питання створення власної національної інноваційної системи, формування інноваційних кластерів, проблем трансферу технологій і функціонування наукових та індустріальних парків, можливих шляхів відтворення технопарків, спеціальних (вільних) економічних зон і спеціальних режимів інвестиційної діяльності з метою розбудови власної системи підтримки науково-інноваційної діяльності як основного фактору інноваційно-інвестиційного розвитку економіки країни.

В той же час підписана у 2014 році Угода про асоціацію України з ЄС (часткове застосування поглибленої і всеосяжної зони вільної торгівлі (ПВЗВТ) вступило в силу починаючи з 01.01.2016 р.) зробила для України реальністю максимальне використання розширеної зони вільної торгівлі для економічного та науково-технічного розвитку країни [1, 2]. Так, згідно з цією Угодою: (1) ст. 374 свідчить, що наукове та технологічне співробітництво, спрямоване на посилення

наукового потенціалу для вирішення національних і глобальних викликів, відповідає інтересам обох сторін; (2) ст. 375 п. 1 допомагає узгодженню політики і права у сфері науки технологій; (3) ст. 375 пп. 2 та 3 кажуть, що інтеграція в Європейський дослідницький простір сприяє реформуванню та реорганізації системи управління науковою сферою і дослідницьких інституцій на основі співробітництва і конкуренції між дослідниками як на національному, так і на міжнародному рівні, сприяє розвитку конкурентоспроможної економіки і суспільства, заснованого на знаннях. При цьому під час підготовки як Стратегії України 2020 – «Європейські стандарти життя і гідне місце України в світі», затвердженої Указом Президента України від 12.01.2015 № 5/2015 [3], так і Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року, затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 № 385 [4], були максимально враховані як положення Угоди про асоціацію, так і Стратегії Європа 2020 (в який ставиться за пріоритет розумне, стійке та спільне зростання суспільства, заснованого на знаннях).

Згідно з рекомендаціями парламентських слухань, затверджених Постановою Верховної Ради України «Про стан та законодавче забезпечення розвитку науки та науково-технічної сфери держави» від 11.02.2015 № 182-VIII, було поставлено одним із пріоритетних завдань винести на розгляд Верховної Ради України законодавчі пропозиції щодо змін до законів України у сфері наукової та науково-технічної діяльності, в яких передбачити: (1) удосконалення системи визначення пріоритетних напрямів розвитку науки та техніки, механізмів їх реалізації та мобілізації фінансових і матеріально-технічних ресурсів на забезпечення поставлених цілей; (2) запровадження з урахуванням досвіду країн – світових лідерів довгострокового планування діяльності у науково-технічній сфері шляхом ухвалення Верховною Радою України стратегії інноваційного розвитку, узгодженої із входженням до Європейського дослідницького простору, та затвердження Кабінетом Міністрів України планів розвитку наукової, науково-технічної, інноваційної діяльності на середньострокову перспективу [5].

Як наслідок, Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26.11.2015 № 848-VIII [6] було вказано таке:

I) у ст. 45 до основних цілей державної політики у сфері наукової і науково-технічної діяльності віднесено: (1) забезпечення наукового обґрунтування визначення стратегічних завдань розвитку економіки та суспільства; (2) досягнення високого рівня розвитку науки і техніки; (3) інтеграція вітчизняного сектора наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок у світовий науковий та Європейський дослідницький простір;

II) у ст. 66 щодо державної підтримки міжнародного наукового та науково-технічного співробітництва у частині 4 вказано, що «держава забезпечує інтеграцію національного дослідницького простору до Європейського дослідницького простору шляхом реалізації його пріоритетів: (1) підвищення ефективності національної дослідницької системи; (2) оптимізації міжнародної співпраці задля вирішення глобальних викликів, що стоять перед людством; (3) забезпечення участі у рамкових і спільних міжнародних програмах Європейського Союзу; (4) узгодження стратегії створення державних дослідницьких інфраструктур з дорожньою картою Європейських дослідницьких інфраструктур; (5) створення сприятливих умов для мобільності вчених; (6) забезпечення гендерної рівності; (7) повноцінного обміну, передачі та доступу до наукових знань».

У вказаному Законі визначено основні цілі та функції таких елементів української науково-інноваційної інфраструктури, як: Центри колективного користування науковим обладнанням; Національний науковий центр; Державна ключова лабораторія; Державний реєстр наукових об'єктів, що становлять національне надбання; Національна академія наук України; Наукова і науково-технічна діяльність у системі вищої освіти; Національна рада України з питань розвитку науки і технологій, а також її Науковий та Адміністративний комітети; Ідентифікаційний комітет з питань науки; Громадські наукові організації; Рада молодих вчених; Регіональні наукові центри, а також розглянуто питання залучення учнівської молоді до наукової і науково-технічної діяльності через систему спеціалізованих загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладів, зокрема, наукових ліцеїв і наукових ліцеїв-інтернатів, Малу академію наук України або інші подібні установи позашкільної освіти.

На жаль, у 2016 році Україна не надала до засідання комітету ERAC свої пропозиції щодо Національного плану дій з імплементації Дорожньої карти ЄДП 2015–2020, що є прямим порушенням нового Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», а також відповідних положень Угоди про асоціацію України з ЄС [7]. Як наслідок, формування і початок функціонування ЄДП буде відбуватися поки що без України. Хоча ще у березні 2016 року на сайті ERA-Ukraine українськими фахівцями було запропоновано один із проектів структури Дорожньої карти ЄДП в Україні. Можливий перелік пріоритетів і заходів з реалізації Дорожньої карти ЄДП в Україні наведено в авторських дослідженнях [7–12]. Так, узагальнюючі пропозиції фахівців, до переліку першочергових заходів та європейських організацій-партнерів для реалізації Дорожньої карти ЄДП 2015–2020 в Україні слід включити:

1) створення і надання послуг *Ідентифікаційного* комітету, до складу якого входять авторитетні іноземні вчені, що вже мають досвід у роботі подібних ідентифікаційних комітетів під час обрання членів Європейської дослідницької ради, а також авторитетні українські вчені зі світовим визнанням для відбору членів Наукового комітету Національної ради з науки, техніки та інновацій України. Прозора робота цього комітету є необхідним елементом відбору найкращих учених України для запобігання конфлікту інтересів при обранні майбутнього найавторитетнішого органу;

2) запровадження *Європейських стандартів експертизи проектів*, що включають використання різних фінансових інструментів від короткотермінових (на рік) конкурсів для індивідуальних учених до експертної оцінки довготермінових проектів дослідницьких інфраструктур та центрів передового досвіду, з метою створення одного з суттєвих елементів підвищення ефективності української національної дослідницької системи. Для цього необхідне тісне співробітництво з European Science Foundation (ESF);

3) організація *міжнародної експертизи (бази експертів) та експертної процедури з оцінки якості досліджень у різних інституціях* (науково-дослідних організаціях, вищих навчальних закладах) на

основі досвіду проведення таких оцінювань, наприклад, англійської команди з оцінювання якості досліджень в університетах REF-2014 та німецької системи оцінювання наукових інститутів – Товариства Лейбніца, Товариства Макса Планка разом з ESF, що дозволить убезпечити прояви конфлікту інтересів;

4) запровадження *дослідницьких університетів європейського типу* як складової мережі європейських дослідницьких університетів і як елементу розвитку ЄДП в Україні. При цьому доцільне співробітництво з Лігою європейських дослідницьких університетів (LERI), що мають найкращий досвід світового рівня;

5) організація системи роботи *Національного дослідницького фонду* як важливого інструменту з підтримки національного дослідницького простору в Україні та його інтеграції до ЄДП. Для цього на етапі становлення Фонду доцільне співробітництво з Science Europe та організаціями, які фінансують наукові дослідження в ЄС, що дозволить найкращим чином вирівнювати процедури фінансування між країнами;

6) для розвитку *міждисциплінарних досліджень (перш за все у галузі конвергентних технологій)*, кооперації на міжнародному рівні, забезпечення фахової експертизи вищого рівня і взагалі інтеграції до ЄДП необхідна *участь представників органів влади України, що фінансують дослідження, а також наукових експертів в групах, що мають відношення до ЄДП*, а саме: (1) European Strategy Forum on Research Infrastructures (ESFRI), e-Infrastructure Relection Group (e-IRG) та комітеті з супроводження ERIC; (2) міждержавних експертних робочих групах з імплементації різноманітних організаційних форм і розробки дорожніх карт дослідницьких інфраструктур і центрів передового досвіду з урахуванням Стратегії розумної спеціалізації;

7) узгодження встановлених законом України *пріоритетних напрямків науково-технічного розвитку, на основі яких розробляються Державні цільові науково-технічні програми, а також узгодження цих ДЦНТП з аналогічними програмами інших держав ЄС* дозволить підвищити результативність їх виконання та корисний ефект при спільному використанні результатів. Для цього необхідне узгоджен-

ня бачення програм та вирівнювання процедур з їх оцінки в рамках комітету GPC;

8) зняття перешкод із залучення до *вільного ринку дослідників*, запровадження кодексів із найму фахівців, страхового пенсійного забезпечення для мобільних учених стане можливим за умови участі України в групі Steering Group on Human Resources and Mobility (SGHRM);

9) запровадження *індикаторів оцінки участі України в ЄДП*, співпраця з системою моніторингу результатів інтеграції в ЄДП можливі тільки за участі України в комітеті ЄДП (ERAC).

При цьому для реалізації Українського національного дослідницького простору (УНДП) Кабінету Міністрів, Міністерству освіти і науки, а також Національній академії наук України (НАН України) буде доцільним зробити таке [7–12]: (1) скласти план формування УНДП, який може частинами і в цілому інтегруватися в ЄДП; (2) узгодити дії НАН України з Національною академією медичних наук (НАМН) і Національною академією аграрних наук (НААН), а також громадськими науковими організаціями щодо спільних заходів із розробки Стратегії розумної спеціалізації регіонів України та інтеграції до ЄДП через імплементацію Дорожньої карти ЄДП 2015–2020; (3) розробити механізм реалізації Національного плану дій з імплементації Дорожньої карти ЄДП 2015–2020 для інноваційного розвитку через: (а) Відкриту науку; (б) Відкриті інновації; (в) Стратегію розумної спеціалізації; (г) підтримку з боку ЄС через технічну допомогу з реалізації узгоджених з ЄДП національних пріоритетів; (4) створити Раду ЄС – Україна з питань реформування науки та інноваційної системи України із залученням основних діючих осіб ЄДП та УНДП для поетапного супроводу реалізації Дорожньої карти ЄДП 2015–2020; (5) провести Форум з презентації Національного плану дій з імплементації Дорожньої карти ЄДП 2015–2020 за участю основних діючих осіб ЄДП та УНДП, в тому числі ESFRI, ERIC-консорціумів та Європейського інституту інновацій та технологій.

На рисунку наведено пропозиції щодо узгодження Дорожньої карти ЄДП 2020 і Дорожньої карти з реалізації УНДП з урахуванням імплементації ЄДП в Україні до 2020 року.

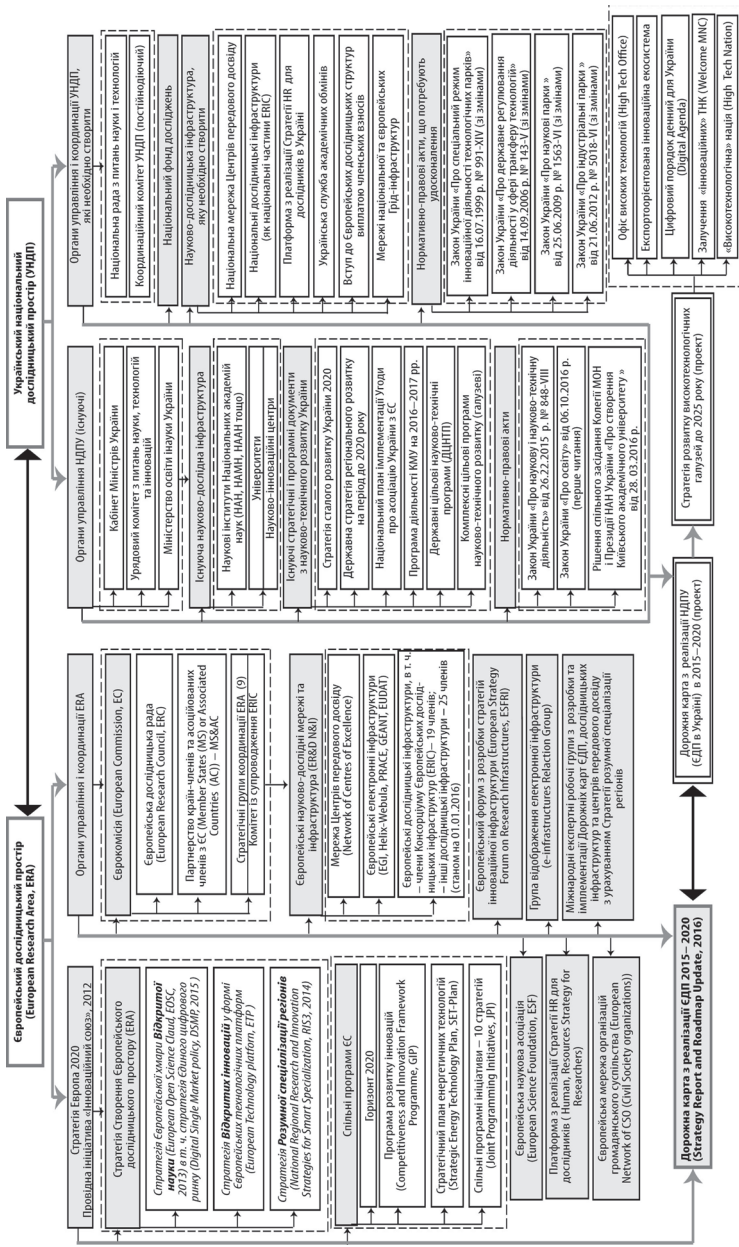

Рис. Схеми узгодження Дорожньої карти ЄДП 2020 і Дорожньої карти з реалізації УНДП з урахуванням європейської практики [7–12]

На рисунку вказані ті органи управління УНДП і науково-дослідницької інфраструктури, які необхідно створити під час реалізації української Дорожньої карти, а саме: (1) Національну раду з питань науки і технологій (НРПНТ); (2) Науковий комітет НРПНТ як основу координаційного комітету УНДП; (3) Національний фонд досліджень; (4) Базові елементи науково-дослідницької інфраструктури, в тому числі: (а) національну мережу Центрів передового досвіду; (б) національні дослідницькі інфраструктури як українські частини консорціуму ERIC, а також вступ до інших європейських дослідницьких структур з виплатою членських внесків; (в) мережі взаємодії національної та європейської грид-інфраструктури; (г) платформи з реалізації Стратегії HR для дослідників в Україні; (д) українську службу академічних обмінів та інші [7–12].

Так, першим кроком у формування УНДП стало перше засідання у другій декаді жовтня 2016 року Ідентифікаційного комітету з науки, головним завданням якого є формування персонального складу Наукового комітету НРПНТ. До Ідентифікаційного комітету увійшли дев'ять авторитетних українських і зарубіжних вчених, зокрема: член Нобелівського комітету з фізики Матс Ларсон (Швеція), професори Карл Бінакер (Нідерланди), Бертран Халперін (США), Джорж Гамота (США), Олег Лаврентович (США), Максим Стріха (Україна), Валерій Гусинін (Україна) та інші.

Головою Ідентифікаційного комітету з науки обрано Сергія Рябченка (Україна). Під час цього засідання обговорювалися: (1) вимоги до кандидатів у члени Наукового комітету НРПНТ; (2) Положення про конкурс щодо обрання цих членів, в якому закладені механізми участі громадськості вже на етапі відбору кандидатів у члени (надання зворотного зв'язку по кандидатурах та експертної допомоги за потреби). Положення про конкурс щодо обрання членів Наукового комітету НРПНТ буде затверджуватися Кабінетом Міністрів України.

У таблиці наведено очікувані результати від імплементації ЄДП в Україні.

Основні очікувані результати від імплементації ЄДП в Україні
[7–12]

Заходи з імплементації	Очікувані результати
Поглиблена інтеграція України до ЄДП	Надасть можливість використання людського капіталу України для створення Центрів Передового Досвіду (Centres of Excellence) з використанням ресурсів європейських дослідницьких інфраструктур за допомогою електронних засобів цифрової науки. Україна має необхідну кількість висококваліфікованих кадрів ІТ-індустрії високого рівня, а входження їх до європейських дослідницьких інфраструктур дозволить вирішити проблему недостатнього фінансування наукових досліджень
Створення і узгодження національних Дорожніх карт з чіткими термінами впровадження	<p>Стимулюватиме запровадження європейських стандартів і процедур експертної оцінки довготермінових проектів, які включають дослідницькі інфраструктури, центри передового досвіду, а також процедури оцінювання наукових інституцій.</p> <p>Узгодження з Єврокомісією та європейськими організаціями, які підтримують ЄДП, а також проведення міжнародного відбору членів Ідентифікаційного комітету та експертних комісій з оцінювання наукових інституцій дозволить цивілізовано вирішити можливий конфлікт інтересів між українськими вченими й органами державного управління.</p> <p>Експерти з оцінювання наукових інституцій повинні будуть відповісти на три групи питань:</p> <ul style="list-style-type: none"> – що відбувається сьогодні з українською науковою системою взагалі; – наскільки ефективні чинні механізми, які потрібно вдосконалити; – як удосконалити процес оцінювання результатів, проведення конкурсів
Розробка і застосування платформи Стратегії розумної спеціалізації	Дозволить створити Центри інноваційного розвитку у всіх регіонах України і розкрити потенціал українських учених (в тому числі в депресивних і старопромислових регіонах). Входження українських учених в ЄДП дозволить створити потенціал для реалізації конвергентних передових технологій в науці і виробництві, сприяти ефективному трансферу знань між державними та приватними структурами

Таким чином, можна зробити висновок, що сьогодні Україна має поки що незначний досвід зі створення сучасних успішних національних дослідницьких інфраструктур. Зокрема, сьогодні набирає

оберти впровадження Українського національного Grid, а серед сучасних центрів передового досвіду можна виділити Державну ключову лабораторію молекулярної і клітинної біології. В той же час для трансформації української науки згідно із сучасними викликами та її повноцінної інтеграції до Європейського дослідницького простору необхідна нова консолідуюча й організуюча роль держави і наукових інституцій на основі тісної взаємодії з ЄС у частині розробки спільної стратегії розвитку науки й інноваційної сфери як головного фактору інноваційно-інвестиційного розвитку економіки України в умовах нової промислової революції.

У травні 2016 року, розуміючи необхідність реформування системи управління високотехнологічними галузями держави та модернізації науково-дослідницької та інноваційної інфраструктури, Департамент розвитку інновацій та інтелектуальної власності Міністерства економічного розвитку і торгівлі Україні підготував і опублікував для обговорення Проект «Стратегії розвитку високотехнологічних галузей до 2025 року» [13], в якому частково враховані пропозиції з імплементації в Україні основних положень Дорожньої карти ЄДП 2015–2020. Вказаний проект Стратегії спрямований на формування усіх необхідних компонентів інноваційної екосистеми, але має ще багато неузгоджених положень і потребує досконального доопрацювання. В авторських дослідженнях [7–12] наведено узагальнені характеристики основних компонентів інноваційної екосистеми України та їх основних функцій, а також основні пропозиції щодо п'яти програм, які в сукупності дозволяють досягти мети Стратегії розвитку високотехнологічних галузей до 2025 року та створюють передумови для інноваційного розвитку економіки.

Література:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: ратиф. Законом від 16.09.2014 № 678-VII // База даних «Законодавство України» / *Верховна Рада України*. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_011.

2. Про імплементацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атом-

ної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.09.2014 № 847-р (із змінами) // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/847-2014-%D1%80>.

3. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: указ Президента України від 12.01.2015 № 5/2015 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/18688.html>.

4. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року: постанова Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 № 385 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF>.

5. Про стан та законодавче забезпечення розвитку науки та науково-технічної сфери держави: постанова Верховної Ради України від 11.02.2015 № 182-VIII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/182-19>.

6. Національний дослідницький простір // ERA-Ukraine: офіц. сайт. URL: <https://sites.google.com/site/eraukraine/nacionalnij-doslidnickij-prostir>.

7. Матюшенко І. Ю. Розробка і впровадження конвергентних технологій в Україні в умовах нової промислової революції: організація державної підтримки: монографія. Харків: ФОП Александрова К. М., 2016. 556 с.

8. Матюшенко І. Ю. Перспективи розвитку конвергентних технологій в країнах світу й Україні для вирішення глобальних проблем: монографія. Харків: ФОП Лібуркіна Л. М., 2017. 448 с.

9. Матюшенко І. Ю., Хаустова В. Є., Князев С. І. Інституційна підтримка науково-інноваційного розвитку при формуванні єдиного дослідницького простору в країнах ЄС і України. Наука та інновації. 2017. Вип. 13 (2). С. 5-26. DOI: 15407/scin13.02.005.

10. Matyushenko I. Y. (2017). Development and implementation of converging technologies in Ukraine under conditions of a new industrial revolution: organization of state support: Summary. *European Journal of Business, Economics and Accountancy*. Vol. 5 (1). 57–75. URL: <http://www.idpublications.org/wp-content/uploads/2017/01/Full-Paper-DEVELOPMENT-AND-IMPLEMENTATION-OF-CONVERGING-TECHNOLOGIES-IN-UKRAINE.pdf>.

11. Matyushenko I., Sviatukha I., Sahno A. Prospects for governmental support of convergent technologies development in the World and Ukraine. *Advanced Science Journal*. 2017. Vol. 1. 10–24. DOI:10.15550/ASJ.2017.01.010.

12. Матюшенко І. Ю. Перспективи формування національного дослідницького простору України з урахуванням дорожньої карти єдиного дослід-

ницького простору // Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 17–18 листопада 2016 р.). Харків: ФОП Лібуркіна Л., 2016. С. 65–73.

13. Проект «Стратегії розвитку високотехнологічних галузей до 2025 року» // Міністерство економічного розвитку і торгівлі України: офіс сайт. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=c3081991-45fb-47df-abc6-59822e854a99&title=ProektstrategiiRozvitkuVisokotekhnologichnikhGaluzeiDo2025-Roku>.

Іванова Ксенія Юріївна,
к.ю.н., доц. кафедри цивільного права №2
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
старший науковий співробітник НДІ ПЗІР НАПрНУ

ДО ПРОБЛЕМИ ЗДІЙСНЕННЯ СПІЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИМИ ЗАКЛАДАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Заклад вищої освіти¹ (далі – ЗВО) – це освітній, освітньо-науковий заклад, який забезпечує здобуття особами вищої та післядипломної освіти, а також проводить наукову, науково-технічну, інноваційну та/або методичну діяльність.

В процесі реалізації ЗВО своїх завдань може виникнути потреба його співробітництва з іншими суб'єктами для досягнення ними спільної мети. Можливість укладення договору про спільну діяльність для ЗВО передбачена Законом України «Про вищу освіту» (далі – Закон) (п. 16 ч. 2 ст. 32). За цим договором сторони (учасники) зобов'язуються спільно діяти для досягнення певної мети, Суб'єктний склад таких договорів чинним законодавством не обмежується, а звідси його учасниками можуть бути як фізичні, так і юридичні особи.

¹ У редакції Закону України «Про вищу освіту» від 05.09.2017 р.

Між тим, вступ державного ЗВО у такі відносини зумовлює певні особливості. Перш за все, це пов'язано з його правовим статусом як юридичної особи публічного права. ЗВО, що перебувають у державній власності (далі – державні ЗВО) засновуються державою, діють на підставі статуту, фінансуються з державного бюджету і підпорядковуються відповідному центральному органу виконавчої влади. Правоздатність державного ЗВО як юридичної особи публічного права є спеціальною, а саме, як і будь-які юридичні особи публічного права вчиняти дії та здійснювати такі види діяльності, які відповідатимуть визначеній засновником меті та тим функціям, які покладені на них державою.

Державний ЗВО для здійснення своєї статутної діяльності має відокремлене майно, при цьому відповідно до Закону держава, як засновник в особі відповідного органу, передає йому майно або на праві власності, або на праві господарського відання (абз. 2 ч. 1 ст. 70). За змістом ст. 136 Господарського кодексу України (далі – ГК) право господарського відання є речовим правом суб'єкта підприємництва, який володіє, користується і розпоряджається майном, закріпленим за ним власником (уповноваженим ним органом), з обмеженням правомочності розпорядження щодо окремих його видів за згодою власника у випадках, передбачених ГК та іншими законами. Отже, законодавець нібито відносить державні ЗВО до суб'єктів підприємництва, а це потребує пояснення з огляду на таке: державні ЗВО вважаються непідприємницькими юридичними особами, тобто такими, які не можуть переслідувати як основну мету отримання прибутку для його наступного розподілу між учасниками. Разом із тим, Цивільний кодекс України дозволяє установам, а саме у такій організаційно-правовій формі створюються державні ЗВО (ст. 86), поряд із своєю основною діяльністю (для ЗВО – це освітня діяльність) здійснювати підприємницьку діяльність, але за умови, що остання відповідатиме меті, для якої вони були створені, сприятиме її досягненню, а прибуток, отриманий від неї, буде спрямовуватися виключно на розвиток і функціонування цієї юридичної особи. Наприклад, державні ЗВО можуть надавати платні послуги, перелік яких затверджений Кабінетом Міністрів України, за рахунок чого

можуть формуватися власні надходження, що зараховуються на спеціальні реєстраційні рахунки і можуть використовуватися в межах статутної діяльності ЗВО (ч. 2 ст. 70 Закону). Звідси, правоздатність державних ЗВО в підприємницькій сфері кореспондує їх статутній меті і не допускає виходу за межі останньої.

Вважаємо, що наділення державного ЗВО правом господарського відання на майно є лише прийомом законодавчої техніки. Цю можливість не слід тлумачити як своєрідну трансформацію ЗВО у суб'єктів підприємництва, а слід розуміти як відповідне право державного ЗВО володіти, користуватися і розпоряджатися цим майном, яке надано йому власником для здійснення підприємницької діяльності, тобто за умови, що остання відповідатиме меті, для якої вони були створені, сприятиме її досягненню, а прибуток, отриманий від неї, буде спрямовуватися виключно на розвиток і функціонування державного ЗВО. Тому, якщо державний ЗВО стане учасником договору про спільну діяльність, а метою, спільною для всіх її учасників, буде здійснення підприємницької діяльності, такий договір не буде суперечити чинному законодавству. Між тим в договорі про спільну діяльність, спрямованому на отримання прибутку, державні ЗВО можуть бути стороною лише у тому випадку, коли цей договір стосується їх сфери діяльності.

Залежно від особливостей співробітництва та цілей, що ставлять перед собою учасники, спільна діяльність може опосередковуватися двома видами договорів – договором простого товариства та договором про спільну діяльність. За договором простого товариства спільна діяльність здійснюється на основі об'єднання вкладів учасників. Укладення цього договору зумовлює трансформацію правового режиму майна його учасників. За загальним правилом, якщо інше не встановлено цим договором або законом, майно, яким учасники володіли на праві власності, а також вироблена у результаті спільної діяльності продукція та одержані від такої діяльності плоди і доходи, стають спільною частковою власністю учасників; майно, яким учасники володіли на інших, ніж право власності підставах, використовується в інтересах усіх учасників і є їхнім спільним майном. Таким чином, у разі внесення державним ЗВО майна у спільну діяльність,

воно набуває ознак спільного майна і, як наслідок, можливість його використання і розпорядження ним обмежується, адже діє загальне правило щодо порядку користування спільним майном, яке припускає такі дії лише за згодою всіх учасників. Враховуючи наведене, за таких умов з боку власника (держави в особі відповідного органу) здійснюється контроль за використанням державним ЗВО грошових коштів та іншого майна відповідно до положень Закону України «Про управління об'єктами державної власності», який забезпечується шляхом дотримання особливих вимог щодо укладення договорів про спільну діяльність. Так, укладення договору про спільну діяльність згідно з «Порядком укладення державними підприємствами, установами, організаціями, а також господарськими товариствами, у статутному капіталі яких частка держави перевищує 50 відсотків, договорів про спільну діяльність, договорів комісії, доручення та управління майном» вимагає отримання органом управління від Кабінету Міністрів України позитивного рішення щодо погодження укладення такого договору. Відтак, такий договір може бути укладений лише за умови попередньої згоди на це уповноваженого органу.

Між тим ГК містить інші положення щодо здійснення контролю за використанням та збереженням майна, закріпленого на праві господарського відання за суб'єктом підприємництва. Так, відповідно до ч. 2 ст. 136 такий контроль власник майна здійснює, не втручаючись в оперативно-господарську діяльність підприємства, що звичайно розуміється як неможливість впливати на його поточну діяльність, зокрема й шляхом надання згоди на укладення договорів про спільну діяльність. Але державний ЗВО не є суб'єктом підприємництва, тому, вважаємо, що зазначена норма не підлягає розширеному тлумаченню, а тому відносно нього будуть діяти приписи спеціального законодавства.

Таким чином, на сьогодні законодавство щодо укладення державними ЗВО договорів про спільну діяльність не узгоджено, а це потребує внесення відповідних змін з урахуванням наступних положень. Встановлення вимог щодо укладення договорів про спільну діяльність має на меті захист інтересів держави як власника майна, що особливо актуально для тих державних ЗВО, які не надають платні послуги і відтак не мають власних доходів. Разом із тим, державні

ЗВО, які на праві власності мають майно (зокрема те, що передається їм державою; об'єкти права інтелектуальної власності, створені за власні кошти; власні надходження, отримані як плата за послуги, що надаються згідно з їх діяльністю, гранти тощо), можуть самостійно розпоряджатися доходами та іншими надходженнями, і відповідно, в межах них нести відповідальність за свої борги, покриваючи за їх рахунок свої витрати та збитки, в тому числі і як учасника договору про спільну діяльність.

Кізенко Наталія Миколаївна,

студентка 4 курсу, 4 групи,

факультету підготовки кадрів

для Державної пенітенціарної служби України

Національного юридичного університету

імені Ярослава Мудрого

Цветкова Оксана Володимирівна,

студентка 4 курсу, 4 групи,

факультету підготовки кадрів

для Державної пенітенціарної служби України

Національного юридичного університету

імені Ярослава Мудрого

Рожкова Марина Володимирівна,

молодший науковий співробітник,

НДІ ПЗІР НАПрН України

ІНТЕГРАЦІЯ НАУКИ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСЛІДНИЦЬКОГО ПРОСТОРУ (ERA)

Розвиток України, як сучасної європейської країни, неможливий без міжнародного наукового спілкування, вивчення досвіду зарубіжних країн тощо. Тому надзвичайно важливим для забезпечення максимальної взаємної відкритості наукових співтовариств Європи та України є подолання організаційних та інформаційних бар'єрів.

Після підписання Угоди про асоціацію України з ЄС та її ратифікації Верховною Радою і Європарламентом постає питання які напрямки повинні стати основними для інтеграції української науки. Щонайменше, з 2010 р. Україна намагається інтегруватися до Європейського дослідницького простору (ЄДП), але навіть після підписання угоди про асоціацію до рамкової науково-технічної програми «Горизонт -2020», що відчиняє двері в таку інтеграцію, досі не вироблено державного плану дій з імплементації пріоритетів ЄДП.

У жовтні 2014 р. МОН України оприлюднив проект «Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 рр.» Після обговорення Концепції дорадчою групою при Міністерстві освіти і науки України розроблено Дорожню карту освітніх реформ на період 2015–2025 років, яку вже передано до МОН України. Документ розгорнуто описує реалізацію освітньої реформи в Україні [1].

Українські автори пропонують удосконалити функції всіх ланок системи управління освітою, реформувати МОН України, запровадити реальне самоврядування і автономію навчальних закладів, внести зміни в організаційну і методичну форми здобуття дошкільної шкільної освіти. Також науковці пропонують почати перехід до 12-річної середньої освіти, проте слід зазначити, що ні навчально-методична, ні матеріальна база шкіл України поки не готова до переходу на 12-річний термін навчання.

Не менш важливим є також напрям розроблення Дорожньої карти України входження в Європейський дослідницький простір. Українським науковцям слід взяти до уваги Дорожні карти інших країн, зокрема Австрійську, яка є пріоритетною [2].

Доцільно звернути увагу на такі положення:

- оптимізація національних дослідницьких систем (збільшення фінансування відповідно до конкурсу, періодична оцінка інституціонального фінансування, підтримка залучення експертів із закордону);
- співпраця між державами на конкурентній основі для спільного вирішення міжнародних проблем (зв'язок між розподіленими національними ініціативами, вирівнювання, синхронізація і гармонізація процедур, правил і норм такого обміну, ефективні ін-

вестиції в створенні та використанні дослідницьких інфраструктур, створення і впровадження єдиного європейського статусу доступу до дослідницьких інфраструктур);

- доступ дослідників до міжнародного ринку праці;
- рівні права чоловіків і жінок в науці;
- спільна підготовка фахівців у європейських вузах та обмін випускниками;
- оптимальний обмін і передача знань за допомогою цифрового ЄДП (запровадження та узгодження політики відкритого доступу органів фінансування досліджень і дослідницьких організацій, практична для науковців платформа авторського права для швидкого обміну знаннями);
- створення універсальної довідкової науково-технічної системи, яка б забезпечувала управлінські структури інформацією (із врахуванням потреб населення), необхідною для прийняття правильних рішень;
- урізноманітнення та надання більшої мобільності людським ресурсам: сприяння залученню фахівців та дослідників з однієї країни до іншої за допомогою європейських дослідницьких грантів, створення більшої кількості робочих місць для жінок та підвищення їхньої ролі у дослідженнях, виховування у молоді потяг до науки;
- посилення співпраці між вищими навчальними закладами та науково-дослідними установами;
- ефективне використання наукових досліджень, завдяки створенню лабораторій і дослідницьких центрів;
- вільний доступ до потрібної інформації в режимі онлайн та будь-якою мовою.

Дорожня карта потребує оцінки спеціалістів від держави, науки, освіти, що вимагає таких дій:

- поширення проекту дорожньої карти серед представників різних галузей, які можуть дати оцінку документу і запропонувати певні зміни;
- публічне обговорення проекту;
- прийняття пропозицій зацікавлених осіб щодо заходів для внесення в дорожню карту;

- уточнення проекту дорожньої карти з урахуванням пропозицій які надали фахівці ;
- розробка остаточного варіанту дорожньої карти.

Необхідними умовами успішного втілення Дорожньої карти є постійний нагляд та контроль над стадіями виконання проекту з оцінкою досягнутих результатів та внесенням пропозицій з вдосконалення і доповнення планів у разі невиконання певних положень.

Виконання Дорожньої карти підвищить якість освіти ,створить центри інноваційного розвитку в усіх регіонах України і розкриє потенціал українських вчених, сприятиме ефективному трансферу знань між державами.

Отже, інтеграція України до Європейського дослідницького простору дасть можливість для повноцінного створення «внутрішнього європейського ринку» науково-технічних розробок, вільного обміну знаннями, результатами досліджень, формування єдиної загальноєвропейської політики для розвитку основних напрямів науки й техніки в країнах Європи, розширення сфер і обсягів досліджень, підвищення конкурентоспроможності й практичного використання наукових розробок.

Інтеграція науки України в Європейський дослідницький простір допоможе створити багато вчених в різних сферах науки та технологій і буде сприяти ефективному переміщенню знань між державними та приватними структурами (з урахуванням охорони прав інтелектуальної власності), дасть змогу запровадити європейські стандарти щодо процедур експертної оцінки довготермінових проектів європейського рівня, які включають дослідницькі інфраструктури, центри передового досвіду, а також процедури оцінювання наукових інституцій.

Література:

1. Дорожня карта освітньої реформи 2015–2025. URL: <http://mon.gov.ua/content/%D0%94%D1%96%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C/%D0%97%D0%B2%E2%80%99%D1%8F%D0%B7%D0%BA%D0%B8%20%D0%B7%20%D0%B3%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%B4%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8E/%D0%93%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%B4%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B5%20%D0%BE%D0%B1%D0%B3%D0%>

BE%D0%B2%D0%BE%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F/08-road-map-sk-end.pdf (Дата звернення: 01.10.2017 р.).

2. Austrian ERA Roadmap. URL: https://era.gv.at/object/document/2581/attach/Austrian_ERA_Roadmap.pdf (Дата звернення: 01.10.2017 р.).

Цимбалюк Владислава Юріївна,
*студентка 4 курсу 9 факультету
4 групи НЮУ ім. Я. Мудрого*

Черняєва Дар'я Олександрівна,
*молодший науковий співробітник
НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України*

КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЯ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Конкурентоспроможність країни на світових ринках товарів та послуг сьогодні неможливо уявити без широкого використання об'єктів інтелектуальної власності. З економічної точки погляду основне призначення інтелектуальної власності є отримання прибутку чи іншої користі від використання її об'єктів. Для цього необхідно ввести їх до господарського обігу на національному та глобальному ринках, після якої вони перетворюються на специфічний товар. Саме комерціалізація об'єктів інтелектуальної власності передбачає взаємовигідні дії всіх учасників цього процесу перетворення з метою отримання прибутку чи іншої економічної вигоди.

Перехід України на інноваційний шлях є можливим лише за умови ефективного впровадження у практику господарювання результатів фундаментальних та прикладних досліджень вітчизняних ВНЗ, які на сьогоднішній день ведуть не тільки освітянську та наукову діяльність, а й інноваційну.

Проведення наукових досліджень ВНЗ та використання їх результатів автоматично не забезпечують активізацію інноваційних

процесів в економіці країни. Для того, щоб отримані науково-технічні розробки були профінансовані та впроваджені в господарську діяльність, треба переконати бізнес-структури та державу загалом в їх доцільності та ефективності.

До основних факторів, які стримують комерціалізацію наукових розробок ВНЗ в Україні слід віднести:

- нерозвиненість інфраструктури;
- незначне просування результатів наукових досліджень на ринку;
- відсутність діючого механізму взаємодії університетів та бізнесу;
- низький рівень попиту на наукомістку продукцію з боку вітчизняних бізнес-структур;
- недостатність фінансових ресурсів;
- дефіцит у вчених необхідних знань щодо захисту інтелектуальної власності, комерціалізації наукових розробок;
- недосконалість вітчизняного законодавства у сфері створення малих інноваційних підприємств при ВНЗ;
- відсутність системного підходу до управління інноваційною діяльністю як на макро-, так і на макrorівнях [1].

Найбільш поширеною причиною низької інноваційної активності в Україні є відсутність діючого механізму взаємодії ВНЗ та підприємств. У зв'язку з цим актуальним є питання, пов'язане з усуненням розриву між стадіями інноваційного процесу та впровадженням його у практичну діяльність.

Для виходу з цього положення Український науково-технологічний центр (УНТЦ) запропонував і фінансово підтримує спосіб комерціалізації інтелектуальної власності в ВНЗ шляхом створення партнерських проєктів, startup-компаній та промислових ліцензій. Вже деякі навчальні заклади створили такі компанії, наприклад, КНУ ім. Т. Шевченка та ХНУРЕ. Основними перевагами startup-компаній є доведення розробленої технології до стадії готового бізнесу, тобто в університетах з'являється додаткова можливість отримання доходу від продажу такої новації [2]. Але більшості з таких університетів у структурі відсутній підрозділ, який би відповідав за передачу університетських розробок споживачам з вигодою саме

для себе, тобто відсутня орієнтація на отримання результату, який би мав прикладний характер.

Сьогодні є доцільним використання вітчизняними вузами попиту інновації, яка передбачає вивчення потреб ринку та бізнесу і створення на цій основі наукових розробок, що відповідають їх запитам. Сам же процес передачі університетських технологій можна організувати шляхом створення при підтримці держави структур, які б забезпечили взаємодію науки і бізнесу. Зокрема, з метою активізації інноваційних процесів в Україні були створені: центри інновацій та трансферу технологій, наукові та навчальні центри, науково-впроваджувальні підприємства, консультативні центри. Також була створена Українська інтегрована система трансферу технологій, яка призначена для накопичення та забезпечення оперативного обміну інформацією між розробниками і споживачами інноваційної продукції. Але всі ці створення не призвели до потужної активації процесу комерціалізації наукових розробок. Саме ВНЗ насамперед повинні бути зацікавлені у формуванні ефективних механізмів передачі на комерційній основі результатів наукових досліджень, а держава повинна створити для цього сприятливі умови.

Проблему передачі і використання результатів інтелектуальної власності в промисловості можна вирішити взявши за зразок приклад моделі більш розвинутих у цій сфері країн, шляхом створення, наприклад, національних інноваційних систем (НІС). НІС – це сукупність національних державних, приватних та громадських організацій, механізмів їх взаємодії, в рамках яких проводиться діяльність по створенню, просуванню і використанню промисловістю об'єктів інтелектуальної власності [3]. Таку систему не потрібно копіювати, а лише взяти в основу, Україні з її надбанням та досвідом технологічної держави потрібен власний інноваційний підхід – необхідно створити цілісну систему, в якій будуть взаємодіяти ВНЗ та підприємства.

Правильний вибір стратегії комерціалізації є одним із суттєвих факторів успішної реалізації програми. Для ефективного проведення комерціалізації інтелектуальної власності у ВНЗ необхідно:

- системне застосування комплексу різноманітних інформаційних та освітніх моделей, форм та методів;

- вдосконалення вітчизняного законодавства у сфері використання інтелектуальної власності, враховуючи світову практику;
- створення досконального механізму захисту прав інтелектуальної власності, враховуючи міжнародні норми та принципи;
- державна підтримка інноваційного розвитку підприємств;
- комерціалізація запатентованих науково-технічних досягнень;
- створення національної системи підготовки та перепідготовки фахівців у сфері розробки та використання об'єктів інтелектуальної власності;
- безпосередньої взаємодії вищих навчальних закладів з приватними бізнес-структурами;
- використання принципів інноваційного менеджменту та маркетингу [5].

Прийняття та впровадження зазначених заходів сприятиме розвитку вітчизняної економіки у напрямі становлення технологічно розвинутого інформаційного суспільства. Що в свою чергу надасть можливість розвивати цивілізований ринок об'єктів права інтелектуальної власності в Україні та забезпечити конкурентоздатність вітчизняних інноваційних товарів на світових ринках. Крім того, це дозволить створювати нові робочі місця і товари з більшою доданою вартістю, більш ефективно використовувати вітчизняний та іноземний капітал у цій сфері, а також запобігатиме відтоку вітчизняних висококваліфікованих спеціалістів за кордон.

Література:

1. Цибульов П. М. Бар'єри на шляху комерціалізації результатів наукових досліджень в Україні / П. М. Цибульов, В. Ф. Корсун // *Наука та інновації*. Науково-практичний журнал. – 2009. – №6 (Т.5). – С. 87–96.)
2. Шульгин Д. Б. Трансфер университетских технологий / Д. Б. Шульгин. – Екатеринбург : ГОУ ВПО УГТУ-УПИ, 2004. – 123 с.
3. НТР и мировая политика. – М.: МГИМО – Университет, 2010 – 252 с.
4. Наукова та інноваційна діяльність в Україні / Статистичний збірник. – К.: Державний комітет статистики України, 2009. – 365 с.
5. Вовк В. Комерціалізація інноваційної продукції у міжнародному бізнесі / В. Вовк, М. Серпухов // *Вісник економіки транспорту і промисловості*. – 2011. – № 33. – С. 78-81.

ІІІ. ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО БІЗНЕСУ ЯК СКЛАДОВОЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Беляневич Олена Анатоліївна,
*д.ю.н., професор, завідувач відділу
правового забезпечення ринкової економіки
Науково-дослідного інституту приватного права
і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака
Національної академії правових наук України*

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ В УКРАЇНІ

Масштабне та динамічне проникнення інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери життєдіяльності суспільства, в тому числі органів державної влади та органів місцевого самоврядування держави є загальносвітовою тенденцією. В Україні розвиток інформаційного суспільства був визначений одним з пріоритетних напрямів державної політики Законом України від 09.01.2007 р. «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки».

Важливою складовою розвитку інформаційного суспільства є впровадження електронного документообігу. Зокрема, пп. 1 п. 2 Рекомендацій парламентських слухань на тему: «Реформи галузі інформаційно-комунікаційних технологій та розвиток інформаційного простору України», схвалених постановою Верховної Ради України від 31.03. 2016 р. № 1073-VIII, Кабінет Міністрів України зобов'язаний розробити дворічний план дій щодо забезпечення подання будь-якої звітності, декларацій, аналітичної та статистичної інформації відповідно лише одному з будь-яких органів державної влади виключно у формі електронних документів з обґрунтованим рівнем ідентифікації суб'єкта подання та з використанням технологій Інтернету.

Проблеми правового регулювання електронного документообігу, в тому числі здійснення органами держави покладених на них законом повноважень з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, є доволі численними і можуть бути проілюстровані антикорупційним законодавством. Запровадження в сучасне українське законодавство механізмів антикорупційного контролю за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій (е-декларування) та проблеми, які його супроводжували, викликали значний соціальний резонанс та виявили деякі проблеми правового характеру, які за уважного погляду мають концептуальний характер і пов'язані із базовими цінностями інформаційного суспільства.

Відповідно до положень ст. 45-52¹ Закону «Про запобігання корупції», функцією Національного агентства з питань запобігання корупції (далі – Національне агентство) є здійснення фінансового контролю за суб'єктами, на яких поширюється дія цього Закону (ст. 3), який передбачає, зокрема, подання щорічних декларацій особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, відповідно до встановлених цим Законом вимог, їх контроль та перевірку Національним агентством та додаткові заходи, які включають: а) контроль за відкриттям суб'єктом декларування або членом його сім'ї валютного рахунка в установі банку-нерезидента; б) контроль за суттєвими змінами у майновому стані суб'єкта декларування (ст. 52 Закону).

Як убачається із норм розділу VII «Фінансовий контроль» Закону «Про запобігання корупції», Національне агентство має визначити порядок здійснення кожної із форм здійснення фінансового контролю (подання декларацій, моніторингу способу життя, додаткових заходів). При цьому в зазначеному Законі розрізняються електронна та письмова форми, в яких суб'єкт декларування повинен вчинити відповідні дії:

1) відповідно до ч. 1 ст. 45 цього Закону *електронна форма* подання декларацій: особи, зазначені у пункті 1, підпунктах «а» і «в» пункту 2, пункті 5 частини першої статті 3 цього Закону, зобов'язані щорічно до 1 квітня подавати шляхом заповнення на офіційному веб-сайті Національного агентства декларацію особи, уповноваже-

ної на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік за формою, що визначається Національним агентством;

2) відповідно до частин 1, 2 ст. 52 Закону суб'єкт декларування письмово повідомляє Національне агентство у встановленим останнім порядком про відкриття суб'єктом декларування або членом його сім'ї валютного рахунка в установі банку-нерезидента та про суттєві зміни в майновому стані.

Нормативно-правові акти Національного агентства, які встановлюють порядок вчинення суб'єктами декларування певних дій в електронній формі повинні бути узгоджені із відповідним законодавством України.

Так, відповідно до ст. 5 Закону «Про електронні документи та електронний документообіг»:

- електронним є документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа;
- електронний документ може бути створений, переданий, збережений і перетворений електронними засобами у візуальну форму;
- візуальною формою подання електронного документа є відображення даних, які він містить, електронними засобами або на папері у формі, придатній для приймання його змісту людиною.

Відповідно до ст. 7 Закону «Про електронні документи та електронний документообіг» оригіналом електронного документа вважається електронний примірник документа з обов'язковими реквізитами, у тому числі з електронним підписом автора або підписом, прирівняним до власноручного підпису відповідно до Закону України «Про електронний цифровий підпис». Електронний цифровий підпис - вид електронного підпису, отриманого за результатом криптографічного перетворення набору електронних даних, який додається до цього набору або логічно з ним поєднується і дає змогу підтвердити його цілісність та ідентифікувати підписувача (ст. 1 Закону «Про електронний цифровий підпис»).

Відповідно до пункту 5 частини 1 ст. 12 Закону «Про запобігання корупції» Національне агентство з метою виконання покладених на нього повноважень має право приймати з питань, що належать до його компетенції, обов'язкові для виконання нормативно-правові акти, зокрема, таким повноваженням є визначення *порядку інформування* Національного агентства про відкриття валютного рахунка в установі банку-нерезидента, а також про суттєві зміни у майновому стані ч. 3 ст. 52 Закону.

Рішенням Національного агентства від 06.09.2016 р. № 20 було затверджено Порядок інформування Національного агентства з питань запобігання корупції про відкриття валютного рахунка в установі банку-нерезидента, яким визначено процедуру інформування Національного агентства про відкриття суб'єктом декларування або членом його сім'ї валютного рахунка в установі банку-нерезидента. Зокрема, пунктом 4 цього Порядку визначено: 1) спосіб заповнення суб'єктом декларування форми (бланку) такого повідомлення (власноручно чорнильною або кульковою ручкою синього або чорного кольору так, щоб забезпечити вільне читання внесених відомостей) та засвідчення її своїм підписом; 2) порядок надіслання до Національного агентства заповненої форми у вигляді паперового документа або засобами поштового зв'язку рекомендованим листом з повідомленням про вручення, або, за вибором суб'єкта декларування, через власний персональний електронний кабінет у вигляді *сканованої копії чи фотозображення* через мережу Інтернет з використанням програмних засобів Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Отже, відповідно до зазначеного порядку суб'єкт декларування створює не електронний, а письмовий документ. Сканована копія або фотозображення не є електронним документом, оскільки не мають ознак останнього, визначених Законом «Про електронні документи та електронний документообіг».

З огляду на це Порядок інформування Національного агентства з питань запобігання корупції про відкриття валютного рахунка в установі банку-нерезидента суб'єкт декларування відповідає приписам частин 1, 3 ст. 52 Закону «Про запобігання корупції».

Водночас порядок інформування Національного агентства про суттєві зміни у майновому стані, як це передбачено ч. 3 ст. 52 Закону «Про запобігання корупції», на цей час окремим нормативно-правовим актом не врегульований. Натомість рішенням Національного агентства від 10.06.2016 р. № 3 було затверджено Порядок функціонування Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування», в якому повідомлення про суттєві зміни в майновому стані суб'єкта декларування, передбачені частиною другою статті 52 Закону, визначені як електронні документи (пункт 1 розділу II зазначеного Порядку).

Пунктом 6 розділу II «Формування та ведення Реєстру» встановлено, що суб'єкти декларування письмово повідомляють Національне агентство про суттєві зміни у своєму майновому стані відповідно до частини другої статті 52 Закону шляхом подання відповідного електронного повідомлення до Реєстру через власний персональний електронний кабінет у десятиденний строк з моменту отримання доходу або придбання майна. Зазначене електронне повідомлення подається шляхом заповнення відповідної електронної форми.

Крім того, рішенням Національного агентства від 10.06.2016 р. № 3 затверджено Форму повідомлення про суттєві зміни в майновому стані суб'єкта декларування), пунктом 2 якої встановлено, що повідомлення про суттєві зміни у майновому стані суб'єкта декларування подається ним особисто шляхом заповнення відповідної *електронної форми* на веб-сайті Національного агентства з питань запобігання корупції через власний персональний електронний кабінет суб'єкта декларування у системі Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Паперова копія повідомлення не надсилається (не подається). Ці правила відтворено і в Роз'ясненні щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно заходів фінансового контролю, затвердженому рішенням Національного агентства від 11.09.2016 р.

Відповідно до ч. 2 ст. 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи

зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Визначивши обов'язок суб'єкта декларування надсилати до Національного агентства в електронному вигляді повідомлення про суттєві зміни в майновому стані, Національне агентство вийшло за межі повноважень, наданих йому частиною 3 ст. 52 Закону «Про запобігання корупції».

Статтею 172⁶ Кодексу України про адміністративні правопорушення встановлено відповідальність за порушення вимог фінансового контролю. За відсутності встановленого порядку інформування Національного агентства про суттєві зміни у майновому стані саме шляхом заповнення електронної форми особа не може бути притягнена до юридичної відповідальності на підставі ст. 172⁶ КУпАП. В сфері публічних правовідносин, що виникають у зв'язку з здійсненням суб'єктом владних повноважень владних управлінських функцій, фізичні та юридичні особи не можуть бути за аналогією закону зобов'язані до вчинення певних дій або утримання від них, якщо зміст відповідного обов'язку або/та порядку його виконання законом не встановлений. На неможливість застосування аналогії у адміністративних (публічних) правовідносинах звертається увага в листі Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ «Щодо притягнення до адміністративної відповідальності за окремі правопорушення, пов'язані з корупцією» від 22.05.2017 р. № 223-943/0/4-17: «Беручи до уваги положення ст. 7 КУпАП, згідно з якою «застосування уповноваженими на те органами і посадовими особами заходів адміністративного впливу проводиться в межах їх компетенції, у точній відповідності з законом», тобто яка передбачає чітке виконання передбачених законом норм, а отже, забороняє притягнення особи до адміністративної відповідальності за аналогією, тобто унеможливорює застосування по аналогії норм, що закріплюють склад правопорушень». Отже, запровадження електронного документообігу в діяльність органів держави можливе лише за відповідного нормативного забезпечення із дотриманням конституційного принципу про те, що правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством (ч. 1 ст. 19 Конституції України).

Бурило Юрій Павлович,
*д.ю.н., доцент, завідувач кафедри
адміністративного права і процесу
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО БІЗНЕСУ: ВИКЛИКИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Розвиток сучасного інформаційного суспільства нерозривно пов'язаний з електронним бізнесом. По-суті, економічна платформа інформаційного суспільства, якою є цифрова економіка – це і є електронний бізнес, тобто господарювання, засноване на інформаційно-комунікаційних технологіях. Як будь-яка інша важлива сфера суспільного життя сучасна цифрова економіка регулюється правовими нормами. В Україні як у всіх інших державах приймається дедалі більше нормативно-правових актів, що регулюють застосування інформаційно-комунікаційних технологій в економічній сфері. Прикладами цього є, зокрема Закони України «Про електронну комерцію», «Про телекомунікації», «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» та ін. Таким чином розвивається інформаційне право, формуючи правове підґрунтя розвитку цифрової економіки та інформаційного суспільства.

Власне кажучи весь, сучасний період розвитку інформаційного права здебільшого і обумовлений розвитком інформаційно-комунікаційних технологій та їх широким застосуванням у сфері економічних відносин. Закономірно, що формування правової основи інформаційної економіки – це складний процес, пов'язаний з численними викликами, привнесеними інформаційно-технологічною революцією. Однак, так чи інакше, з більшим або меншим успіхом правова система адаптується до сучасних соціо-технічних реалій і вчиться на них реагувати. Зокрема можемо спостерігати й заповнення того правового вакууму, який спостерігався стосовно електронної комерції.

Закон України “Про електронну комерцію”, хоч і з великим запізненням порівняно з іншими країнами, але, все ж таки, був прийнятий у 2015 році. Бачимо також більш активну боротьбу з кіберзлочинами, спроби захистити правовими засобами права інтелектуальної власності в мережі Інтернет.

Однак, всі ці відносні успіхи в царині правового регулювання електронної економіки релевантні лише щодо тих інформаційно-комунікаційних технологій сучасного технологічного укладу. Всі вони можуть бути поставлені під сумнів або взагалі нівельовані наступним технологічним укладом, який буде заснований на штучному інтелекті.

Штучний інтелект – це вже не фантастика. Перші успішні спроби створення такого інтелекту мають місце вже сьогодні. З відкритих джерел відомо, що елементи штучного інтелекту використовуються у найсучасніших винищувачах США, Росії та Китаю. В цивільній сфері теж є перші приклади. Так, нещодавно у липні 2017 року з’явилася інформація від компанії Facebook, що два їх роботи, а саме чат-боти на ім’я Боб та Еліс винайшли власну мову та почали самостійно спілкуватися між собою. Інженерам довелось відключити їх від мережі та перепрограмувати інших ботів таким чином, щоб ті не змогли вигадувати власні способи спілкування. Це лише перші приклади того, наскільки людство просунулося вперед в плані створення інформаційно-комунікаційних систем нового покоління – систем, побудованих на штучному інтелекті.

Такі системи поряд з очевидними перевагами, такими як, насамперед, здатність самостійно і швидко навчатися та адаптуватися до змін у навколишньому середовищі, таять в собі й чимало загроз, про які людство поки що серйозно не замислюється. В цьому зв’язку нещодавно відомий венчурний інвестор та засновник компаній Tesla та SpaceX – Ілон Маск назвав штучний інтелект загрозою для всього людства, з якою ще доведеться зіткнутися.

Не вдаючись в апокаліптичні сценарії із серії «війна машин», в економічній площині застосування інформаційно-комунікаційних систем, побудованих на штучному інтелекті, теж важко прогнозувати. Уявімо роботу такої системи на фондовій біржі, коли завдяки їй

може бути спровокована масштабна фінансову криза, банкрутство одних компаній та шалене збагачення інших. Хто в такому разі має нести відповідальність за роботу такої системи?

Головна відмінність між сучасними інформаційно-комунікаційними системами та системами, які побудовані на штучному інтелекті, полягає в тому, що сьогодні інформаційно-комунікаційні системи запрограмовані, а відтак і керовані людиною. Однак, невдовзі новітні інформаційно-комунікаційні системи завдяки штучному інтелекту будуть здатні самостійно себе програмувати, самостійно навчатися і зможуть самостійно приймати рішення, неочікувані для людини, яка їх створила. Вони вийдуть з під контролю.

Непідконтрольність новітніх інформаційно-комунікаційних систем людині становить головний виклик для права. Механізм правового регулювання завжди був налаштований таким чином, щоб впливати на людину як свідому розумну істоту, яка має певні уявлення про добро і зло і завдяки цьому може сприймати правові настанови та коригувати свою поведінку відповідно до них. Саме тому людина і вважається суб'єктом права та суб'єктом правовідносин, в тому числі інформаційних. Вже через дії людини як суб'єкта правовідносин досягається вплив на об'єкти правовідносин, зокрема й елементи інформаційно-телекомунікаційних систем і відповідних технологій. Така традиційна модель правового впливу цілком спрацьовує щодо сучасних інформаційно-телекомунікаційних систем, оскільки вони запрограмовані людиною, а отже людина може на них впливати в той чи інший спосіб.

Однак, чи працюватиме така класична модель правового регулювання стосовно інформаційних відносин в тому числі в економічній сфері в умовах, коли на ці відносини впливає не лише людина як суб'єкт права, а ще й штучний інтелект? При цьому з часом цілком ймовірно може стати ситуація, коли саме штучний інтелект впливатиме на інформаційні системи та інформаційні відносини в економіці, а відтак і на всю економічну систему значно більше ніж сама людина.

Розвиток штучного інтелекту, його масштабне впровадження в інформаційно-комунікаційні платформи, на яких працює бізнес,

з часом може наблизити нас до того, значна частина інформаційних відносин в економіці, а відтак і сама економіка де-факто вийде з під впливу людини і права. Наслідки цього можуть бути не прогнозовані і загрозові.

Відповідь на цей виклик для людства і правової системи потрібно починати шукати вже сьогодні, коли штучний інтелект лише зароджується, тому що завтра, коли він міцно стане на ноги і пустить коріння у всі сфери життя, а економіка буде однією з перших таких сфер, може бути пізно.

Що може запропонувати юридична наука для вирішення окресленої проблеми? Поки що на це питання важко відповісти. Можна лише робити спроби теоретизувати над тим, як прилаштувати традиційний механізм правового регулювання до нових реалій інформаційної економіки, побудованої на штучному інтелекті. Однак, як адаптувати право, вплив якого завжди був спрямований на людську свідомість, до паралельної інтелектуальної реальності, в якій крім людини як істоти розумної з'являться не менш розумні інформаційні системи зі своїм власним штучним мисленням. По-суті, ми матимемо справу з новим видом розумних істот, які правових настанов не сприймають, принаймні так як їх звикла сприймати людина.

Може варто вдатися до чергової теорії фікції і визнати такі системи зі штучним інтелектом суб'єктами права? На разі, звісно, це звучить як якась-собі юридична ересь, як повне юридичне невігластво... А може відповідь набагато простіша і лежить на поверхні... Що нам готує майбутнє ми не знаємо... Можемо лише здогадуватися...

Так чи інакше, одним із важливих завдань юридичної науки, насамперед, науки інформаційного права невдовзі стане подолання викликів, зумовлених штучним інтелектом. І чим раніше науковці-юристи займуться цим питанням, тим краще для електронного бізнесу...

Вінник Оксана Мар'янівна,
*доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України,
гол. наук. співробітник відділу
правового забезпечення ринкової економіки
НДІ приватного права і підприємництва
ім. акад. Ф. Г. Бурчака НАПрН України*

ЦИФРОВА (ЕЛЕКТРОННА) ЕКОНОМІКА: ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Розвиток цифрових технологій призвів до створення цифрової/електронної економіки, що стало актуальним для України, ЄС, світової спільноти.

Як зазначається в одному з документів Єврокомісії [1], Європейське Співтовариство перебуває в процесі радикальних економічних та соціальних перетворень, зумовлених поширенням цифрових технологій з притаманними для них перевагами (включно з новими бізнес-ідеями), так і ризиками (зокрема, щодо *захисту* прав інтелектуальної власності в мережі Інтернет та прав споживачів онлайн-послуг).

Європейська комісія запропонувала політичні та юридичні рішення щодо розв'язання економіки даних ЄС у рамках своєї стратегії цифрового єдиного ринку, представленого в травні 2015 року [1], проте без прийняття відповідного акту (директиви чи регламенту) щодо регулювання ключових відносин у цій сфері.

Деякі країни прийняли закон про електронну економіку (Великобританія, зокрема, в 2010 і 2017 роках [2; 3]), враховуючи особливості відносин в цій сфері та правові традиції своєї країни.

В Україні відсутній подібний акт. Натомість відносини у сфері цифрової економіки регулюються численними актами законодавства, деякі з яких спеціально присвячені окремим аспектам відносин в цій сфері (закони «Про електронну комерцію» [4], «Про електронні документи та електронний документообіг» [5] і «Про електро-

ний цифровий підпис» [6]), а більшість – це *акти законодавства*, основним предметом регулювання яких є інші (безпосередньо не пов’язані з електронними ресурсами) відносини, зокрема: ***Господарський кодекс України*** [7] (закріплює положення про оприлюднення державними, казенними та комунальними підприємствами, господарськими товариствами, що контролюються державою або органом місцевого самоврядування, інформації про свою діяльність шляхом розміщення її на власній *веб-сторінці/веб-сайті* або на *офіційному веб-сайті* суб’єкта управління об’єктами державної/комунальної власності, що здійснює функції з управління підприємством, – статті 73, 75, 77, 78, 79, 90 ГК); ***Цивільний кодекс України*** [8] (містить положення щодо *можливості*: відображення інформації в електронному вигляді – ст. 200; вчинення правочину в електронній формі (ст. 205), яка є однією з модифікацій письмової форми – ст. 207; відображення твору у загальнодоступних електронних системах інформації – ст. 442; електронної форми розрахунків – за допомогою розрахункових документів у електронному вигляді – ст. 1087); ***Податковий кодекс*** [9], який (серед іншого) передбачає використання електронних ресурсів у сфері оподаткування (Єдиного реєстру податкових накладних та Єдиного реєстру акцизних накладних, які ведуться в *електронному вигляді* центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику; надання послуг *електронного цифрового підпису* – ст. 14; організацію впровадження *електронних сервісів* для суб’єктів господарювання як одну з функцій контролюючих органів (ст. 19-1); контроль за дотриманням суб’єктами господарювання установлених законодавством обов’язкових вимог щодо забезпечення можливості розрахунків за товари (послуги) з використанням *електронних платіжних засобів* – ст. 20 та ін.); ***Закон «Про Кабінет Міністрів»*** [10] передбачає оприлюднення на офіційному *веб-сайті* Кабінету Міністрів України (КМУ) проектів актів Уряду та прийнятих в установленому порядку постанов КМУ (статті 50; 52); ***Закон «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності»*** [11], що закріплює обов’язок органів виконавчої влади щодо створення та забезпечення функціонування в *мережі Інтернет веб-сторінок*, які містять ін-

формацію, необхідну суб'єктам господарювання для провадження ними господарської діяльності (ст. 8); можливість подання *в електронній формі* за допомогою засобів *телекомунікацій* заяви про одержання (переоформлення, одержання дубліката, анулювання) документа дозвільного характеру, а також повідомлення дозвільного органу про відмову у видачі такого документа (ст. 4-1); Закон «Про доступ до публічної інформації» [12], який передбачає серед джерел доступної інформації офіційні *веб-сайти в мережі Інтернет*, єдиний державний *веб-портал відкритих даних* (ст. 5); закріплює поняття публічної інформації у формі відкритих даних, порядок її надання розпорядником на єдиному державному веб-порталі відкритих даних та на своїх веб-сайтах, своєчасного оновлення такої інформації; покладення обов'язку щодо створення та забезпечення функціонування єдиного державного веб-порталу відкритих даних на центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері електронного урядування (ст. 10-1); *підзаконні акти про електронне урядування* (головною складовою останнього є *електронний уряд* - єдина інфраструктура міжвідомчої автоматизованої інформаційної взаємодії органів державної влади та органів місцевого самоврядування між собою, з громадянами і суб'єктами господарювання) [13] та уповноважений з цих питань орган – Державне агентство з питань електронного урядування України, одним з основних завдань якого є реалізація державної політики у сфері інформатизації, електронного урядування, формування і використання *національних електронних інформаційних ресурсів*, розвитку інформаційного суспільства [14, п. 3], в т.ч. узагальнення практики застосування законодавства з питань, що належать до його компетенції, розробка пропозицій щодо його (законодавства) вдосконалення; здійснення державної реєстрації *електронних інформаційних ресурсів* державних органів, органів місцевого самоврядування та інших юридичних осіб публічного права, доступ до яких здійснюється через телекомунікаційні мережі загального користування, та видає відповідні свідоцтва; забезпечення (в межах своїх повноважень) належного функціонування *Єдиного веб-порталу Кабінету Міністрів України* з можливістю інтеграції інформаційних ресурсів центральних та місцевих органів виконавчої

влади, що розміщені в Інтернеті; координування діяльності органів виконавчої влади, пов'язаної із створенням та інтеграцією електронних інформаційних систем і ресурсів в *Єдиний веб-портал органів виконавчої влади* та наданням інформаційних та інших послуг через *електронну інформаційну систему "Електронний Уряд*, та ін. У Верховній Раді доопрацьовуються й проекти інших законів, пов'язаних з використанням електронних ресурсів, в т.ч. «Про електронні довірчі послуги» [15], «Про електронні комунікації» [16]. Отже, масив актів законодавства, що регулюють відносини у сфері цифрової економіки стрімко збільшується, а, відтак, орієнтуватися в ньому стає доволі проблематично. Крім того, зміст більшості *термінів*, що визначають складові такої економіки, не визначений на законодавчому рівні, а на доктринальному – існують розбіжності щодо їх змісту (зокрема, E-Business) у різних дослідників [17; 18; 19].

Цифрова економіка як складова *інформаційного суспільства* потребує відповідного правового регулювання, що має, насамперед, забезпечуватися актом малої кодифікації – Законом «Про цифрову/електронну економіку», в якому доцільно закріпити: (а) **визначення понять** (цифрова/електронна економіка, електронний бізнес, електронна комерція, електронний договір, електронні послуги, електронний Уряд, електронні уповноважені органи, електронний обмін інформацією, Інтернет-магазин, споживачі електронних послуг тощо), (б) суб'єктний склад відносин з цифрової економіки (підприємці та їх саморегульвні організації, споживачі, уповноважені органи), (в) їх права та обов'язки у сфері цифрової економіки, механізми захисту прав та законних інтересів, відповідальність за порушення в цій сфері та наслідки зловживання правами, особливості розгляду конфліктів/спорів. Це відповідало б не лише Основним засадам розвитку інформаційного суспільства в Україні (щодо вдосконалення інформаційного законодавства з точки зору його кодифікації) [20, п. 2 розділу III], а й надало б учасникам відносин у сфері цифрової економіки, що стрімко розвивається і витісняє традиційні форми ведення бізнесу, більше можливостей реалізації своїх прав та інтересів і водночас – їх захисту у разі порушення. Світовий досвід (інших країн, ЄС, всесвітніх самітів з питань інформаційного суспільства

тощо) не лише стане у пригоді, але й має бути врахований з огляду на транснаціональний характер бізнесу, глобалізаційні процеси у сфері економіки та специфіку цифрових технологій, для яких державні кордони – не завада. Важливими у справі вдосконалення правового регулювання зазначених відносин є також напрацювання на доктринальному та фаховому (спеціалістами у галузі цифрових технологій) рівнях, зокрема, щодо *термінології*, в т.ч. появи та поширення поняття «електронний бізнес» [17; 18; 19].

Література:

1. Commission outlines next steps towards a European data economy // URL: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-5_en.htm (дата звернення 31.08.2017).
2. Digital Economy Act 2017 - Wikipedia // URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Digital_Economy_Act_2017 (дата звернення 05.09.2017).
3. Digital Economy Act 2017 - Legislation.gov.uk // URL: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2017/30/contents/enacted> (дата звернення 08.09.2017).
4. Закон України від 03.09.2015 р. «Про електронну комерцію» // ВВР України, 2015 р., № 45, ст. 410.
5. Закон України від 22.05.2003 р. «Про електронні документи та електронний документообіг» // ВВР України, 2003, № 36, ст. 276.
6. Закон України від 22.05.2003 р. «Про електронний цифровий підпис» // ВВР України, 2003, № 36, ст. 276.
7. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. // ВВР України, 2003, № 18, № 19-20, № 21-22, ст. 144.
8. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. // ВВР України, 2003, № 40, ст. 356.
9. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. // *Офіційний вісник України*, 2010, № 92.
10. Закон України від 27.02.2014 р. «Про Кабінет Міністрів України» // ВВР України, 2014, № 13, ст. 222.
11. Закон України від 06.09.2005 р. «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» // ВВР України, 2005, N 48, ст. 483.
12. Закон України від 13.01.2011 р. «Про доступ до публічної інформації» // ВВР України, 2011, № 32, ст. 314.
13. Концепція розвитку електронного урядування в Україні, затв. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2010 р. N 2250-р // *Офіційний вісник України*, 2010 р., № 97, ст. 3443.

14. Положення про Державне агентство з питань електронного урядування України, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2014 р. № 492 // *Офіційний вісник України*, 2014 р., № 80, ст. 2269.

15. Постанова Верховна Рада України від 20.09.2016 № 1522-VIII» Про прийняття за основу проекту Закону України про електронні довірчі послуги» // ВВР України, 2016 р., № 40, ст. 630 (реєстр. № 4685).

16. Постанова Верховна Рада України від 20.09.2016 № 1521 «Про направлення на повторне перше читання проекту Закону України про електронні комунікації» (реєстр. № 3549-1) // ВВР України, 2016, № 40, ст. 629.

17. Electronic Business (E-Business) // URL: <https://www.techopedia.com/definition/1493/electronic-business-e-business> (дата звернення 08.09.2017).

18. Definitione-business (electronic business) // URL: <http://searchcio.techtarget.com/definition/e-business> (дата звернення 08.09.2017).

19. Electronic business - Wikipedia // URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Electronic_business (дата звернення 08.09.2017).

20. Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки, затв. Законом від 09.01.2007 р. // ВВР України, 2007, № 12, ст. 102 .

Гетманцев Максим Олександрович,
*к.ю.н., с.н.с. Науково-дослідного інституту
приватного права і підприємництва
імені акад. Ф. Г. Бурчака НАПрН України*

ЕЛЕКТРОННЕ СУДОЧИНСТВО ЗА ПРОЕКТАМИ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ КОДЕКСІВ

Усі процесуальні галузі права нашої держави – надзвичайно складні та динамічні утворення, які, залучаючи міжнародний досвід та провідні технологічні досягнення, стрімко розвиваються й запроваджують кардинально нові форми відправлення правосуддя. Лише за останні кілька років вітчизняне судочинство зазнало докорінного реформування, в результаті якого не лише вдосконалені діючі інститути цивільного процесуального права, господарського процесуального права, кримінального процесуального права та адміністратив-

ного процесу, але втілені в життя й успішно функціонують нові моделі процесуальної взаємодії суду та інших суб'єктів процесу. Відтепер кожен учасник процесуальних правовідносин має можливість одержувати повістки через текстові SMS-повідомлення, а також брати участь у судовому засіданні у режимі відеоконференції.

Відбувається поступовий відхід від застарілих систем судочинства, що відстають від світового технологічного розвитку. На сьогодні проводяться спроби втілити досвід закордонних країн, перейшовши від паперового судочинства до – електронного. Основною метою електронної системи – надати змогу надсилати до будь-якого суду країни підписані ЕЦП документи (електронний цифровий підпис – вид електронного підпису, отриманого за результатом криптографічного перетворення набору електронних даних, який додається до цього набору або логічно з ним поєднується і дає змогу підтвердити його цілісність та ідентифікувати підписувача. Електронний цифровий підпис накладається за допомогою особистого ключа та перевіряється за допомогою відкритого ключа) [1]. Взагалом, електронний суд дасть можливість спростити взаємодію між громадянами й судами (наприклад, у США успішно функціонує електронна судова система з вільним доступом – PACER. За допомогою цієї системи можна отримувати інформацію про судовий документ, ознайомлюватися з реєстром прийнятих заяв, вивчати перебіг розгляду справи та історію ухвалених рішень, а також переглядати календар призначених засідань. Для подання документів до судів використовується додаток CM/ECF3 у вигляді особистого кабінету, доступ до якого надається за виданим державою паролем, а всі документи мають бути надіслані в pdf-форматі) [2]. Електронна система судочинства надає певні переваги для судової системи: економія часу суддів та інших учасників процесу; економія матеріальних витрат судів пов'язаних з витратами на надсилання документів учасникам процесу; подання до суду позовних заяв та інших документів в електронному вигляді з використанням електронного підпису; можливість надання онлайн-консультацій та ін.

Варто зазначити що концептуально такий стан справ цілком відповідає всесвітньо визнаним міжнародним стандартам. Тим більше,

що Комітет міністрів Ради Європи у своїй рекомендації № R (84)5 від 28.02.1984 року у принципі № 9 закріпив наступне: «Судові органи повинні мати у своєму розпорядженні найсучасніші технічні засоби для того, щоб вони могли здійснювати правосуддя найбільш ефективним способом, зокрема шляхом полегшення доступу до різноманітних джерел права, а також шляхом прискорення відправлення правосуддя» [3].

У запропонованому законопроекті передбачається здійснення судочинства із застосуванням інформаційних технологій, зокрема запровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, яка має забезпечувати обмін документами (надсилання та отримання документів) в електронній формі між судами, між судом та учасниками судового процесу, а також фіксування судового процесу і участь учасників судового процесу у судовому засіданні в режимі відеоконференції (статті 6, 14, 43, 223, 328 нової редакції ГПК; 14, 44, 248 нової редакції ЦПК; 18, 229 нової редакції КАСУ).

Інформаційне забезпечення судочинства, за словами Н. І. Логінової та О. Г. Трофименкова, має на меті надати судді у відповідному режимі роботи структуровану систему даних і знань стосовно кожної конкретної справи, зокрема: законодавчі та відомчі нормативно-правові акти, статистичні дані про розгляд справ у судах, матеріали узагальнення судової практики, інформаційні ресурси центральних органів державної влади, органів внутрішніх справ України, прокуратури та інших інституцій, а також інформацію, що стосується міжнародного права [4, с. 473]. Серед очевидних переваг автоматизації процесу документообігу судових органів слід, насамперед, виділити зменшення витрат на обробку паперових носіїв інформації, вивільнення штатних одиниць, які займалися такого роду діяльністю, а також підвищення якості правозастосовних рішень суду (судді) за рахунок оптимізації процедур пошуку, обробки та надання потрібної учасникові судового процесу інформації.

Відомо, що нині діюча автоматизована система документообігу була запроваджена у судово-процесуальну реальність нашої держави порівняно недавно різними нормативно-правовими актами, зокрема: 1) стаття 15¹ була включена до тексту КАС України Законом

України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження автоматизованої системи документообігу в адміністративних судах» № 1475-VI від 05.06.2009 р.; 2) цим же законом № № 1475-VI було доповнено ГПК України статтею 21; 3) стаття 11¹ доповнила ЦПК України, в силу припису п. 3.6. перехідних положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів» № 2453-VI від 07.07.2010 року; 4) і лиш новий Кримінальний процесуальний кодекс України № 4651- VI від 13.04.2012 року первинно містив відповідну норму про автоматизовану систему документообігу суду (див. ст. 35 КПК України).

Водночас, незважаючи на порівняно нещодавнє оновлення основних принципів функціонування автоматизованої системи документообігу, і теоретики, і практики правозастосування наголошують на системних недоліках у цій сфері. Зокрема, В. О. Смірнова та М. М. Пархоменко виділяють наступні проблеми у діяльності існуючої в українських судах автоматизованої системи документообігу, а саме: автоматизована система документообігу в апеляційних адміністративних судах періодично дає збої, що призводить до понад півмільйона не зареєстрованих справ та їх нерівномірний розподіл; відсутності у деяких судів електронного цифрового підпису, через що вони не можуть направляти рішення до реєстру; неможливість списати непридатну техніку, яка давним-давно вийшла з ладу, з чого випливає неможливість її оновити; недостатнє розуміння користувачами системи електронного документообігу в органах державної влади основних задач, які повинен вирішувати електронний документообіг, та психологічна неготовність працівників до використання нових інформаційних технологій; низький рівень комп'ютерної грамотності суспільства, що ускладнює перехід на електронний документообіг у взаємодії між державними установами і громадянами [5, с. 159].

Беручи до уваги проекти ЦПК, ГПК та КАС України, щодо створення Електронного судочинства, варто погодитися з висновком головного науково-експертного управління Апарату ВР, який виділяє наступні недоліки: 1) Це брак коштів. Відсутність належного фінансування судової системи взагалі і видатків на інформатизацію зокре-

ма призводить до неспроможності задоволення потреб усіх охочих у користуванні певними сервісами внаслідок недостатності потужностей відповідних програмно-апаратних комплексів та недостатності спеціалістів для їх обслуговування; 2) Відсутність єдиних стандартів щодо інформаційного контенту, котрим мають відповідати відповідні судові інформаційні ресурси, електронні сервіси, та відсутність стимулів щодо їх покращення; 3) Відсутність єдиної уніфікованої інформаційної платформи для спілкування учасників процесу з судом та з іншими державними органами; 4) Процедура електронного правосуддя не відповідає гласності та відкритості судового процесу як основним засадам судочинства; 5) Вбачається сумнівним термін набуття чинності поданим законопроектом. Адже впровадження його новел на загальнодержавному рівні буде можливим лише за умови подолання «цифрової нерівності». При цьому, у супровідних документах до проекту Закону ігнорується питання фінансових витрат, пов'язаних з процесом дематеріалізації судової процедури, порушуючи тим самим вимоги частини першої статті 91 Регламенту Верховної Ради України; 6) На думку Головного управління, питання визначення Адміністратора інформаційно-телекомунікаційної системи, а також питання вимог щодо безпеки відповідних баз даних та їх надійності, мали б вирішуватись не на підзаконному нормативно-правовому рівні (як це передбачено в законопроекті), а на рівні Закону [6].

Впровадження системи «Електронного суду» є дещо поспішним, проте крім недоліків має свої переваги, а саме: дотримання процесуальних строків, зниження часових і грошових витрат сторін по доставці документів до суду, підвищення зручності і швидкості обробки документів.

Таким чином, можемо констатувати, що й оптимізація та вдосконалення автоматизованої системи документообігу суду (у форматі перетворення її на єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему) спроможне об'єктивно покращити використання цих засобів, що забезпечують реалізацію покладених на суд повноважень, і водночас, сприятиме полегшенню доступу до правосуддя за допомогою автоматизованих шаблонів процесуальних документів та правозастосовних актів, раціоналізація котрих детермінує сам процес відправлення правосуддя у різних категоріях справ.

Література:

1. Закон України «Про електронний цифровий підпис» від 22 травня 2003 року № 852-IV [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/852-15>.
2. Трут Д. Переваги електронного судочинства. Ідемо в ногу з часом! [Електронний ресурс] / Дмитро Трут // ЮРИСТ&ЗАКОН. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: http://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA009834.
3. Рекомендація № R (84)5 Комітету міністрів Ради Європи стосовно принципів цивільного судочинства, направлених на вдосконалення судової системи [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_126.
4. Логінова Н. І., Трофименко О. Г. Деякі аспекти інформатизації в системі судочинства / Н. І. Логінова, О. Г. Трофименко // Митна справа. – № 2 (86). – 2013. – С. 472–477.
5. Смірнова В. О., Пархоменко М. М. Проблеми впровадження «електронного суду» в Україні / В. О. Смірнова, М. М. Пархоменко // Філософсько-педагогічні аспекти формування свідомості технічної інтелігенції: Матеріали регіональної науково-практичної конференції (15 березня 2012р.) – Красноармійськ, КП ДонНТУ, 2012. – С. 156–160.
6. У ВР знайшли 6 причин не поспішати зі створенням електронного суду [Електронний ресурс] // Закон і Бізнес. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: http://zib.com.ua/ua/print/129277u_vr_znayshli_6_prichin_ne_pospishati_zi_stvorenyyam_elektro.html.

Єфремова Катерина Вікторівна,

*к.ю.н., старший науковий співробітник,
завідувач науковим відділом правового забезпечення
функціонування національної інноваційної системи
НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України,
асистент кафедри господарського права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПЕРЕТВОРЕНЬ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА

Цифрова революція, яка відбувається вже з середини минулого століття, характеризується злиттям технологій, які розмивають межі

між фізичними, цифровими і біологічними сферами. Кілька років тому здавалося, що цифрові технології стосуються виключно мережі Інтернет, віртуальних даних і всього того, що не можна помацати, але можна оцифрувати. Сьогодні все змінилося. Цифрові технології активно впроваджуються в промисловий сектор і змінюють основи бізнес-моделей і багатьох виробничих процесів.

Проект Цифрового перетворення індустрії розпочато на Всесвітньому економічному форумі в 2015 році з метою аналізу впливу цифрових технологій на бізнес і суспільство для покращення розуміння цифрових можливостей трансформації промисловості, а також для забезпечення правовими механізмами зміни бізнес-моделі. У 2015–2016 роках проект був орієнтований на шість галузей економіки: логістика, ЗМІ, товари народного споживання, електроенергетика, автомобілебудування та охорона здоров'я. У 2016–2017 роках до проекту долучили ще 8 галузей: хімічна, гірничодобувна промисловість, видобуток нафти і газу, страхування, авіація, готельна справа, професійні послуги та телекомунікації. Міжгалузєвою темою є електронна платформа управління [1].

Поява світової інфраструктури інформації поставила на порядок денний низку питань, які потребують негайного вирішення, оскільки цифрова сфера розвивається надшвидкими темпами і стає одним з найбільш актуальних секторів економіки, а «цифрування» тягне появу нових об'єктів, комунікаційних носіїв і нових форм господарювання – електронну форму господарського обороту.

Цифрові технології впливають на процеси трансформації кожної галузі економіки. Як великі, так і малі компанії, відчувають проникнення цифровізації в кожен сферу їх діяльності та включення в усі етапи ланцюжка формування вартості продукту / послуги від НДДКР, комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності та логістики до виробництва, маркетингу і продаж.

У липні 2013 року Європейська Комісія оголосила про намір щодо впровадження системи e-Invoicing в державному секторі економіки з метою підвищення ефективності взаємодії національних систем електронного документообігу. Розробка уніфікованого європейського стандарту (Directive 2014/55/EU of the European Parliament and of the

Council of 16 April 2014 on electronic invoicing in public procurement [2]) для систем e-Invoicing є ключовим моментом у процесі створення дійсно ефективного єдиного цифрового простору. Однак для досягнення викладених у цій Директиві цілей необхідне прийняття термінових заходів, як на загальноєвропейському рівні, так і на рівні окремих країн, щодо усунення перешкод, що заважають розгортанню комплексної системи електронного документообігу на території ЄС. Вкрай важливо розуміти, що сфера застосування цієї Директиви не обмежується тільки державним сектором: її слід розглядати як універсальну ініціативу, адресовану організаціям і приватного сектору економіки.

У цьому напрямку в Україні був прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо усунення адміністративних бар'єрів для експорту послуг» від 3 листопада 2016 року № 1724-VIII [3], який передбачає, що у разі експорту послуг (крім транспортних) зовнішньоекономічний договір (контракт) може укладатися шляхом прийняття публічної пропозиції про угоду (оферти) або шляхом обміну електронними повідомленнями, або в інший спосіб, зокрема шляхом виставлення рахунка (інвойсу), у тому числі в електронному вигляді, за надані послуги.

Нове європейське правове регулювання захисту даних ставить собі за мету розробити стандарти діяльності та забезпечити зростання електронної активності підприємств шляхом спрощення роботи з різними правовими нормами. Однак запропонована реформа передбачає розширення зони відповідальності та підзвітності підприємств щодо питань обробки даних замовників і клієнтів, на відміну від поточних методів організації документообігу та захисту даних.

На сьогоднішній день «хмарні обчислення» за допомогою Інтернет-ресурсів надають найзначніший вплив на зростання ділової і комерційної активності в Європі. Однак компанії, які бажають «дотягнутися до хмар», чекають численні труднощі. У країнах Європи існує правове регулювання щодо зберігання і розподілу ділової інформації, як всередині окремо взятої країни, так і в межах усього союзу. Таким чином, компанії стикаються з труднощами при спробі створити єдину хмарну інфраструктуру для всіх країн ЄС, де вони ведуть свою діяльність. Причина тому – законодавство, яке забороняє зберігання певних видів даних за межами державних кордонів.

Незважаючи на те, що у 2016 році у Верховній Раді України вже зареєстрований законопроект № 4302 щодо хмарних обчислень, вже з урахуванням рекомендацій експертних обговорень; перекладений англійською мовою та наданий представникам європейської спільноти для аналізу, українським провайдером хмарних обчислень все складніше працювати через істотні прогалини у правовому регулюванні цієї сфери.

Так робота найбільшого українського провайдера De Novo може бути заблокована через претензії податківців щодо необхідності поставити собі на баланс тисячі ліцензій Microsoft. Слід наголосити, що за моделлю Software-as-a-Service (SaaS, коли софт продається не як товар, а як послуга) працюють більшість стартапів цієї сфери. Не будучи власниками прав на ліцензії на програмне забезпечення, вони використовують чужий софт у своїх продуктах і рішеннях. Тому побоювання стати першочерговим об'єктом подібних претензій з боку Державної фіскальної служби стримують інвесторів від формування екосистеми хмарних сервісів в Україні [4].

Вже зроблені перші кроки на державному рівні, а саме Постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання визначення середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності загальнодержавного рівня на 2017 - 2021 роки» № 1056 від 28 грудня 2016 р. серед пріоритетних напрямів інноваційної діяльності визначені такі, як розвиток інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури, впровадження новітніх інформаційних технологій, зокрема, грид- та хмарних технологій, комп'ютерних навчальних систем, систем електронного бізнесу; розвиток систем інтелектуального моделювання для розв'язання задач у галузях економіки; обороноздатності держави; управління складними об'єктами в екології, біології та медицині; освіти; робототехніки та складних техногенних систем; впровадження новітніх технологій захисту інформації в телекомунікаційних та інформаційних системах різного призначення; розвиток технологій довгострокового зберігання інформації та управління «великими даними» (big data); розробка та стандартизація технологій зв'язку п'ятого покоління – 5G-технологій; розвиток та впровадження систем Інтернету речей [5].

Існуюча в Україні ініціатива «Розумне місто», що сприяла підключенню у Львові, обнадіює. Задля ліквідації «цифрового розриву», необхідна більш комплексна Національна цифрова стратегія, яка залучить інвестиції в електронну інфраструктуру, а не лише в існуючу фізичну, як у минулому. Ефективний план з діджиталізації інфраструктури економіки України обов'язково має підтримувати стартапи. Молоді компанії у майбутньому є основним джерелом нових робочих місць. Але підтримка стартапів на державному рівні зараз знаходяться на спаді.

Таким чином, ініціатива Digital Transformation пропонує унікальний погляд щодо впливу цифрових технологій на економіку і суспільство в цілому протягом наступного десятиліття. Україні треба вже зараз почати перебудовувати систему освіти і підготовки фахівців, модернізувати інфраструктуру економіки, щоб створити нові робочі місця для фахівців, які вивільняться у процесі автоматизації виробництва та застосування Інтернету речей, і своєчасно розробити нове прогресивне податкове, адміністративне та господарське законодавство, яке відповідати сучасним потребам.

Література:

1. Digital Transformation. 2017. URL: <https://www.weforum.org/projects/digital-transformation-of-industries> (дата звернення: 07.09.2017).
2. Directive 2014/55/EU of the European Parliament and of the Council of 16 April 2014 on electronic invoicing in public procurement. 2014. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32014L0055> (дата звернення: 07.09.2017).
3. Про внесення змін до деяких законів України щодо усунення адміністративних бар'єрів для експорту послуг: Закон України від 3 листопада 2016 року № 1724-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1724-19>.
4. Стас Юрасов. Привид відмивання грошей: податківці приземляють хмари Де Ново. Інформаційне агентство ЛІГАБізнесІнформ. 2017. URL: <http://biz.liga.net/all/it/stati/3596826-prizrak-otmyvaniya-deneg-nalogoviki-prizemlyayut-oblaka-de-novo.htm>.
5. Деякі питання визначення середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності загальнодержавного рівня на 2017-2021 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2016 р. № 1056. Офіційний вісник України. 2017. № 8. Ст. 237.

Короленко Віталій Михайлович,
*к.ю.н., с.н.с., старший науковий співробітник
відділу юрисдикційних форм правового захисту суб'єктів
приватного права, судоустрою та судочинства
НДІ приватного права і підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України*

ОФОРМЛЕННЯ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН З ДОПОМОГОЮ ЕЛЕКТРОННИХ ЗАСОБІВ ЗВ'ЯЗКУ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Електронні комунікаційні технології та електронний документо-обіг все сильніше впливають на значну кількість сфер особистого та суспільного життя. Системи електронного урядування, електронні вибори, проведення державних закупівель на електронних торговельних майданчиках, електронні біржі та електронні гроші стали реальністю не лише в країнах, які фактично є місцем для експерименту по впровадженню електронних технологій, але і в Україні. Укладення договорів в електронній формі, електронна податкова звітність, системи клієнт-банк давно стали звичними серед вітчизняних підприємців. Віднедавна запроваджуються елементи електронного суду, які будуть значно розширені із ухваленням змін до процесуальних кодексів в рамках судової реформи. Однак все це, на жаль, не стосується трудових відносин.

У вітчизняній науці трудового права активно досліджуються проблеми запозиченої праці, дистанційної праці, обліку робочого часу та контролю за трудовою дисципліною із застосуванням електронних засобів. Проте, попри намагання практиків та науковців у сфері трудового права прискорити модернізацію правового регулювання індивідуальних трудових відносин, сьогодні в Україні все ще діє Кодекс законів про працю, ухвалений у 1971 році за зовсім інших не лише соціально-економічних та політичних, але й технологічних умов. Відповідно, індивідуальні трудові відносини все ще формалізуються на папері.

Особливістю трудових відносин порівняно з цивільними є те, що свої обов'язки, передбачені трудовим договором, працівник повинен виконувати особисто та з виконанням вимог трудового розпорядку в межах, які для нього визначаються трудовим договором відповідно до умов праці. Так, працівник, на відміну від підрядника, не може покласти виконання трудової функції на іншу особу. Якщо це надомний працівник, то від нього може вимагатися виконання трудової функції у певний, конкретно визначений, час. Це зумовлює потребу гарантованої дистанційної ідентифікації особи.

Передбачена законодавством можливість дистанційної праці на сьогодні є надто вузькою і обмежується лише виконанням трудової функції. При цьому не враховується те, що сучасні технології дають можливість працівникові і роботодавцеві не зустрічатися взагалі, а формалізувати всі свої відносини виключно у електронній формі. На заваді цьому стоїть низка вимог чинного законодавства, які передбачають, зокрема, формування особових справ на паперових носіях, подання працівником заяв роботодавцеві особисто та ознайомлення роботодавцем працівника з відповідними актами безпосередньо і під підпис, зрештою – ведення трудових книжок у паперовій формі.

Отже, спробуємо проглянути трудові відносини та пов'язані з ними у контексті того, чи можуть вони виникати, розвиватися та припинятися без особистою зустрічі працівника та роботодавця.

Пошук роботи сьогодні часто здійснюється за допомогою мережі Інтернет на профільних ресурсах із пошуку та пропозицій роботи. І переважно на цьому етапі законодавство не висуває спеціальних вимог до майбутнього працівника чи роботодавця. Тут діють, перш за все, загальні принципи трудового права, які передбачають свободу праці, захист від дискримінації тощо. Проте в окремих випадках законодавство визначає спеціальний – конкурсний порядок для зайняття посади. Наприклад, це стосується керівників суб'єктів господарювання державного сектору економіки. Проте часто ці спеціальні акти є більш прогресивними і, зокрема, передбачають оприлюднення оголошення про конкурс на відповідній веб-сторінці, подання на конкурс документів в електронній формі. Однак і в цьому випадку залишаються вимоги щодо подання письмової заяви. Так

п. 10 Порядку проведення конкурсного відбору керівників суб'єктів господарювання державного сектору економіки, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 777 від 03.09.2008, передбачає, що у разі подання заяви та інших документів лише електронною поштою учасник конкурсного відбору під час заслуховування конкурсних пропозицій додатково подає підписану заяву. Таким чином нівелюється значення заяви в електронній формі.

З особою, яка має бажання укласти трудовий договір, може проводитися співбесіда. За взаємною згодою вона може відбуватися в режимі відеозв'язку або відеоконференції. Необхідно законодавчо передбачити можливість проведення таких співбесід на рівні із очними співбесідами, в тому числі у випадках, коли конкурс є обов'язковим.

Основним питанням дистанційної взаємодії суб'єктів правовідносин є їх ідентифікація. На сьогодні найпоширенішою технологією ідентифікації особи в електронних комунікаційних мережах та перевірки цілісності документів є електронний цифровий підпис (ЕЦП). Використання ЕЦП легалізовано в Україні Законом «Про електронний цифровий підпис» від 22.05.2003 № 852-IV. Електронний цифровий підпис використовується суб'єктами електронного документообігу для ідентифікації підписувача та підтвердження цілісності даних у електронній формі. Визначення електронного документообігу та його суб'єктів міститься у Законі України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22.05.2003 № 851-IV. Електронний документообіг визначається як сукупність процесів створення, оброблення, відправлення, передавання, одержання, зберігання, використання та знищення електронних документів, які виконуються із застосуванням перевірки цілісності та у разі необхідності з підтвердженням факту одержання таких документів. Суб'єктами електронного документообігу є автор, підписувач, адресат та посередник, які набувають передбачених законом або договором прав і обов'язків у процесі електронного документообігу. Підписувачем є особа, яка на законних підставах володіє особистим ключем та від свого імені або за дорученням особи, яку вона представляє, накладає електронний цифровий підпис під час створення електронного документа. Посередником є фізична або юридична особа, яка в установленому законодавством порядку здійснює при-

ймання, передавання (доставку), зберігання, перевірку цілісності електронних документів для задоволення власних потреб або надає відповідні послуги за дорученням інших суб'єктів електронного документообігу

Переважно ЕЦП та системи електронного документообігу використовуються юридичними особами. Хоча тарифи для фізичних осіб на обслуговування ЕЦП є доволі доступними.

Віднедавня в Україні розвивається інша система ідентифікації фізичних і юридичних осіб. Вона діє на підставі Положення про Єдину національну систему електронної дистанційної ідентифікації фізичних і юридичних осіб BankID Національного банку України, затвердженого постановою Правління НБУ від 30.08.2016 № 378. Положення установлює, що система BankID функціонує для здійснення банками України електронної дистанційної ідентифікації клієнтів (користувачів) з метою отримання ними адміністративних послуг на Єдиному державному порталі адміністративних послуг (далі - портал) або від суб'єктів надання адміністративних послуг та доступу користувачів до інформаційно-телекомунікаційних систем державних органів. Отже, основна функція системи BankID є дистанційна ідентифікація суб'єктів правовідносин при наданні їм адміністративних послуг. При цьому передбачає здійснення автентифікації – електронного процесу, що дає змогу підтвердити електронну дистанційну ідентифікацію фізичної або юридичної особи чи походження та цілісність даних в електронній формі. Система наразі лише розвивається і в подальшому може поширити своє застосування на інші сфери електронних сервісів та комунікацій.

Отже, в Україні створено правові підстави та власне на сьогодні існує відповідна інфраструктура електронного документообігу та ЕЦП, дистанційної ідентифікації особи та підтвердження цілісності даних в електронній формі. Однак в трудових відносинах вони майже не застосовуються. Чи є така потреба на сьогодні?

Окрім безпосередньо забезпечення зайнятості осіб, які не мають змоги працювати за межами власного приміщення, електронний документообіг в трудових відносинах може надати змогу їх сторонами отримати можливість гарантованого фіксування в документарній електронній формі виникнення, зміну та припинення правовідно-

син та документів, які є підставою для цього. Адже сьогодні доволі часто роботодавці уникають реєстрації незручних для них звернень працівників, а працівники відмовляються від підтвердження ознайомлення їх з розпорядчими актами або ж не можуть отримати копії внутрішніх актів, які стосуються їх безпосередньо.

Можливість працівників подавати заяви про прийняття на роботу, копій необхідних при цьому документів, заяв про відпустку, відомостей про причину відсутності на роботі, пояснення у зв'язку з порушенням трудової дисципліни, заяв про звільнення тощо, а також отримувати від роботодавця акти, накази, посадові інструкції, попередження про вивільнення працівників або зміну істотних умов праці, наряди, відомості про нараховану заробітну плату тощо суттєво підвищили б рівень правової визначеності трудових відносин. Для цього слід у трудовому законодавстві передбачити обов'язковий на вимогу працівника обмін контактними даними засобів електронної цифрової комунікації, надіслання документу на який вважатиметься врученням документа безпосередньо роботодавцеві чи працівникові відповідно. В такому разі ні працівник, ні роботодавець не мали б змоги ухилитися від ознайомлення з невігідними їм документами, а роботодавець не мав би можливості приховувати від працівника документи та інформацію, яка могла би стати тому в нагоді для захисту своїх трудових прав.

Однак проект Трудового кодексу України № 1658 від 27.12.2014, підготовлений до другого читання на 24.07.2017 передбачає лише запровадження електронного Єдиного реєстру відомостей про трудову діяльність працівників, який замінить трудові книжки. Однак не передбачає електронного документообігу між працівником та роботодавцем. Це зумовлює потребу суттєвого доопрацювання проекту Трудового кодексу України з метою забезпечення прозорості індивідуальних трудових відносин із застосуванням інфраструктури ЕЦП, bankID, електронного документообігу. Натомість, проект містить низку норм, які суттєво підвищують правове значення інформування сторонами одна одної про ті чи інші обставини, вчасного подання тих чи інших письмових звернень. Це ще більш актуалізує потребу правового забезпечення електронного спілкування роботодавець-працівник.

Пацурія Ніно Бондовна,
*д.ю.н., професор, професор кафедри
господарського права юридичного факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

ЕЛЕКТРОННА КОМЕРЦІЯ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА СТРАХОВОГО БІЗНЕСУ

Господарсько-виробничі відносини у сфері електронної комерції, як зазначає В.С. Мілаш, ґрунтуються на єдиній інформаційній системі та репрезентовані як інформаційним (переддоговірним) етапом, пов'язаним із веденням «віртуальних переговорів» та укладанням за потреби переддоговірних угод (меморандумів про взаєморозуміння, угод про наміри), так і власне договірним етапом, пов'язаним із безпосереднім укладенням договорів за допомогою мережі Інтернет [1, с. 89]. Вказані відносини належать до сфери електронної комерції. У вузькому розумінні електронна комерція (e-commerce) розглядається як торгівля через мережу Інтернет, у широкому – як ведення бізнесу в глобальних інформаційних мережах, що також охоплює електронні страхові послуги (E-Insurance) [1, с. 88].

Правове регламентація надання E-Insurance ґрунтується на нормах Закону України «Про електронну комерцію» [2]. Вказаний нормативно-правовий акт встановлює, що електронний договір укладається шляхом пропонування його укласти (оферти) однією стороною та її прийняття (акцепту) другою стороною. Пропонування укласти електронний договір (оферта) може бути зроблене шляхом надсилання комерційного електронного повідомлення, розміщення пропозиції (оферти) у мережі Інтернет або інших інформаційно-телекомунікаційних системах (ст. 11).

Актуальним питання страхового ринку України є введення електронного полісу (як форми договору страхування) в сфері обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів.

За висновками фахівців, завдяки впровадженню електронного полісу спроститься можливість перевірки його наявності з боку поліції, яка зможе це робити завдяки доступу до централізованої бази даних МТСБУ. Після реєстрації всіх полісів в базі, ймовірність придбання поліса у недобросовісних продавців може бути зведена до мінімуму, а споживачі фінансових послуг мають отримати додаткові гарантії майбутніх виплат. Крім того, запровадження електронного полісу стане значним фактором запобігання страховому шахрайству [3].

Регулятор страхового ринку України – Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, з метою забезпечення вказаних процесів Розпорядженням від 02.02.2017 року № 188 схвалила проект розпорядження Нацкомфінпослуг «Про затвердження Положення про особливості укладання електронних договорів обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів та визнання таким, що втратило чинність, розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 27 жовтня 2011 року N 673» [4] (далі – проект розпорядження).

Проект розпорядження розроблено відповідно до п. 17.6 ст. 17 Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» [5] (далі – Закон) з урахуванням Закону України «Про електронну комерцію» визначає особливості укладання електронних договорів обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів.

Так, для укладення внутрішнього страхування власник транспортного засобу через інформаційно-телекомунікаційну систему (далі – ІТС), вносить відомості необхідні для укладення такого договору (виражає намір укласти договір страхування). Страховик на підставі отриманої через ІТС заяви на страхування формує пропозицію укласти внутрішній договір страхування у формі проекту страхового полісу, яка реєструється в єдиній централізованій базі даних щодо обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів. Пропозиція укласти

внутрішній договір страхування направляється страховиком власнику транспортного засобу через ІТС і є чинною до закінчення доби в якій вона була сформована.

МТСБУ забезпечує можливість перевірки факту реєстрації пропозиції укласти внутрішній договір страхування в єдиній централізованій базі даних щодо обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів. Інформація про спосіб перевірки факту реєстрації пропозиції укласти внутрішній договір страхування повинна міститись в такій пропозиції та оприлюднюється на офіційній веб-сторінці МТСБУ.

Якщо власник транспортного засобу погоджується з отриманою пропозицією укласти внутрішній договір страхування, то він надає страховику через ІТС відповідь про прийняття пропозиції (акцепт) укласти внутрішній електронний договір і підписує внутрішній договір страхування через ІТС відповідно до законодавства, що регулює організаційно-правові засади діяльності у сфері електронної комерції.

Після підписання власником транспортного засобу внутрішнього договору страхування, в порядку визначеному цим Положенням, до закінчення доби в якій була сформована пропозиція, укласти внутрішній договір страхування, страховик зобов'язаний зареєструвати страховий поліс в єдиній централізованій базі даних щодо обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів та направити страхувальнику підтвердження вчинення електронного правочину (укладення електронного договору страхування) шляхом надсилання електронного документу – візуальної форми страхового полісу.

Разом із підтвердженням вчинення електронного правочину страховик направляє страхувальнику: 1) перелік представників страховика, уповноважених виконувати функцію такого страховика щодо опрацювання претензій; 2) спеціальний знак, що затверджується Уповноваженим органом за поданням МТСБУ; 3) бланк повідомлення про дорожньо-транспортну пригоду встановленого МТСБУ зразка.

Внутрішній договір страхування вважається укладеним з моменту одержання страховиком відповіді про прийняття власником

транспортного засобу пропозиції укласти внутрішній договір страхування.

Внутрішній договір страхування набирає чинності з моменту початку його дії, зазначеного у страховому полісі, але не раніше дати його реєстрації у єдиній централізованій базі даних щодо обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів.

На вимогу страхувальника страховик зобов'язаний надати візуальну форму страхового полісу, що підтверджує укладення електронного договору страхування у паперовій формі, засвідчену підписом уповноваженої особи страховика.

Впровадження електронного поліса в Україні – це не революція, а еволюція, вважають в Національній комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Це, на думку регулятора, додатковий канал продажів для страховиків [3].

Варто відзначити, що підготовка до впровадження електронного полісу тривала шість років, його мали запровадити ще в 2016 році. Проте, на сьогодні його так і не запроваджено. Як очікується, електронний поліс обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів може з'явитися з вересня-жовтня 2017 року, але паралельно з електронним договором, протягом року з моменту його введення, буде діяти і поліс в паперовій формі.

Література:

1. Мілаш В. С. Договірні аспекти господарсько – виробничих відносин у сфері електронної комерції / В.С. Мілаш/ *Економічна теорія та право*. № 1. 2016. 87-99 с.
2. Про електронну комерцію : Закон України від 03.09.2015 року № 675-VIII / *Відомості Верховної Ради України*. - 2015.- № 45,ст. 410.
3. В Украине запущено внедрение электронного полиса. Нацкомфинслуг утвердила процедуру заключения электронных договоров ОСАГО [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forinsurer.com/news/17/02/02/34848>
4. Про схвалення проекту розпорядження Нацкомфінпослуг «Про затвердження Положення про особливості укладання електронних договорів обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників

наземних транспортних засобів та визнання таким, що втратило чинність Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 27 жовтня 2011 року № 673 : Розпорядження Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг № 188 від 02.02.2017 року [Електронний ресурс]. – Ліга: Закон. – Режим доступу : FN028545.LHT

5. Про обов'язкове страхування цивільної відповідальності за ядерну шкоду : Постанова Кабінету Міністрів України від 23 червня 2003 року № 953» / *Офіційний вісник України*. – 2003. – № 26. – Ст. 1280.

Первомайський Олег Олексійович,
канд. юрид. наук, доцент кафедри цивільного права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка, старший науковий співробітник
НДІ приватного права та підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака
Національної академії правових наук України

«ЕЛЕКТРОННИЙ СУД»: СУЧАСНІСТЬ ТА МАЙБУТНЄ

Сучасна практика та теорія юриспруденції надає підстави для твердження про те, що «електронний суд» вже існує. Більш того, здійснюваний на підставі внесення змін до Конституції України черговий етап судової реформи (2016-2017 років), передбачає внесення змін в процесуальне законодавство, у тому числі, в аспекті запровадження нових складових поняття «електронний суд».

Однак, слід визнати, що під словосполученням «електронний суд» йдеться не про буквальне тлумачення можливого поняття виду або форми здійснення судочинства чи навіть безпосередньо сам суд, що здійснюється засобами електронного зв'язку чи щось подібне, а лише про вже існуюче на практиці використання та подальше запровадження електронних засобів *доступу до суду*, що змістовно полягає в отриманні через телекомунікаційні засоби смс-повідомлень про судові засідання, отримання на електронну пошту копій судових рішень і т.п.

Тобто, під «електронним судом» розуміється не процедура ухвалення процесуальних чи остаточних рішень за допомогою електронних засобів (пристроїв та програм), а використання телекомунікаційних засобів в процесі здійснення окремих процесуальних та інших дій.

Згадуючи про черговий етап судової реформи (що фактично має бути завершений в 2017 році), доречно також відзначити подальший розвиток проекту «електронний суд», оскільки в зареєстрованих в Верховній Раді України нових редакціях процесуальних кодексів, запропоновано ряд норм, що окрім отримання смс-повідомлень про судові засідання та копій судових рішень, передбачають також можливість обміну за допомогою засобів телекомунікаційного зв'язку процесуальними документами між судом та учасниками процесу за допомогою телекомунікаційних засобів та інші новели.

Звісно, подібне використання телекомунікаційних технологій не лише відображає формальні зусилля органів судової влади відповідати сучасному стану розвитку інформаційних та телекомунікаційних технологій. Скоріше інше: реалізація проекту «електронний суд» дійсно фактично спрощує для фізичних та юридичних осіб доступ до правосуддя (шляхом кращої поінформованості учасників судових справ про дати засідань тощо) та сприяє скороченню строків розгляду справ з тих же причин, оскільки своєчасне інформування учасників процесу про дати засідань мінімізує випадки відкладення розгляду справ чи оголошення численних перерв в судових засіданнях з причин неявки сторін та інших учасників судових проваджень.

Таким чином, сучасний стан та найближчі у часі напрямки розвитку проекту «електронний суд» цілком зрозумілі та загалом заслуговують на підтримку з метою кращого поширення інформації щодо змісту цього проекту, його перевагах тощо.

Однак, за позитивом розвитку проекту «електронний суд» в його сучасному розумінні не слід ігнорувати й те, що дискусії стосовно майбутніх напрямків судочинства рано чи пізно, але неодмінно стикнуться з пропозиціями вирішити ряд ключових та істотних проблем (дискусійних понять), що є актуальними при здійсненні правосуддя та в доктрині цивільного та інших процесів, шляхом запровадження

«електронного суду» в його буквальному розумінні, а саме в форматі «електронного судді».

Остання форма, передбачатиме не стільки використання телекомунікаційних засобів при здійсненні правосуддя, скільки вирішення спору не людиною, а електронним пристроєм, що матиме відповідну комп'ютерну програму (програмне забезпечення).

Повторимося, запровадження електронного судді може не розглядатися як самоціль, а буде викликане бажанням «раз та назавжди» вирішити проблемні моменти здійснення судочинства людиною. Йдеться про такі явища як суддівська помилка, вплив «людського фактора» на порядок та критерії оцінки доказів, суб'єктивний спосіб досягнення об'єктивної істини і т.п.

Не слід ігнорувати також те, що постулат останніх років, який характеризує сучасне вітчизняне ставлення до судової влади у цілому, пов'язаний з вказівкою на високий рівень корумпованості національних судів. А отже, враховуючи, що здатність до корупції це здатність притаманна саме людині, а не електронному пристрою чи комп'ютерній програмі, то запровадження *електронного судді* фактично може розглядатися як один з засобів вирішення й цієї актуальної для України проблеми, а саме: корупції в судовій владі.

Зрозуміло, що мінімізація судових помилок (а суддя, як людина здатна помилятися), а тим більше антикорупційний ефект від створення та діяльності «електронного судді» це далеко не головне в проблемі потенційної появи такого судді. Принциповим є інше: наскільки концептуально доречно розпочинати дискусію про те, що бути суддею у суперечках людей чи створюваних ними організацій (юридичних осіб) можуть бути не лише інші люди (які можливо дійсно мають певні недоліки), а *хтось*, чи точніше *щось* інше. Під цим останнім *щось* розуміється (в контексті теми цих тез) електронний пристрій, що функціонує за допомогою певної комп'ютерної програми.

Звісно, можна стверджувати, що висновок щодо можливо існування електронного суду пов'язаний з паралельними питаннями появи електронного адвоката і т.п. явищ, які запроваджують сучасні технології в класичну юриспруденцію. В цьому аспекті цікавими є приклади, що наводять ЗМІ стосовно того, що вже розроблені та на

практиці діють комп'ютерні програми, які, на підставі наданих клієнтом (людиною) фактичних даних, генерують позовні заяви чи інші подібні документи, використання яких в суді забезпечує більше 50 % успіху в судовій справі.

Але, якщо є програми, що створюють позовні заяви без фактичної участі людини або програми, що здійснюють автоматичну фіксацію правопорушень, що перешкоджає повністю «автоматизувати» цей процес включно до етапу винесення (прийняття) кінцевого судового рішення у певних категоріях справ, наприклад, окремих категоріях договірних спорів, справах щодо притягнення осіб до адміністративної відповідальності за порушення ПДР?

Зрозуміло, що подібне питання не є риторичним, а відповідь на нього потребує досліджень в різних сферах юриспруденції та дотичних науках.

Зокрема, у разі коли суспільство наважиться на запровадження моделі здійснення судочинства електронним суддею, необхідно буде вирішити ряд соціальних, правових, технічних проблем.

Ключовим буде згадане вище питання щодо самої можливості у електронного судді здійснювати судочинство стосовно людини, а у разі позитивної відповіді на перше питання, слід надати відповідь на питання щодо видів судочинства, категорій справ тощо в яких буде можливе застосування електронного судді.

Безперечно, важливими будуть питання на зразок: «чи можливо розглядати рішення електронного судді як кінцеве?», «чи є потреба в здійсненні контролю (перегляду рішень електронного судді) судом, який здійснює людина?»

Слід також враховувати, що технічний рівень електронного судді, тобто, в першу чергу його програмне забезпечення, має перебувати в такому стані, щоби можна було стверджувати про наявність у електронного пристрою певного рівня штучного інтелекту, яке надаватиме йому змогу та здатність до самостійного ухвалення рішень у визначеній категорії справ на основі сформульованих цією ж програмою аналітичних умововиводів. Здатності лише до швидкої обробки масивів емпіричної інформації у такої програми буде недостатньо для отримання нею статусу електронного судді.

Наведене вище щодо електронного суду та електронного судді не претендує на констатацію того, що сучасний проект «електронний суд» обов'язково трансформується в окресленому напрямку й правосуддя буде здійснювати не людина, а робот, комп'ютерна програма чи штучний інтелект як певна якість притаманна перша та другому явищу. Однак, якщо подібне майбутнє ще є варіативним, то гарантованою в майбутньому є дискусія щодо цього питання, а отже початок цієї дискусії цілком доречний та вже такий, що не видається передчасним.

Соларьова Дар'я Володимирівна,

*студентка 4 курсу 1 групи,
факультету підготовки кадрів для ДПтС України
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

Рожкова Марина Володимирівна,

*молодший науковий співробітник,
НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України*

ПРАВОВІ ПИТАННЯ ПЕРЕДАЧІ ПРАВ НА «НОУ-ХАУ» (КОМЕРЦІЙНА КОНЦЕСІЯ)

Шлях нашої держави до зміни законодавства задля досягнення рівня найрозвиненіших країн світу почався ще досить давно. І одним з інститутів, який прийшов в національне законодавство з метою його вдосконалення був інститут комерційної концесії. З метою застосування загальноприйнятої конструкції договору у 2004 році набувають чинності Цивільний кодекс України та Господарський кодекс України, які тепер мають серед своїх інститутів ще й інститут комерційної концесії. Цей інститут покликаний як один з механізмів захисту права інтелектуальної власності, оскільки в сучасний час

розвитку різноманітних технологій є нагальна потреба захистити винахідників. В Україні під правовідносинами, які охоплює поняття «комерційна концесія», розуміють правовідносини, що в міжнародному та зарубіжному законодавстві мають назву франчайзинг.

Відповідно до ч. 1 ст. 266 ГКУ за договором комерційної концесії одна сторона (правоволоділець) зобов'язується надати другій стороні (користувачеві) на строк або без визначення строку право використання в підприємницькій діяльності користувача комплексу прав, належних правоволодільцеві, а користувач зобов'язується дотримуватися умов використання наданих йому прав та сплатити правоволодільцеві обумовлену договором винагороду. Схоже визначення містить і ст. 1115 ЦКУ, але з певними відмінностями. Так, наприклад, у визначенні, яке закріплене в ЦКУ наголошується на меті отримання права користування комплексом належних правоволодільцеві прав, а саме виготовлення та (або) продажу певного виду товару та (або) надання послуг, однак строки такого користування не вказані.

Відповідно до ст. 366 ГКУ, ст. 1116 ЦКУ предметом договору комерційної концесії є комплекс наданих прав – право на використання об'єктів права інтелектуальної власності, ділова репутація, комерційний досвід. Саме комплексна передача прав і відрізняє договір комерційної концесії від інших видів договорів у сфері інтелектуальної власності.

Одним з найбільш дискусійних та неоднозначних об'єктів права інтелектуальної власності є, мабуть, комерційна таємниця. Це пояснюється специфічністю цього об'єкту та належністю його як до права інтелектуальної власності, так і до інформаційного права.

Щоб захистити власні права, перш за все, необхідно правильно скласти договір комерційної концесії. В договорі може вказуватися або не вказуватися територія на якій можна використовувати предмет договору, якщо ж це не вказати, то договір буде недійсним, оскільки це є одне з основних положень договору. Сторонами ж цього договору можуть бути або юридичні особи, або фізичні особи – підприємці, так звані «ФОПи». Що стосується форми договору комерційної концесії, то вона має бути письмовою, інакше договір

буде нікчемним, і до того ж він підлягає державній реєстрації органом, який зареєстрував правоволодільця, а якщо правоволодільець зареєстрований іноземними органами, то у такому випадку реєстрація договору відбувається за місцем реєстрації користувача. Ціна є істотною умовою даного договору, але у якому вигляді та в якому порядку буде відбуватися сплата залишається на обрання сторонам договору, відповідно до такого принципу цивільного права як свобода договору. Однак умова відповідно до якої правоволодільець самостійно визначить ціну або граничні розміри є нікчемною. Є певна хитрість у такому випадку, відповідно якщо сторони підписують ще й договір про співпрацю, то тоді визначення залишається на їх розсуд.

Також слід звернути увагу, що в світлі того, що ноу-хау є об'єктом права інтелектуальної власності, то з цього випливають і певні особливості, які встановлюються договором франчайзингу і закріплені у ст. 1112 ЦКУ. До них відносять:

1. Обов'язок правоволодільця не надавати іншим особам свій комплекс прав для використання або ж самому правоволодільцю не займатися цією діяльністю на території, яка закріплена за користувачем (якщо вона закріплена відповідно до договору);

2. Схожий обов'язок має і користувач, на якого покладається обов'язок не конкурувати з правоволодільцем на території (якщо вона закріплена) відносно підприємницької діяльності, яку здійснює користувач. Можна зазначити, що ці обов'язки дублюються відносно сторін договору і це викликає певні складнощі у реалізації прав, які мають обидві сторони, якщо вони мають обов'язок не перешкоджати діяльності одне одного, маючи взагалі однаковий комплекс прав;

3. Користувачу також забороняється отримувати такий комплекс прав від конкурентів або потенційних конкурентів правоволодільця;

4. Користувач має погоджувати свої дії щодо використання цих прав з правоволодільцем, а той в свою чергу контролювати це. Ця вимога є логічною, однак, така вимога дає великий важіль впливу на користувача і позбавляє його повної свободи щодо реалізації такого комплексу прав.

Слід звернути увагу на те, що правоволодільець несе субсидіарну відповідальність за вимогами, які будуть пред'явлені до користувача

у зв'язку з певною невідповідністю результату, який був створений за використанням ноу-хау. Також можлива і солідарна відповідальність сторін у разі пред'явлення вимоги до користувача, як виробника.

І, напевно, найголовнішим пунктом договору є саме порядок передачі ноу-хау. Для цього необхідно сторонам визначитися з тим, як саме відбуватиметься передача, які супроводжуючі документи необхідно буде скласти, окрім договору комерційної концесії, порядок надання підтримки правоволодільцем користувачу, якщо вона буде протягом дії договору, і усе це прописати в договорі франчайзингу, оскільки чим точніше описати всі порядки та умови передачі та користування ноу – хау, тим вище захист прав кожної зі сторін договору.

Тетерятник Богдан Сергійович,
*аспірант НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України*

ДІДЖИТИЗАЦІЯ ТА ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ В КОНТЕКСТІ ВІРТУАЛІЗАЦІЇ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сучасні умови господарювання дедалі частіше спонукають суб'єктів господарювання до переходу на якісно інший рівень реалізації проваджуваної ними діяльності. В умовах усе більш зростаючої конкуренції традиційні методи ведення господарської діяльності сьогодні вже не можуть гарантувати збільшення обсягів виробництва, а часом не спроможні навіть забезпечити його функціонування на вже досягнутому рівні. Такий стан, поряд із прагненням зберегти свої ринкові позиції або ж зайняти панівне становище, стимулює вітчизняних суб'єктів господарювання наслідувати світові тенденції здійснення господарської діяльності. У цьому контексті, як свідчить світовий досвід, наразі досить дієвою є заснована на діджиталізації господарських процесів переорієнтація господарської діяльності на віртуальне середовище.

Термін «діджиталізація» походить від англійського «digitalization» і в перекладі означає «оцифрування», «цифровізація», або ж «приведення в цифрову форму». Разом із тим сьогодні вітчизняні науковці дедалі частіше послуговуються зазначеним терміном, спираючись на вимоги практичної транскрипції, а тому широкого поширення набули терміни «діджиталізація», або ж «дігіталізація». Такий підхід має низку переваг, оскільки термін «дігіталізація», за слушним зауваженням К. Лапіної-Кратасюк, охоплює більш широкий спектр значень, ніж його синонім «цифровізація». Це пов'язано з тим, що саме в європейській і американській дослідницьких традиціях наслідки переходу від аналогового до цифрового типу кодування інформації стали вивчатися не просто як технологічний, але й як соціальний, культурний та антропологічний процеси [1].

На думку К. О. Купріної та Д. Л. Хазанової, діджиталізація – це способи приведення будь-якого різновиду інформації в цифрову форму [2; с. 259]. Дещо іншу позицію з цього питання займає О. В. Халапсіс, визначаючи діджиталізацію не як спосіб, а як пов'язаний із тенденцією приведення в електронний вигляд найрізноманітніших видів використовуваної людиною інформації процес, умовно названий дослідником «оцифруванням буття» [3]. Однак, незважаючи на панування подібних поглядів у вітчизняних наукових колах, таке визначення досліджуваного явища не відповідає його реальній сутності. Хибність же його обумовлюється відсутністю в національній мові змістовних аналогів іншомовних термінів «digitization» та «digitalization», що призводить до плутанини в їх сприйнятті та розумінні.

Слід зазначити, що поняття «діджитизація» та «діджиталізація», так само як і в Україні, досить часто вживаються як синоніми й в іноземних наукових колах. Але, як наголошують С. Бреннен та Д. Крайс, діджитизація та діджиталізація – це два концептуальних терміни, що хоча й вживаються часом як тотожні, однак ретельний аналіз яких дозволяє з упевненістю зробити висновок про існування чітких відмінностей між ними.

Апелюючи до Оксфордського словника англійської мови, дослідники стверджують, що діджитизація означає «дію або процес

з оцифрування; перетворення аналогових даних (зображень, відео- та текстових матеріалів) у цифрову форму», діджиталізація ж – «запровадження або збільшення використання організаціями, в певній галузі, країні тощо цифрових і комп'ютерних технологій» [4].

На переконання Ж.-П. де Клерка, діджитизація – це створення цифрової (заснованої на байтах та бітах – мінімально адресованих одиницях інформації в системах та їх складових) версії аналогових/фізичних речей на кшталт паперових документів, відео- та фотозображень, звуків тощо. Тобто йдеться про перетворення та/або відтворення чогось нецифрового в цифровому форматі, який в подальшому може бути використаний в обчислювальній системі для досягнення різноманітних цілей. Приділяючи особливу увагу діджитизації в сфері бізнесу, фахівець стверджує, що в цьому разі слід говорити не лише про оцифрування речей – необхідно зосередитися насамперед на дослідженні здійснюваних у цифровій формі бізнес-процесів. Певною мірою діджитизація в такому контексті наближається до автоматизації. Відтак, на думку Ж.-П. де Клерка, використання цифрових даних, відокремлених від фізичних носіїв, для автоматизації робочих та бізнес-процесів також слід розглядати як прояв діджитизації бізнес-структур. Отже, діджитизація в господарюванні – це процес автоматизації здійснюваних уручну та таких, що засновані на паперовій формі носіїв інформації, процесів у рамках провадження господарської діяльності, вможливлений через оцифрування інформації.

Діджиталізація ж, за Ж.-П. де Клерком, полягає у використанні цифрових технологій та даних (оцифрованих (діджитизованих) та існуючих у цифровій формі спочатку) з метою одержання прибутку, поліпшення бізнесу, зміни/трансформації бізнес-процесів (відмінних від суто діджитизації останніх) та створення належного середовища для їх реалізації, в основі якого – використання цифрової інформації. Для цілей провадження господарської діяльності діджиталізація розглядається насамперед як уможливлення, поліпшення та/або перетворення бізнес-операцій та/або бізнес-функцій, та/або бізнес-моделей/процесів, та/або ж усієї діяльності в цілому через застосування цифрових технологій та більш широке використання перетворених

у знання цифрових даних із метою одержання певних переваг. Якщо при діджитизації йдеться переважно про системи даних, то в рамках процесу діджиталізації головна увага приділяється системам інформування та взаємодії, посиленням за допомогою оцифрованих даних та процесів [5].

Враховуючи викладене вище, важко погодитися з думкою А. К. Коптелова, який відмежовуючи діджитизацію («оцифровування») від діджиталізації («цифровізації»), визначає останню як процес створення нового продукту, що спочатку існує в цифровій формі та не може бути перенесений на фізичний носій без суттєвого зниження його якості [6]. Як слушно зауважує Т. Оноре, діджиталізація необхідна насамперед для того, щоб оптимізувати бізнес за допомогою програмного забезпечення та ІТ-рішень, що допоможуть зробити його простішим, економічнішим та якіснішим у контексті надання послуг клієнтам та задоволенні їх потреб. Діджиталізації Т. Оноре протиставляє перехід бізнесу на цифрові рейки, або ж ідею «цифрового перевороту» — фундаментальної зміни бізнесу, пов'язаної зі зміною ринкових умов. Свої погляди він проілюстрував таким прикладом: «Коли компанія «Mofibo», що спеціалізується на продажу підписок на електронні книги, перевернула своєю появою книжковий ринок, а онлайн-супермаркет «Nemlig.com» зробив те ж саме з датським роздрібним ринком, у них була революційна бізнес-ідея, заснована на цифровому веденні бізнесу, що призвело до створення абсолютно нових умов конкуренції на ринку. У той же час, коли міжнародна мережа супермаркетів «Coop» починає займатися Інтернет-торгівлею — це означає лише оптимізацію та розвиток існуючого бізнесу шляхом діджиталізації конкретно цієї компанії».

У частині визначення співвідношення аналізованих понять Т. Оноре зазначає, що в глобальному сенсі діджиталізація протилежна «цифровому перевороту», адже вона спрямована «всього лише» на автоматизацію тих робочих процесів, які раніше виконувалися вручну [7].

Підсумовуючи викладене вище, можна дійти таких висновків. Діджитизація та діджиталізація в рамках господарської діяльності є вихідними пунктами на шляху до всеохоплюючої цифрової транс-

формації («digital transformation») світового господарства. Разом із тим вони становлять лише перший щабель подібних змін. У цьому контексті цифровізація, за А. К. Коптеловим, та близька до неї ідея «цифрового перевороту» Т. Оноре характеризують, на нашу думку, наступний етап перетворень у світовій економіці – її віртуалізацію.

У контексті здійснення господарської діяльності можна запропонувати такі визначення аналізованих понять. Діджитизація – це процес приведення вихідних для провадження господарської діяльності елементів до цифрової форми. Діджиталізація – це заснований на можливостях сучасної ІТ-індустрії процес застосування суб'єктами господарювання інформаційно-комунікаційних технологій для досягнення мети господарської діяльності, спрямований на зміну існуючих господарських відносин шляхом їх діджитизації; сукупність активів реалізації діджитизованих об'єктів для досягнення цілей господарської діяльності, що розглядаються в їх єдності та пов'язані з формуванням нової форми господарських відносин – цифрової.

Література:

1. Словарный запас: дигитализация URL: <http://www.strelka.com/ru/magazine/2015/02/03/vocabulary-digitalisation> (дата звернення: 05.05.2017).
2. Куприна К. А. Диджитализация: понятие, предпосылки возникновения и сферы применения Вестник научных конференций. *Качество информационных услуг: по материалам международной научно-практической конференции 31 мая 2016 г. Тамбов. 2016. № 5-5 (9). С. 259-262.*
3. Халапсис А. В. Глобализация и метрика истории URL: <http://halapsis.net/globalizatsiya-i-metrika-istorii> (дата звернення: 05.05.2017).
4. Brennen S. Digitalization and Digitization URL: <http://culturedigitally.org/2014/09/digitalization-and-digitization/> (дата звернення: 05.05.2017).
5. De Clerck J.-P. Digitization, digitalization and digital transformation: the differences URL: <https://www.i-scoop.eu/digitization-digitalization-digital-transformation-disruption/> (дата звернення: 05.05.2017).
6. Коптелов А. К. Digitization (оцифровка) vs Digitalization (цифровизация) URL: <http://koptelov.info/digitization-digitalization/> (дата звернення: 05.05.2017).
7. Оноре Т. Диджитализация — не мода, а способ развития бизнеса URL: <http://www.columbusglobal.com/ru-ru/insights/blogs/2016/08/digitization-is-not-intangible-business-development/> (дата звернення: 05.05.2017).

Юркевич Татьяна Ивановна,
доктор юридических наук (Dr.iur.),
доцент Балтийской Международной Академии,
присяжный адвокат Латвийской коллегии адвокатов

ЕВРОПЕЙСКИЙ ЕДИНЫЙ ЦИФРОВОЙ РЫНОК: ОСНОВНЫЕ АСПЕКТЫ РЕГУЛИРОВАНИЯ

Развитие информационных технологий в современном обществе осуществляется стремительно и охватывает на сегодня безусловно многие сферы жизни и существования общества. Одной из таких сфер является ведение бизнеса и осуществление торговли. Коммерческий оборот в сфере международной торговли все активнее использует преимущества электронной коммуникации в самом широком смысле, что вызывает необходимость введения специального нормативно-правового регулирования. Одним из решений означенной необходимости явился представленный Европейской Комиссией проект по формированию Европейского Единого цифрового рынка (Digital Single Market, DSM), который станет основанием для внесения изменения в нормативные акты, регулирующие разные направления, среди которых: поддержка малого бизнеса, запрет на необоснованную гео-блокировку, защита авторских и смежных прав, а также вопросы кибербезопасности.

Интернет-пространство, или киберпространство, охватывает много аспектов и характеризуется своей многозначностью [1, р. 382]. Сегодня это прежде всего пространство для коммуникации, осуществляемой с помощью различных информационных каналов в самом широком смысле, где с помощью различных сервисов происходит и торговля (интернет-магазины, аукционы), и самовыражение лиц (творческие платформы), и даже реализация демократических механизмов (сервисы online-петиций, поддерживаемые государственными структурами) и многое другое.

Для коммерческих отношений и торговли в рамках Европейского Союза (далее – ЕС) базисом являются основные свободы, предусмо-

тренные Договором о функционировании Европейского союза и которые должны быть обеспечены в рамках внутреннего рынка Европейского союза без внутренних национальных границ [2, Art. 26 (2)]. Поэтому проект по формированию Единого Европейского цифрового рынка (Digital Single Market, DSM) направлен именно на соблюдение основных свобод перемещения лиц, товаров, услуг и капитала именно в интернетпространстве. Необходимость разработки и внедрения такого проекта обусловлена разными причинами, в том числе и юридического характера. Развитие широкого спектра возможностей в интернетпространстве имеет и «побочный» эффект, а именно наличие правонарушений в данной сфере, например, нарушение авторских и смежных прав, а также противоправное распространение персональных данных лиц. Возникновение правонарушений, совершаемых в интернетпространстве, требует от стран-участниц ЕС динамичной разработки и своевременного принятия регулирования, направленного одновременно и на поддержку бизнес-решений, использующих интернетпространство, и на предотвращение использования инноваций в противоправных целях. Внедрение DSM позитивно и в том, что вызовет необходимость постоянного усовершенствования инфраструктуры, отвечающей за сбор и обработку информации, используемой участниками рынка, например, единой статистической сети. В своей совокупности, внедрение цифровых технологий и развитие навыков работы с цифровой информацией только способствует открытости общества, экономических и политических институтов, соблюдению прав [3, p. 4]. Существуют и экономические преимущества для реализации проекта DSM, *цифровая экономика* обладает потенциалом создания роста, занятости, предоставляя возможности для инвестиций и инноваций, которые ведут к расширению рынков и увеличению предложений на товары и услуги [3, p. 4]. Открытие экономических границ в интернетпространстве поспособствует развитию экономики в странах Европы.

Реализация проекта потребует новаций нормативно-правовой базы ЕС, направленных в первую очередь на преодоление наиболее серьезных проблем осуществления торговли в рамках ЕС, среди которых Eurobarometer отмечает следующие: высокая стоимость

доставки товара от покупателя продавцу; большие затраты на решение трансграничных споров; высокая стоимость гарантийного обслуживания или возврата товара; взаимодействие с налоговой системой иностранного государства либо слишком затруднительно, либо слишком дорогостоящее; недостаточная защита данных; недостаточная защита для трансграничных платежей [4, р. 22]. Так, в отношении регулирования правоотношений, связанных с использованием в сделках цифрового контента, не существует специфичного правового регулирования ЕС, а предполагается применение национальных правовых норм. Однако регулирование в странах ЕС отличается, а иногда и попросту отсутствует. В сложившейся ситуации, между лицами, вступающими в договорные правоотношения допустимо применение выбранного сторонами правового регулирования [5, Art. 3 (1)], но в то же самое время при определении таких правоотношений как потребительских, возникает обязанность не допустить поражения потребителя в правах вследствие такого выбора применимого права [5, Art. 6 (2)]. Наличие или отсутствие поражения в правах определяется в соответствии с правовым регулированием, действующим на территории государства постоянного места жительства потребителя. При этом следует учитывать низкий уровень информированности потребителя о своем правовом положении и возможностях в странах ЕС [6, р. 44]. Итогом сказанного является следующее: если компания не хочет возникновения сложностей в трансграничных договорных отношениях, то она просто не предоставляет свои услуги или товары в страну, правовое регулирование которой не известно или представляется крайне сложным. Данная ситуация по своему смысловому содержанию является гео-блокировкой, что исследованием Eurobarometer указано как одна из наиболее серьёзных причин, препятствующих перемещению товаров, приобретаемых в пределах ЕС путем купли-продажи с помощью цифровых технологий. Проект по формированию DSM выступает за запрет необоснованной гео-блокировки. Гео-блокировка это, прежде всего, территориальное ограничение, которое представляет собой запрет на приобретение определённого товара или услуги у выбранного предприятия с помощью устройств, которые находятся на

территории определённого государства. Помимо уже указанного, причинами гео-блокировки могут являться: невозможность доставки товара силами поставщика в страну покупателя, а также определение ценообразования в реалиях каждого национального рынка, где разница цен может составлять от 0% до 53% на одну категорию товара в разных странах [7, р. 5-13]. Чаще гео-блокировка в online-магазинах производится автоматически посредством принудительной переадресации на версию страницы для определённой страны, либо невозможностью оформить заказ (неактивная ссылка, отсутствие страны потенциального покупателя в списке и т.д.), но может проявляться и в другой форме (отказ принять заказ на товар или услугу в переписке, отказ доставить товар в определённую страну ЕС).

Одним из предложений ЕК является рассмотрение самого феномена гео-блокировки не только со стороны коммерческого права, но также и со стороны конкурентного права (competition law), обязательственного права (contract law), прав потребителя (consumer rights) и коммерческой практики (commerce practice) [3, р. 25].

Решением открытия границ рынка в интернетпространстве автором представляется следующее: или «мягкое» ограничение гео-блокировки, которое выражается в том, что компании, осуществляющие коммерческую деятельность, связанную с продажей товаров с помощью цифровых технологий на территории стран ЕС, должны предоставлять доступ к ассортименту товаров пользователям любой другой страны ЕС, при этом сохраняя право на установления разных цен (в ограниченных рамках) для определённых регионов, либо регулировать объём доступа к товару и такой информации (например, посредством «программ лояльности»); или «жесткий» запрет гео-блокировки, которым можно обязать любого предпринимателя, ведущего коммерческую деятельность, связанную с продажей товаров с помощью цифровых технологий, всю территорию ЕС понимать как один регион, таким образом, обязывая его устанавливать единую цену на товар или услугу по всей территории ЕС без каких-либо территориальных или национальных оговорок.

Разрешая вопросы предотвращения гео-блокировки, внимание стоит уделить и кибербезопасности, которая выступает немаловаж-

ным фактором успешного внедрения и развития проекта 2013/40/EU Об атаках против информационных систем, замещающая рамочное Решение Совета 2005/222/JHA, и которая определила некоторые понятия, относимые к киберпреступлениям, например, такие как: неправомерный доступ к информационным системам; неправомерное вмешательство в системы; неправомерное вмешательство в данные; незаконный перехват данных. Также, расширен список инструментов, которые могут быть использованы для таких атак, определены рамки санкций, а также ответственность юридических лиц. Осенью 2017 года ожидается [8, Art. 17], что Комиссия оценит действие этого документа, и при необходимости предложит изменения. Вытекающая из кибербезопасности тема, которая также затрагивается проектом DSM – это защита персональных данных. Основным нормативным актом ЕС, который оговаривает защиту данных, является Директива 95/46/ЕС о защите лиц в связи с обработкой и свободным перемещением их личных данных. Но в настоящее время идет работа над созданием проекта Генерального Регламента о защите данных (General Data Protection Regulation) [3, p. 46].

Формирование единого цифрового рынка в пределах ЕС, представляется нам позитивным изменением, которое с одной стороны, является велением времени и сложившихся в обществе видов взаимоотношений, а с другой стороны, развитием и усовершенствованием правопорядка в ЕС. Видится, что реализация проекта Единого цифрового рынка может стать хорошим акселератором экономики, поскольку проект поможет малым предприятиям, осваивающим интернет пространство (в частности, электронную торговлю) найти для себя потребителя и вести коммерческую деятельность на международном уровне. Расширение не только рынка потребителей, но и числа компаний, предоставляющих товары и услуги, будет способствовать не только количественным, но и качественным изменениям, приглашая тем самым предпринимателей совершенствовать уровень ведения бизнеса.

Литература:

1. Strate Lance. The varieties of cyberspace: Problems in definition and delimitation. Western Journal of Communication Vol. 63, Issue 3, 1999.

2. Consolidated version of the Treaty of the functioning of the European Union. Official Journal of the European Union, C 326/47 (26/10/2012).
3. A Digital Single Market Strategy for Europe – Analysis and Evidence. European Commission staff working document. Available at: http://ec.europa.eu/priorities/digital-single-market/index_en.htm.
4. Companies engaged in online activities. Eurobarometer report #413 (Published: May 2015). Available at: http://open-data.europa.eu/en/data/dataset/S2058_413_ENG.
5. Regulation (EC) 593/2008 of the European Parliament and of the Council of 17 June 2008 on the law applicable to contractual obligations. European Parliament and Council Regulation. Official Journal of the European Union, L 177/6 (04/07/2008).
6. Consumer attitudes towards cross-border trade and consumer protection. Eurobarometer report #397 (Published: September 2015). Available at: http://open-data.europa.eu/en/data/dataset/S2031_397_ENG.
7. Duch-Brown Néstor, Martens Bertin. Consumer Benefits from the EU Digital Single Market: Evidence from Household Appliances Markets. Joint Research Centre Technical Report, 2014.
8. Directive 2013/40/EU of the European Parliament and of the Council of 12 August 2013 on attacks against information systems and replacing Council Framework Decision 2005/222/JHA. European Parliament and Council Directive. Official Journal of the European Union L 218/8 (14/08/2013).

IV. ПРОБЛЕМИ ОХОРОНИ І ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РЕЖИМУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА

Бойко Дмитро Віталійович

кандидат юридичних наук,

старший науковий співробітник

Науково-дослідного інституту

правового забезпечення інноваційного розвитку

Національної академії правових наук України

ЩОДО ОКРЕМИХ АСПЕКТІВ ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВАМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

В Україні існує проблема патентного тролінгу. Вона полягає в тому, що володільці прав на об'єкти інтелектуальної власності мають можливість зловживати правом призупиняти імпорт товарів, які, на їх думку, є контрафактними.

Вважаємо, що в даному випадку можливість зловживання правом обумовлена сукупністю двох основних чинників.

Першим чинником є те, що Митний кодекс України [1] надає можливість призупиняти імпорт незалежно від виду об'єкту інтелектуальної власності.

При цьому ряд об'єктів інтелектуальної власності (зокрема, корисні моделі, промислові зразки) в Україні реєструються без проведення патентним відомством кваліфікаційної експертизи щодо таких об'єктів в ході реєстрації, а охоронні документи видаються під відповідальність заявника. В результаті потенційно можуть бути зареєстровані об'єкти, які навіть з очевидністю не відповідають вимогам охороноздатності. Слід зазначити, що сама по собі така спро-

щена процедура реєстрації окремих об'єктів інтелектуальної власності є нормальною усталеною практикою в багатьох країнах світу і, на нашу думку, не становить проблеми в ході захисту прав інтелектуальної власності в судовому порядку. Але реалізація цих прав у спрощеному адміністративному порядку створює передумови для зловживання такими правами.

Другим чинником можливості зловживання правом полягає, на нашу думку, у недосконалості адміністративної процедури зупинення імпорту. Така адміністративна процедура є спрощеною порівняно з загальним судовим порядком захисту прав інтелектуальної власності, оскільки митний орган фактично виходить з презумпції порушення імпортером прав правоволодільца, а сам імпортер суттєво обмежений у доведенні своєї позиції.

Такому стану речей також, на нашу думку, сприяють і недосконалі формулювання окремих положень чинного Митного кодексу України.

Так, відповідно до ч. 14 ст. 398 Митного кодексу України, «У разі якщо протягом строків, зазначених у частині другій цієї статті, порушення прав інтелектуальної власності під час переміщення через митний кордон України товарів, щодо яких прийнято рішення про призупинення митного оформлення, буде підтверджене висновком експертизи, проведеної відповідним уповноваженим органом, то в установленому цим Кодексом порядку орган доходів і зборів порушує справу про порушення митних правил, а товари – безпосередні предмети правопорушення вилучаються».

У вказаній статті Митного кодексу України законодавець фактично визначає підставою для порушення справи про порушення митних правил та вилучення товарів «підтвердження порушення прав інтелектуальної власності висновком експертизи». Але зрозуміло, що порушення (або відсутність порушення) прав є суто правовим питанням, яке має вирішуватися судом, а не закладом експертизи.

Натомість, на практиці доводиться стикатися із зловживанням вказаною нормою. Так, правоволоділець після призупинення митного оформлення товарів за участю митного органу відбирає зраз-

ки вказаних товарів і звертається до закладу експертизи, який надає експертний висновок щодо використання об'єкту інтелектуальної власності у вказаних зразках товару. При цьому і правоволоділець, і митний орган вважає такий експертний висновок достатньою підставою для висновку про порушення прав інтелектуальної власності внаслідок ототожнення використання третьою особою об'єкта інтелектуальної власності з порушенням прав на цей об'єкт.

При такому підході не враховується, що використання певного об'єкту інтелектуальної власності далеко не завжди є порушенням прав інтелектуальної власності на такі об'єкти (наприклад, у випадку реалізації імпортером «права попереднього користувача»). Безумовно, вказані питання необхідно вирішувати виключно в судовому порядку, чого часто, на жаль, не відбувається.

Сукупність вказаних вище двох факторів, на нашу думку, і обумовлює можливість зловживання правом.

Не в останню чергу такий стан речей обумовлений невідповідністю змісту вітчизняного законодавства України міжнародним договорам, ратифікованим Україною.

Так, Законом України від 10.04.2008 р. №250-VI ратифіковано Протокол про вступ України до Світової організації торгівлі, підписаний у м. Женеві 05 травня 2008 р. [2]. Вказаним Протоколом Україна приєдналася до Марракеської Угоди про заснування Світової організації торгівлі, невід'ємними частинами якої є угоди та пов'язані з ними правові документи, включені до її додатків. Однією з таких угод є Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPS).

Дійсно, ряд положень вказаної Угоди TRIPS, зокрема, ст. 51, надає можливість власнику прав, який має дійсні підстави підозрювати, що може відбуватися імпортування товарів з фальсифікованим товарним знаком або товарів, створених з порушенням авторських прав, подати до компетентних органів, адміністративних або судових, письмову заяву з проханням, щоб митні органи затримали ці товари і не випускали їх у вільний обіг.

Але в Угоді TRIPS право призупиняти імпорт є чітко обмеженим, на відміну від національного законодавства України.

Так, по-перше, за загальним правилом, положення ст. 51 Угоди TRIPS прямо вказують тільки на такі об'єкти інтелектуальної власності як знаки для товарів і послуг та об'єкти авторського права.

По-друге, в нотатках (14) до статті 51 Угоди TRIPS критерії порушення прав на ці об'єкти для цілей митних обмежувальних процедур є більш суворими та однозначними, зокрема, надано визначення порушення прав на (а) знаки для товарів і послуг (товарні знаки) та (б) об'єкти авторського права.

Таким чином, в Угоді TRIPS визначені чіткі критерії (ознаки) порушення прав, які є очевидними навіть для неспеціаліста. На нашу думку, такий підхід обмежує можливість зловживання правом.

По-третє, ст. 53 Угоди TRIPS встановлює необхідність внесення правоволодільцем застави або еквівалентної гарантії для запобігання зловживання правом. В той же час, законодавством України це питання не врегульоване.

Шляхом вирішення вказаної ситуації, з нашої точки, є внесення змін до законодавства України в цій сфері.

По-перше, вважаємо необхідним запропонувати обмежити право призупиняти імпорту виключно випадками очевидних порушень прав на інтелектуальної власності на знаки для товарів і послуг та об'єкти авторського права.

По-друге, пропонується додати до Митного кодексу України норму прямої дії щодо обов'язкового внесення правоволодільцем застави або еквівалентної гарантії для запобігання зловживання правом інтелектуальної власності.

По-третє, пропонується внести зміни до ст. 399 Митного кодексу України, унеможлививши вилучення товарів і порушення справи про порушення митних правил без відповідного судового рішення по суті щодо порушення прав інтелектуальної власності.

Література:

1. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. №4495-VI // *Голос України*, 2012. – №73-74.
2. Закон України «Про ратифікацію Протоколу про вступ України до Світової організації торгівлі» від 10.04.2008 р. №250-VI // *Голос України*, 2008. – №76.

Кириченко Ігор Олегович,
*здобувач НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України*

ДО ПИТАННЯ ТЛУМАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ДОГОВІР ІНЖИНІРИНГУ» (ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ)

Сучасне українське законодавство досі не оперує категорією «договір інжинірингу», але господарсько-правова та цивільно-правова доктрини тяжіють до ототожнення його із договорами підряду та надання послуг.

І хоча сам договір інжинірингу не отримав станом на сьогодні належної оцінки законодавця, все ж, на нашу думку, його слід тлумачити як окрему форму договору оплатного надання послуг з елементами підрядних відносин та відносин в сфері проектування і пошукових робіт.

З цього приводу Єршов О. Г. зазначає, що в залежності від того, які функції встановлені інженеру (професійному суб'єкту інжинірингової діяльності), договір з його участю може бути укладений за моделлю: підряду (якщо інженер виконує забезпечувальну функцію); договору посередницького типу (якщо інженер здійснює представницькі функції); договору на надання контрольно-організаційних послуг (коли інженер виконує контрольно-організаційні функції); змішаного договору (на інженера покладається здійснення декількох функцій) [1].

Так, в практиці регулювання інжинірингової діяльності за кордоном було вироблено механізми регулювання, за якими інжинірингові компанії беруть на себе функції генерального підрядника фактично ототожнюючись з ним за своїм правовим статусом. Вони залучають до виконання робіт будівельні і монтажні субпідрядні організації, залишаючись повністю відповідальними перед замовником відповідно до вимог контракту. Однак українські реалії здійснення будівельної діяльності дають всі підстави говорити про схожість параметрів наведеного вище правового статусу учасника будівельних відносин із

генеральним підрядником з розширеним переліком функції. Це зокрема підтверджується набором функціональних можливостей для генерального підрядника визначених в договорі будівельного підряду відповідно до ЦК України: розробка та внесення змін до проектно-кошторисної документації (ст. 877, 878 ЦК України); забезпечення будівництва та оплата робіт підрядників (ст. 879 ЦК України); страхування об'єкта будівництва (ст. 881 ЦК України); відповідальність підрядника та гарантії якості у договорі будівельного підряду (ст. 883, 884 ЦК України).

На думку Ю. Кловської за своєю правовою сутністю договір інжинірингу подібний до договору підряду, а в деяких аспектах й до договору надання послуг. Договір підряду полягає у тому, що одна сторона (підрядник) зобов'язується на свій ризик виконати певну роботу за завданням другої сторони (замовника), а замовник – прийняти й оплатити виконану роботу (ст. 837 ЦК України). Отже, до договорів інжинірингу можуть бути віднесені окремі договори підряду (зокрема, на проведення проектних та вишукувальних робіт, науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт), деякі договори про надання послуг (супутні економічні, аналітичні, інформаційні, консультаційні послуги). Так, договір підряду на проведення проектних та вишукувальних робіт передбачає, що підрядник зобов'язаний розробити за завданням замовника проектну або іншу технічну документацію та (або) виконати вишукувальні роботи, а замовник – прийняти та оплатити їх (ст. 887 ЦКУ). Замовник зобов'язаний передати підрядникові завдання на проектування, а також інші вихідні дані, необхідні для складання проектно-кошторисної документації (завдання на проектування може бути підготовлене за дорученням замовника підрядником – тоді воно стає обов'язковим для сторін з моменту його затвердження замовником). Згідно зі ст. 892 та 894 ЦКУ, за договором на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських і технологічних робіт підрядник (виконавець) зобов'язується провести за завданням замовника наукові дослідження, розробити зразок нового виробу та конструкторську документацію до нього, нову технологію тощо, а замовник – прийняти виконану роботу й оплатити її. Договір може охоплювати весь

цикл проведення наукових досліджень, розроблення та виготовлення зразків чи його окремих етапів, а може передбачати прийняття й оплату окремих етапів робіт або інший спосіб оплати [2].

Натомість К. Е. Насурлаєва вказує на те, що беручи до уваги те, що в жодному нормативному акті не встановлено вимог, що договір інжинірингу виконується лише суб'єктом господарської діяльності, то робимо висновок, що він є цивільно-правовим як двосторонній правочин. Але наявність звичаїв ділового обороту стосовно того, що зазвичай виконавцем інжинірингових послуг є інжинірингова фірма, дає підставу стверджувати, що договір інжинірингу має змішану природу, тобто таким, що підпадає під регулювання принаймні двох інститутів. Предмет договору інжинірингу розкривається через такі категорії, як «дії» та «роботи», тобто істотною умовою в даному випадку можемо вважати сам процес виконання інжинірингових відносин та результат. [3].

Таким чином, запропоновані вище точки зору науковців формують уявлення щодо обов'язкового підпорядкування інжинірингових відносин головним чином цивільно-правовому методу регулювання. Хоча на нашу думку інжиніринг слід в першу чергу розглядати крізь призму методів господарського права, як окремий вид підприємницької діяльності. І вже потім, використовуючи наявний інструментарій правового регулювання, впорядковувати договірні відносини з приводу інжинірингу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ершов О. Г. Признаки и существенные условия договора участия инженера в строительстве на стороне заказчика. *Право и экономика*, 2009, № 10.
2. Кловська Ю. Інжиніринг в обліку. *Дебет-Кредит*. № 14. 2012.
3. Насурлаєва К. Е. Поняття та характеристика договору інжинірингу. *Юридичний вісник*. № 2 (35). 2015, С. 119–122.

Курашова Інна Миколаївна,
*м.н.с. НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України*

Суворова Анастасія Євгенівна,
*студентка 4 курсу 2 групи
Факультету підготовки кадрів
для Державної пенітенціарної служби України
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ДО ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ГМО (ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ)

Сільськогосподарські підприємства України виготовляють продукцію, яка має нижчу собівартість та мало чим відрізняється за смаковими властивостями від продукції, що виготовлена із натуральних продуктів. Особливістю такої продукції є те, що вона може завдати шкоди людському організму. Проблема правового регулювання діяльності з виготовлення продукції, до складу якої входять генетично модифікованими продукти (далі – ГМО) на сьогодні є однією із найбільш нагальних, яку необхідно, на нашу думку, якомога швидше вирішувати. Зараз у світі можна спостерігати стрімкий науково-технічний прогрес, розвиток новітніх біотехнологій, а тому створення та запровадження *генетично модифікованих організмів* є потенційно привабливим з боку державної політики інноваційного розвитку [1].

Генетично модифіковані продукти – це продукти, вироблені за допомогою сучасних біотехнологій, внаслідок застосування яких геном живого організму було змінено з метою поліпшення його якісних характеристик [2].

На даний час у світі склалося неоднозначне ставлення до ГМО продуктів. Сполучені Штати Америки, Канада, Бразилія, Аргентина – країни, які однозначно підтримують і використовують продукти генної інженерії. Але у світі є країни, в яких заборонене використан-

ня і вирощування продукції з генно-модифікованими організмами. Серед них частина країн Європейського Союзу, Нова Зеландія та декілька штатів Австралії. У нашій державі ситуація з продуктами з ГМО також неоднозначна: законодавством вони заборонені, але багато представників аграрного бізнесу в своїх блогах, сайтах, інтерв'ю зазначають, що неофіційно ГМО використовується в Україні [3; 4].

Ми вважаємо, що Україна має значний потенціал розвитку виробництва органічної продукції, яка є привабливою для споживача. Загальновідомо, що Україна входить у п'ятірку перших світових виробників аграрної продукції: це зернові культури (пшениця, жито, кукурудза), соняшник, соя, ріпак і багато іншого. З цього приводу, можна навести добрий приклад, щодо соняшника та кукурудзи. Соняшник надто сильно виснажує ґрунти. Після таких засаджень ділянка має відпочивати 7 років, щоб знову набрати попередньої родючої сили й наснаги. Цю вимогу агровиробники не завжди дотримують [5].

У своєму бажанні отримати прибуток деякі фермери-орендарі засаджують соняшником на тому ж полі через рік-два, а виснаженість ґрунту компенсують високими дозами агрохімії. У нас більшість аграріїв хазяйнує на орендованих паях, тому дбає лише про сьогоднішній прибуток. У випадку, якщо земля знаходиться у приватній власності, фермер сам більш заінтересований у тому, щоб зберігати корисні властивості ґрунту на тривалий час і в якнайкращому стані.

Також слід, на нашу думку, відмітити, що Україна посідає третє місце у світі за експортом кукурудзи, однак справа в тому, що найвищого гатунку кукурудза вирощується саме з генно-модифікованого насіння [6].

Враховуючи провідні позиції України у світі як виробника і експортера зернових культур, виробництво екологічно чистої продукції, без застосування ГМО є стратегічно важливим [7].

Нормативно-правова база у сфері регулювання ГМО має відповідати вимогам статті 3 Конституції України, відповідно до якої людина, її життя і здоров'я визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Чинне законодавство України, яке регулює поведінку з ГМО, відповідає міжнародним договорам і практикам, є досить

об'ємним, але водночас недосконалим, що зумовлює потребу його доопрацювання, тому що багато нормативно-правових актів вирішують питання регулювання ГМО та, як наслідок, не забезпечують безпечності продуктів харчування. При цьому в Україні не зареєстрований жодний вид ГМО, незважаючи на те, що виробництво ГМО сої та частково кукурудзи на практиці здійснюється [8].

У категорії економічних факторів виробництв незначну перевагу має органічна продукція. У групі економічних критеріїв аналіз показав, що продукція традиційного сільського господарства значно дешевша, ніж органічна чи генно-модифікована, тому, на нашу думку, вирощування генетично модифікованих сортів сільськогосподарських рослин має бути заборонено на землях, які призначені для виробництва органічної продукції й сировини, а також яким надано статус спеціальної зони з виробництва сировини, що застосовується для виготовлення продуктів дитячого й дієтичного харчування [9]. Інформація про вміст ГМО повинна відповідати всім нормам, а в разі недотримання повинна наступати юридична відповідальність.

Для покращення сучасного стану сільськогосподарського виробництва, щодо генно-модифікованої продукції необхідно запропонувати нові економічні механізми та правові важелі, сформувати діючу систему регулювання ГМО, а для агропромислового товаровиробника головним орієнтиром має бути інтерес кожного споживача і населення в цілому в збільшенні екологічно чистих продуктів харчування, поштовхом для цього може стати, у тому числі, і державне стимулювання. У такому випадку національний агровиробник буде в змозі забезпечити виробництво необхідної кількості органічної продукції, що сприятиме, з одного боку, покращанню стану навколишнього середовища, з іншого, – зростанню вітчизняного сільського господарства та стане досить значущою складовою підвищення рівня здоров'я населення [10].

Література:

1. Дігтяр, А.О., Чурилова Т. М. Проблеми правового регулювання обігу ГМО в Україні. *Діяльність органів публічної влади щодо забезпечення стабільності та безпеки суспільства* : матеріали Міжнародної науково-

практичної конференції, м. Суми, 21-22 травня 2015 р. / За ред.: А.М. Куліша, М. М. Бурбики, О. М. Резніка. Суми : СумДУ, 2015. С. 361–363.

2. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо заборони використання генетично модифікованих організмів» від 10.11.2015 № 3446 URL: <https://www.w1.c1.rada.gov.ua> (Дата звернення 10.10.2017).

3. Менів О. І. Актуальні правові питання використання ГМО у рослинництві в Україні та ЄС. *Наук. вісн. Нац. ун-ту біоресурсів і природокористування України: Серія «Право»* / голова редкол. С. М. Ніколаєнко. 2015. Вип. 218. С. 76–84.

4. Менів О. І. Актуальні правові питання використання ГМО при виробництві сільськогосподарської продукції. *Юридична осінь 2014 року: зб. тез доп. та наук. повідомл. учасн. Всеукр. наук. конф. молодих учених* (м. Харків, 14 лист. 2014 р.) / за заг. ред. А. П. Гетьмана. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2014. С. 247–249.

5. Стаття «Соняшник і кукурудза – виснаження і ГМО. Україна – лідер у світовому виробництві й експорті цих культур. URL: http://texty.org.ua/pg/article/editorial/read/61901/Sonashnyk_i_kukurudza__vysnazhenna_i_GMO. (Дата звернення 10.10.2017).

6. Олена Коваль, Олена Лисак Стимулювання виробництва екологічно чистої продукції в Україні. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/1464> (Дата звернення 10.10.2017).

7. Державне регулювання обігу ГМО в Україні : поточний стан та концепція реформування URL: http://ugarport.org.ua/sites/default/files/concept_for_gmo_reform_october_2014_branded_u_final-1.pdf (Дата звернення 10.10.2017).

8. Кривогубова О. Є. Законодавче регулювання використання генетично модифікованих організмів в Україні. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2014. Вип. 2(21). С. 128–134.

9. Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1103-16>. (Дата звернення 10.10.2017).

10. Григорова М. О. Державний контроль за обігом генетично модифікованих організмів при виробництві сільськогосподарської продукції в Україні. *Ефективність державного управління*. 2015. Вип. 43. С. 176–183.

Савчук Олена Олександрівна,
к.ю.н., науковий співробітник
НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку
Національної академії правових наук України

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ФОРМАТІ СПРИЯННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА ЛІСОРЕСУРСНОЇ СФЕРИ

Удосконалення організаційно-економічних механізмів функціонування лісового господарства на ринкових засадах, забезпечення подальшого розвитку підприємницького лісогосподарювання передбачається Концепцією реформування та розвитку лісового господарства України та Концепцією національної екологічної політики України на період до 2020 р.

Зокрема, «Концепція реформування та розвитку лісового господарства» передбачає розроблення критеріїв (показників) ефективного управління лісами; збільшення лісистості території до науково обґрунтованого рівня; нарощування ресурсного та екологічного потенціалу лісів; удосконалення фінансово-економічного механізму; забезпечення самоокупності та прибутковості ведення лісового господарства та ін. Для досягнення поставлених завдань передбачається поступова реструктуризація неефективних лісогосподарських підприємств шляхом їх відокремлення і створення деревообробних підприємств (філіалів) та реалізації їм деревини на ринкових умовах; поєднання заходів державної підтримки та впровадження ринкового механізму; створення конкурентних засад надання послуг лісовому господарству. Робиться акцент на необхідності законодавчого врегулювання питань цільового виділення земель під захисне лісорозведення; забезпечення державної підтримки створення захисних та полезахисних смуг, що перебувають у приватній та комунальній власності [1].

Концепція національної екологічної політики України на період до 2020 р., у свою чергу, зазначає необхідність екологізації лісового

господарства; запровадження систем повної відповідальності в лісоресурсній сфері; гармонійного поєднання державних та ринкових механізмів лісокористування; інституціонального забезпечення раціоналізації використання та відтворення лісових ресурсів на ринкових засадах [2].

У науковій літературі основними напрямками розвитку підприємства в лісоресурсній сфері виділяють: 1) лісовідновлення та лісорозведення на засадах екологічно орієнтованого лісівництва. Здійснення лісогосподарських заходів щодо сприяння природному відтворенню лісів, проведення лісовідновних рубок. Проведення лісокультурних робіт за віковими технологічними фазами. Планаційне лісовирощування, створення енергетичних посадок для виробництва біопалива (вирощування Швидкорослих порід, скорочення обороту рубки, і, як наслідок, зниження антропогенного навантаження на природні ліси та забезпечення їх відновлення); 2) використання окремих лісогосподарських робіт з лісовирощування. Лісогосподарські заходи з формування високопродуктивних насаджень, максимально подібних до корінних деревостанів. Проведення рубок догляду та санітарних рубок (заходи із захисту лісів від шкідників та збудників хвороб; заходи з охорони лісів від пожеж та інших пошкоджень; гідромеліорація та лісоосушення; будівництво доріг лісогосподарського призначення); 3) виробництво лісопосадкового матеріалу. Створення лісонасінневої бази (лісонасінних плантацій, ділянок; заготівля лісового насіння; вирощування елітного посадкового матеріалу); 4) лісозаготівельна діяльність. Використання ресурсів деревного, недеревного та тваринного походження; 5) лісопромислове виробництво. Деревообробка, лісохімія, харчова переробка. Використання відходів: лісопиляння та деревопереробки, а також усіх видів відходів, пов'язаних з повним циклом лісовирощування, лісозаготівлі та деревообробки; 6) рекреаційна діяльність. Розширення та покращання якості екосистемних послуг щодо використання рекреаційних ресурсів лісів. Здійснення лісогосподарських організаційно-економічних заходів щодо збереження біорізноманіття та покращання генофонду рослинних ресурсів; 7) створення захисних лісових насаджень. Лісова рекультивація. Створення насаджень во-

доохоронного і ґрунтозахисного, санітарно-гігієнічного та оздоровчого призначення. Агромеліорація (створення лісозахисних смуг, залісення малопродуктивних сільськогосподарських угідь та ерозійно небезпечних земель). Створення «вуглецевих» лісів. 8. Надання екологічних послуг. Впровадження елементів екологічного менеджменту (зокрема, лісової сертифікації), проведення екологічного аудиту та впровадження механізмів екологічного страхування, фінансове обслуговування заходів із відтворення та захисту лісових ресурсів, екологічний маркетинг та інжирінг (реінжирінг), консультаційно-інформаційна діяльність, послуги з лісового контролю та моніторингу, освіта та просвітництво, перепідготовка кадрів та підвищення кваліфікації [3, с. 8].

Також, треба зазначити, що існують різні підходи щодо впровадження сучасних форм підприємницької діяльності у лісових сектор. Так, зокрема, деякі вчені основну проблему інституціоналізації перспективних форм підприємницької діяльності вбачають у прозорому реформуванні відносин власності на окремі складові лісоресурсного потенціалу. При реформуванні відносин власності на природні ресурси необхідно встановити кількісні та якісні параметри лісових об'єктів, їх еколого-економічні оцінки, визначити оптимальний перелік суб'єктів власності. Комплекс заходів відповідного спрямування має включати проведення лісоземельної реформи з диверсифікацією форм власності на землі лісового фонду та лісові ресурси; створення в лісовому секторі економічного механізму ринкового типу як передумови більш динамічного розвитку та підвищення ефективності галузі; формування у сфері лісовирощування багатогалузевої виробничої структури на сучасній технологічній основі. Поряд з тим, є науковці, які зводять активізацію підприємництва до необхідності забезпечення динамічного розвитку лісового сектору, раціонального використання лісоресурсного потенціалу, задоволення потреб економіки і майбутнього покоління в ресурсах, організації високоефективної виробничої системи з урахуванням науково-технічного прогресу, екологічної складової, соціальної справедливості та збереження якості навколишнього середовища. Також існує думка, що важливим засобом активізації підприємництва в лі-

совому секторі повинно стати оновлене податково-бюджетне регулювання як основа фінансових ресурсів і механізмів галузі. Перехід на засади сталого розвитку передбачає збільшення в доходній частині бюджету частки лісоресурсних платежів, впровадження системи пільгового оподаткування виробництва лісопродукції з відходів деревини, компенсації втрат шляхом удосконалення системи платежів за понаднормове забруднення лісів. Поряд з тим, є також позиція, за якою політика стимулювання підприємництва має органічно вливатися в систему трансформаційних заходів щодо реформуванні лісового сектора, зокрема, реформування відносин власності на лісові блага, системи управління лісами, впровадження сучасних організаційно-правових форм підприємницької діяльності та нових форм фінансово-кредитного забезпечення. Україна здатна забезпечити перехід лісового сектора на засади збалансованості перш за все за рахунок структурної модернізації всіх складових лісового сектору, підвищення ефективності відтворення лісових ресурсів, раціоналізації їх використання, раціональної мобілізації творчого потенціалу для розбудови всіх структур комплексу [4, с. 52].

Відправним пунктом щодо розробки регуляторних важелів активізації підприємництва у лісовому секторі є те, що сировинною базою виступає ліс, обсяги та масштаби залучення якого у відтворювальний процес визначаються та обмежуються рядом об'єктивних чинників. В першу чергу, це значний часовий лаг між посадкою та заготівлею лісу, відсутність диференціації щодо фіскального регулювання лісокористування та відсутність підприємницького сектора у сфері лісовирощування та лісорозведення.

Традиційні лісокористувачі потребують трансформації у більш мобільні організаційно-правові форми, які посилять конкурентне середовище на ринку лісових ресурсів, каталізують приватну ініціативу у сфері лісового господарства, підвищать маневреність інвестицій та стимулюватимуть поглиблену та комплексну переробку лісосировини. Необхідно уточнити основні завдання реорганізації підприємств лісогосподарського комплексу, які на відміну від традиційних завдань, передбачають значну диверсифікацію господарської діяльності із переміщенням центру тяжіння зі сфери заготівлі деревних

ресурсів у сферу використання недеревної сировини, несировинних якостей лісу та комплекснішого і більш екологічнішого перетворення лісових ресурсів у блага життєдіяльності [4, с. 53].

Не можливо не погодитися з точкою зору про те, що обмеженість еколого-економічної та соціальної ефективності регулювання природокористування усталеними методами зумовлює потребу в удосконаленні існуючих підходів і механізмів, а також наукового обґрунтування та впровадження інноваційних форм управління [5]. Це не обходить стороною і лісоресурсну сферу, зокрема, і у частині сприяння розвитку підприємництва у зазначеній сфері, не дивлячись на те, що воно може бути стимулятором до залучення інвестицій, забезпечуючи тим самим формування фінансової основи відновлення та відтворення лісоресурсного потенціалу.

Література:

1. Про схвалення концепції реформування розвитку лісового господарства. *Офіційний вісник України* від 03.05.2006. – 2006 р., № 16, ст. 1207.
2. Про схвалення Концепції національної екологічної політики України на період до 2020 р. : *Офіційний вісник України* від 29.10.2007. – 2007 р., № 79. – ст. 2961.
3. Мішенін Є. В., Мішеніна Г. А., Ярова І. Є. Еколого-економічні та соціальні орієнтири лісоресурсного розвитку на підприємницьких засадах / Є. В. Мішенін, Г. А. Мішеніна, І. Є. Ярова // *Вісник Сумського національного аграрного університету*. Серія «Економіка та менеджмент», вип. 3 (51), 2012. – С. 3–10.
4. Демидюк С. М. Проблемні моменти розвитку підприємницької діяльності у лісовому секторі / С. М. Демидюк // *Національний університет водного господарства та природокористування*. Серія «Економіка». Випуск 1 (53) 2011. – С. 51–56.
5. Ібагуллін Ш. І. Шляхи вдосконалення управління лісовими ресурсами [Текст] / Ш. І. Ібагуллін, М. М. Бокоч, О. В. Сакаль // *Сучасний менеджмент і економічний розвиток. Концепція соціальної відповідальності бізнесу: матеріали постійно діючої міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*, 1 березня – 31 серпня 2013 р. – Суми : СумДУ, 2013.

Сарибекян Маруся Самвелівна
*здобувач НДІ ПЗІР НАПрН України,
помічник судді Полтавського районного суду
Полтавської області*

СУЧАСНИЙ СТАН ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ГАЛУЗІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО МАШИНОБУДУВАННЯ

У сучасних умовах однією із пріоритетних умов розвитку ринку сільськогосподарського машинобудування в Україні є нарощування інтелектуальних ресурсів та ефективне застосування новітніх технологій. Завдяки створенню та використанню новітніх технологій здійснюється позитивний вплив на виробничу систему, відкриваються нові можливості освоєння нових технологій і високопродуктивної сільськогосподарської техніки, забезпечується швидке та ефективне підвищення продуктивності труда та пониження матеріалоємності виробництва.

Для реалізації інтеграції до ЄС зростання інноваційної діяльності – важлива запорука економічного розвитку країни. Проте відсутність дієвих стимулів до інноваційної діяльності та державної підтримки високотехнологічних підприємств свідчить про те, що належних умов та середовища для інноваційного підприємництва в Україні так і не створено[1].

На нашу думку, фундаментальною основою активізації інноваційних процесів в галузі сільськогосподарського машинобудування є науково-технічний прогрес. Інноваційна діяльність сприяє підвищенню конкурентоспроможності вітчизняної сільськогосподарської техніки. Тільки шляхом впровадження інновацій вітчизняні виробники сільськогосподарської техніки досягнуть конкурентних переваг на світовому ринку.

Упровадження дієвих стимулів для активізації інноваційної діяльності в академічних і галузевих наукових закладах та промислових підприємствах стає пріоритетним завданням економічної політики держави. Незаперечно, що інноваційна діяльність підприємств

є сьогодні об'єктом поєднання інтелектуальних, фінансових, матеріальних та інших процесів вкладення ресурсів і з метою зростання ефективності [1].

У всіх розвинених країнах діє широкий спектр пільг, які стимулюють фундаментальні дослідження. Так, у США фундаментальні науки на 80 % фінансує держава (у тому числі місцеві органи влади). В Австрії застосовують відстрочення сплати мита або звільнення від нього, якщо винахід стосується економії енергії. В Японії діють державні програми щодо зниження ризиків і відшкодування ризикових збитків [4].

Досягнення такого рівня в українських реаліях буде означати побудову конкурентоспроможної економіки, яка здатна захистити як вітчизняного виробника, так і споживача від зовнішньої монополії іноземних виробників сільськогосподарської техніки.

Проте, за результатами досліджень кількість машинобудівних підприємств, які займаються інноваційною діяльністю, постійно зменшується; частка реалізованої інноваційної продукції в загальному обсязі становить лише 3,5–4 %; обсяг імпорту високотехнологічної продукції значно перевищує розміри власного виробництва; рівень наукоємності промислового виробництва – 0,3 % [1; 5].

Разом з тим, як вбачається з показників Глобального інноваційного індексу 2016 року Україна значно відстає від провідних європейських країн за показником рівня інноваційного розвитку національної економіки.

Глобальний інноваційний індекс 2016 року очолили Швейцарія, Швеція, Великобританія, Сполучені Штати Америки, Фінляндія та Сінгапур [2]. Україна розташувалася між Монголією і Бахрейном, які займають 55 і 57 місця відповідно. У групі країн з доходом нижче середнього, куди входить наша країна, вона зайняла друге місце після сусідньої Молдови. В регіоні «Європа» Україна на 34 місці з 39, випереджаючи Македонію (58), Сербію (65), Білорусь (79), Боснію і Герцоговину (87) і Албанію (92).

Найбільш слабкими критеріями в Індексі інновацій для України є «Політична стабільність і безпека» (125 місце з 128), «Легкість вирішення питань банкрутства» (113 – позаду Гондурасу і Ірану), «Політичне середовище» (123), «ВВП на одиницю використаної

енергії»(115 місце слідом за РФ). Також слабким місцем є категорія «Інвестиції», де Україна зайняла 77 місце в індикаторі «Простота захисту міноритарних акціонерів», 76 – в «Ринкової капіталізації» національних компаній. За індикатором «Кількість венчурних інвестицій» на мільярд доларів ВВП Україна посідає 42 місце [2].

Проте, Україна за 2017 рік піднялась у рейтингу Глобального інноваційного індексу – 2017 на шість рядків і тепер посідає 50-е місце зі 127 країн світу [3].

Таким чином, ми можемо дійти висновку, що на сучасному етапі інноваційна діяльність у вітчизняних підприємствах, які виробляють сільськогосподарську техніку, має тенденцію до зростання, однак залишається на низькому рівні, тому не можуть конкурувати із іноземними виробниками сільськогосподарської техніки та приносити прибуток національній економіці, оскільки не відповідають сучасному рівню науково-технічного прогресу. Але за допомогою надання державою фінансової підтримки, запровадження іноземних інвестицій, розвитку інноваційної діяльності, а також забезпечення нормативною підтримкою, вітчизняні виробники сільськогосподарських машин мають великий потенціал.

Література:

1. Голей Ю.М. «Стан та проблеми інноваційного розвитку промислових підприємств України»// Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Менеджмент Інновацій», 2015. Випуск 4 – с.35-42.
2. «Глобальний рейтинг інновацій знову очолила Швейцарія» [електронний ресурс]- Режим доступу : <https://www.businessz.com.ua/news/events/1418>.
3. «Україна поліпшила свій показник у Глобальному інноваційному індексі» [електронний ресурс]- Режим доступу: https://ua.censor.net.ua/news/444233/ukrayina_polipshyla_sviyi_pokaznyk_u_globalnomu_innovatsiyinomu_indeksi.
4. Лебедева, Л. В. Сучасна інноваційна політика держави в Україні: проблеми та перспективи реформування [Електронний ресурс] / Л. В. Лебедева // Ефективна економіка. – 2014. – №1. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua>.
5. Барташевська, Ю. М. Аналіз інноваційного розвитку машинобудування України [Текст] // Ю. М. Барташевська // *Наук. вісн. Херсон. держ. ун-ту* / Сер.: Екон. науки. – 2014. – с. 15–17.

Свіщова Владлена Олегівна
студентка 9-го факультету 4 курсу 1 групи
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

науковий керівник: Глібко Сергій Васильович,
к.ю.н., доцент, директор НДІ правового
забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України

ОБ'ЄКТИ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ЯК ВКЛАД В СТАТУТНИЙ КАПІТАЛ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ

Дослідження проблем формування статутного фонду господарського товариства за рахунок майнових прав інтелектуальної власності є актуальним питанням сьогодення, оскільки охоплює цілу низку категорій, пов'язаних в першу чергу, з наслідками правового і фінансового характеру. Під час дослідження були застосовані вимоги законодавства України у сфері інтелектуальної власності.

Питанням внесення майнових прав інтелектуальної власності до статутного капіталу цікавились приділяли увагу такі фахівці, як Я. Ващук, Л. Тетянич, що досліджували питання оцінки майнових прав та бухгалтерської звітності, Ю. Атаманова, О. Беляєва, М. Доронін, В. Зінов, А. Козирев, О. Новосельцев, В. Самойленко, К. Сафарян, А. Рабець, О. Рузакова, С. Фролов, М. Гордєєва, М. Юрченко, що досліджували аспекти внесення майнових прав інтелектуальної власності до статутного фонду господарського товариства, а саме — особливості оцінки таких прав. Слід зазначити, що комплексного науково-практичного дослідження порушеного питання українськими науковцями не проводилось.

В Україні створено величезну кількість юридичних осіб. Так, за даними Єдиного державного реєстру підприємств і організацій України в нашій державі на 01.01.2017 року зареєстровано 1185071 юридичних осіб, при цьому з них 15206 — акціонерні

товариства (далі — АТ), 532401 — товариства з обмеженою відповідальністю.

Для створення АТ та ТОВ засновникам таких господарських товариств за вітчизняним законодавством необхідно володіти значними фінансовими та матеріальними ресурсами.

Так, статтями 24 Закону України «Про господарські товариства» ред. від 02.11.2016 р., ст. 14 Закону України «Про акціонерні товариства» ред. від 11.06.2017 р. загальна номінальна вартість випущених акцій становить статутний (складений) капітал акціонерного товариства, який не може бути менше суми, еквівалентної 1250 мінімальним заробітним платам, виходячи із ставки мінімальної заробітної плати, діючої на момент створення акціонерного товариства.

Оскільки для створення господарського товариства потрібна досить велика сума, можливість формування статутного капіталу шляхом внесення нематеріальних активів дозволяє створити юридичну особу у випадках, коли не вистачає коштів. В даному випадку в якості нематеріальних активів можуть виступати майнові права на об'єкти права інтелектуальної власності.

Внесення таких нематеріальних активів до статутного капіталу дозволяє:

- сформувати значний за розмірами статутний капітал;
- суб'єктам права інтелектуальної власності ставати засновниками юридичної особи без залучення грошових коштів.

Під час внесення майнових прав інтелектуальної власності до статутного капіталу логічно було б проведення оцінки таких прав, оскільки якщо законодавець прив'язує створення господарського товариства з конкретною грошовою сумою, то визначення оцінки в грошовому еквіваленті майнових прав має логічне місце.

Якщо приймається рішення щодо внесення майнових прав інтелектуальної власності до статутного капіталу господарського товариства, то необхідно враховувати особливості правової охорони відповідного об'єкта.

Випадки визнання недійсними патентів на такі об'єкти у судовому порядку у зв'язку з невідповідністю патентів умовам надання правової охорони існують доволі часто. Тому засновники госпо-

дарського товариства повинні брати до уваги ризики формування статутного капіталу свого підприємства за рахунок майнових прав інтелектуальної власності на такі об'єкти.

Передавання майнових прав на об'єкти права інтелектуальної власності як вклад до статутного капіталу юридичної особи фактично являє собою відчуження цих прав їх володільцем на користь останньої, оскільки після їх передавання юридична особа стає власником майнових прав, що йому передані. Відтак засновник (учасник), передавши ці права в статутний капітал, втрачає право на їх використання. Попередній правовласник цих майнових прав зможе їх використовувати лише за умови, якщо юридична особа дозволить таке використання на підставі договору. З приводу такого не дуже справедливого рішення законодавця існує дуже багато спорів як у практичній діяльності, так і в науковому середовищі.

О.М. Тверезенко, в своїй науковій праці з приводу теми дослідження зазначає, що правовласник може передати права в статутний капітал повністю або частково, зокрема, враховуючи те, що, наприклад, виключне право автора (чи іншої особи, яка має авторське право) на використання твору включає в себе понад десять правомочностей, серед яких відтворення творів, будь-яке повторне оприлюднення творів, переклади творів, переробки та інше, тому правовласник може передати лише деякі з належних йому прав інтелектуальної власності, та навпаки, права, які не передаються правовласником (учасником) в статутний капітал, залишаються у нього, але це повинно бути формально закріплено в документах.

Крім того, слід зважати на строки чинності майнових прав інтелектуальної власності, оскільки після їх спливу юридична особа зможе лише використовувати передані йому права і не зможе передати їх, наприклад, за ліцензійним договором іншим фізичним та юридичним особам.

Відтак ще одна особливість внесення майнових прав інтелектуальної власності в статутний капітал полягає в тому, що на відміну від іншого майна, майнові права мають свій обмежений строк дії. Підтримуючи думку О.М.Тверезенко, яка зазначає, що при прийнятті рішення щодо внесення майнових прав інтелектуальної власності

до статутного капіталу господарського товариства необхідно врахувати особливість правової охорони відповідного об'єкта, зокрема, той факт, що патент на корисну модель та патент на промисловий зразок видаються під відповідальність власників таких патентів.

Отже, в національному законодавстві яскраво вбачається проблема стосовно правової охорони майнових прав, які були передані юридичній особі в склад її статутного капіталу, в разі їх дострокового припинення або, наприклад, якщо за рішенням суду патент на річ було визнано недійсним, а права на нього також були складовими статутного капіталу тощо. Чи буде ця прогалина вирішена законодавцем покаже час, але, таким чином, зрозуміло, що сучасне українське законодавство у сфері інтелектуальної власності потребує певного доопрацювання.

Станкевича Элина,
доктор юридических наук (Dr.iur.),
присяжный адвокат Латвийской коллегии адвокатов

ОРГАНИЗАЦИОННО-ПРАВОВЫЕ ФОРМЫ КОММЕРЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В ЕС (НА ПРИМЕРЕ ЛАТВИЙСКОГО ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ)

Коммерческая деятельность, как деятельность коммерсантов, регулируется в Латвии отдельным нормативно-правовым актом – Коммерческим законом. Работа над его созданием началась в конце 90-х гг. Основной причиной его разработки стала внешняя необходимость – воплощение рекомендации Евросоюза к предпринимательскому законодательству страны, направленных на формирование унифицированных правил регулирования и создания единообразных форм предпринимательской деятельности. Внутреннее законодательство стран-участниц ЕС (в том числе и в сфере предпринимательства) должно базироваться на одинаково понимаемых всеми

правовых нормах, принципах, представлениях и механизмах, гарантирующих частному капиталу (как национальному, так и иностранному) экономическую свободу, с одной стороны, и определенные гарантии безопасности, с другой стороны.

В виду указанных причин Латвии началась работа над новым регулированием – Коммерческим законом, вступившим в силу в Латвии в 2002 году. Коммерческий закон ввел понятие «коммерческая деятельность», определив ее как вид предпринимательской деятельности.

Коммерческая деятельность, в соответствии с Коммерческим законом, определяется как *открытая хозяйственная деятельность, которую от своего имени с целью получения прибыли осуществляет коммерсант. Коммерческая деятельность является разновидностью предпринимательской деятельности.*

Анализируя Латвийское законодательство, можно выделить следующие признаки коммерческой деятельности:

1. осуществление от имени самого коммерсанта (предприниматель не имеет такой обязанности);
2. открытость, гласность и доступность информации о коммерсанте;
3. осуществление только коммерсантами;

Реформа предпринимательской сферы, которая началась с момента вступления в силу Коммерческого закона, предусматривала постепенное вступление в силу норм, как Коммерческого закона, так и других нормативно-правовых актов, регулирующих предпринимательскую деятельность. Завершение реформы состоялось к 2005 году. На сегодняшний день, в соответствии с Коммерческим законом, в Латвии представлены все три основные формы коммерческой деятельности:

- 1) коммерческая деятельность физического лица. Коммерческий закон Латвии регулирует эту деятельность как деятельность индивидуального коммерсанта.
- 2) совместная коммерческая деятельность нескольких лиц. В действующем Коммерческом законе Латвии она представлена персональными обществами.

3) деятельность коммерческих компаний – самостоятельных юридических лиц, которые в Латвии представлены двумя видами – акционерными обществами (АО) и обществами с ограниченной ответственностью (ООО).

В соответствии с положениями Коммерческого закона, физические лица, могут заниматься коммерческой деятельностью пройдя регистрацию как индивидуальный коммерсант. Регистрация в статусе индивидуального коммерсанта возможна как добровольно, так и в обязательном порядке. Такой обязательный порядок предусмотрен в следующих случаях:

1. физическое лицо осуществляет такой вид деятельности, который законом определяется как коммерческая деятельность. Например, деятельность коммерческого агента и маклера;

2. если годовой оборот от хозяйственной деятельности, осуществляемой физическим лицом, превысил 284 600 евро в год;

3. если оборот от хозяйственной деятельности, осуществляемой физическим лицом, превысил 28 500 евро в год и у лица, осуществляющего данную деятельность, одновременно трудоустроено более 5 человек.

Статусу индивидуального коммерсанта присущ ряд особенностей, среди которых, прежде всего то, что коммерческий статус индивидуального коммерсанта как физического лица налагает обязанность нести ответственность перед кредиторами по долгам от осуществляемой коммерческой деятельности всем своим имуществом. Следующая особенность заключается в относительно свободном выборе системы ведения бухгалтерского учета (по системе простой или двойной записи), с чем связаны и некоторые отличия налогообложения индивидуальных коммерсантов.

Коммерческие общества представляют собой объединения лиц/капитала с целью осуществления коммерческой деятельности. Такие общества делятся на две группы – персональные общества и общества капитала.

Первая группа обществ основана на объединении лиц для осуществления коммерческой деятельности совместно: под общим на-

званием и для достижения общей цели (персональные общества). Основной акцент в этой форме организации коммерческой деятельности делается на лиц, объединяющихся для осуществления совместной коммерческой деятельности. Существует два вида персональных обществ: полные и командитные. В Латвии организация таких обществ происходит путем заключения договора, который, являясь гражданско-правовым, регулируется Гражданским законом. Специфическими чертами процесса организации таких обществ являются две особенности:

1. отсутствие уставного/основного капитала (заменяется вкладами);
2. возможность осуществлять деятельность с момента заключения договора.

Вторая группа обществ основана на объединении капитала, выделяемого учредителями для осуществления коммерческим обществом коммерческой деятельности как самостоятельным субъектом (общества капитала). Объединяемые учредителями капитал становится отдельным имуществом общества капитала и его основным (учредительным) капиталом или уставным фондом.

В Коммерческом законе Латвии предусмотрены два вида таких коммерческих обществ – общества с ограниченной ответственностью (ООО) и акционерные общества (АО).

Основными характеризующими чертами обществ капитала являются следующие:

1. статус юридического лица;
2. собственное (обособленное) имущество;
3. законодательно установленный минимальный размер основного капитала общества;
4. ограниченная имущественная ответственность;
5. начисление и распределение дивидендов.

ООО представляет собой общество закрытого типа, новым участником которого может стать лишь то лицо, которое на своем собрании приняли учредители ООО. АО – это общество открытого типа, участником (акционером) которого может стать любое лицо, которое приобрело акции АО.

Основными «благами», пришедшими в Латвию с вступлением Коммерческого закона в силу, автор указывает следующие:

1) установление принципа гласности, открытости и публичной достоверности информации о коммерсантах и отдельных этапах их деятельности;

2) введение статуса индивидуального коммерсанта – физического лица;

3) введение института прокуры;

4) отмена ограничений для иностранных граждан, желающих стать учредителями коммерческих обществ;

5) установление механизмов защиты интересов кредиторов;

6) установление правовых механизмов и способов защиты меньшинства участников в обществах капитала;

7) совершенствование механизма ответственности лиц, управляющих обществами капитала, по убыткам общества;

8) введение «дополнительной ответственности» как статуса для обществ капитала.

Литература:

1. Rittner/Dreher, Europäisches und deutsches Wirtschaftsrecht, 3. Auf. 2008;

2. Stober, Deutsches und Internationales Wirtschaftsrecht: Grundzüge des Wirtschaftsprivat-, Wirtschaftsverwaltungs- und Wirtschaftsstrafrechts, Kohlhammer 2007;

3. Endziņš Jānis. Par uzņēmējdarbības reģistrācijas dažiem tiesiskajiem aspektiem //Latvijas Vēstnesis, 2000. gada 17. februāris.

4. Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistrs: vēsture, prakse, komentāri. Rīga, 2010.

5. Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistra tiesību piemērošanas prakse. Komerctiesības, biedrošanās tiesības un publiskie reģistri. Rīga, Zvaigzne ABC, 2013.

Яркіна Наталя Євгенівна,
*к.ю.н., доцент, старший науковий співробітник
НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України*

ПАТЕНТНІ ПОВІРЕНІ ЯК СУБ'ЄКТИ ПРЕДСТАВНИЦЬКИХ ВІДНОСИН У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Набуття правової охорони щодо об'єкту інтелектуальної власності на підставі його патентування передбачає проходження декілька етапів, зокрема: проведення пошуку відносно рівня техніки з метою виявлення аналогічних технічних рішень; складання формули та повного опису винаходу, в якому поєднуються юридична та технічна термінологія; ведення листування з патентним відомством, в тому числі на стадії експертизи заявки. Оскільки все це вимагає глибоких знань патентного права та практики роботи національного чи регіонального патентного відомства, ВОІВ рекомендує звертатися за відповідною допомогою до патентних повірених навіть в тих випадках, коли закон не вимагає їх обов'язкової участі в процесі оформлення прав¹. За українським законодавством² патентні повірені діють як професійні представники, які надають фізичним та юридичним особам допомогу і послуги, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності, представляють інтереси зазначених осіб у державному органі, що реалізує державну політику в сфері інтелектуальної власності, а також судових органах, кредитних установах, у відносинах з третіми особами. Враховуючи значну кількість заявок на отримання охоронних документів, спеціальні знання цих фахівців доволі затребувані на ринку послуг. Крім того, відповід-

¹ Изобретая будущее: Введение в тему «Патенты для малых и средних предприятий»: публикация ВОИС № 917 [Електрон. ресурс] Режим доступу // http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/ru/sme/917/wipo_pub_917.pdf.

² Положення про представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених), затверджене Постановою КМУ від 10.08.1994 р. (в редакції Постанови КМУ N 938 від 27.08.97).

но до чинного законодавства України, іноземні особи та особи без громадянства, які проживають чи мають постійне місцезнаходження поза межами України, у відносинах з державним органом в процесі оформлення патентних прав можуть діяти лише через представників у справах інтелектуальної власності.

Особи, які пройшли процедуру атестації та одержали свідоцтво на право займатися діяльністю патентного повіреного, вносяться до спеціального Державного реєстру, після чого набувають право на заняття відповідною діяльністю. Законодавство закріпило принцип незалежності патентного повіреного під час виконання ним професійних обов'язків, він має особисту печатку та рахунки в установах банків на території України. Форми організації роботи патентного повіреного можуть бути різними: індивідуальна або спільна з іншими патентними повіреними у складі патентного агентства, фірми, бюро, контори тощо, або праця за наймом. Подібний підхід відповідає міжнародній практиці, адже законодавство частини європейських країн передбачає таку структуру відносин, для якої характерні як самостійні представники у справах інтелектуальної власності, так і ті, що входять до складу підприємств. Приміром, законодавство Німеччини, крім незалежних патентних повірених, регламентує діяльність патентних асесорів, які пройшли відповідну атестацію, але надають патентні послуги не самостійно чи у складі спеціалізованої патентної організації (фірми), а вступаючи у трудові відносини з підприємствами¹. Орієнтуючись на зарубіжний досвід, вітчизняні науковці пропонували вдосконалити регулювання форм діяльності патентних повірених, розмежувавши тих, що є незалежними в організації своєї праці, та тих, що працюють за наймом. Пропонувалось ввести до законодавства України поняття патентного агента, який виконує трудові обов'язки і не має права відмовитись від надання послуг або від здійснення представництва².

¹ Огнев'юк Г. З. Особливості правового статусу патентних повірених за законодавством України та деяких зарубіжних країн : порівняльно-правовий аналіз // <http://dspace.nbuv.gov.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/23708/55-Ognebyuk.pdf?sequence=1>.

² Огнев'юк Г.З. Представник у справах інтелектуальної власності (патентний повірений) як суб'єкт цивільно-правових відносин: автореферат дис.на здобуття наук. ступеня к. ю.н. за спеціальністю 12.00.03. Київ, 2010 // <https://mydisser.com/ua/catalog/view/6/44/7837.html>

Патентний повірений будує свої відносини з клієнтом на представницьких засадах, а тому діє в межах доручення особи, яку він представляє. Відповідно він наділяється правом підписувати заяви, клопотання, описи, формули винаходів, подавати та одержувати матеріали щодо охоронних документів; виконувати платіжні операції; відкликати заявки; подавати доповнення, заперечення, скарги; вживати заходів для підтримання чинності охоронних документів; проводити науково-дослідні роботи, патентні дослідження; представляти інтереси правовласників в державних і судових органах.

Фахівцями відмічається, що послуги цих професійних представників мають комплексний характер. До загальних відносять представництво перед державними органами, підтримання чинності патенту, попередній правовий аналіз охороноздатності об'єкта, тощо. До спеціальних функцій відносять ті, які здійснюються лише щодо окремих об'єктів: проведення патентних досліджень щодо винаходів, перевірку охороноздатності промислового зразка в країнах, де він реєструється та інші. Окремі завдання можуть здійснюватися на дозаявочній підготовчій стадії: консультування щодо обрання доцільної форми правової охорони, надання допомоги при укладанні договору про створення за замовленням і використання об'єкта, про конфіденційність тощо¹. Таким чином, патентний повірений – це фахівець, який не лише надає юридичні послуги з оформлення та подачі документів до патентного відомства, але й здатний суттєво допомогти в процесі управління об'єктом інтелектуальної власності, включаючи етап його створення. Здійснюючи патентні дослідження, він сприяє визначенню оптимальної стратегії правової охорони майбутнього об'єкта. Як відзначають фахівці, використання технічної інформації дає можливість уникнути зайвих витрат на дублювання досліджень; виявити і оцінити технологію для ліцензування та передавання технології; знайти альтернативні технології, сформулювати ідеї для подальших інновацій. На наступній стадії управління об'єктом інтелектуальної власності це дозволить забезпечити йому необхідну правову охорону². На основі досліджень технічного рівня та тенден-

¹ Там само.

² Бошицький Ю. Л. Інтелектуальна власність в Україні: деякі питання публічного адміністрування [Електрон. ресурс] Режим доступу // irbis-nbuv.gov.ua.

цій розвитку об'єктів господарської та науково-технологічної діяльності встановлюється їхня патентоспроможність, патентна чистота, конкурентоздатність. Для цього патентні повірені не лише збирають необхідні відомості, але й піддають їх аналітичному та статистичному опрацюванню¹.

Отже діяльність патентного повіреного може вимагати застосування фахових знань у різних сферах. Відповідно роботи та послуги, які ними виконуються та надаються, потребують комплексного регулювання на рівні договірної узгодження відносин з клієнтом. Ось чому самі патентні повірені стверджують, що їхній договір з замовником практично завжди є змішаним і містить елементи договору підряду (в частині складання матеріалів заявок, підготовки відповідей на запити державного органу в сфері реєстрації прав); договору на виконання науково-дослідних робіт (в частині патентно-інформаційних досліджень, експертних висновків для судових проваджень); договору доручення (в частині представництва клієнта)².

На даний час науковці активно працюють над вдосконаленням регулювання відносин взаємодії між різними суб'єктами у сфері охорони інтелектуальної власності³. Серед іншого пропонується детально регламентувати статус патентних повірених і значно розширити перелік їхніх повноважень. Зокрема, надати їм право звертатися з запитом до державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій, громадських об'єднань про надання інформації, копій документів, необхідних для надання ними послуг; ознайомлюватися на підприємствах, в установах і організаціях із необхідними для діяльності патентного повіреного документами та матеріалами, крім тих, що містять інформацію з обмеженим доступом; звертатися з клопотаннями та

¹ Зорин Н. А., Зорина М. А. Актуальность привлечения патентных поверенных для проведения патентных исследований // <http://zorinlegal.ru/resources/articles/patentnyi-poverennyi/aktualnost-privlecheniya-patentnyh-poverennyh-dlya-provedeniya-patentnyh-issledovaniy>

² Петрова Т. В. Условия договора патентного поверенного с заказчиком [Електрон. ресурс] Режим доступу//http://spbkkp.org/wp-content/uploads/2010/11/CR-2009_17.pdf.

³ Див.: законопроект «Про національну систему інтелектуальної власності в Україні», підготовлений Науково-дослідним інститутом інтелектуальної власності Національної академії правових наук України.

скаргами до посадових і службових осіб та відповідно до закону одержувати від них письмові мотивовані відповіді на ці клопотання і скарги. Видається, що надання настільки широких повноважень, з одного боку, здатне полегшити роботу патентних повірених, але, разом з тим, створює ризики надмірного втручання цих суб'єктів в роботу підприємств, установ і організацій, та створення передумов для недобросовісної конкуренції. Тому процедура доступу до документів, надання запитів та їх межі мають бути ретельно врегульовані з метою оптимального балансування і захисту інтересів всіх учасників даних відносин.

V. ІНФОРМАЦІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ (ІТ) ЯК ОКРЕМА ПРАВОВА КАТЕГОРІЯ. СУЧАСНИЙ СТАН ПРАВОВИХ ЗАСОБІВ РЕГУЛЮВАННЯ ІТ

Бистрова Юлія Вікторівна,
*канд. наук із соц. комунікацій,
науковий співробітник НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України*

«ВІРТУАЛІЗАЦІЯ» У ПРАВІ: СУЧАСНЕ ПРАВОРОЗУМІННЯ ТА ПРОБЛЕМИ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ

В умовах розвитку інформаційного суспільства в теорії та практиці сучасної юриспруденції проблеми термінологічної визначеності в контексті віртуалізації у праві є актуальним напрямом наукових досліджень. Розуміння і надання чітких дефініцій основних складових терміна «віртуалізація» у праві видається чи не найскладнішим завданням, яке потребує негайного вирішення. Це дозволить здійснити осучаснення національної правничої термінології.

Нині, коли у світі відбуваються глобалізаційні процеси, віртуальна реальність у сфері права є передусім результатом інформатизації й електронізації сфер діяльності. Вона являє собою символічну реальність, яку можна визначити як заміщення об'єктивного фізичного світу віртуальними образними аналогами [1].

Звернення до витоків терміна «віртуальна реальність» дає підстави стверджувати, що ідеї існування віртуальності висувалися і обговорювалися ще античними, візантійськими філософами і філософами-схоластами [2]. Фактично до кінця XX ст. термін «віртуальне» вживався як синонім поняття «можливе». З кінця XX – початку XXI ст. в нього вкладається інший зміст, а саме «віртуальне» – єдина, цілісна формація реальності.

Інтернет-технології, програмні системи і нововведення в інфо-процеси, їх застосування створили передумови для формування нового типу людської цивілізації, який більшість дослідників називає постіндустріальним або інформаційним суспільством. Вивченню базових засад, на яких функціонують такі спільноти, приділяли увагу видатні науковці, які стояли у витоків формування теорії цих процесів і термінологічної визначеності їх складових. Так, А. Тоффлер визначав таку спільноту як «надіндустріальну цивілізацію», М. Понятовський – «наукове товариство», Д. Мартін – «телематичне суспільство», З. Бжезинський – «технотронне суспільство». Вагомий внесок у розвиток термінологічної визначеності віртуалізації як провідного напрямку розвитку світової цивілізації зробили Д. Белл, Ж. Бодрійяр, А. Турен, А. Арто, В. Віндельбанд, Х. Гадамер та ін. [2].

У нових умовах розбудова віртуального простору, який визначається західними науковцями як кіберпростір, стає проблемою, майже для всіх сфер функціонування як національних, так і світових економічних, правничих, політичних, культурних систем і соціально-комунікативних структур. Підтвердженням цього є розвиток таких напрямів, як створення мережевих, глобальних, віртуальних, інформаційних можливостей для е-комунікацій, функціонування е-бізнесу, утворення міжнародних правових реєстрів, правових об'єднань, кластерів, які дають змогу забезпечити інфопотреби суспільства у віртуальному просторі [3].

В останнє десятиліття активно розвивається мережева економіка, коли суб'єкти економічних відносин виконують свої функції переважно шляхом оперативної взаємодії з глобальною інформаційною мережею. «Інтернетизація» економіки, права, соціального життя набуває все більш глобального характеру. Велика кількість фахівців, зокрема Б. Гейтс, прогнозує, що вже в першій половині ХХІ ст. ця тенденція стане всеосяжною й приведе до створення нової соціальної формації – Метакапіталізму. Сутність цієї формації полягає в революційному переході суспільства від традиційних форм ведення всіх управлінських, економічних, правових операцій виключно через мережу інформаційних телекомунікацій. Вже активно формуються електронні ринки, які названі авторами МетаРинками, розши-

рюється міжнародна мережа електронних магазинів MetaMarket. Передбачається, що поза цією мережею всі галузі виробництва стануть неконкурентоспроможними.

Проте абсолютно очевидно, що всі сфери віртуального життя й нові форми суспільної взаємодії базуються на нормах права, а тому надзвичайно важливою науковою проблемою є визначення понятійного апарату з урахуванням осучаснення віртуального простору права і впровадження термінів у правозастосовну практику. Мова йде не тільки про поняття «віртуальність» і «віртуалізація», які стають все більш традиційними, а й про маловживані й малодосліджені поняття «віртуальна реальність» (авторство належить Д. Ліньсеру), «віртуальна сфера», «віртуальні процеси», «віртуальні об'єкти», «віртуальні суб'єкти», «віртуальні споживачі», «віртуалізація свідомості», «віртуалізація спілкування», «віртуальна політика» та ін. [4].

Передусім вкажемо, що з позицій процесів віртуалізації права можна виокремити такі основні її складові, без тлумачення яких не можлива термінологічна визначеність у праві: «формування віртуального середовища правничої науки і практики»; «віртуалізація системи публічного управління та інших сфер діяльності»; «розвиток нових форм та консолідованих е-платформ» (зокрема, для соціально-правових, економічно-правових, культурно-правових взаємодій); «глобалізація, віртуалізація комунікативно-правового простору суспільства».

Крім того, названі складові є й комплексними заходами, а характерними рисами як кожного з них, так і всієї глобальної віртуальної системи є зміна просторово-часових параметрів і виняткова мобільність в гранично стислі строки. Зупинимся ще на одному моменті. Віртуальна діяльність робить віртуальною людську свідомість. У західному науковому середовищі вживається термін «*Nomo economicus virtus*», який означає своєрідну теоретичну конструкцію, абстракцію реальної живої людини, що живе і діє у віртуальній сфері. Отже, захищеність у правовому віртуальному полі *Nomo economicus virtus*, ступінь визначеності його прав і обов'язків у віртуальному світі, віртуальній реальності – це для правової науки і практики ще один надзвичайно важливий аспект, який потребує детального вивчення.

Література:

1. Бистрова Ю. В. 3.3. Інформаційне забезпечення інновацій: соціально-комунікаційний контекст аналізу. *Концептуальні засади становлення інноваційного суспільства в Україні* : монографія / за ред.: Ю. Є. Атаманової, Г. П. Клімової. Харків, 2015. С. 202–214.
2. Білоусов О. С. Розвиток концепцій інформаційного суспільства: від формування теорії постіндустріалізму до сучасності. *Актуальні проблеми політики*. 2013. Вип. 49. С. 60–68.
3. Заславська О. О. Віртуалізація простору політичної комунікації: особливості та тенденції. *Грані*. 2016. № 8. С. 90–99.
4. Литовченко И. В. Виртуализация как фактор институционализации новых форм общественного взаимодействия. *Высшая школа*. 2016. № 3. С. 19–22.

Водорезова Сусанна Робертівна,
молодший науковий співробітник
НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку
НАПрН України

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ВИКОРИСТАННЯ ХМАРНИХ СЕРВІСІВ

В сучасних умовах глобалізації світу та розвитку доступу до інформації спостерігається активний розвиток інформаційних технологій. Впровадження наукових розробок, комерціалізація інформації становить високий інтерес для сучасного бізнесу. Одними з передових технологій, які стають невід’ємною частиною сучасного бізнесу є це так звані «хмарні технології». Згідно даних дослідницької компанії IDC кількість українських компаній, які використовують в своїй повсякденній діяльності хмарні технології досягла 48 %, а серед європейських компаній показник досяг 79 % [1]. Згідно аналітичних показників тієї ж компанії до 2018 року інвестиції в ІТ-інфраструктуру 40 % європейських компаній будуть сфокусовані на хмарних рішеннях [1].

Хмарні технології є базисними в інфраструктурі третього покоління, яка дозволяє створити потужну інформаційно-телекомунікаційну систему з новою архітектурою та можливостями. Відповідно до прогнозів провідних ІТ консалтингових компаній світу, швидке вдосконалення та поширення хмарних обчислень (cloudcomputing) вже найближчими роками цілком змінить розвиток як ІТ індустрії, так і матиме значний вплив на інші важливі сфери людського життя [1].

Хмарні обчислення (англ. Cloud Computing) – модель забезпечення повсюдного та зручного доступу на вимогу через мережу до спільного пулу обчислювальних ресурсів, що підлягають налаштуванню (наприклад, до мереж, серверів, засобів збереження даних, прикладних програм та сервісів), і які можуть бути оперативно надані та звільнені з мінімальними управлінськими затратами та зверненнями до провайдера [2].

При використанні хмарних обчислень програмне забезпечення надається користувачеві як Інтернет-сервіс. Користувач має доступ до власних даних, але не може управляти і не повинен піклуватися про інфраструктуру, операційну систему і програмне забезпечення, з яким він працює. «Хмарою» метафорично називають інтернет, який приховує всі технічні деталі. Згідно з документом IEEE, опублікованим у 2008 році, хмарні обчислення – це парадигма, в рамках якої інформація постійно зберігається на серверах у мережі інтернет і тимчасово кешується на клієнтській стороні, наприклад на персональних комп'ютерах, ігрових приставках, ноутбуках, смартфонах тощо [3].

Суть хмарної технології полягає в тому, що додатки з якими ми працюємо знаходяться не у нас на комп'ютері, а видалено на сервері. Це модель онлайн сховища, в якому дані зберігаються на численних, розподілених в мережі серверах, що надаються в користування клієнтам, в основному третьою стороною. На противагу моделі зберігання даних на власних, виділених серверах, придбаних або орендованих спеціально для подібних цілей, кількість або яка-небудь внутрішня структура серверів клієнтови, в загальному випадку, не є видимою. Дані зберігаються, а рівно і обробляються, в так званому

хмарі, яка являє собою, з точки зору клієнта, один великий, віртуальний сервер. Фізично ж такі сервера можуть розташовуватися віддалено один від одного географічно, аж до розташування на різних континентах [4].

Безперечною перевагою, що зумовлює популярність хмарних сервісів є можливість значного зниження вартості володіння ІТ-інфраструктурою, спрощення управління додатками, доступність до сервісу, крім того, організацію відповідного середовища та турботу про неї бере на себе постачальник сервісів.

Ще одним ключовим поняттям із сфери хмарних технологій є програмне забезпечення як сервіс (з англ. software as a service, далі – SaaS). Згідно SaaS-концепції ви платите не одноразово, купуючи продукт, а як би берете його в оренду. Причому, використовуєте рівно ті функції, які вам потрібні і, відповідно, платите за них же. Можна виділити наступні переваги SaaS в порівнянні з покупкою програмного забезпечення:

- економія коштів і часу;
- зниження витрат на впровадження рішень і володіння ними;
- прозорість витрат;
- технологічні вигоди;
- доступність [4].

Водночас, необхідно констатувати, зважаючи на всі переваги та активний розвиток хмарних відносин, на законодавчому рівні в Україні відсутній механізм регулювання відносин у даній сфері. Хоча, можна спостерігати прагнення вітчизняного законодавця до вирішення даного питання.

Так, в Законі України «Про публічні закупівлі» [5] надається визначення системи хмарних обчислень – система, в якій реалізується модель забезпечення доступу на вимогу до спільної сукупності динамічно розподілених налаштованих обчислювальних ресурсів (включаючи внутрішньосистемні мережі, сервери, сховища даних, прикладні програми та послуги), що можуть бути оперативно надані і вивільнені, через глобальні мережі передачі даних із мінімальними управлінськими заходами та/або мінімальною взаємодією з надавачем хмарних послуг.

Актуальним залишається питання способів та засобів регулювання хмарних відносин між постачальником та споживачем. Враховуючи юридичну багатогранність хмарних відносин дуже важко однозначно визначити яка саме договірна конструкція буде найбільш ефективна для всебічного захисту прав та інтересів як постачальника так і споживача. З одного боку, враховуючі що хмарні технології – програмний продукт, то доцільно було б розглядати ліцензійні умови доступу до них, а з іншого боку – враховуючи що постачальник надає доступ до «хмари» – доцільно розглядати конструкцію договору про надання послуг. Але, враховуючи те, що «хмара» – об’єкт інтелектуальної власності, необхідно розробити таку договірну конструкцію, в якій будуть враховані інтереси усіх сторін даних відносин, в тому числі й авторів.

Література:

1. Майже половина українських компаній використовує хмарні технології, - IDC URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/polovina-ukrainskih-kompaniy-ispolzuet-oblachnye-1487263193.html> (дата звернення: 15.10.17).
2. Mell P. Grance T.: The NIST definition of Cloud Computing URL: <https://csrc.nist.gov/publications/detail/sp/800-145/final> (Last accessed: 15.10.17).
3. Хмарні обчислення URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A5%D0%BC%D0%B0%D1%80%D0%BD%D1%96_%D0%BE%D0%B1%D1%87%D0%B8%D1%81%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F (дата звернення: 14.10.17).
4. Облачные сервисы: взгляд из России. Факты, прогнозы и мнения 3О СІО URL: <http://filearchive.cnews.ru/mag/2011/CloudTechnology.pdf> (дата звернення: 15.10.17).
5. Про публічні закупівлі: Закон України від 25.12.2015 р. № 922-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/922-19> (дата звернення: 15.10.17).

Новікова Катерина Юріївна
студентка 4 курсу
9 факультету НЮУ ім. Ярослава Мудрого

ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕРЕЖІ EEN: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Європейська мережа підприємств (European Enterprise network, EEN) – найбільша в Європі мережа підтримки підприємництва – створена Європейською комісією у 2008 році та працює в рамках Програми ЄС «Конкурентоспроможність підприємств малого та середнього бізнесу (COSME)». Мережа EEN є одним з ключових інструментів політики Єврокомісії щодо підтримки розвитку підприємництва в Європі. Мережа допомагає у підвищенні конкурентоспроможності малих і середніх підприємств, розширює їх діяльність за межі національних кордонів, а також робить їх більш інноваційними. Члени Мережі працюють на прямому контакті з МСП свого регіону, а також відповідають на запити підприємств з інших країн (через центри Мережі цих країн), зацікавлених у розширенні свого бізнесу в даному регіоні. Вона налічує близько 600 партнерських організацій в 66 країнах світу, з них 28 країн – Європейський союз і 38 країн, які не є членами ЄС, а саме: Албанія, Аргентина, Вірменія, Білорусь, Боснія і Герцоговина, Бразилія, В'єтнам, Грузія, Єгипет, Ізраїль, Індія, Індонезія, Йорданія, Ісландія, Камерун, Канада, Китай, Македонія, Мексика, Молдова, Нігерія, Нова Зеландія, Норвегія, Парагвай, Перу, Росія, Сербія, Сінгапур, США, Тайвань, Туніс, Туреччина, Україна, Чорногорія, Чилі, Швейцарія, Південна Корея, Японія). Експерти EEN можуть допомогти підприємцям знайти фінансування їх діяльності. Можливості EEN дозволяють оцінити фінансове становище компанії і визначити, яка з нижченаведених фінансових підтримок буде максимально ефективна: венчурний капітал і кредити, державна фінансова допомога, податкові кредити. Щоб стати членом Мережі EEN, необхідно звернутись до одного з партнерів консорціуму. Для реєстрації у EEN необхідно:

- Звернутися до будь-кого з партнерів консорціуму EEN.
- Підписати з членом консорціуму угоду про співпрацю.
- Визначити потрібний тип профілю
- Самостійно заповнити відповідний профіль англійською мовою (завантажити форми можна на сайтах членів консорціуму) та надіслати його одному з партнерів консорціуму EEN який після перевірки розмістить його у Мережі EEN.

У разі підтвердження готовності до співробітництва, ви отримуватимете контактні дані потенційного партнера з Мережі EEN, з яким далі може на пряму, самостійно вести всі подальші переговори. Тобто, можна зробити висновок, що мережа EEN співпрацює зі своїми клієнтами на таких правових формах, як договори. Зокрема це: договори про придбання, про торгівельне представництво, дистрибуторські договори, фінансові, ліцензійні, договори про виробництво, про надання послуг, договори субпідряду тощо.

Вид договору обирається відповідно до виду партнерства, яке шукається. Нижче наведений перелік найрозповсюджених видів договорів:

1. Ліцензійна угода. Право обмеженого використання розробки може бути передане власником виняткових прав на неї іншій особі, як правило, в обмін на регулярні ліцензійні платежі. В деякому розумінні аналогом ліцензійної угоди можна також вважати промисловий франчайзинг. Цей тип угоди дозволяє одержувачеві отримати від розробника (власника технології) know-how або технологічний досвід для організації виробництва продукції з використанням даної технології, яка продаватиметься під торгівельною маркою Розробника на даній території.

2. Технічна кооперація. Технічна кооперація вимагає, щоб обидві сторони брали активну/творчу участь і вкладали свої знання і досвід, щоб: адаптувати технологію, виріб або процес для нового вживання або в новому секторі, розробити технологію, виріб або процес під нові ринкові потреби, і тому подібне.

Приклади угод, що вважаються технічною кооперацією: спільна розробка нового продукту на основі досвіду розробника і виробничих можливостей Одержувача, між сторонами по розробці нової

версії існуючого продукту нові ринкові потреби, техніко-економічне обґрунтування конкретного вживання, включаючи проведення випробувань, угоди про створення консорціумів, спільних підприємств і технологічні угоди між замовником і постачальниками також можуть класифікуватися як технічна кооперація.

3. Спільне підприємство. Цей тип угод забезпечує найповнішу форму угод між компаніями. Це стратегічний альянс між двома або більш сторонами для здійснення спільної економічної діяльності. Сторони погоджуються про утворення нової юридичної особи на паритетній основі, і ділять між собою доходи, витрати і управління підприємством. Підприємство може створюватися під один конкретний проект, або для тривалої ділової співпраці. Це передбачає створення формалізованих зв'язків між компаніями, що включають обмін комерційно чутливою інформацією, необхідною для розробки нових технологій, процесів і продуктів.

4. Виробнича угода (субпідряд & спільний підряд). Цих типів угод мають на увазі деякі елементи передачі технологій, досвіду, know-how та /або навчання. Деякі приклади: субпідряд виробничих потужностей – розробник передає субпідряднику якусь частину свого know-how, щоб той міг виконати необхідну роботу. Субпідряд кваліфікації – підрядник обирає субпідрядника, ґрунтуючись на спеціалізації, досвіді і know-how, якими той володіє, якщо вони потрібні для розробки нових процесів і технологій. Переробка технології на нові матеріали: розробник володіє технологією, що дозволяє видаляти певні забруднюючі речовини із заражених ґрунтів, а партнерові хочеться допрацювати технологію, щоб розширити спектр забруднень, що видаляються.

Нове використання існуючої виробничої лінії: розробник знайшов спосіб модифікувати картонорізальні верстати, щоб вони могли різати скло. Він пропонує партнерській компанії виконати те ж саме з їх машинами.

Зміна існуючих технологій (установок, процесів.) потенційного партнера: розробник створив технологію для очищення теплообмінників без вживання хімікатів. Але щоб використовувати цю технологію, партнерові потрібно буде внести зміни до своєї теплообмінної системи.

5. Комерційна угода з технічним сприянням. Забезпечення ряду послуг на підтримку трансферу технологій, або що є його істотною частиною:

- сприяння в запуску заводу, установки, технологічної лінії;
- поради з використання нового процесу;
- контроль якості;
- технічне вчення;
- техобслуговування і ремонт устаткування.

Технічне сприяння надається компанією-розробником тому партнерові, з ким укладена комерційна угода (а не навпаки). Те технічне сприяння, яке партнер надаватиме після запуску технології своїм майбутнім клієнтам, тут враховуватися не може. Комерційні угоди без технічного сприяння не допускаються. Як приклад такої угоди, що не відповідає діяльності з трансферу технологій, можна привести агентську/дистриб'юторську угоду: угода про пошук нового ринку для технології/продукту. Агент або дистриб'ютор отримує інформацію про продукт, його переваги, експлуатаційні характеристики, вартість та ін., але не впроваджує у себе цю технологію. Агент просто підписує угоду, що дозволяє йому продавати технологію іншій компанії заради комерційної вигоди.

На мою думку функціонування мережі трансферу технологій EEN є доволі ефективним та конкурентоздатним. Вона має багато напрямів діяльності, які дають можливості бізнес клієнтам знаходити саме ті пропозиції і саме тих партнерів, які їм необхідні. Головною перевагою цієї мережі є доступність та відкритість. Кожен користувач, який зацікавлений у пошуку співпраці може вільно нею користуватися. Також сторони є вільними при обранні виду договору про співпрацю та їх положень. Запровадження налагодженої системи користування мережі EEN дозволить розширити горизонти співпраці учасників інноваційної системи України із закордонними партнерами.

Коритін Денис Сергійович,
*здобувач НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України*

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ МАЛИХ ТА СЕРЕДНІХ ПІДПРИЄМСТВ

У ч. 1 ст. 16 Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» надання фінансової державної підтримки здійснюється спеціально уповноваженим органом у сфері розвитку малого і середнього підприємництва, іншими органами виконавчої влади, Верховною Радою Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, Українським фондом підтримки підприємництва та іншими загальнодержавними фондами, регіональними та місцевими фондами підтримки підприємництва. Фінансова державна підтримка надається за рахунок державного та місцевих бюджетів.

Розглянемо застосування даного положення на регіональному рівні, відповідно до одного з видів фінансової державної підтримки, наведеної у ч. 2. ст. 16 цього Закону такого як часткова компенсація відсоткових ставок за кредитами, що надаються на реалізацію проектів суб'єктів малого і середнього підприємництва на окремих оприлюднених прикладах.

Рішенням Київської міської ради від 21 вересня 2017 року [1] передбачена часткова компенсація відсоткових ставок за кредитами з бюджету м. Києва, що надаються банками-партнерами (п. 1.1). Позичальниками згідно зазначеного рішення можуть бути суб'єкти господарювання - резиденти України, що зареєстровані в місті Києві, виробничі потужності яких розміщені на території міста Києва та які підпадають під визначення суб'єктів малого або середнього підприємництва згідно з положеннями Господарського кодексу України. Також встановлюються вимоги до суб'єктів малого та середнього підприємництва (далі – МСП), серед яких ведення господарської діяльності не менше 3-х років, в тому числі прибуткову діяльність

принаймні в останньому звітному році (для сезонних підприємств з урахуванням сезонності) та відсутність заборгованості щодо сплати податків і зборів перед державним бюджетом та бюджетом міста Києва, Пенсійним фондом України та фондами загальнообов'язкового державного соціального страхування. Кредити надаються виключно в національній валюті. Сума кредиту, наданого одному позичальнику, не може перевищувати 80 % вартості об'єкта кредитування, а частка власної участі позичальника у фінансуванні об'єкта кредитування - не менше 20 %. Максимальна сума кредиту, що може бути надана одному позичальнику, не може перевищувати суму в національній валюті, еквівалентну 250000 євро, визначену за офіційним курсом Національного банку України на дату укладення кредитного договору між банком-партнером та позичальником. Максимальний строк надання ФКП не повинен перевищувати перші 24 місяці з дати погодження надання ФКП в рамках нового кредитного договору. Сплата відсотків за користування кредитом здійснюється позичальником щомісячно.

Рішенням Закарпатської обласної ради від 21.09.2017 р. № 910 «Про Порядок використання коштів обласного бюджету для часткового відшкодування відсоткових ставок за кредитами, залученими суб'єктами малого і середнього підприємництва для реалізації інвестиційних проектів – у рамках Програми розвитку малого і середнього підприємництва в області на 2017–2018 роки» [2] передбачено, що компенсація надається на конкурсній основі суб'єктам малого та середнього підприємництва, які залучили кредити для реалізації інвестиційних проектів. Компенсація за кредитами надається в розмірі облікової ставки Національного банку України, що діяла на дату укладання кредитного договору. Кошти на Компенсацію надаються суб'єктам малого та середнього підприємництва в межах одного бюджетного року і сума компенсації не може перевищувати 100,0 тис. грн. Позичальники, що отримали право на часткове відшкодування відсоткової ставки, зобов'язані подати щоквартально до 10 числа місяця, що настає за звітним періодом, департаменту економічного розвитку і торгівлі облдержадміністрації інформацію щодо виконання показників інвестиційного проекту.

Рішенням Житомирської міської ради від 09.03.2017 № 572 «Про внесення змін та доповнень до рішення Житомирської міської ради від 21.12.2016 № 487 «Про затвердження Програми розвитку малого і середнього підприємництва у місті Житомир на 2016–2018 роки» [3] задекларовано вивчення можливості надання фінансової підтримки суб'єктам малого і середнього підприємництва за рахунок часткового відшкодування відсоткових ставок за банківськими кредитами на реалізацію бізнес-проектів тощо, та опрацювання механізмів по впровадженню інвестиційної підтримки суб'єктів малого та середнього підприємництва у виробничій та інноваційній сферах.

Розпорядженням голови Миколаївської обласної державної адміністрації від 06.07.2017 № 247-р «Про затвердження Порядку використання бюджетних коштів на виконання заходів Програми розвитку малого і середнього підприємництва у Миколаївській області щодо часткового відшкодування відсоткових ставок за кредитами, залученими суб'єктами малого та середнього підприємництва на реалізацію проектів» [4] встановлено, що право на одержання компенсації мають позичальники (МСП), які зареєстровані та здійснюють діяльність на території Миколаївської області, а також розробили та реалізують проекти, умовами яких передбачаються створення нових робочих місць та збереження існуючих. Компенсації надають у межах одного бюджетного періоду.

Незважаючи на регіональні спроби надання підтримки МСП, все ще існують проблеми на шляху фінансової підтримки розвитку малого та середнього бізнесу як на державному, так і на місцевому рівнях.

Проблеми, які супроводжують розвиток малого підприємництва на державному рівні:

1. Дефіцит матеріальних ресурсів у суб'єктів малого підприємництва як наслідок – недостатньої фінансової підтримки з боку держави; неврегульованості механізмів кредитування малого підприємництва та високої вартості кредитних ресурсів.

2. Відсутність чіткої системи податкових преференцій для суб'єктів малого підприємництва.

3. Недостатня допомога з боку держави у просування продукції вітчизняних малих підприємства закордонні ринки, незначне залучення малого бізнесу до виконання державних замовлень.

4. Недосконалість нормативно-правового забезпечення розвитку малого підприємництва, зокрема, у сфері обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва.

5. Нерівні умова господарювання малих та великих підприємств на ринку, у т. ч.: різні стартові можливості щодо доступу до фінансових ресурсів та державних інвестицій; нестача інформації; брак коштів на освоєння нової продукції та отримання сучасних технологій тощо.

Література:

1. Про затвердження Положення про фінансово-кредитну підтримку суб'єктів малого та середнього підприємництва у місті Києві: Рішення Київської міської ради від 21 вересня 2017 року. N 46/3053. URL: http://kmr.ligazakon.ua/SITE2/1_docki2.nsf/alldocWWW/960049A5295E0873C22581C30068694E?OpenDocument.

2. Про Порядок використання коштів обласного бюджету для часткового відшкодування відсоткових ставок за кредитами, залученими суб'єктами малого і середнього підприємництва для реалізації інвестиційних проектів – у рамках Програми розвитку малого і середнього підприємництва в області на 2017 – 2018 роки: Рішення Закарпатської обласної ради від 21.09.2017 р. № 910. URL: <http://zakarpat-rada.gov.ua/normatyvni-dokumenty/rishennya-rady/vii-sklykannya/8-sesiya-i-zasidannya-21-09-2017/>.

3. Про внесення змін та доповнень до рішення Житомирської міської ради від 21.12.2016 №487 «Про затвердження Програми розвитку малого і середнього підприємництва у місті Житомир на 2016–2018 роки»: Рішення Житомирської міської ради від 09.03.2017. № 572. URL: <http://old.zt-rada.gov.ua/pages/p8655>.

4. Про затвердження Порядку використання бюджетних коштів на виконання заходів Програми розвитку малого і середнього підприємництва у Миколаївській області щодо часткового відшкодування відсоткових ставок за кредитами, залученими суб'єктами малого та середнього підприємництва на реалізацію проектів. Розпорядженням голови Миколаївської обласної державної адміністрації від 06.07.2017 № 247-р. URL: <http://www.mk.gov.ua/store/files/file/247-%D1%80.pdf>.

Наукове видання

**ІННОВАЦІЙНА СИСТЕМА
ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ
В СУЧАСНІЙ НАУЦІ**

Матеріали

Всеукраїнської науково-практичної конференції
(м. Харків, м. Київ, 20 жовтня 2017 р.)

Відповідальність за зміст тез несуть автори

Комп'ютерна верстка *А. Г. Якиної*

Підписано до друку з оригінал-макета 16.10.2017.
Формат 60×84 1/16. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Обл.-вид. арк. 11,39. Ум. друк. арк. 13,95. Вид. № 1842.
Тираж 40 прим.

Видавництво «Право» Національної академії правових наук України
та Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
Україна, 61002, Харків, вул. Чернишевська, 80а
Сайт: www.pravo-izdat.com.ua
E-mail для авторів: verstka@pravo-izdat.com.ua
E-mail для замовлень: sales@pravo-izdat.com.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції — серія ДК № 4219 від 01.12.2011 р.

Виготовлено у друкарні ФОП Почернін
Тел. (057) 717-28-80